

INSTRUMENTUM

SUMMAE

DIVI THOMAE

I

PARTE

SECUNDA

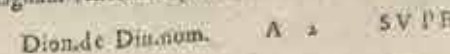
DIVI THOMAE
AQVINATIS DOCTORIS
ANGELICI

IN LIBRUM BEATI DIONYSII, DE DIVINIS
nominibus Pia, & erudita explanatio, Theologiæ, sacræq; scripturæ
studiosis utilisima.

*CVI NVNC RECENS EST ADDITVS RERVM ET
sententiarum memorabilium præcipuus INDEX ordine
alphabetico digestus.*

AVGVSTAE TAVRINORVM,
Apud hæredes Nicolai Beuilaquæ. 1581.

† Alias m^o

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, characteristic of old paper. On the right side, the binding of the book is visible, featuring a dark red or maroon spine material and a wooden or cardboard cover with a decorative gold-tooled border. The page is otherwise empty of any text or markings.

sue imaginatione, neque opinione, in quibus & bruta communi-
cant, neque etiam comprehendere possunt per ea quae sunt propria ra-
tionalium, quia neque nomen est eius ut comprehendens ipsum
[neque sermo] aliquis complexus [neque radius], id est simplici-
ter intuitus intellectus, [neque scientia] quae provenit ex dedu-
ctione principiorum in conclusione. Si ergo ita est, [quo-
modo de divinis nominibus] poterit aliquis [sermo] tractari a nobis? [cum demonstratum sit quod super-
substantialis deitas voce significari non potest, ut pote supra omne nomen
existens. Ridiculi enim videtur velle tractare de nomi-
nibus rei quae nominari non potest. Deinde cum dicitur, [Sed quod diximus
&c.] soluit praedictam dubitationem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter
Deus nominari po-
test. Secundo qua-
liter de divinis no-
minibus sit agen-
dum, ibi. [Nunc au-
tem quocumque sunt
praesentis negotii
&c.] Prima pars
dividitur in tres,
secundum tres mo-
dos Dei nomina-
tionum, quos assi-
gnat. Secunda pars
incipit ibi. [Quo-
niam autem sicut do-
&c.] Tertia pars in-
cipit ibi. [Sed est
quidam a quo, &c.]
Circum duo facit.
Primo ponit
radicem primi mo-
di nominationis.
Secundo assignat
primum modum Dei nominationis, ibi. [Istis
deiformes]. Dicit ergo primo quod [sicut dictum est in li. de Theo-
ytoposibus] ipsum per se [vnum] quod Deus est, quod est igno-
rum [super substantialem], id est super omnem substantiam, &
quod est ipsum bonum, id est ipsa essentia bonitatis, & quod est
ipsum quod est, id est ipsum per se esse, scilicet [ipsum tri. vni. di-
o] in qua non est aliquis gradus, sed omnes res per se sunt simul
& aequaliter Deus, & simul & aequaliter ipsum bonum, non quod
silius sit vmbra bonitatis, sicut Origenes & Arius dixerunt. Istud
inquam secundum quod in se est, [neque di. neque cogit. est possi-
bile] nobis. Non enim possumus ipsam essentiam Dei, quae est vni-
tas in trinitate in presenti vita, videre. Et licet angeli videant
essentiam, tamen etiam sunt nobis ineffabiles, & ignota, [sancta-
rum virtutum vni. quae conveniunt] angelis, quibus scilicet vni-
tatem, sed non comprehendendo, [quas], scilicet, vnitates
[oportet dicere] siue immisiones, siue susceptiones bonitatis, di-
vinae, [superignota & super clara]. Non enim est ignota per ob-
secrationem, sed propter abundantiam claritatis. [Immisiones]
autem dici possunt in quantum ipsa divina bonitas se immittit
quodammodo sanctis mentibus. [Susceptiones] aut in quantum
sanctae mentes ipsam capiunt secundum suum modum. Et licet
nunc huiusmodi immisiones sint nobis ineffabiles & ignota, [in-
erunt] tamen aliquibus [hominibus], sed illis [soli] qui digni ha-
biti sunt ipsis angelis, id est societate & consorcio angelorum qua-
rum ad cognitionem superangelicam. Vno enim Dei per essen-
tiam est super naturam cuiuslibet intellectus creati. Dei per essen-
tiam humani, sed angelici. Deinde cum dicitur, [Istis deiformes &c.], assi-
gnat primum modum Dei nominationis, qui, scilicet, hic per re-
motionem. Et dicit quod [mentes] Deo conformatae, [sanctorum]
scilicet prophetarum, & apostolorum [vnde] id est, coniunctae per
dicitur immisiones, & susceptionibus secundum imitationem
angelorum non quidem aequaliter angelis, sed sicut est possibile
in hac vita, [laudent Deum] maxime proprie per remotionem, [a
cunctis existentibus]. Et hoc ideo, quia [vni] sanctarum mentium
ad Deum qui est super omne lumen, [italis], scilicet per remotionem

nem a cunctis existentibus, [secundum] quietem omnis intel-
lectualis operationis, [id est] in ultimo in quo quiescit omnis coram
intellectualis operatio. Hoc enim est ultimum ad quod pertinge-
re possumus circa cognitionem divinam in hac vita, quod Deus
est supra omne id quod a nobis cogitari potest, & ideo nomina-
tio Dei quae est per remotionem est maxime propria, etenim illi qui sic lau-
dant Deum per re-
motionem, [per] illi
luminacione] Dei
[vere, & superna-
raliter] sunt hoc edo-
cti ex beatissima
coniunctione ad
Deum, [quod] deus cum
sit omnium existens
suum causa, ipse ni-
hil est existentium,
non quasi deficiens
ab essendo, sed su-
pereminenter [se-
gregatus] ab omni-
bus. Et ideo [di-
vina] super substantiali-
tatis, [quae] est bo-
nitatis essentia, ab
his qui sunt divi-
nae veritatis amato-
res, [quae] est supra
omnem veritatem, [non
potest] lauda-
ri [quomodo] cum
est id est compre-
hensibile, [neque] ut
dicatur ratio, aut
virtus, neque ut
mens aut vita, aut
substantia. Et ex
dem ratio est de
omnibus alijs no-
minibus quae pro-
ceduntur. Dei in
creaturis signant,
[sed] laudant eam
[sicut] super excel-
lentem [legem] ab
omni habitu, [quod
potest] referri
ad artificialia, vel
ad quaecumque ex-
teriores circumstantias, etiam motum, quantum ad naturalia, [vi-
ta] quantum ad viciat, phantasia opinione, id est, exaltatione
ne quantum ad sensientia, [nomen] incomplexo, [verbo] com-
plexo, [deliberatione], id est, inquisitiva ratione, quantum ad ratio-
nalia, ut sunt homines, [intellectu] quantum ad intellectualia, ut
sunt angeli, & vniuersaliter quantum ad omnia dicitur [substantia]
si consideretur esse rerum, [statione] collocacione, quantum ad re-
rum permanentiam, ut statio referatur ad firmitatem rei, secun-
dum quod consistit in seipso, collocacione vero secundum quod firmatur
in alijs. Et quantum ad perfectionem rerum subdit, [vni]tatem
infinitate, & vniuersaliter ab omnibus quocumque modo existant.
Hic igitur est primus modus Dei nominationis per abnegatio-
nem omnium ea ratione quod ipse est super omnia, & quicquid est quocumque
no[n]e signatum, est minus eo quod est Deus, qui excedit nostram cog-
nitionem, & per nomina a nobis imposita exprimitur. Deinde cum di-
citur, [Qui autem sicut bonitatis eius essentia &c.], tradit secundum
Dei nominationem quae scilicet nominant Deum, ut causam. Et
circa hoc tria facit. Primo praemittit rationem huiusmodi nomi-
nationum. Secundo ponit ipsas nominationes, ibi. [Hoc igitur
scientes theologi &c.]. Tercio excludit quendam errorem, ibi. [Et
vere laudatur &c.]. Ad evidentiam autem primae partis conside-
randum est, quod cum effectus procedat per quandam assimila-
tionem a suis causis secundum modum quo aliquid est causa, praer-
terius secundum suam speciem, vel naturam, effectus in se habet si-
militudinem secundum suam naturam, sicut homo generat homi-
nem, & equus equum. Si vero sit causa alterius secundum aliquam
dispositionem superadditam, secundum hoc etiam habebit simili-
tudinem sui effectus. Aedificator enim est causa domus non secun-
dum suam naturam, sed secundum suam artem. Vnde similitudo
domus non est in natura aedificatoris sed in eius arte. Vterius au-
tem considerandum est, quod cum bonum habeat rationem finis,
quia bonum est quod omnia appetunt, finis autem est prima cau-
sa, bonum est cui primo competit ratio causandi. Secundum
hoc igitur quod aliquid se habet ad bonum, secundum hoc se ha-
bet quod sit causa. Quia igitur Deus est bonus, non quidem bo-
num

num, ex quo habet quodlibet bonum quod sit appetibile. Deinde
cum dicitur, [Hoc igitur scientes theologi &c.], ponit nominationes
divinas secundum rationem praedictam. Et dicit quod theo-
logi considerantes praedicta, scilicet, quod Deus est segregatus ab
omnibus, & tamen est causa omnium, quandoque quidem dicunt
ipsum, inuomina-
bilem, quandoque
autem attribunt
ei omnium rerum
nomina. Inuomina-
bilem quidem di-
cunt ipsum, sicut
quando dicunt
ipsum deitatem in
quadam mystica
rum vitione, quae
fuerunt secundum
apparitionem di-
uinam imaginatam,
[significantes] in-
crepasse eum qui
querit, quod est
nomen cum ab
angelo, qui appa-
rebat in persona
dei. Et ut excludat
ret cum ab omni
cognitione quae
posset provenire ex
Dei nomine, di-
xit, [quae] inter-
rogas nomen meum,
quod est mirabile?
Et habetur hoc
Gen. 32. Et vere
hoc nomen est mi-
rabile quod est su-
per omne nomen, [ut
dicitur Phil. 2.].
[quod] est inno-
nabile quasi collo-
catum super omne nomen, quod nominatur siue in isto saeculo,
siue in futuro, ut habetur Phil. 2. Et non solum laudatur in scri-
pturis Deus ut inuominabilis, [sed] etiam ut multorum nomi-
num sicut quando ipse Deus inducitur dicens, [Ego sum qui
sum]. Exodi. 3. [Et vita, & veritas]. Iohel. 4. [et lumen]. Iohann.
8. [et Deus]. Exodi. 3. Ego sum Deus Abraham. Et non solum ip-
sum inducunt ipsa nomina de se dicentem, sed etiam ipsi qui erant
periti circa deitatem ut apostoli, & prophetae, laudant Deum, ut
omnium causam, ex multis causis, diuersitate autem horum
causarum quae hic subiunguntur, non oportet hic distinguere, quia
ista distinguuntur in distinctione capitulorum, cum ad certa capi-
tula omnes effectus huiusmodi reducat. Laudant enim eum [sicut
bonum]. Luc. 18. [sicut pulchrum]. Cantico. 1. [sicut sapien-
tem]. Iob. 9. [sicut diligibilem]. Cantico. 5. [sicut Deum deorum]. Ba-
ruch. 3. [sicut existentem]. Iob. 14. nonne tu qui solus es? [sicut
causam saeculorum]. Eccles. 24. [sicut vitam largitor]. Act. 17.
[sicut sapientiam]. 1. Cor. 1. [sicut mentem]. Ioh. 17. Et alia trans-
latio habet [intellectum, sicut rationem]. Ioh. 17. Ego qui lo-
quor iustitiam, ubi alia translatio habet. Ego qui disputo iustitiam.
Vel melius potest dici, quod ratio in grecos logos dicitur, quod
etiam signat verbum quod pluries in scripturis inuenitur, [sicut
cognitorum]. 2. Thimo. 3. [sicut praehabentem] omnes thesauros
vniuersae cognitionis]. Col. 2. [sicut virtutem]. 1. Cor. 1. [sicut po-
tentem]. psalm. [sicut regem regum]. Apoc. 19. [sicut veterem
dicentem]. Dan. 7. [sicut sine senectute, & inuariabilem]. Iaco. 1.
[sicut saluationem]. Math. 1. [sicut iustitiam, sicut iustificationem,
sicut liberationem vel redemptionem] secundum aliam transla-
tionem. 1. Cor. 1. [sicut magnitudinem] cuncta excedentem]. Iob.
42. [sicut in aura subtili]. 3. Regum. 19. Et dicunt ipsum etiam ef-
se in mentibus, siue cordibus [Eph. 3. in animabus]. Sap. 7. [et in
corporibus]. 1. Cor. 6. in caelo & in terra. Hier. 23. [et simul] in ea-
dem ergo, id est, quantum ad eandem materiam dicunt eundem
esse [mundanum], id est in mundo. Iohel. 1. [et superexcellentem]. psalm.
Eccl. 44. supermundanum. [Esa. ultimum] [et superexcellentem]. Math.
Excelsus super omnes gentes &c. [super substantialem]. Math.
6. [Solem]. Malach. 4. [astrum], id est stellam, Apoc. ultimo.
[ignem]. Deutero. 4. [aquam]. Iohel. 7. [spiritum]. Iohel. 3. &
rorem]. Osce ultimo. [nubem]. Osce. 6. lapidem, psalm. [petram].
1. Cor. 10. [et omnia alia existentia] ei attribuntur sicut causa.
[et nihil existentium est] in quantum omnia super omnia existit
igitur Deo quod est omnium causa, & tamen super omnia existit
re conuenit, & esse inuominabile in quantum super omnia existit
sit, & tamen conuenit ei [omnia] nomina existentium, sicut
siderandum est, quod regimur vniuersi est optimum. Ad bonita-
tem autem regimur requiritur, quod ille qui regit, non sit o[mn]ino
ab his

num, ex quo habet quodlibet bonum quod sit appetibile. Deinde
cum dicitur, [Hoc igitur scientes theologi &c.], ponit nominationes
divinas secundum rationem praedictam. Et dicit quod theo-
logi considerantes praedicta, scilicet, quod Deus est segregatus ab
omnibus, & tamen est causa omnium, quandoque quidem dicunt
ipsum, inuomina-
bilem, quandoque
autem attribunt
ei omnium rerum
nomina. Inuomina-
bilem quidem di-
cunt ipsum, sicut
quando dicunt
ipsum deitatem in
quadam mystica
rum vitione, quae
fuerunt secundum
apparitionem di-
uinam imaginatam,
[significantes] in-
crepasse eum qui
querit, quod est
nomen cum ab
angelo, qui appa-
rebat in persona
dei. Et ut excludat
ret cum ab omni
cognitione quae
posset provenire ex
Dei nomine, di-
xit, [quae] inter-
rogas nomen meum,
quod est mirabile?
Et habetur hoc
Gen. 32. Et vere
hoc nomen est mi-
rabile quod est su-
per omne nomen, [ut
dicitur Phil. 2.].
[quod] est inno-
nabile quasi collo-
catum super omne nomen, quod nominatur siue in isto saeculo,
siue in futuro, ut habetur Phil. 2. Et non solum laudatur in scri-
pturis Deus ut inuominabilis, [sed] etiam ut multorum nomi-
num sicut quando ipse Deus inducitur dicens, [Ego sum qui
sum]. Exodi. 3. [Et vita, & veritas]. Iohel. 4. [et lumen]. Iohann.
8. [et Deus]. Exodi. 3. Ego sum Deus Abraham. Et non solum ip-
sum inducunt ipsa nomina de se dicentem, sed etiam ipsi qui erant
periti circa deitatem ut apostoli, & prophetae, laudant Deum, ut
omnium causam, ex multis causis, diuersitate autem horum
causarum quae hic subiunguntur, non oportet hic distinguere, quia
ista distinguuntur in distinctione capitulorum, cum ad certa capi-
tula omnes effectus huiusmodi reducat. Laudant enim eum [sicut
bonum]. Luc. 18. [sicut pulchrum]. Cantico. 1. [sicut sapien-
tem]. Iob. 9. [sicut diligibilem]. Cantico. 5. [sicut Deum deorum]. Ba-
ruch. 3. [sicut existentem]. Iob. 14. nonne tu qui solus es? [sicut
causam saeculorum]. Eccles. 24. [sicut vitam largitor]. Act. 17.
[sicut sapientiam]. 1. Cor. 1. [sicut mentem]. Ioh. 17. Et alia trans-
latio habet [intellectum, sicut rationem]. Ioh. 17. Ego qui lo-
quor iustitiam, ubi alia translatio habet. Ego qui disputo iustitiam.
Vel melius potest dici, quod ratio in grecos logos dicitur, quod
etiam signat verbum quod pluries in scripturis inuenitur, [sicut
cognitorum]. 2. Thimo. 3. [sicut praehabentem] omnes thesauros
vniuersae cognitionis]. Col. 2. [sicut virtutem]. 1. Cor. 1. [sicut po-
tentem]. psalm. [sicut regem regum]. Apoc. 19. [sicut veterem
dicentem]. Dan. 7. [sicut sine senectute, & inuariabilem]. Iaco. 1.
[sicut saluationem]. Math. 1. [sicut iustitiam, sicut iustificationem,
sicut liberationem vel redemptionem] secundum aliam transla-
tionem. 1. Cor. 1. [sicut magnitudinem] cuncta excedentem]. Iob.
42. [sicut in aura subtili]. 3. Regum. 19. Et dicunt ipsum etiam ef-
se in mentibus, siue cordibus [Eph. 3. in animabus]. Sap. 7. [et in
corporibus]. 1. Cor. 6. in caelo & in terra. Hier. 23. [et simul] in ea-
dem ergo, id est, quantum ad eandem materiam dicunt eundem
esse [mundanum], id est in mundo. Iohel. 1. [et superexcellentem]. psalm.
Eccl. 44. supermundanum. [Esa. ultimum] [et superexcellentem]. Math.
Excelsus super omnes gentes &c. [super substantialem]. Math.
6. [Solem]. Malach. 4. [astrum], id est stellam, Apoc. ultimo.
[ignem]. Deutero. 4. [aquam]. Iohel. 7. [spiritum]. Iohel. 3. &
rorem]. Osce ultimo. [nubem]. Osce. 6. lapidem, psalm. [petram].
1. Cor. 10. [et omnia alia existentia] ei attribuntur sicut causa.
[et nihil existentium est] in quantum omnia super omnia existit
igitur Deo quod est omnium causa, & tamen super omnia existit
re conuenit, & esse inuominabile in quantum super omnia existit
sit, & tamen conuenit ei [omnia] nomina existentium, sicut
siderandum est, quod regimur vniuersi est optimum. Ad bonita-
tem autem regimur requiritur, quod ille qui regit, non sit o[mn]ino
ab his

Ab his qui reguntur alienis, sed cum ei aliquam convenientiam habeat ut possit esse utilis, & ut tamen subditos superexcedat ne sit contemptibilis ut imperare possit. Et hoc est quod dicit, [et reguntur totorum, id est, ut reguntur universi] [sic diligentes]. id est, optime procedat [omnia sunt circa primam causam] quasi ab ipso. Secundo quoniam similitudinem dicitur, [et ab ipso sunt omnia segregata sicut a causa] propter quam omnia sunt, sicut a principio, a quo efficiunt, sicut a fine] quem consequuntur, [et ipsa] per hunc modum [sic omnia in omnibus] in quantum omnis perfectio omnium est ipse Deus causaliter, [secundum eloquium]. Hoc enim scriptum est, 1. Cor. 13. Deinde dicitur, [Et vere laudat &c.] excludit quoniamdam errorem. Fuit enim quidam Platonius qui processiones perfectionum ad divinitatem principia reducebant. Ponentes unum principium esse vitæ, quod appellabant primam vitam, & aliud principium esse intelligentiæ, quod appellabant primum ens, & bonum. Et ad hoc excludendum dicit, quod [Deus vere laudatur ut principalis substantia] in quantum dat omnes perfectiones rebus, & dicitur, [causa contentiva custodia & cibis], quæ tria ad conservationem rerum pertinere videntur. Quædam enim sunt quæ non indigent nisi ut in suis principis conserventur, quia ab exteriori corrupti non possunt, ut corpora celestia, & quantum ad hoc dicit quod est scilicet contentiva, quia hæc continet inesse. Quædam vero sunt quæ & si non deficiant ex suis principis, corrupti possunt ab exteriori sicut aqua ab igne. Et quantum ad hoc dicit [custodia] quia hæc defenduntur a Deo ne præter ordinem suæ rationis ab illis corrumpantur. Quædam autem sunt quæ ad sui conservationem indigent supplementis, sicut homines & animalia cibis, & quantum ad hoc dicit [cibus] quia scilicet, omnibus animalibus ex his sunt necessaria ad suam conservationem. Et etiam, & causa conservativa ad ipsum, quia hoc ipsum, quod res conservantur in Deum, est considerandum ipsum sicut finem, est eis a Deo. Et hæc omnia convenienter Deo, ut videtur, id est, non secundum diversas virtutes, sed secundum unam simplicem virtutem, & communiter segregate, quia ita communicat aliis causaliter prædictas, quod tamen quidam singularis modus candi separatim remanet apud eum. Ideo autem sic diversimode laudatur ut causa, quæ non solum est causa continentia, id est salutis rerum, sicut vitæ aut perfectionis, [ut bonitas] divina quæ est super omne nomen nominetur, id est, debet nominari a sola hac aut alia providentia, id est causalitate, sed ipsa divina bonitas, per quam omnia existunt simpliciter, id est non ita quod ex omnibus componatur, sed quæ in seipsis sunt multa composita, in Deo sunt unum simpliciter & incircumscripte, quia cum singula nomina determinate aliquid significant distinctum ab aliis, venientia in divinam perversionem non significant illud finem, sed infinite. Sicut nomen sapientie prout in rebus creatis accipitur, significat aliquid distinctum a iustitia, ut puta in determinato genere, & specie existens. Sed cum in divinis accipitur, non significat aliquid determinatum ad genus & ad speciem, seu distinctionem ab aliis perfectionibus, sed aliquid infinitum, & ideo convenienter laudatur & nominatur Deus ex perfectissimis bonitatibus, id est perfectionibus quæ proveniunt rebus per providentiam illius supremæ causæ, quæ cum sit una & eadem, est tamen diversorum immo omnium causa, ut pote cum nominatur nomine substantiæ aut vitæ, aut alius huiusmodi, & iterum nominatur [ex unitate] si nominetur sol propter claritatem, & petra propter firmitatem, & sic de aliis. Deinde cum dicit, [Et quidem non istas solas &c.] ponit tertium modum Dei nominationum. Et dicit quod sancti theologi non solas istas Dei nominationes [nobis] commendant, quæ sumuntur a providentia, ut prout perfectis aut particularibus, ut per providentiam intelligamus perfectiones rebus communicatas, ut bonitatem & sapientiam, per prout autem ipsas res participantes huiusmodi perfectiones, ut hominem aut solem, quorum perfectio quidem providentia dicuntur, quæ sunt universales ut bonum existens, & huiusmodi: particulare,

autem quæ alicui generi rerum continentur, ut sapiens & iustus. [Sed contingit quod aliquando nominantur Dei bonitatem] quæ est supernominabilis propter suam super splendorem, aut quibusdam divinis apparitionibus, sicut et imaginariis visionibus, quibus illuminati sunt prophete aut magistri, quod dicit propter eos qui Agiographa conscripserunt, vel in sanctis templis, vel in quibuslibet aliis locis, & hoc secundum diversas causas & vias. Ex diversis enim rationibus, diversæ apparitiones sunt factæ. Vnde descriptum est, ei, formas humanas, aut igneas, aut electricas, & ad laudem ipsius deservunt ei oculos & aures & alia membra, & circumponit ei coronas, & honores & alia huiusmodi, quæ facilius est considerare ex diversis scripturæ locis. Et de huiusmodi Dei nominationibus, promittit se didicisse in libro de Symbolica Theologia, qui nondum apud nos habetur. Deinde cum dicit, [Nunc autem quæcumque &c.] ostendit quomodo de Divinis Nominationibus sit agendum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit de quibus Divinis Nominibus sit agendum. Secundo quis modus doctrinæ servandus sit, & quantum ad docentes & quantum ad audientes, ibi. Et quod semper secundum omnem Theologiam &c.] Tertio exhortatur Timotheum cui scribit ad hoc observandum, ibi. [Igitur tibi quidem &c.] Dicit ergo primo, quod nunc procedendum est in hoc libro ad manifestationem Divinorum nominum intelligibilium, id est quæ non sumuntur a rebus sensibilibus symbolice, sed ex intelligibilibus perfectionibus procedentibus ab eo in creaturas, sicut sunt esse, vivere, & huiusmodi, ita quod congregentur quæcumque nomina ad prædictos negotia pertinent ex sacris scripturis, & quod his quæ dicta sunt in isto capitulo sit vendendum sicut quidam regula, ad quam in toto præfati opere oportet respicere. Cum enim præmissa sint tria genera Dei nominationum, de primo qui est per remotionem, agitur in mystica Theologia. De secundo qui est per intelligibiles processiones, in hoc dicit. De tertio qui est per sensibiles similitudines, in libro de Symbolica theologia. Deinde cum dicit, [Et quæ semper &c.] ostendit modum determinandi de Divinis nominationibus cum dicit quod considerandum est [ut proprie dicantur] in hoc libro contemplationes quibus Deus apparet. Et dicit proprie contra Metaphoricas apparitiones, & iterum inspicendum est quod ad manifestationem sanctorum Dei nominum admittantur sanctæ aures, scilicet fidelium, qui pie & reverenter audiant, non infidelium qui irrideant & blasphement, ut sic sancta colloquimur in sanctis secundum divinam traditionem] Deo præcipiente. Nolite sanctum dare canibus, Matth. 7. ut sic auferantur sancta derisionibus indoctorum, immo magis ipsi homines, qui sunt totaliter divinis resistentibus, liberentur ab impugnatione Dei. Ipsi enim deridendo divinis, non divina ledunt, sed seipsos, & hoc inquam in hoc opere providendum est [quia semper secundum omnem doctrinam Theologicam lex hierarchica] id est, quæ per sacros principes traditur [inducit] id est præcipit aut exhortatur hæc esse observanda secundum quandam deliberationem quæ non ex humana sapientia provenit, sed ex ipsa Dei circumfpectione. Deinde cum dicit, [Igitur tibi quidem, &c.] inducit Timotheum ad hæc observanda. Et dicit quod utile est ei prædicta custodire, sed ut ipse hæc sanctissime recorderetur, & quæ sunt divina neque dicat neque quocumque modo exportet, id est prodat indoctis, scilicet infidelibus, vel quibuscumque indoctis, qui propter imperitiam, non capientes irident. Ultimo autem in oratione determinat præfatum capitulum, rogans Deum ut det ei cum Dei laude secundum quod dicit Deum tradere diversas nominationes deitatis, quæ voci exprimi non potest, nec nominari, & quod non auferatur verbum veritatis ab ore eius.

Postquam Dionysius in precedenti capitulo tradidit modum processus in opere & rationem divinatorum nominum, in hoc. 2. Cap. intendit ostendere, quod Divina nomina de quibus in hoc

De unitate & discreta Theologia, & quæ est divina unitio & discretio

Thearchicam totam essentiam, quodcumque est per se bonitas determinans & manifestans ab eloquiis laudatur. Et enim quod aliud dicitur ex sancta Theologia, quando dicit Thearchiam ipsam narrantem dicere. Quid me interrogas de bono? nullus bonus nisi solus Deus. Igitur hoc quidem & in aliis inquisitum, a nobis est demonstratum omnes semper Deo convenientes Dei nominationes non particulariter, sed in tota & perfecta & integra & prima deitate ab eloquiis laudari, & omnes ipsas simpliciter absolute & inobseruante totaliter universæ totalitati perfectæ & omnis deitatis apponi. Et quidem sicut in Theologicis ypotiposibus memoravimus, si non de tota deitate dicat aliquis hoc dictum esse, & audet abscondere inconuenienter superunitatem vnde dicendum igitur quod ipsum bonum natura verbum dixit. Ego sum bonus, & quidam Deo acceptorū pro-

[Si autem aliquis dicit, &c.] Circa primum tria facit. Primo ponit veritatem inuentam. Secundo probat eam, ibi. Et quidem sicut in Theologicis &c.] Tertio excusat se a diligenti probatione, ibi. [Igitur illis a nobis &c.] Dicit ergo primum quod per se bonitas laudatur ab eloquiis [id est sacris] scripturis, quod per se bonitas laudatur ab aliis, & manifestans totam divinam essentiam, quodcumque est, & quodcumque venit divinæ essentia, convenit ei per se bonitatem esse, & e converso. Et hoc probat per hoc quod in sancta scriptura inducit ipsa divinitas in persona filii dicens, [Quid me interrogas de bono? nullus bonus nisi solus Deus,] ut habetur Luc. 11. Quod intelligendum est de bonitate per se. Et quia ita est de nomine bonitatis, [igitur] & in aliis libris post inquisitionem demonstrandum est a nobis quod omnia nomina Deo convenientia laudantur in sacris scripturis, non particulariter quasi vni soli perfecte convenientia, sed in tria non particulariter quæ est ex partibus composita, sic enim hic non accipitur secundum quod ex partibus composita, sed prout secundum Platonios totaliter quædam, ut pote si dicamus quod quæ est ante totalitatem quæ est ex partibus, ut pote si dicamus quod domus quæ est in materia est totum ex partibus, & præexistit in arte adhibitoris, quæ est totum ante partes. Et in hunc modum tota rerum universitas, quæ est sicut totum ex partibus, præexistit si cut in primordiali causa in ipsa deitate, ut sic ipsa deitas patris & filii & spiritus sancti dicatur tota quasi præhabens in se universa. Similiter quod dicitur perfecta, non est accipiendum secundum modum significationis vocabuli, quod perfectum dicitur quasi complere factum, sicut perambulasse nos dicimus quando ambulationem hanc pleuimus. Vnde quod non est factum, non potest secundum hanc rationem dici perfectum, sed quia res quæ sunt, tunc ad finem suæ perfectionis perveniunt quando consequuntur naturam & virtutem propriam speciei, inde est quod hoc nomen perfectum assumptum est ad significandum omnem rem quæ attingit propriam virtutem & naturam. Et hoc modum divinitas dicitur perfecta in quantum maxime est in sua natura & virtute. Integram autem & perfectam idem videtur in attingendo ad propriam naturam. Integrum videtur dici aliquem in attingendo ad propriam naturam. Integrum autem per remotionem diminutionis, sicut dicimus aliquem hominem non esse integrum, si postquam attingit propriam naturam aliquo membro mutetur. Et quia a deitate trinitatis nihil sub-

trahi potest, ad hoc significandum non addidit [integra]. Prima autem addit ad significandum quod deitas trium personarum non est deitas participata. Primum enim dicitur quod est imparticipatum, sicut per se deitas & per se bonitas. Et videtur esse posita ad excludendum errorem Origenis & Arii, qui posuerant deitatem filii esse participatam. Et ut ostendat quod Dei nomina non solum communiter dicuntur de tribus personis, sed æqualiter & eodem modo, subiungit, & [demonstrat] est omnes prædictas nominationes apponi [id est] attribui [universæ] tota litati perfectæ, & omnis [id est] totius deitatis, ut quod dicit [universæ] referatur ad numerum personarum, alia vero ad perfectionem essentia, [et hoc simpliciter] respondet ei quod dixerat prima. Nam ea quæ sunt imparticipata, dicuntur simpliciter. Ea vero quæ sunt participata, bona particulariter dicuntur, sicut deus, sicut Augustinus. Tolle hoc & illud, & videbis bonum omnino boni, & absolute, quod respondet ei quod dixerat [integra]. Nam ea quæ sunt corrupta non possunt absolute nominari, sicut homo mortuus non dicit absolute homo, [in observatione] id est, absque aliqua observatione distinctionis, quod respondet ei quod dicitur perfecta. Nisi enim esset perfecta deitas in qualibet personarum, oporteret observare qualiter aliqui diceretur de una persona & qualiter de alia. Deinde cum dicit, [Et quidem sicut in theologicis &c.] probat quod supponitur. Et primo specialiter dicitur de quibusdam nominationibus. Secundo de omnibus, ibi. Et ut illuminatum dicat aliquis &c.] Dicit ergo primo, quod sicut commemoratum est in libro de theologicis ypotiposibus, si aliquis dicat hoc [quod dictum est] nullus bonus nisi solus Deus, [non esse dictum de tota deitate] id est, de omnibus personis, & per hoc præsumat errorem, [dividere autem unitatem] unitatis] divinitatis, dicendum est contra eum, quod [ipsum verbum] id est Dei filius tanquam naturaliter bonitatem habens dixit Ioan. 1. Ego sum pastor bonus. Et in Psalmis dicitur, Spiritus tuus bonus, & similiter, si aliquis hoc quod dicitur Exod. 3. [Ego sum qui sum] non dixerit laudari de tota trinitate id est, de omnibus personis, sed de una tantum, quod accipit hoc quod dicitur Apoc. 1. de filio. [Hæc dicit qui est & qui erat & qui venturus est omnipotens]. & quod intro ducit Apollolus de filio. Heb. 1. & nunc idem ipse est, & de spiritu sancto. Io. 16. [et spiritus veritatis, qui est qui a patre procedit]. Hæc littera nostra non habet qui est. Et similiter si aliquis dicat, quod non tota divinitas est vita, quomodo verum est quod Dei filius dixit Io. 1. Sicut pater suscitavit mortuos, & vivificavit, sic & filius quos vult vivificat, & Io. 6. Spiritus est qui vivificat, & per tota deitas habet [omnium] dominationem] non posset dici in quod loquitur [sic] scripturæ [frequenter] hoc nomen [dominus] de patre & filio, & hoc ut loquimur de deigena deitate] patris, sicut filii filii. Sed & spiritus dominus est, ut dicitur. Cor. 3. Et similiter [pulchrum] & [sapiens] in omnibus personis deitatis laudatur, [et lumen & deus] causa & omnia quæcumque sunt totius deitatis] sacra eloquia deducunt ad omnem laudationem, quod convenienter omnibus personis, ut cum dicitur omnia sunt ex Deo, quæcumque autem distinctum de una persona sicut cum dicitur de filio. Col. 1. omnia per ipsum & in ipso facta sunt, & in ipso consistunt, & in Psalmis. Emitte spiritum tuum & creabuntur. Deinde cum dicit, [Et ut summam dicat aliquis &c.] ostendit propositum communitur de omnibus Dei nominationibus, ipsum Dei verbum dixit Ioan. 1. de omnibus Dei nominationibus, ipsum Dei verbum dixit, Ioan. 1. Ego & pater unum sumus, per quod ostenditur quod quæcumque dicuntur

entur de filio, & de patre dicuntur. Et Ioan. 16. & cuncta quæ ha-
bet pater mea sunt, & filii mei. quæcumque sunt patris & filij.
facia scriptura. attribuitur. communiter & vnde diuino spiritui
[dantur operationes, honores] diuinum. [fontanam] & indefi-
nitentem causam & distributionem benignorum donorum. Et hæc
omnia habentur.

sunt, & cuncta mea tua sunt, & tua me-
 a, & rursum, quarecumque sunt patris ipsius
 thearchici proprii collocantur & virtute
 attribuit diuinis operationes, honore,
 fontanam, & indeficientem causam, &
 distributionem benignorum donorum,
 & nullum inditum eloquiis non per-
 uerfis intentionibus consuetudinum ar-
 bitror ad hac contradicere, quoniam
 Deo conuenientia omnia, toti thear-
 chici in sunt secundum perfectum in
 Deo verbum. Igitur istis a nobis breui-
 ter quidem in his & particulariter, in
 aliis autem sufficienter ex eloquiis de-
 monstratis & determinatis quamcumque
 Dei nominationem totaliter referre
 conemur, in tota deitate ipsam recipere
 conuenit. Si autem quid dicat, con-
 fusionem nos inducere in illo, contra
 fusionem Deo conuenientem, talem
 fusionem nos non arbitrari ipsam
 persuadere sufficientem quod est verus. Si
 enim aliquis quidem est qui totaliter
 eloquiis resistit, longe omnino erit &
 a nostra philosophia, & si non ipsi cura
 est de incarnationis ex eloquiis, quomodo
 nobis cura sit illius mandu-
 cationis & Theologicam scientiam. Si
 autem ad eloquiorum veritatem respi-
 cis, hoc & nos canone & lumine vten-
 tes, ad excitationem sicut possumus in
 declinabiliter vadinus, dicentes quod
 theologia quaedam tradidit, quicquid
 iam autem discreto, & neque verita-
 tem diuinitatis, neque discreta confunde-
 re. Sed sequentes ipsam secundum vir-
 tutem in ad diuinos splendores conuenit
 aspicere, ut enim inde diuinas mani-
 festationes affluentes hinc quendam
 canonem veritatis optimum, ubi posita

quod obicitur. per hoc & omnia nomina que dicuntur de patre ac
tribuantur filio & spiritui sancto, tollitur omnino distinctio per-
sonarum & inducitur confusio in personis personarum que Deo non
conueniunt. Sed ipse dicit quod si quis hoc obicit, non est arbi-
trandum quod scilicet eius sufficiens sit ad persuadendum quod
verum dicat, non enim per hoc tollitur distinctio personarum.
Deinde conuenit. Si enim aliquis &c.] ponit modum soluendi
dicens quod si ille que obicit totaliter contradicit scriptis scrip-
turis, ista omnia elongantur a nostra sapientia. Non ad theo-
logum pertinet probare etiam si quis non sciat etiam si scripturas non re-
cipimus, fides se super rationem. Unde si ipse non habet curam nec
venit ad diuinam eloquia, que uobis potest esse cura vel mandu-
catis etiam si diuinam scientiam non quaerit, in scientis populi opus-
culis est, quod nullus sapiens disputat contra negentem, prin-
cipia sue artis. Sed si aliquis sic obiciens uelit respicere ad veri-
tatem sacrorum eloquiorum non uentes sacra scriptura quasi qua-
dam regula & iam uide manifestante ueritate procedimus, non
declinantes a sacra scriptura ad excusandum nos a predicta obie-
ctione, & dicimus quod sacra scriptura quidam tradit com-
muniter de tribus personis quidam distinctum, & neque ex quo sunt
communis licet distingere neque ea que sunt distincta confun-
dere: sed sequendo sacram scripturam secundum nostrum posse
conuenient nos respicere ad diuinas ueritates, quia nos a sacra scrip-
tura recipientes manifestauerunt Deo, ea que in sacra scriptura
sunt posita oportet nos custodire sicut quidam optimam regulam
ueritatis, ita quod neque multipliciter addentes, neque minus
rem subtrahentes, neque peruerteretis male exponentes, quia
domos nos custodimus sancta, ab ipsis custodimus, & ab ipsis con-
firmamur ad custodiendum eos qui custodiunt sancta. Oportet
enim non solum conseruare ea que in sanctis scripturis sunt
dicta, sed & ea que dicta sunt a sacris doctoribus, que sacram scri-

puram illibatam conseruauerunt. Deinde cum dicit, [Igitur
vinit quidem &c.] manifestat ipsam solutionem quantum ad
hoc quod alit. [& hanc scripturam quædam tradit de trinitate uirge
& quædam differece. Et dicit quod [vinit uirgo deitatis] id est
communis toti trinitati, ut dictum est in libro de diuinis ypo-
tosis, & probatur per multas au-
thoritates a sacris
scripturis acceptas
sunt duo genera ra-
tionum. Primo qui
dem ex quo dicitur
trinitas Deo remoti-
one per excellentiam
quamdam, ut super
bonum, super sub-
stantiale, super ui-
uum, super sapientem,
& quæcunque alia
dicuntur de Deo
per remotionem
propter sui excel-
lentiam, [cum quibus]
dico communiter
da sunt omnia in
munda [causalia]
id est, quæ designant
Deum uerè in ipso
processionis per-
fectionem quæ ex-
celsas ab ipso in crea-
turas est, bonum, pul-

LECTIO II.

*Quæ sit unitio & discretio
in diuinis.*

 Portet autem, vt arbitror, magis resuscitantes nos perfectum diuina vnitionis & discretione exponere modum, vt nobis conspicuus omnis fiat sermo, varium quidem omne & non planum respiciens. Discreuit autem & plane & ordinate propria secundum virtutem terminans. Vocant. n. quod & in aliis dixi, nosse theologicæ traditionis sancti Magistri, vnitiones quide diuinas, que sunt supereminabiles, & sunt accipi regulas magistralis, quod omnia nomina designentia effectum in creaturis, pertinent ad diuinum effectum, & discreti autem nomina, l. idem, & pertinencia distinctionem ad res personarum facti, vt nomen patris, su perabundantia vel hypostasialis, idem personale, & vltus patris, idem vltus

io, & similiter nomen filij, & actus, qui est generari, & nomen
[spiritus sancti] & actus eius qui est processio, ita quod in talibus
nulla debet superaddi commotio, si dicatur quod pater ge-
nerat filium, & commotio aut qualicumque commotio, si di-
catur quod pater & filius generant aliquam aliam personam, &
est similiter distinctum a diuina persona pertinet mysterium incar-
nationis, quia sola persona filij est incarnata. Et hoc est quod di-
cit quod cum predictis dicatur cum filia perfecta, & in-
dubitabilis essentia leui, secundum naturam deitatis, & secun-
dum nos per unionem humanitatis, & quatenus talia sub-
stantialia id est personalia mysteria pertineant ad benignitatem
incarnationis.

LECTIO II.

Oportet autem vt arbitror magis reseruentes &c. ¶ Quia in so-
lutione obiectionis supra posite dixerat, q̄ theologia de di-
uinitis personis quædam tradit vniuersæ, & quædam discretiue.
Intendit hic exponere qualis sit vniuersa, & discretio in diuinis. Be-
rimo secundum q̄ possibile est. Secundo dicit q̄ non p̄t totali-
ter & prefate a nobis exponi. ibi. ¶ Sed harum quoniam & vniuersa-
nem, exponere intendit. Secundo secundū illud modū exponit,
vbi. ¶ Vocat enim q̄ & in aliis dixit. ¶ Dicit ergo q̄d pleniora
intellectum premixit solutionis, oportet secundum eius arbitriū
magis expinere perfectum modum diuinæ vniuersæ, & discre-
tionis reseruentes. Solutionem a principio, ita vt omnis sermo no-
stræ circa hoc fiat conspicuus. Id est manifestus. Ad quæ consequen-
tia duo p̄nt vitanda, & tria obseruanda. Vitandum, est suæ re-
uerendū, omne variū ¶ consensū & per mixtū. Cum enim ali-
quis diuersa cōsule & indistincte dicit, oportet q̄ nūc de hoc, nūc
de illo.

de Illo loquatur, & si in sermone apparet varietas, respondendum est [omne non planum] id est, obicurum. Quod quidem potest eo tingere si intelligibilia tradantur abque sensibiliū exemplorū manu ductione, vel si & per verba inuicem aliqua manifesta tra-

cer termo eius. Contra hac autem duo, ponit duo. *Secundum* determinat secundum virtutem loquentis [propterea] id est connaturalia nobis, [discrete] contra hoc quod dicitur variis, [et] plane [contra hoc] quod dixerat non planum, & addit tertium, scilicet [ordinate]. Oportet enim ad hoc quod doctrina sit manifestata, ut procedatur secundum ordinem disciplinæ a manifestioribus incipiendo, & ab his per quorum cognitionem alia cognoscitur. Proinde etiam sex posuit perfectum modum diuinæ vitionis & discretionis, quia assignabit modos omnes secundum quos vnitio & discretio possunt accipi in diuinitate, non autem alia quod ipsum modum secundum quod in Deo perfectus est mani festare posuit, hoc enim lumen virtutem nostram efficit, ut infra probabit. Deinde cum dicit [Vocatum est &c.] prosequitur expositionem vitionis, & discretionis di-

per ignote singularitatis, occultas & irreversibiles super collocações. Discretiones autem bono conuenientes thearchice, & processiones & manifestationes, & dicunt, (sancta eloquia sequentes), & dicit vitionis proprias & rursus discretionis quasdam esse proprias & vitiones & discretiones. Sicut in vitione diuina, id est, super substantialitate, vnitum quidem est principali trinitati & commune, super substantialis essentia, superdeus diuinitas, superbona bonitas, quæ est super omnia identitas totalis proprietatis existentis, super principatum vnitatis, in effabili, multi luminis, ignorantia perfectè intelligibilis, omnium positio, omnium ablatio, qui est super omnem & positionem & ablationem. Manifestum principatum personarum in se inuicè, licita oportet dicere, & collocatio totaliter superunita. Quæ ad modum luminis luminarum ut sensibilibus & propriis ut exemplis, existentia in domo vnus & tota in se inuicem totis sunt, & diligenter habet ad se inuicem discretionem propriè subsistentem, vnitæ discretionem, & vitione discreta. Et quidem videmus, in domo multis existentibus luminaribus, ad vnum quoddam lumen vnitæ omnium lumina, & vna claritate in discreta resplendentia, & nullus, ut arbitror, possit huius luminaris lumen ab aliis ære omnia lumina continente discernere & videre vnum sine altero totus in totis sine mix

uinx. Et primo quantum pertinet ad deitatem. Secundo quantum pertinet ad humanitatem Christi, ibi dicitur, et a benignis. & Circa primum duo faciunt. Primo exponit duos modos vitionis & discretions. Secundo subdit vtrumque, ibi. [Et de sciam. et sequen. &c.] Circa primum duo faciunt. Primo exponit modum discretions ibi. [Discretions autem &c.] Deit ergo primo quod ficut in aliis fuis libris dixit, scilicet in libro de Diuini vtiopisibus. [sancti Mat. no. theo. traditiones] idem Christianis doctrinam, scilicet apostoli & eorum discipuli [vocationes diuinas quasdam &c.] Ad eius uidentiam considerandum est, quod cum omnis multitudo rerum a principio primo effluit, primum principium secundum quod in se consideratur, vnum est, secundum autem emanationem qua ab eo procedit multitudo, iam est, secundum in diuinitatem principium distinguere posuit, quia ratio multitudinis in diuinitatem principium consistit. Considerare igitur primum principium distinctionem consistit. Considerare igitur primum principium est, eundem quod in se est, hoc est considerare vntionem ipsius. Et cum hanc existimamus primi principii in seipso super collo cationem vocat. Et nominat hanc super collo cationem & occultat & ingre ssibilem [Occulam] quidem, quia intantum Deus potest a nobis cognoscere, inquantum participationes suz bonitatis cognoscimus, secundum autem quod in se est nobis occultus. [Ingressibilem] autem dicit, quia secundum quod in seipso est primum principium, nulli communicatur, & sic quia a seipso non egreditur, & propter hoc & ipsam diuinitatem se consideratam per excellentiam, distinguere ipsam ab omnibus vocat singularitatem, quia singulariter est quod est incommunicabile. Deinde cum dicit, [discretiones autem &c.] exponit per oppositum communem modum discretionum. Et dicit quod pre dicti magistri vocant [discretiones process. & mani.] deitatis, que eouentus est in qua istum ipsum bonum, quia de ratione boni est, quod ab eo procedit effectus per eius communicationem. Et consideraandum quod contra id quod supra dixerat [process. & ingressibiles] satis congrue posuit [process. & manifestationes] quia per effectus progredientes ab ipso manifestatur, & quodammodo ipsa deitas in effectum procedit, dum sui similitudine rebus tradit secundum earum pro-

DE DIVINIS NOMINIBVS.

portionē, ita tamen quod sua excellētia & singularitas sibi remanet incommunicata rebus & occultā nobis. Hæ igitur processiones vocantur discretiones, quia nisi a primo principio ista effluerent, non haberet primum principium a quo discretērent. Deinde cum dicit, [Hæc di. sancto clo. &c.] subdit vtrumque dictorum

tionis concretis. Sed etiam si vnum aliquis luminarium educat a domo, coegredietur & proprium vniuersum lumen, nihil aliorum luminum couelens in seipso, aut superius aliis derelinquens. Erat enim vt ipsorum quod dixi totorum ad tota perfecta vnio, non mixta vniuersaliter, & nulla parte confusa: Et hæc totaliter in corpore ære & ex materiali igne pendente lumine. Ibi autem super substantialiorem vnitionem collocari dicimus, nō super solas vnitiones quæ sunt in corpore: sed & super illas quæ sunt in animabus ipsis, & in ipsis mentibus quas habent non mixtæ & supermundanæ tota per tota deformia, & super cælestia luminis, secundum participationem vnitionis ab omnibus super segregatæ proportionalem participantibus. Est autem & discretio in super substantialibus theologis, non quam dixi tantum, quod secundum ipsam vnitionem immixtæ & inconfuse collocatur vnaqueque principalium personarum, sed quod & ea quæ sunt super substantialiter deificatis non conuertuntur ad se inuicem. Solus autem fons super substantialis deitatis est pater, nec filius est pater, nec pater est filius, custodientibus hymnis propria religioſi vnicuique thearchicarum personarum. Istæ quidem sunt secundum ineffabile & vnitionem & essentiam, & vnitiones & discretiones.

tellectum ergo huius partis considerandum est, q. cum supra acce-
perit rationem vnitatis diuine ex eo q. Deus in seipso secundum
suam excellentiam consideratur, ista consideratio est duplex. Pos-
teli enim considerari illa superexcellens Dei essentia in seipso, vel
secundum essentiam, & sic est vnum & commune toti trinitati,
vel secundum q. vna diuinitas personarum est in alia, & sic ista
vniuitio inuenitur discretio. Hoc est ergo quod dicit, q. sicut in
vniuitio diuina] id est in per substantia] lras. q. d. sic accipio modo
vniuitio diuinam secundum quam in a[n]n[un]tiatione vniuitio in
supra posita, secundum quod ratio vniuitio consistit in quadam
excellencia deitatis. Ita haec inquam vniuitio communis est vni-
tati & commune principi] trinitati, quicquid ad superexcellen-
tiam essentiae diuinae pertinet, & per hoc dat intelligere quod res-
ti] vniuitio] p[ro]p[ri]e quam nunc exponit in illi] est illud quod est
commune tribus personis. Et exemplificat hoc in se] essentia] superhu-
manitatis diuinitas superdeit] id est super modum deitatis com-
municat rebus, & bonitatis superbona & identitas quae est super
omnia] secundum quam scilicet Deus est diuinus sibi & vni] & sibi
per principat] vniuitas inquam] totalis proprietatis existentis]
scilicet super omnia. Est hoc dictum q. vnum habet ratione] prin-
cipat] vnum autem est vnum secundum quod in seipso indiuisum
est, hoc autem est illud quod retinet proprietatem suae naturae,
q. d. quod ipse inquam] est vniuitas] est principium super omne
principium habens in se suam proprietatem quae supra omnia est
sibi. Ad hoc etiam excellens est & quod a nobis ignoratur per
per excellens sui sui] & quod a nullo intellectu est per-
fecte] intelligibilis] a. comprehensibilis, & quod de eo omnia pos-
sunt affirmari & omnia negari secundum modum in precedenti
capitulo expositum, cum tamen ipse sit super omnem affirmationem
& negationem. Est enim super omnia intellectum nostrum
quae affirmationes & negationes componit. Deinde cum dicit,
[Man]so principium personarum &c.] exponit quomodo
discretio est in eodem modo vniuitatis quae est super excellentem
collocationem. Et circa hoc etia] facit. Primo ponit quod inten-
dit. Secundum manifestat p[ro]p[ri]um per exemplum sensibile, ibi,
[Quemadmodum] luminis &c.] Tercio ostendit exemplum esse de
h[uius] a tantae rei re]p[re]sentata] cione, ibi. [Et haec totaliter &c.]

Dick

Dicit ergo quod in ista principalium personarum in se inane[m] iactat, secundum quod variatur in personarum est in alia & collocatione. Vnde in ista[m] si ita potest nomen inane[m] iactat inane[m] importet, tamen est totaliter superfluum. Idem perinde nomen ad illa vitionem excellens de qua supra dictum est. Deinde cum dicitur:

LECTIO III.

Quaedam est propria vnitio sub communi modo discretionis.

Si autem & diuina discretio est processio boni conueniens vitionis diuina & superunitatis, scilicet bonitatem in pluralitatem agentis & multiplicantis, vnde quidem sunt secundum diuinam discretionem incomprehensibiles traditiones, substantificationes, vniificationes sapientificationes, & alia dona bonitatis quae est omnium causa, secundum quae ex participationibus & participandis laudantur, non participandis participi. Et hoc commune & vnitum & vnum est tota deitatis, omnino ipsam totam

tam ab vnoquoque participantium participi, & a nullo nulla parte. Quod admodum punctum in medio circulo ab omnibus in circulo circumspectis lineis, & sicut sigilli expressiones multae participant archetipo sigillo, & in vnaquaque expressionum toto & eodem existente & in nulla secundum nullam partem. Excedit autem & haec omnium causa diuinitatis impartibilis, eo quod neque factus est, neque alia quaedam ad partes committendi communio. Quamvis dicat aliquis, non est sigillum in totis expressionibus totum & idem, & huius autem non sigillum est causa, esse enim seipsum illud & idem vnicuique ingent, sed participantium diuersitas, diuersitates facit expressiones vnius & totius

perit, & id est epim supra quod discretiones diuinae vocantur secundum processionem deitatis. Vnde quidem secundum quod vna processio procedit ab alia & per hanc multiplicatur & distinguuntur diuersae personae. Et quanto ad hoc accedat discretio processio in eadem modo discretionis. Alia est processio secundum quod creatura procedit a Deo, & haec est discretio vnitatis, id est communis totae trinitatis. Primo igitur exponit quomodo aliqua discretio pertinet ad discretiones personarum. Secundo quomodo aliqua discretio pertinet ad effectum vnitatis. Ibi. [Sic autem & diuina discretio est] Dicit ergo primo quod discretio in superabundantibus theologiae. Ad omnes personas non tollit illa quae dixi, quod per ipsam vnitatem communem quae pertinet ad superabundantiam deitatis vnaquaque diuersa personarum immittit & inconfusibilis locatur in altera, sed etiam per hoc ex quo pertinet ad discretiōem dei superabundantem, non iam conueniunt ad se invicem, sicut conueniunt naturae quae pertinet ad collocationem personarum. Motus enim pater est in filio & filius in patre, non tamen motus pater generat filium & filius patrem. Et hoc est quod subditur, quod solus pater est fons superabundantis deitatis, ut in fonte auctoritas intelligatur hinc principium de priore propter hoc filius est pater nec pater filius, cum diuina & laudes conueniunt se invicem. Hinc Chelidone religionis suas proprietates immittit, ut diuinae personae. Vnde epilogatur subditur, quod illa quae dixi sunt, sunt vnitio & discretio, & discretio pertinet ad ipsam diuinam essentiam in se, & ad inconfusibilem eius vnitatem, quia quod sequitur de vnitio & discretionis pertinet ad creaturas.

LECTIO III.

Si autem & diuina discretio est &c. Postquam exposuit Dionysius quomodo sub communi modo discretionis qui est secundum proportionem continetur propria discretio quae est secundum proportionem vnius personae ab alia, nunc intendit exponere quomodo sub eodem communi discretionis modo continetur & quodam propria vnitio, quae est secundum proportionem creaturarum a Deo ad totam trinitatem pertinentem. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo manifestat per exempla. Ibi. [Quaedam modum punctum] &c. Ad eundem autem primam partem considerandum est, quod potest aliquis dicere, quod processio creaturarum non continetur sub diuina discretionis, sed de licet processio creaturarum communiter sub diuina discretionis pertineat, non tamen potest dici quod aliqua diuina discretio sit communis vel unita in trinitate. Et ideo non ostendit quod processio creaturarum est quodam modo diuina discretio, non tamen modo quo processio diuinarum personarum. Nam in processionibus diuinarum personarum ipsa eadem diuina essentia communiter & per se procedit, & sic sunt plures personae habentes diuinam essentiam. Sed in processionibus creaturarum ipsa est diuina essentia non communicatur creaturis procedentibus, sed remanet incommuniata seu imparticipata, sed humiliter eius per ea quae dat creaturam in creaturis propagatur & multiplicatur, & sic quodam modo diuinitas per sui similitudinem non per essentiam in creaturis procedit, & in eis quodam modo multiplicatur, ut sic in ipsa creaturatur processio possit dici diuina discretio, si respectus ad diuinam similitudinem habeatur, non autem si respectus ad diuinam essentiam. Hoc est ergo quod dicitur, quod si processio possit dici diuina essentia

bonitati conueniens quae est vitionis diuinae superunitatis, id est vnitatis essentia in qua tres personae vniuntur, quae est super omne vnitatem quae quodam modo seipsam agit hinc dicitur ex ipsa bonitate in pluralitatem & multiplicat seipsam, & secundum suam similitudinem, si inquam talis processio caratione per eam diuina vnitatis quodammodo multiplicetur dici potest diuina discretio, tunc consequenter dicendum est, quod etiam discretionis id est donationes diuinarum donorum quae sunt in comprehensibile ex parte principij sunt vnitatis, id est communes toti trinitati, & secundum diuinam discretionem id est secundum modum diuinae discretionis qui secundum processionem attenditur. Et quae sunt istae traditiones ostendit subdens, [substantificationes] secundum quod dat esse omnibus substantiis, vniificationes secundum quod dat vitam sapientificationes secundum quod dat sapientiam & alia dona diuina [bonitatis] quae est omnium causa secundum quod dona diuina participata per similitudinem non participabiliter in quantum essentia manet imparticipata, autem ex participationibus, id est ex donis participabiliter, quibus esse communem sapientiam & vitam cum participantibus, quibus facta conueniunt. Loquitur autem pluraliter de diuinis vel propter pluralitatem personarum, vel propter pluralitatem nominum quae ipsi Deo attribuantur. Et hoc est totum diuinitatis coe. Et ne intelligatur communitas rationis tantum, sicut genus est commune speciebus, Et species individuis addidit, [vntum] & ostendit vnum numero esse in diuisis. Et ne aliquis intelligat vnitatem ex multis congregatam, sicut domus vnitatem ex partibus, addidit, [vntum] hoc, [omnem] in vna diuinitatem. Ibi. [vntum] quilibet personae totam participat ab vnoquoque participantium per similitudinem, & a nullo participantium in nulla sui parte participat, quod ad discretionem suam substantiam. Dicit autem totam eam participat, non tota taliter vel perfecte, quia omnis incomprehensibilis est, & contradictionem implicat, non tamen hic consequenter per exempla, cum dicitur. Quaedam modum punctum &c. Et circa hoc tria facit. Primo ponit exempla. Secundo ostendit ea esse deficientia ibi. [Excedit autem hoc &c.] Tercio obicit contra praedicta & soluit ibi. [Quidam dicit aliquis &c.] Dicit ergo, quod hoc ita est de participatione deitatis sicut punctum quod est in medio circumspectis lineis, quod si protrahatur a centro ad circumferentiam, in quantum quilibet lineae sortitur indiuisibilitatem, sicut latitudinem ad similitudinem indiuisibilitatis puncti, prout imaginatur punctum suo motu facere lineam, & tamen punctum est situm distinctum est a longitudine lineae, & sic sicut etiam in multis expressionibus sigilli participat archetipo sigillo. Idem, primam tali figura sigilli. Dicitur enim archetypum ab archos, quod est princeps, & typum, quod est figura, [toto] & eodem archetypo posset illi in vnaquaque expressionum, secundum similitudinem, & in nulla eorum secundum nullam sui partem per substantiam commixtionem. Deinde cum dicitur, [Excedit autem hoc] ostendit hanc exempla esse deficientia a representatione diuina. Cum dicitur, [imparticipabilis diuinitatis] quae est omnium causa excedit hanc praedicta exempla, quia imparticipabilior & minus commixta est deitas participandis quod punctum & sigillum. Non enim est aliquis talis deitatis ad creaturas, sed modo quo ex sigillo quod erat se vnum per contactum, neque ex alia quodam communio per quam commisceatur partibus, sicut punctum commiscetur lineae in quantum est terminus eius. Deinde cum dicitur, [Quamvis dicat aliquis &c.] obicit contra hoc quod dixerat quod sigillum totum existit in vnaquaque expressionum. Potest enim aliquis dicere hoc non esse verum, propter hoc quod aliqua expressio inuenitur quae non perfecte recipit formam sigilli. Sed ipse respondet, quod huius causa non est ex parte sigilli, quia sigillum vnum & idem totum se ingerit vnicuique expressioni, sed diuersas participantium facit diuersas expressiones

id est representationes, vnius & eiusdem principalis formae, quae totaliter habet formam. Quomodo autem diuersimode recipiatur in diuersis forma vnius sigilli, ostendit subdens. Si enim ea in quibus sic expressio sunt, in quantum [mollia] quod facile possint recipere figuram, & plana id est absque tam orofacibus ut vniiformis in eis fiat impressio, & immaculata, ne commixtio alienae materiae ex impressione figurae impediat, & neque sit contraria figurae, ut vnde si quis vniiformis sigilli figuram imprimere velit in cera iam alio sigillo signata, & cum ad recipiendum figuram sint aliquantulum duriora, ut non sit facile subfiliata, & calefacta, aut nimis liquefacta, & instabili, quia sic non remaneret figura impressio. Illis considerationibus existentibus materiae in qua sit impressio habebat figuram sigilli quando abfuit, & permixtione aliterius figurae impressam, & planam id est inurgidat absque deformatione, & permixtione. Sed si aliquid de figura de dicta oportunitate figuratur, hanc erit causa, quod figura non participet vel quod non plane id est vniiformiter participet, & aliorum defectuum quatenus pertinet ad importunitatem participationis. Deinde cum dicitur, [Discretio est autem &c.] exponit discretionem quae est in humanitate Christi. Et dicit quod discretio est id est ad vnam tantum personam pertinentem super substantiam vel nobis in natura, [ex nobis] factum est nos, id est hominem similem nobis in natura, [ex nobis] decepta carne, non de ego allat, sicut Valentini, [totaliter] id est non subiecta minima vel intellectu, sicut Arriani & Apollinarium, [ex vere] non fantastice per Marcionem. Et non solum ipsa incarnatione discretio est, sed etiam actiones & passionem dei filii ere dimus incarnati quatenus sunt cum quadam electione & segregatione ab aliis attributa Christo sicut habere, dormire, crucifigi, & alia huiusmodi, istis enim pater & spiritus sui nullam rationem conueniunt, quia neuter eorum est incarnatus aut mortuus, nisi forte dicat aliquis quod conueniunt praemissis, sicut volunt, bonitati diuinae, conuenienter & benigna, quod ad nos acceptauerunt cum pater & spiritus sanctus incarnatione filii & passionem & alia huiusmodi, & similiter conueniunt secundum omnem diuinam operationem superpositam creaturis & ineffabilem nobis, quam tacite bat Christus, factus secundum nos, id est factus homo passibilis, inuariabilis, inmensus, secundum quod Deus & Dei verbum. Non enim sic factus est homo quod diuinitatem amitteret, ut homo existens habebat operationem diuinam, quae communis est sibi & patri & spiritui sancto. Et sic destruitur hic error ponentium vnam operationem in Christo, & per hoc quod attribuit secundum operationem diuinam eodem toti trinitati, & operationem propriam sibi. Vltimo autem epilogat, quod sic studemus diuina uerbo sermone & vire & discernere, sicut secundum rei veritatem sunt vnitatis & discretio.

LECTIO IIII.

Sed harum quidem & vnitio & discretionum &c. Postquam Dionysius exposuit modum vnitio & discretionis diuinae, excusat se a perfecta horum manifestatione. Et diuisur in partes duas. In prima ostendit quod discretiones diuinae & vnitio non possunt sufficere nobis manifestari. In secunda persequitur de discretionis, quae est secundum processionem creaturarum, quia hoc maxime pertinet ad intentionem praesentis libri, ibi. [Igitur de illis quidem satis est &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit excusationem a perfecta manifestatione praedictarum. Secundo rationem assignat, ibi. [Omnia enim diuina &c.] Dicit ergo primo, quod in libro de theologiae ypotiposis ipse exposuit sicut erat ibi possibile, causa id est rationes praedictarum vnitio & discretionis diuinae

LECTIO IIII.

Sed harum quidem & vnitio & discretionum &c. Postquam Dionysius exposuit modum vnitio & discretionis diuinae, excusat se a perfecta horum manifestatione. Et diuisur in partes duas. In prima ostendit quod discretiones diuinae & vnitio non possunt sufficere nobis manifestari. In secunda persequitur de discretionis, quae est secundum processionem creaturarum, quia hoc maxime pertinet ad intentionem praesentis libri, ibi. [Igitur de illis quidem satis est &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit excusationem a perfecta manifestatione praedictarum. Secundo rationem assignat, ibi. [Omnia enim diuina &c.] Dicit ergo primo, quod in libro de theologiae ypotiposis ipse exposuit sicut erat ibi possibile, causa id est rationes praedictarum vnitio & discretionis diuinae

ET primam si
videtur per-
fectam & to-
tarium Dei procel-

Igitur de istis quidem satis est, ad verbi autem intentionē pro-
cedamus &c. Postquam Dionysius, exposuit diuine discre-
tionis & vitionis modum, hic persequitur de illo modo qui prin-
cipaliter pertinet ad materiam huius libri, scilicet de discre-
tione diuina, quæ attenditur secundum processionem creaturarum, quæ
quidem discretio vnitæ est & communis toti trinitati, vt supra di-
ctum est. Cetera hoc ergo duo facit. Primo exponit quomodo ista
discretio est cum vitione. Secundo promittit de istis quæ ad hanc

à Deo, secundum quod est causa rerum. Id autem quod habet rationem cause, primo & vniuersaliter est bonum. Quod apparet duplici ratione. Primo quidem quia bonum habet rationem finis, finis autem primo habet rationem cause. Nam forma est causa in quantum facit materiam esse acti. Materia autem fit acti primo quando, ab agente.

incipit. Secundo, quia agens est simile non in quantum est ens quocunque modo, sed in quantum est perfectum. Perfectum enim ut dicitur c. Metaphysic. est quod potest sibi simile facere. Perfectum autem habitatione boni. Sic igitur quicquid Deus facit creaturæ, siue esse siue viuere & quodcunque aliud, totum est bonitatem diuinam procedit, & totum ad bonitatem pertinet creaturæ. Et ideo dicit, quod nominatio est perfecta in quantum omnia comprehendit, & est manifestatio omnium diuinarum processuum. Ad hoc autem quod de processione boni tractemus oportet nos orando inuocare sanctam trinitatem, quæ est principium omnis boni, & est super omnem bonitatem. Sicut enim ipsa ex sua benignitate dat omnia dona ab ea promissa, ita ipsa sola iussisset manifestare potest, opera enim artis in artifice optime cognoscuntur.

Deinde cum di-

ipfos orationibus extendamus ad diuinorum bonorum radiorum altiorum respectu, sicut si multi luminis catena, ex coelesti fummitate pendente, ad anteriora autem descendente, semper ipsam mutatis manibus ad anteriora capientes, trahere quidem ipsam deorsum videremur, reuera autem non deponeremus illam, & sursum & deorsum præsentem, sed nos ipsi sursum ageremur ad altiores motorum luminum radiorum splendores. Aut sicut si narem accessilem & teneremus quosdam funes, ex quadam petra ad nos extensos, & sicut nobis ad auxilium datos, non ad nos petram, sed nos ipsos verè & nauè ad petram adduceremus. Sicut & econuerso, si quis stans in nauì, impingat petram stantem iuxta mare, agat nihil contra petram stantem & immobitem, sed seipsum ab illa separabit, & quanto amplius impinget, amplius ab illa impingetur. Propter quod & ante omne, & magis theologiam ab oratione incipere est utile, non sicut tractantes vbi quæ præsentem & nusquam virtutem, sed sicut diuinis memoratiombus & inuocationibus nos ipsos tradentes & vniuentes. Et hoc forsitan excusatione dignum, quod cum nobilis dux noster Ierotheus theologus styphosus supernaturaliter congreget, nos quasi ille non sufficiat & alias præsentem theologiam descripsimus. Etenim si ille consequenter tractare omnia theologica negotia dignatus esset, & particularibus resolutionibus transisset vniuersæ theologię capitulum, non nos ad tantum aut furoris, aut prauitatis perueniremus, quod aut arbitremur nos immittere theologos perspi-

cit. [Oportet enim nos;] Manifestat propostum per rationem dicens, quod oportet nos ad cognoscendas diuinas processiones diuine bonitatis trinitate orando innocere. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationem ad principium propostum. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum, ibi [Et enim ipsa quidem;] Tercio probat quoddam in hac ratione assumptum, ibi, [Ipsa enim ne loco;] Dicit ergo, quod si oportet nos produci [id est, extendi per orationes ad ipsam trinitatem sicut ad principium omnis boni processiois, quia per hoc quod nos oramus ei appropinquamus;] & quanto magis propinquamus ei, tanto magis possimus addicere dona bonitatis eius, quia circa ipsam collocatur quasi ab ea per similitudinem bonitatis deriuata. Quanto enim aliquis magis appropinquat alieni rei, magis cognoscit eam circa ipsam sunt. Deinde cum dicit, [Et enim ipsa quidem;] quoddam quod proposuerat manifestat, scilicet quod per orationem nos appropinquamus sancte trinitati. Et dicit quod si ipsa quidem sancta trinitas omnibus adest, inquantum omnibus sua dona communicat, [sed non omnia &c.], inquantum deservit participatione eius sed quando nos inuocamus ipsam, tunc adsumus ei appropinquamus ad ipsam. Sed quod oratio nos faciat et propinquos, tria requiruntur. Primum quod sensualitas sit munda ab omnibus carnalibus & mundanis affectionibus, quibus illecebre retrahimur inferius. Et hoc tangit cum dicit [in altissimis orationibus;] Secundo, ut intellectus noster non obambretur caligine fantasmatum, quod accipit illi qui spiritualia non supra corporalia capere voluit, ut qui posuerunt Deum effiguerunt figura humani corporis, propter quod, etiam impediuntur ab ascensu in Deum, & quantum ad hoc dicitur [reuelata mente;] Tercio ut voluntas nostra per charitatem & deuotionem sit ordinata in Deum. Et hoc etiam quod subdit, [et aperit;

diuinam vitionem.] Deinde cum dicit, [Ipsa enim neque lo-
 quor probat quod supponitur, scilicet quod deitas vnigenitus adest,
 Quod quidem probat duabus rationibus. Deitas enim non est in
 loco vt distincta vel circumscripta loco: omne autem quod alicu-
 bi adest alibi non exultens, aut quod sic transit ad quendam alia
 locum, est in loco

cacius illo & diuinius, aut his eadem
dicentes, vano loquamur. Præterea
& iniuriam faciamus & magistro & amico
existenti, & nos ex eius eloquiis
post diuinum Paulum introducti nobilissimam
ipsius contemplationem, & manifestationes nobis
ipsis arripientes. Sed quoniam ille prudenter reuera
inducens diuina, conspicaces nobis diffinitiones
exposuit, & in vno multa comprehendentes præcipiens nobis & quicunq;
sunt secundum nos magistri animarum nouiter quæ
periciuntur, sicut est possibile referre & discernere
cōmensurato nobis sermone conspicaces & ynni-
uius intellectualissimæ virtutis illius vire
cōuoluciones & multoties nos ipse ad hoc
hortatus es, & librum ipsum sicut superexcedentem
remissisti. Ideo & nos hunc quidem sicut perfectam
robor deliberationi magistrum his qui sunt
super multos determinauimus sicut quædam
secunda eloquia & Christorum Dei sequentia,
his autem qui sunt secundum nos iuxta
proportionem nostram nos diuina trademus.
Si enim perfectorum est fortis cibus,
isto cibare alios quanta sit perfectio-
nis? Recede igitur a nobis & hoc dictum
est, visionem quidem & intelligibilem
eloquiorum per se inspectionem & conspicacem
ipsorum doctrinam profecta indigere
virtute, scientiam autem verborum ad hoc
seruentiam & disciplinam, subiectis
sanctificationibus & sanctificationibus
cōuenire. Quauis & hoc a nobis obseruatum
est valde studiose, qd discretis ab ipso
diuino duce secundum planam manifestationem,
nec totaliter manum apposuimus ali-
quando ad eandem propositi cuiusdem

tam coram facie nostra, si acciperemus illam cathenam, & semper
 mutaremus manus verus superius, videremus quidem trahere ca-
 thenam deorsum, sed secundum veritatem non diceremus eam
 enim ipsa esset praesens & sursum & deorsum: sed nobis cleuare-
 mur in maiorem splendorem illius luminose cathenae. Secundum
 60 exemplum ponit, ibi. [Auct. sic finit.] Et dicit qd ascendemus
 in nauem & teneremus quosdam funes, qui extenderentur ab ali-
 qua petra exteriori ad nos, qui essent nobis ad auxilium dari, non
 traheremus ad nos petram: sed secundum rei veritatem & nobis ipsos
 & nauem duceremus ad petram, & e contrario si aliquis stans in na-
 ui impingat ad petram quae sit iuxta mare, nihil ageret contra pe-
 tram quae est stans & immobilis, sed seipsum separabit ab illa, &
 tanto magis quanto magis impinger ad eam. Ad hoc aut, qd ista ex-
 pla ad propositum adaptentur considerandum qd circa orationem
 secundum quinque opiniones oportet diuersimode indicare. Quid-
 am enim subsiluerunt totaliter Dei providentiam, ponentes oia
 70 a casu accidere. Et haec fuit opinio Epicureorum. Quidam vero po-
 nunt Dei providentiam circa res incorporeales & vniuersales:
 sed a rebus humanis diuinam providentiam indutaxerunt. Et haec
 fuit opinio quorundam Peripateticorum. Quidam vero extende-
 runt diuinam providentiam vique ad omnia sed dixerunt ex diui-
 na providentia res omnes necessarias euentus habere, totaliter a
 rebus contingentiis auferentes. Et haec fuit opinio. Stoycorum
 ponentium secundum ineffabilem earum seriem, quam fati nomi-
 nabant, omnia esse necessitate contingere. Quarta fuit opinio
 quorundam egyptiorum, qui dixerunt providentiam Dei mutabilem
 esse. Quinta fuit opinio quorundam Platoniceorum dicentium, qd
 80 diuina providentia immutabilis est, sed sub ea res aliquae muta-
 biliter & contingenter concidentur. Primae igitur res opiniones

totaliter orationis fructum euacuant. Si enim Deo nulla cura est
de rebus, vel saltem non est ei cura de rebus humanis, aut si omnia
ex necessitate eueniunt, frustra Deo preces fundantur. Quarta au-
tem opinio fructu orationis non tollit: sed eis plus debitor tribuit,
Immunitate diuinam prouidentiam. Vnde sola quinta opinio veru

que iusticiæ de oratione habet, quia Dionysius hic sequitur, vt scilicet per orationem nos ipsos tractamus mutabiles exilientes diuinæ providentiæ participationem. Non autem credamus nos diuinam providentiā posse mutare. Cathena ergo luminis est immobilis exhi summitate de pendens, vel funes qui ab immobili petra extendi, sunt, significant ordinē diuinæ providentiæ ab immobilitate diuinæ sapientiæ procedentem. Quod autem dicit catenam vbiq; presentem in celo & in terra, & deinde omnibus adesse, significat & providentiæ eius ad omnia se extendere contra primā opinionem. Quod autem dicit de immobilitate lapidis, & q cathena luminis ad nos trahi nō potest, significat diuinam providentiā immobilē esse, contra quartam positionem, vel opinionem. Quod autem dicit q nos ipsi sumus ducimur per eloqui manifestationem. Quoniam & apud ipsos Deo acceptos nostros hierarchas, quando & nos, vt nosti & ipse & multi sanctorum nostrorum fratrum convenimus ad visionem corporis, vitæ principis & quod Deum susceperat, Aderat autem & frater domini Iacobus & Petrus, summa & proeclatissima theologorum sumitas. Postea visum est post visionē vt vniuersi hierarchæ laudarent sicut vnusquisq; erat sufficiens infinitæ virtutis bonitatem thearchicæ infirmitatis, omnes alios sanctos magistros post theologos, vt nosti superabat, totus extasim patiens à seipso, & ad laudatā communionem patiens, & ad cunctis à quibus audiebat, & videbatur, & cognoscebatur, & non cognoscebatur, Deo acceptus esse & diuinus laudator iudicatus. Et quid tibi de theologiaz tibi dicam? etenim si non & incipsum oblitus sum multoties huius te, & partes quasdam audiens illorum hymnorum à Deo motorum, ita tibi fuit studium non ociosæ diuinæ exequi. Et vt mystica illa, vt sicut multis non dicenda, & sicut cognita tibi prætermittamus, quando multis oportebat communicare, & quos est possibile ad sanctorum cognitionem, que est secundum nos, adduceres, quomodo excedebat multos magistrorum sanctorum, & temporis contritione & mentis puritate, & demonstrationum diligentia, & reliquis locutionibus sanctis. Quare nunquam ad incipsum solum contra inspicere co-

te, & petra appropinquamus per suum, aut ab ea separamur per impulsione[m], significans mobilitate[m] nostram ad sequendum diuinam providentia[m] fructum, contra terribile[m] positione[m]. Ultimo concludit propositum q[uo]d, s[an]cte omnia maxime aut theologia negotia vtile est nos incipere ab oratione, non ita q[uo]d nos per oratione[m] trahemus diuinam virtute[m], quod vbiq[ue] presens est & nunquam concluditur, sed sicut per diuinam commemoratione[m] & inuocatione[m] inopios trahentes & euenientes. [Et hoc for. excu. dignum.] Premissa orationis necessitate procedit Dionysius ad sui exaltatione[m]. Et primo ponit vnde accutabilis alicui videri posset. Secundo se excusat, ibi, [Etenim si ille.] Dicit ergo primo q[uo]d hic videtur exaltatio dignus, q[uo]d ierosolimitanus fuit nobilis magister eius adiuuauerit subtiliter locutione[m] quosda[m] tractatus de rebus diuinis. Dionysius scripsit & alios tractatus de rebus diuinis, & presertim libra[m] ad si tractatus ierosolimi non sufficerent, quod ad quanda[m] irreuerentiam pertinere videretur. Deinde cum dicit, [Etenim si ille,] procedit ad sui exaltatione[m]. Et dicit hoc tria facta. Primo exaltat se ab irreuerentia. Secundo ostendit reuerentiam suam ad ierosolimitanos, ibi, [quam am. & apud ipsos.] Tertio concludit intentione[m] suam in hoc opere conscribendo, ibi, [Igitur illis & nos.] T[er]cia autem tripliciter. Prima exaltatio est q[uo]d ea que ierosolimi in vnum dixerat, ipse ex mandato ierosolimi & ad petitione[m] timothei per singula tractat. Et hoc est quod dicit quod si ierosolimi dignus esset tractare per ordine[m] omnia que pertinent ad theologicam consideratione[m], & tractatum totius theologie, que scilicet quasi in quodam genere & summa petegit, voluisse percurrere performando in particulari, Dionysius non peruenisset ad tantum furore[m], vel prauitate[m] q[uo]d vellet scribere de diuinis. Quod autem ad furore[m] vel prauitate[m] pertinuisset, ostendit altero duorum modorum. Quorum vnus est quod Dionysius arbitretur se eleuare ad consideratione[m] theologicam prescriptam quum ierosolimi & magis diuine. Alius modus est quod ipse non crederet se alit[er] ora dicere. Et tunc sequitur duo inconuenientia. Quorum vnum est quod eadem rependo que ierosolimi dixisset, inuititer scriberet, & sic incurat & vaniloquum.

Aliud inconueniens est quod quasi furtive arripendo sibi nobilissimam contemplationem & manifestationem diuinorum ipsius Ierothei faceret ei inuicem, cum tamen ipse fuerit magister eius & amicus, & Dionysius fuerit introductus ad theologiam cognitionem maxime ex verbis Ierothei, tamen post do-

nati fumus . Ita enim nobis ipsis consentimus . Et scimus quod neque sufficienter intelligere intelligibilia diuinorum capimus . neque quæ sunt dicibilia Deicognitionis dicere & eloqui . Longe autem exilientes decimus à diuinorum virorum scientiâ ad theologiam veritatem . quoniam ad hoc omnino propter abundantem reuerentiã venimus . vi neque totaliter audeamus aut dicamus aliquid de diuina philosophia . nisi secundum mentem acceperimus . sicut non oportet contingentem diuinorum cognitionem negligere . & hoc nobis persuaferunt non solum secundum naturam desideria mentium amabiliter semper capientia quam capere possunt supernaturalium contemplationum . sed ipsa diuinorum legum optima dispositio prohibens quidem ea quæ sunt super nos multum scrutari . & sicut super dignitatem . & sicut impossibilia . omnia autem quæcunque à nobis desiderantur & data sunt . discere attente præcipientes & aliis tradere benigne . Igitur istis & nos persuasi & ad possibilem diuinorum inuentionem non pigritantes aut formidantes : sed non valentes nobis meliora contemplari sine auxilio inclinare non patientes . ad conscribendum nobis posuimus . nouum quidem introducere nihil audientes ; sed sublimioribus & particularibus singulorum inquisitionibus . ea quæ sunt dicta veniē à Ierotheo conspicaciter discenētes & manifestantes .

tū qui sua capere
 auctoritate ab eloquiis scripturæ canonice; cui nulla alia au-
 thoritas adæquari potest. quæ verba illius libere consequenter se hñnt ad
 verba Christi Dei; ita ad verba sanctorum apostolorum; qui dicunt
 Christi pp plenitudinē spiritalis gratiæ & pp sacerdotū di-
 gnitatē. Et sic cum illi liber tū alius eōcat tū perfectus. [nos le-
 cūdm nostrā proportionē trademus diuinā. his qui secundū nos.]
 Imperfecti nobis similibus. Nō. n. sufficiens ad perfectā doctrī-
 nā perfectus tradendū quia si solidus scitis. perfectā doctrīnam. per
 sectionem tū est. vt dicit Heb. x. iura ipsi soli doctrīnā perfectam cape-
 re possunt. maioris prædicationis est alio alio cibare. Manus. n.
 est perfectam doctrīnam alios docere q̄ tam ab aliis capere possit.
 Considerandum est autē. q̄ quanto aliquis intellectus est altior &
 perfectior. tanto plura in vno potest comprehendere. Inhiemus autē
 intellectus requirit vt singulari singularit. exhiuerit. Et ideo do-
 ctriām ierosolē in paucis multa comprehendente dixit perfectā.
 Secūda excautionem ponit his. [Recte igit̄ a nobis.] & di-
 cit. q̄ recte dicit pōt ad suam. excautionē. q̄ hoc q̄ aliquis per le-
 uis fiat intelligentiū eloquiorū diuinorū quæ sunt eloquia sanctæ
 scripturæ. Ipa p̄cipua eorū doctrīna in se considerata requirit
 perfectā virtutē. Sed q̄ aliquis habeat scientiam & consideratiōē
 verborum introductā ad præmissam. consideratiōē & doctrī-
 nam. & q̄ ista verba addidit potest conuenire imperitioribus
 & doctioribus. quos vocat sanctiores. & doctos. quos vocat san-
 ctificatos. Sicut igit̄ potest per inspicere & docere scientiū diuinā.
 perfectā ad ierosolē pertinere. qui perfectus fuit. iura habere
 scientiam exponēdi scientiā exponēdi prædictam doctrīnā & ad
 discere hominū expositionē ad maiores peruenire. quos Dio-
 nyssius se cōputat. Tertia excautio ponitur. [Quoniam & hoc a no-
 bis.] Et dicit q̄ et hoc studio Dionysius. obstruit. q̄ ipse totali-
 ter manū non apposit nec et ad manifestandū verba ierosolē in
 illis quæ ierosolē distinguere voluit secundū planam manifesta-
 tionem. Deinde cum dicit. [Quoniam. & apud ipsos.] ostendit reuer-
 rentiam quam ad ierosolē habet. Et primo ostendit eorū magni-
 tudinem.

quodestis expoluit
 quibus determinat
 tiones [complicae
] . i. ex magna
 difficultate et in
 telligentia accepta
 et [comprehende
 res multas in vno
] ymo sic iudicium
 reuertitur [pre
 cidenter] homi
 mines ad [diuina
 inducens] . et pre
 cepti Dionysio et
 Iulii et Iulianus
 ipse nagiit . ani
 marum que de no
 uo intratuus . ip
 se condum eorum
 possi biliter man
 ifesta re et distin
 gueret ab eis . et
 vniuersales deter
 minatus p[ro]funde
 contempla tione
 illius illius vici
 quibus multa in
 uenit in vno . et
 hoc faceret sermo
 ne eis comen
 furato . no ita vni
 uersali si sicut vni
 uersali fuerat
 Ieroteus . Ipse
 Timotheus mul
 tities exhortatus
 est Dionysium ad
 hoc ipsum splen
 dorem . et libro Ier
 otie et remi erat
 cuius capaxitate
 excedente . Quia
 ergo ita ita ipse
 non determinatus
 praxidia libri esse
 magnam perfectam
 rum confiderationem . no apum
 quibusque . sed his
 qui tui qui sicut
 capaxitate . secun
 da multa . secun
 da multa alia antea
 equenter se hient
 ad theodorum . qui
 dicit et [pro] sacer
 doti diuini ipse
 perfecti . [nos
] qui secunda nos
 ad perfectam doctri
 nam . et doctrina
 pernam perfectam
 capaxitate . Manus
 . alibi capere possi
 biliter et aliorum
 dicit . Inuenimus
 videntur . Et ideo
 condum dixit et per
 agat nos . [et di
] qui aliquis perle
 uat eloquiis sine
 confideratione requi
 rit et confideratione
 et doctrina imper
 fectioribus . his
 quibus vocat lan
 guentem diuino .
 nos facit habere
 diuina doctrina et
 ad certum quos Dio
 nysius et hoc a no
 bis . ipse totali
 verba Ierotei in
 planam manifestam
 . Iohannis reuol
 uend . no magna
 rudineu

itudinem eius. Secundo recognoscendo propriam humilitatem, ubi. Ita enim nos. Ex his enim duobus sequitur quod aliquis alium in seueritate habeat quod de illo magna sentit, & de se parua. Commendat autem sermō huius dupliciter. Primo quidem quantum ad hoc, quia fuit humilissimus & totus diuinus. Secundo quantum ad hoc, quod

C A P V T III.

De bono, lumine, pulchro, amore.
extasi, & zelo, & quod malū
neque existens, neque ex
existente, neque in exi
stentibus est.

LECTIO I.

S Igitur oportet, iam sermo
ne ad ipsam eamus boni
nominationem, quam ex-
cellenter attribuit Theo-
logi. super dea deitati & ab omnibus
determinant, ipsam sicut reor thearchi
cam essentiam, bonitatem dicentes. Et
quoniam eo quod est bonum vel substantia
le bonum, ad omnia existentia exten-
dit bonitatem. Etenim sicut noster Sol
non ratiocinans, aut praeligens: sed
per ipsum esse illuminat omnia, parti-

bat de tempore cor-
poris sui. Post
etiam intelligi, quod conueniret ad videndum corpus beate virgi-
nis Mariæ in eius morte, quod etiam suscepit diuinam incarnatione.
Et in illo conuentu aderat etiam Iacobus frater domini, & Petrus
qui erat summum caput omnium apostolorum. Post visionem
autem prædictam illum esse omnibus vt vniuersi Apostoli & Episcopi
ibi aderant, laudant infinitam bonitatem diuinam [iustitiam], i.
humanitatis, sicut vnicuique erat possibile. Et tunc Ierotheus supe-
rabat omnes magniferos post apostolos, quibus nullus alius compa-
rari poterat, & illa laude erat totus excedens omnia sensibilia &
mundana, & quasi extra seipsum positus, his que laudabat, per qua-
dam visionem coniungens videbatur, & sic ab omnibus quicunque
audiebant & videbant, fuit ante eum cognouissent fide non, iudica-
tus esse Deo acceptus & diuinus laudator. Et quid potest dicere
his, quæ ipse ibi theologizauit, quæ tam sublimia fuerant? quæ
vt Dionysius dicit, si ab eius mente non exciderit, multoties recog-
nosuit quædam præter illarum diuinarum laudum, quas Ierotheus
prolatur Deo inspirante, dum eas a Thimotheo prolatus audi-
uit. Tantum enim fuit Thimotheus in studio circa diuinam, vt eas
quæ audiuit etiam curam memoria retinere. Deinde cum dicit,
[Et vt mystica,] commendat eum de eruditione simplicium. Et
dicit quod vt omittat loqui de illis occultis, ibi dicitis, tum quia
Thimotheo nota erant, hoc dicendum illis, quod quando oportet
bat diuinam communicare multisitudini, & reducere quos poterat
ad cognoscendum sanctam cognitionem proportionata imperfectis
excedebat Ierotheus multos sanctorum nostrorum [& temporis
tritione] quia plurimum temporis terebat fide expendebat in do-
endo, [& mentis puritate] quia non oboboleuatur fantas-
tis ad erroribus quibus impeditur a recto iudicio veritatis, [& de-
monstrationum diligentia] id est efficacia verborum in demoliran-
do veritatem, [& reliquis locutionibus sanctis] id est in aliis quæ
requiruntur ad sanctas locutiones. Vnde concludit, quod nun-
quam fuit suus conatus vt reciperet contra tantum solem, scilicet
Ierotheum, se ei præferendo, aut æquando. Deinde cum dicit
[Ita enim nos nobis.] ostendit quam humilia de se sentiat. Et
dicit quod ita est confusus sibi, quod ipse non est sufficiens ad in-
telligendum diuinam, non solum quæ sunt supra intellectum hu-
manum: sed etiam multa quæ sunt intellecta aliis hominibus.
Et similiter reputat se insufficientem ad dicendum & manifestan-
dum ea quæ de diuina cognitione ab aliis dici possunt. Et multo
longe reputat se deficere a scientia theologica, veritatem quam per-
fectiores habuerunt. Et hoc ideo introducit, quia ad hoc deduc-
tus est, propter perfectam reuerentiam quam habet ad maiores,
& ad diuinam philosophiam, quia totaliter non audeat cogitare
ad dicere aliquid de diuina sapientia secundum suam mentem
capere potest, & illam etiam audet, & dicit quod non oportet ne-
gligere diuinarum cognitionem, quam contingit aliquem posse
habere. Et ad hoc dupliciter perfluitus est. Primo quidem ex na-
turali desiderio mentium quæ semper cum quodam amore co-
cupunt contemplationem rerum supernaturalium, quam capere po-

sunt, quia per hoc maxime pericuntur. Secundo, quia optima dis-
 positio diuinum legum prohibet multum scire, et ea quae sunt
 supra nos, tum quia laus supra dignitatem nostram, tum quia
 impossibile est nobis adipisci, ut patet in Ecclesiastico Capitu-
 lo, ubi dicitur Altiora te ne quaeris. Sed ea quae nobis de-
 cipare lumine ipsius secundum pro-
 priam rationem valentia, ita quidem
 & bonum super solem sicut super ob-
 scuram imaginem segregat archety-
 pum per ipsam essentiam omnibus ex-
 stentibus proportionaliter immittit co-
 tinuis bonitatis radios. Propter ipsos
 subsistenter intelligibiles & intelle-
 ctuales omnes, & substantiae & virtu-
 tes & operationes. Propter istos sunt
 & viuunt, & vitam habent indeficien-
 tem & imminorabilem a corruptione
 vniuersa, morte & materia & genera-
 tione mundi existentes, & ab instabi-
 li & fluxa & aliquando aliter ferente
 variatione eleuata, & sicut incorpores
 & immateriales intelliguntur, &
 sicut mentes supermundane intelli-
 gunt, & essentium proprie illumi-
 nantur rationibus, & rursum ad co-
 gnata propria deferunt. Et manifeste
 ex bonitate habent, & collocatio ipsis
 inde est, & continentia & custodia, & ci-
 bus honorum, & ipsam desiderantes,
 & esse & bene esse habent, & ad ipsam

quā ipse propter omnia hæc disposuit se ad scribenda hoc opus, ita tamen quod nihil nouum audiret introducere: sed ea quæ significauerat a Ierotheo dicta sunt in quādam vniuersali intelligentia vult distinguere & manifestare per quasdam inquisitiones magis particulares & subtiles defendendo ad singula. Et loquitur per familiarem in corpore lūm in quibus quando aliquid totum in plures partes diuiditur, subtiliores partes efficiuntur.

SVPER CAPVT III. LECTIO I.

P Ramillo Proemio, iam accedit ad prosequendum principalem intentionem. Et vrsusque capitulorum intentionum, numerus & ordo pateat, considerandum est, quod sicut in primo & 2. cap. dictum est, in hoc libro incendie exponere diuina nomina, quibus manifestantur processiones Dei in creaturas. Principium autem commune omnium harum processuum, bonum est, vt in tertio capitulo dictum est, quia quicquid a Deo increaturis procedit, hoc creaturae suae propter ipsius bonitatem communicat. Et quidem primo agit in hoc quarto capitulo, de Bono, & de his quae ad considerationem boni pertinent. Si autem singulae processiones considerentur, quas diuina nomina manifestant, etiam videbimus ex diuina bonitate esse rebus attributa. Primo quidem vt in se sint & persistant. Secundo vt adinuenire possintur. Tertio vt ordinentur in finem. Si autem ipsa res in se considerentur, primum & communius quod in eis inuenitur, est esse. Secundo viuere. Tertio cognoscere. Quarto iustitiam esse vel virtuosum. Et secundum hunc ordinem de Diuinis nominibus prosequitur. Primo quidem post bonum de ente, in quinto capitulo. Secundo de vita, in sexto. Tertio de sapientia, in septimo. Quarto de virtute & iustitia, in octauo. Comparatio autem rerum ad inueniendum attenditur secundum duo. Primo secundum aliquid intrinsecum, prout vna res dicitur alteri similis vel aequalis, eadem vel diuersa propter convenientiam in substantia, quantitate aut qualitate. Et de his agit in nono capitulo. Secundo vero secundum aliquid extrinsecum, siue secundum quod continentur sub vna parte, siue secundum quod continentur sub vna mensura. Et de his agit in decimo, vbi agitur de omnipotentia & antiquitatem. Hanc autem ordinationem rerum sequitur pax & tranquillitas ordinis. Vnde in vndecimo agitur de pace. Sed circa ordines rerum in finem duo sunt consideranda, scilicet providentia gubernantis & ordinantis in finem. Et de hoc agitur in 12. capitulo vbi agitur de Rege regum & Domino dominorum, & ipsi huius ad quae res per providentiam, & gubernationem perueniunt. Et hoc pertinet ad 13. capitulum in quo agitur de perfecto & vno. Ad sciendam vero contentiam huius quarti capitulo, considerandum est quod opposita euidentur sunt considerationes. Malum autem opponitur bono, vnde in cap. de Bono determinat etiam

de ma

de malo. Rursus, quia actus per obiectum cognoscitur, ad eandem considerationem reducitur actus & obiectum. Bonum autem est proprium obiectum amoris, unde in hoc capi boni grati etiam de amoris, & de exaltis, quæ effectus amoris, vt patet, & de zelo qui quædam amoris intentionem signat. Item cū bonum sit qd

omnia appetit, & quicunque de se im-
portant appetitib. rationem ad ratio-
nem boni pertinere videntur, huiusmodi autē sunt
lumen & pulchritudo, de quibus etiā in
hoc ca. agit. Et hęc intentionem capi-
tuli exprimit titulus q. talis est. De
bono, lumine &c. Primo igit in hoc
ca., determinat de bono. Et primo o-
stendit quælibet bonum sit in Deo. Se-
cundo qualiter creatura sit communicat-
ura sibi. Propter istos subsistent &c.
Circā primum duo
facit. Primo osten-

sicut est possibile figurare, & homi-
nes sunt, & sequentibus communi-
cantur, sicut divina lex inducit. Non a
ipsis ex bono convenientia. Inde ip-
sis supermundant ordinem, ad se inueni-
ent variationes, ad se inueniunt capio-
nes, inconfusa discretionem, subiecto-
rum ad meliores furtim agentis virtute
etiam, circa secundam providentia pro-
phetiarum propriorum vniuersalis, vir-
tutis custodie, & circa seipsas intrin-
sicabiles conuolutiones, circa desideria
boni identitates, & summatites,
& quæcumque alia dicta sunt a
nobis in Tractatu de angelis proprie-
tatibus, & ordinibus. Sed & quæcum-
que celestis hierarchia sunt angelis co-
uenientes mundationes, supermunda-
tio illuminationes, & perfectio, totius
perfectionis angelica, et omnium

[illegible]

mo, & propter radios, id est, diffusionem diuinæ bonitatis produ-
ctæ sunt in esse subsistenti caelestis creaturæ, in quibus inuenitur
substantia, virtus, & operatio, vt in 1. ca. Cælestis hierarchie di-
citur. Et dicuntur intelligibiles in quantum sunt acti secundum
suam naturam. Et intellectuales in quantum acti intelligitur, quon-
iam Platonici illi sub
dixerunt, *Intelligi-*

causa & fontina sunt bonitate, ex qua
& boniforme ipsis donatum est, & ma-
nifestare in ipsis occultam bonitatem
& esse angelos sicut emancipatos di-
uini silentij, & sicut lumina clara in-
terpretatiua eius quod est in abditis
præpositos & præmissos. Sed & post
illas claras & admirabiles mentes ani-
mæ, & quæcumque sunt bona ani-
marum, sunt propter superbonita-
tem bonum, intellectuales ipsas esse,
substantialem vitam inconsum-
pibilem, ipsam esse, & posse, exten-
sas ad angelicas vitas, per ipsas sicut
bonos duces ad omnium bonorum prin-
cipatum sursum agi, & inde emanan-
tium illuminationum in participatio-
nem fieri secundum illorum proportionem,
& deiformi bono secundum vitæ
euentem participare, & quæcumq; alia

quirit de vita angelorum. Et dicit quoddam propter diffusionem di-
vinae bonitatis angelos non solum habere esse, sed & vivere, emi-
nentiori vita quam nos. Non enim debet per mortem sicut vita
nostra, quando prolongatur. Et hoc enim accidit in viventibus in-
ferioribus, quia subiecti generationi & corruptioni, & varietati,
quae est secundum qualitatem & quantitatem per quam res instabi-
les redduntur, & defluentes & diversificae se habentes. Et hoc
accidit rebus inferioribus quae habent materiam, sed angeli su-
pra omnia ista sunt elevati & deputati. Deinde cum dicitur, [Et si-
cut incorporeales &c.] prosequitur de intellectu eorum, & pri-
mo quomodo sint intelligibiles. Et dicit quoddam intelligitur li-
cet incorporeales & immateriales. [Corporalia sunt sensibilia &
imaginabilia, non tamen intelligibilia actu. Similiter nulla for-
ma in materia existens est actu intelligibilis, sed potentia tantum.
Ideo angeli sunt intelligibiles actu, inquantum sunt incorporei
& immateriales. Secundo offendit quomodo intelligant. Et dicit
quoddam intelligit supermundane,] id est supra modum quo nos in-
telligimus, sicut quidam mentes, & intellectus separati. Forma
enim immaterialis est hoc quidem quod in mente intelligitur, sed
per hoc quod est mens subsistens intelligit. Tercio dicit quod intelli-
gant, & vnde. Et dicit quoddam illuminatura Deo de rationibus in-
telligibilibus per rationes intelligibiles existentium, quia per ra-
tiones intelligibiles est a Deo indicata rerum cognitionem habere,
non colligendo rationes intelligibiles ex rebus sicut nos. Quarto
dicit quoddam propria intellectu debet ad ea quae sunt proxima sui
generis, inquantum in superiores manifestat sua intellectu inferiori-
bus. Deinde cum dicitur, [Et mansionem,] ponit ea quae pertinent
ad conversationem. Et ponit quinque per similitudinem corporali-
um rerum. Res enim corporales habere mansionem in loco
secundum quod substantiae angeli habent mansionem vel habita-
tionem per operationem intellectus & voluntatis in his quae in-
telligunt & amant, secundum illud Apostoli, Phil. 3. Nostra con-
versatio in caelis est. Habitatio autem corporalis indiget funda-
mento in quo firmetur, & similiter mansio quae est secundum in-
tellectum fundatur in prima veritate intelligibili, & mansio quae
est secundum voluntatem in ultimo fine. Et ideo dicit quoddam ex
bonitatis divinae non solum est eius mansio, sed etiam [collocatio,]
vel fundamentum, secundum aliam translationem. Rarius corpo-
ralia inferiora continentur sub ordine superiorum, ita & angeli
continentur sub ordine divinae providentiae. Solus autem Deus
est qui continetur & non continetur, & ideo subdit & continentia,]
Item corporalia inquantum sunt corruptibilia indigent custodia
ne corrumpantur, angeli autem non sunt mutabiles secundum sub-
stantiam, sed secundum voluntatem, & ideo indigent custodia
Dei, nec eorum voluntas ab ordine divinae avertatur, & hoc est quod
subditur, [et custodia,] Ite viventia corporalia indigent refectione
in quam sustententur, & similiter angeli sustentantur in esse
per hoc quoddam intellectus, & affectus ipsorum facit divina fructio-
nem, & intelligibilium considerationem, ideo quinto subditur, [et
cibus bonorum,] Deinde cum dicitur, [Et ipsam bonitatem cooperit omnia
] prosequitur de ordine in fine. Divina enim bonitas cooperit omnia
ad seipsam, vel supra dictum est. Et ideo sequitur quod propter di-
vinam bonitatem, angeli ipsam desiderant, non tantummodo
eo quod desiderant, sicut impetunt, sed sicut habere esse &
bene esse quantum ad ipsos, & congruati divinae bonitatis, & de-
siderantes effectum in quantum inferioribus communicant divina do-

71.2, 94.25

LECTIO

brant. Secundo, tenebræ reddunt omnia immobilia. Vnde
plurisque animalium naturale est, vt in nocte quiescant, & in die
moueantur, quia per lucem dirigitur in motu videns quo vadit.
Tertio, tenebræ corporales concludunt, vt in tenebris ali-
quis non præparet se ad aliquid agendum, & naturaliter aliqui in

elufos. Et tradit prius quidem men-
furatam ciuitatem, poſtea illis ſicut
guſtantibus lumen, & magis deſideran-
tibus, magis ſci, lum immetit, & abun-
danter ſuperfulget, quoniam dilexe-
runt multum. Et ſemper ex tunc ipſa
ad anteriorem ſecundum ipſarum ad
reſpectum proportionem. ſicut lumen
intelligibile dicitur quod eſt ſuper om-
ne lumen bonū ſicut radius fontaneus,
& ſupermanans luminis effluſio, om-
nem ſupermundanam, & circumunda-
nam & mundanam mentem, ex plen-
tudine ipſius illuminans, & intellectua-
les ipſarum totas virtutes renouans,
& omnes excedens, eo quod ſuperex-
tendatur, & omnia comprehendens,
eo quod ſuperſciat, & ſimpliciter om-
nem illuminiatur virtutis dominatio-
nem, ſicut principaliter lucens, & ſu-
perlucens & in ſeipſa coaſumens, & ſu-
perhabens, & præhabens, & intelle-
ctuali, & rationalia omnia congre-
gans, & inaleſtructibilia facies. Et eni-
m ſicut ignorantia diſiuncta eſt eorum qui
in errorem induci ſunt, ita intelligibi-
lis luminis præſentia congregatiua, &
vitiū eſt eorum qui illuminantur, &
perfectiua, & adhuc conuerſiua ad ve-
re exiſtens, à multis opinionibus con-
uerſens, & varias viſiones, aut, v-
magis propriè dicatur, fantafias ad v-
nam veram, & inuandam, & vniſorm-
congregans cognitionem, & vno, &
vitiū lumine compiens.

ex ignorantia. Qui
tunc ad secundum dicit, [& mouet,] scilicet, ad bene agendum. Et
quantum ad tertium dicit, [& aperit,] id est, aperit reddit ad re-
cipiendum, per desiderium, [conclusum,] id est, qui prout erant con-
clusi tenebris aggrauantibus, id est tarditate in quidam ad bonum
inimmutentibus. Quia ergo conclusi erant, indigebant operatione,
quia aggrauati indigebant motione. Deinde cum dicit, [Et tria,
primo, &] ostendit modum & ordinem quomodo traditur sanctis
animabus lumen intellectuale. Et dicit primo, q[uod] quidem tradi-
tur in vtraque lumen intelligibile secundum determinatam men-
suram, secundum illud Eph. 4. Vnicuique data est gratia secundum
mensuram donationis Christi. Et quia spiritalia gualata deside-
rium excitant, quia prout ignorantia continetur, post primam
receptionem luminis, gualata iam cognitione luminis veritatis,
magis desideratur, & magis desiderantibus magis imminitur. Hic
est enim diuina gratia multiplicatur secundum multiplicatione-
m desiderij & dilectionis, secundum illud, Luc. 7. Dimissa sunt
ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Si enim quedam & ir-
rationaliter attenditur diu ex lumine crescit lumen desiderium, &
ex desiderio audit crescit lumen. Circulatio autem secun-
da siam naturam perpetua est, [& sic] [semper] diuinum lumen [extendit
animas ad anteriora] per perfectum, non tamen in omnibus equa-
liter, sed [secundum proportionem ipsarum ad re, luminis.] Que-
dam enim diligentius respiciunt ad lumen similitud, quia magis
desiderant, & magis proficiunt. Deinde cum dicit, [Figur
lumen intel. &c.] ostendit quomodo Deus se habeat ad ea in quibus
lumen intelligibile causat. Et ponit tres habitudines, scilicet, diffu-
sionis, & excessus, & excessus & comprehensionis. Quantum ad
primum ergo dicit, q[uod] super substantialem locum hinc sit, super om-
ne lumen] & sensibile, & intelligibile, tamen nominatur lumen
intelligibile in quantum est quidam [radius & fons] omnis inte-
lectualis luminis. Bene intelligitur fons in se solo consistens, sub-
dit q[uod] est effusio luminis de super manans.] Et vt citatur in quo
manat, subdit quod ex sua plenitudine illuminat [omnem] men-
tem [supermundanam] quantum ad angelos assitentes, & [circa
mundanam] quantum ad ministrantes quorum ministerio mun-
dus iste gubernatur, [& mundanam], quantum ad animas. Et non
solum a principio illuminat mentes, naturalem cognitionem ex

præben. lo. ſcilicetiam reno uat omnes [intellectuales vit ipſarū.] nouum lumen ſup. fundendo gratiæ & glorię. & nouum reuelationum. Secundo ponit id quod peruenit ad exceſſum. Et dicit quod lumen diuinum [excedit omnes] mentes. licet in eas diſſundatur. quia ſemper ſuperexceſſus eſt per ſuam ſubſtantiam. Ter-

LECTIO V.

*¹⁰ Depulchro diuino, & qualiter
attribuitur Deo.*

Hoc bonum laudatur a cunctis Theologis, & sicut pulchrum & sicut pulchritudo, & sicut dilectio, & sicut diligibile, & quæcunq; alix convenientes sunt pulchrificæ & gratiosæ habet pulchritudinis nominationes. Pulchrum autem, & pulchritudo non sunt diuidenda in causa, quæ in vno tota comprehendit. Hæc enim in existibus in participationes, & participantia diuidentes, pulchrum quidem esse dicimus quod participat pulchritudinem, pulchritudinem autem participationem, pulchra facietis tota pulchra cause. Super substantiale vero pulchrorum pulchritudo quidem dicitur, propter traditam ab ipso omnibus existentibus iuxta proprietatem vniuersi cuiusque pulchritudinem, & sicut vniuersorum consonantia & claritas causa, & similitudinem luminis cum fulgore immittens vniuersis pulchrificas fontani radii ipsius traditiones, & sicut omnia ad se ipsum vocans. Vnde & callos dicitur, & sicut tota in totis congregans. Pulchrum autem sicut pulcherrimum simul, & superpulchrum. & superexistens secundum candē & similiter pulchrum, & neque factum, neque de-

omnes ab ipso. Et hoc competit ei in quantum est principalis lu-
cens, vt principium luminis, & in quantum est super omnia lu-
cens. Deinde cum dicit, [Et intel & rationalia &c.] ostendit di-
nem, & fructum casualitatis luminis is. Et dicit qd per illuminati-
nem] congregat omnia intellectu alia] id est, angelos [& ratio-
nalia] id est homines, [& facit] ea [indetributa] quia dñ vnu
tur in veritate, in ea conuoluerunt. Et hoc conuenienter expo-
nitur oppositum. Sicut enim ignorantia est diuisiva eorum qui
errorem inducunt, ita præsentia intellectu alia luminis per quæ
cognoscitur veritas, congregat eos qui illuminantur ad unitatem
& vnit eos in vna veritate cognita. Manifestum est enim, qd
vnum non contingit nisi vno modo verum dicere, sed multiplici-
ter errare a veritate contingit. Et ideo illi qui cognoscunt veritatem
conueniunt in vna intentione, sed illi qui igno-
rant diuisi-
tur per diuersos errores. Est etiam præsentia luminis] perfecti-
ua], in quantum constituit in finem rei cognita, quæ est veritas
[& est etiam] conseruator] id est reuocatiua ad veritatem, conser-
uens homines a multis opinionibus quæ non habent firmitatem
veritatis. Et non solum ab opinione ad certam scientiam trans-
fert, sed etiam a veritate ad vniuersitatem, & hoc est quod sub-
dit, quod congregat] varijs visiones, [vel vt magis proprie dicitur]
[& unitas] ad vnam veram cognitionem] per oppositum falsi-
tatis. Et non solum conuertit ad lumen veritatis, sed etiam reple-
ipso lumine veritatis quod in se est vnum & aliorum vniuersum.

LECTIO V.

Hoc bonum Laudatur a cunctis Theologis & sicut pulchrum.] Postquam Dionysius tractauit de lumine, nunc agit de pulchro. Ad cuius intellectum prexi-
giur lumen. Et circa hoc duo facit. Primo prae-
mit-ut q^o pulchrum attribuitur Deo. Secundo ostendit
modum quo ei attribuitur, ibi. [Pulchrum autem & pulchritudo
&c.] Dicit ergo primo, q^o hoc supersubstantiale [bonum] quo
Deus Laudatur a sanctis theologis in sacra scriptura [sicut pul-
chrum] Cant. Ecce tu pulcher es dilecte mi. [& sicut pulchritudo,] psal. Confessio, & pulchritudo in conspectu eius, & sicut di-
lectio,

le dno,] 1. Ioannis. 4. Deus charitas est, [& sicut diligibile] ve
nauctoritate. Caritorem raduata, [& quaecunque alie iunc con
uenientes.] Dei nominationes ad pulchritudinem pertinentes,
sive per causalitatem pulchritudinis, quod dicitur propter pulchritu
dinem. sive secundum pulchritudinem gratie habet.

tur, quod dicitur per dilectionem, & diligibile. Deinde cum dicit, [Pulchrum & pulchritudo &c.] ostendit quomodo Deus attribuit. Et circa hoc tria facit. Primo praeponit quod differenter attribuitur Deo, & creaturis pulchrū, & pulchritudo. Secundo quomodo attribuitur creaturis, ibi. [Hec enim in existentibus, &c.] Tercio quomodo attribuitur Deo, ibi. [Super substantiam vero pulchrum &c.] Dicit ergo primo qd in ea pri-

fructum, neque actum, neque minoratum, neque in aliqua parte quidē pulchrum, in aliqua autem turpe, neque aliquando quidem, aliquando autem non, neque ad hoc quidem pulchrum, ad aliud autem turpe, neque hic quidem, illic autem non, sicut quibusdam quidem existentibus pulchrum, quibusdam autem non pulchrum, sed sicut ipsum secundum seipsum, cum seipso vni forme & semper existens pulchrum, & sicut omnis pulchri fontanam & pulchritudinem excedent in seipso prehabens. Etenim simplici & supernaturali totorum pulchrorum natura, omnis pulchritudo, & omne pulchrum vni forme secundum causam praerituerunt. Ex pulchro isto omnibus existentibus esse secūda m pro

nōn fuit diuidentia pulchrum & pulchritudo quali aliud fit in eo pulchrum, & pulchritudo Et hoc ideo, quia causa prima propter sui simplicitatem, & perfectionem sola comprehendit tota [id est omnia] in vno. Unde & si la creatura diffinit pulchrum, & pulchritudo, Deus tamen utrumque comprehendit in se secundum vnum & idem. Deinde cum dicitur [Hæc enim in existentibus &c.] ostendit qualiter attribuantur creaturis. Et dicitur qd in existentibus pulchrum, & pulchritudo distinguuntur secundum participatib & participationis, q pulchrum dicitur hoc quod participat pulchritudinem, pulchritudo autem participatio prime cause quæ omnia pulchra facit. Pulchritudo enim creaturæ nihil est aliud quam similitudo diuinæ pulchritudinis in rebus participantia. Deinde cum dicitur [superflubantiale vero pulchrum &c.] ostendit quomodo prædicta Deo attribuantur. Et primo quomodo attribuitur ei pulchritudo. Secundum quomodo attribuitur rei pulchritudi ibi [Pulchrum autem sicut pulcherrimum &c.] Dicit ergo primus, q Deus qui est [superflubantiale pulchrum] dicitur pulchritudo propter hoc q omnibus euius creatis dat pulchritudinē secundum proprietatem virtutis suæ. Alia enim est pulchritudo dei spiritus, & alia corporis, atque alia finis, & illius corporis. Et in quo consistat pulchritudinis ratio ostendit lūbens, quod sic Deus tradit pulchritudinē inquitur in eis causa consonantia, & claritas] in omnibus. Sic enim hominē pulchrum dicimus propter decentem proportionem membrorum in quantitate, & situ, & propter hoc q habet clarum, & nitidum colorem. Vnde proportionaliter est in cæteris accipiendum q vnum quodque dicitur pulchrum secundum q habet claritatem sui generis vel spiritualem, vel corporealem. Quomodo autē Deus sit causa clarissimæ ostendit lūdens, q Deus immittit omnibus creaturis quantum quodam fulgore traditionem sui radij luminosi, qui est fons omnis luminis, quæ quidem traditiones fulgidæ diuini radij secundum participationem similitudinis sunt intelligendæ, & istæ traditiones sunt p pulchritate], id est, facientes pulchritudinem in rebus. Rursus exponit aliud membrum, scilicet, q Deus fit causa consonantiæ in rebus. Est autem duplex consonantia in rebus. Prima quidem secundum ordinem creaturarum ad Deum. Et hæc tangit cum dicitur, q Deus est causa consonantiæ sicut vocans omnia ad seipsum], inquantum conuertit omnia ad seipsum sicut ad finem, vt supra dictum est. Et propter hoc pulchritudo in græco Callos dicitur, quod est a vocando sumptum. Secunda autem consonantia est in rebus secundum ordinationem earum ad invicem. Et hoc tangit cum subdit, q congregat omnia in omnibus ad idem. Et potest hoc intelligi secundum sententiam platoniorum quod sit periora sunt in inferioribus secundum participationem. Inferiora vero sunt in superioribus per excel lentiam quandam, & sic omnia sunt in omnibus. Et ex hoc q omnia in omnibus inueniuntur ordine quodam, sequitur quod omnia ad idem vltimum ordinem tendunt. Deinde cum dicitur [Pulchrum autem &c.] ostendit quomodo pulchrum de Deo dicitur. Et primo ostendit quod dicitur secundum excelsum. Circum quod dicitur per causantibi [Et pulchro isto &c.] Circa primum quod fecit. Primo proponit excelsum. Secundo exponit ibi [Per superexcelsos &c.] Excelsus autē est duplex. Vnus in genere non significatur per comparationē vel superlatiuum. Alius extra genus qui significatur per additionem huius propositionis super, puta si dicamus quod ignis excedit in calore excedit in calore extrinsecus in genere, vnde dicitur calidissimus.

mus, fol autem excedit excessu extra genus, unde non dicitur
calidissimus, sed supercalidus, quia calor non est in eo eodē mo-
do, sed excellentiori. Et licet iste duplex excessus in rebus causa-
tis, non simul conueniat, tamen in Deo simul dicitur, & quod est
pulcherrimus, & super pulcher, non igitur in genere, sed quod ei

priam rationem singula pulchra, & propter pulchrum omnium concordia & unitate & communiones, & pulchro omnia viuunt, & est principium omnium pulchrorum, sicut in effectiua causa, & mouens tota, & continens amore propriæ pulchritudinis, & finis omnium sicut finalis causa. Et enim pulchri causa cuncta sunt. Et exemplaris, quoniam secundum ipsam cuncta determinantur, propter quod & scire est bono pulchrum, quoniam bonum & pulchrum secundum omnem causam cuncta desiderant, & non est aliquid existentium quod non participet pulchro & bono. Audebit autem & hoc dicere sermo, quod & non est illens participat pulchro & bono. Tunc enim & ipsum pulchrum

quædam sunt quæ
habent pulchritudinem variabilem, sicut de rebus corruptibilibus
apparet. Et huius defectum primo excipit ad 2. ostendens qd Deus
semper est pulcher secundum idem, & eodem modo, Et sic excludit
alteratio pulchritudinis. Et iterum non est in eo generatio,
aut corruptio pulchritudinis, neque litura, neque augmentatio, ne
quæ diminutio sicut in rebus corruptibilibus apparet. Secundo au-
tem defectus pulchritudinis est quod omnes creaturæ habeant ali-
quod modo particulatim pulchritudinem sicut & particulatim ad
verum. Hunc defectum excludit Deus quantum ad omnem omni-
um particulatim. Et dicit quod Deus non est in aliqua parte
pulchri & in alia turpis, sicut in rebus particulatim contingit
quandoque; neque etiam est in aliquo tempore, & in aliquo loco,
sicut contingit in his quorum pulchritudo cadit ad tempore, ne-
que iterum est pulcher quantum ad unum, & non quantum ad
aliud, sicut contingit in omnibus quæ sunt ordinata ad unum de-
terminatum vñum vel neminem. Si autem applicetur ad aliud, & non
servabitur consonantia, vnde nec pulchritudo. Quod iterum est
in aliquo loco pulcher, & in alio non pulcher, & in quodam
in aliquibus contingit propter hoc quod quibusdam, videtur pul-
chra, & quibusdam non videtur pulchra. Sed Deus quod ad omnes,
& simpliciter pulcherrimus est. Et omnium præmissorum aliquæ
rationem cum subdit, quia ipse est pulcher secundum seipsum, per
quod excluditur quod non est pulcher secundum unam partem can-
tum, neque in aliquo tempore tantum, neque in aliquo loco, tan-
tum. Quod enim aliter secundum se & primo conuenit, conuenit
& toti & semper & ubique, iterum Deus est pulcher in seipso,
non per respectum ad aliquod determinatum, & ideo non potest
dici qd ad aliquod sit pulchrum, & ad aliud non pulchrum, & ne-
que quibusdam pulcher, & quibusdam non pulcher. Iterum est sem-
per & vniuersim pulchrum, per quod excluditur prius defectus
pulchritudinis, scilicet variabilitas. Deinde cum dicit, [Et
sicut omnis pulchri fontana est,] ostendit quia ratione dicatur
Deus superpulcher. Et dicit qd dicitur superpulchri inquantum in
seipso habet excellenter & ante omnia alia fontis totius pulchritu-
dinis. In ipsa enim natura simpliciter & supernaturaliter omnium
pulchrorum ad ea derivatorum ad ea derivatorum, præexistit
omnis pulchritudo & omne pulchrum, non quidem quantum, sed
vniuersim per modum quo multiplex esset in tanta præ-
existunt. Deinde cum dicit, [Ex pulchro illo est.] ostendit quod
modo pulchritudo de Deo dicitur secundum causam. Et primo per
causam causantem pulchri. Secundo exponit, [Et est et principium
omnium &c.] Dicit ergo primo, qd pulchritudo ipso procedente
est omnibus existentibus. Claritas enim est de consideratione pul-
chritudinis, vnde dictum est, Omnis autem forma per quam res ha-
bet esse, est participatio quædam diuine claritatis. Et hoc est qd
subdit qd [singula] sunt ex pulchra secundum propriam rationem
id est, secundum propriam formam. Vnde patet quod ex diuina
pulchritudine esse omnia de quibus, scilicet inter omnia dictum est,
quod de ratione pulchritudinis est consonantia, vnde omnia quæ
qualitercunque ad consonantiam in pertinent, ex diuina pulchritu-
dine procedunt. Et hoc est quod subdit qd propter bonum diuinum
sunt omnium rationalium creaturarum [concordia,] quantum
ad intellectum. Concordant enim omnes in eandem sententia con-
ueniunt, & amittunt, quantum ad esse in se, & eorum rationes
quantum ad actum, vel ad quodcumque ex se emittunt, & vniuersa-
liter omnes creature quantumcumque vniuersam habent, habent
essentiam pulchri. Deinde cum dicit, [Et est principium omnium
pulchro-

EST autem extrahit faciens diuinus amor &c.] Pos-
quam Dionysius determinauit de amore & hic determi-
nat de extrahit, quæ effectus amoris. Et circa hoc tri-
facit. Primo proponit extrahit esse amoris effectum. Se-
cundo manifestat hoc in creaturis. ibi. [Et in mirantur
quidem superiorem.] Tercio manifestat hoc idem. ibi. [Au-
dendum autem & hoc &c.] Circa primum considerandū est, quod hoc
est effectus inter vim cognitiuā & appetitiuā, quia actus virtutis co-
gnoscitiuæ est finis cognitiui, quia actus appetitiuæ est finis appetitiui
est finis inclinationis quia habet appetitum ad rem quæ
appetitur. Prima autē operatio appetitiui est amor, vi supra dicta
est. Vnde amor importat primum inclinationem appetitiui rem secū-
dū quod habet rationē boni, quod est obiectū appetitus. Sicut autem
est dupliciter dicendum. Id est eo quod per se subsistit, & de eo quod alie-
tatur ei, ita & bonū vno modo id de se subsistens quod hæc bonitas

LECTIO XI.

Quare Deus dicitur amor,
et dilectio.

Quidaem totaliter Theologi volentes, aliquando quidem amorem & dilectionem ipsum dicit, aliquando autem amabilem, & diligibilem. Huius enim est quidem causa, & sicut emissor, & sicut progenitor. Hanc autem ipse est, & hac quidem mouetur, illud autem mouet, aut quoniam ipse suus ipsi & sibi.

amorem esse superius, sed amari, magnus Paulus constituitur
in diuino amore sicut in quodam continente & virtute diuini amoris
faciens ipsum totaliter extra se exire, quia diuino ore loquens
dicit Gal. 2. Vnus ego sum non ego, vivit aut in me Christus. Quia
à se exiens, totus est in Deo procreatur, non tamen quod sui est, sed
quod est, sicut verus amator, & pater extrinsecus, Deo vivens, & non vi-
uens vita superius, sed vita Christi & amari, quia vita erat sibi val-
de dignis. Deinde cum dicitur, Audendum autem est, & dicitur quod
dicitur operatio amoris etiam in Deo inueniuntur, dicens, quod hoc au-
dacter dicendum est pro veritate, id est veritatem hanc audacter
faciente, vel pro veritate id est pro vero hoc allatendo, quod ipse
est omnium causa per suum pulchrum & bonum amorem quo oia
amat secundum abundantiam sue bonitatis qua amat res, sic extra
seipsum, in quantum promittit omnibus existentibus per suam bo-
nitatem & amorem, vel dilectionem, & quodammodo trahit, &
deponitur quodammodo à sua excellentia, secundum quod supra me-
nus exiit, & ab omnibus segregatur, ad hoc quod sic in omnibus per
effectum sue bonitatis secundum quandam extrinsecam, quae tamen sic
ipsum facit in omnibus inferioribus esse, vt superius actualis eius
virtus non regreditur ab ipso, Sic enim implet omnia quod ipse
in nullo emancipatur sua virtute. Quod quidè addit, vt per hoc quod
dicitur, & deponitur, non intelligitur aliquid à suis minorari,
sed hoc solum quod se inferioribus ingerit propter suam bonita-
tis participationem.

Deinde enim dicit. ¶ Propter quod quia fortes sunt in diuinis,
et dilectionis de re lo, qui importat quandam intentionem
amoris. Et dicit. q. quia operatio amoris excellentissime in Deo
inuenitur. propter hoc illi qui sunt excellentes in cognitione diui-
norum, nominant Deum zelantem. vt patet Exod. ang. Ite dicit
Deus eius zelotes, quia habet multum de amore bono ad exis-
tentiam creaturarum. Zelus autem importat intentio boni amoris, que
quidem intentio contingit quandoque in bonis libris. q. homo vo-
lens singulariter possidere quod amat, non patitur illud ab alio
amari. Et secundum hoc quidam distinguunt zelum dicentes. Zelus
est amor inuenitur non patiens confortio in amato. Sed hoc est elu-
dit a diuino zelo cum subdit. q. ¶ exerat omnia ad zelum fili
desiderij amatus. ¶ facit enim q. illud quidem quod amat ipse est
ad alij amatur inuenitur. in zelo & amore humano alia conditio
per quam differat a diuino. Amor enim in nobis cadit et simi-
liter zelus est pulchritudine & bonitate. Non enim dicit
est pulchrum quia nos illud amamus, sed quia est pulchrum & bonum
ideo amatur a nobis. Voluntas enim nostra non est causa re-
rum, sed a rebus moetur. voluntas autem Dei est causa rerum. &
ideo amor fuit facit bona ea que amat, & non e contrario. & quia sua
bonitas mouet seipsum in seipso, quod non facit nostra. Et hoc est
quod dicit. q. Deus dicitur zelotes fere per quem sum zelabilis,
id est. intense amabilis ea que sunt volta vel desiderata ab ipso.
vel a quibuslibet. alijs. Contingit eueni quandoque quod etiam
nos facimus quandam amabilia, que sunt ex opere nostro, led ti-
non omnia que operamur amabilia sunt. Facimus enim interdum
mala & de seculis opera. Deus autem omnia que facit ex hoc ipso
sunt bona & amabilia. Et hoc est quod subdit, quod Deus dicitur
zelotes sicut omnibus per eius prouidentia proueniunt exis-
tentibus in zel. libilibus id est. in amabilibus intense. Sic igitur fi-
nit eo quod dicere intendebat de bono & pulchro & amore, sub-
iungit qui fex præmissis colligendo, q. amabile & amor totaliter
est pulchri & boni. Sic amor & præexistit in pulchro & bono, si-
cut in subiecto, quantum non proprie dici possit primum pulchrum
& bonum, scilicet Deus subiectum alicuius. Et iterum propter pul-
chrum & bonum & præexistit amor & amabilitas in rebus. si-
cut propter causam.

LECTIO XL

Quid autē totaliter Theologi volentes, &c.] Postq̃ Dionysius de amore & de his quæ consequuntur ad amorem determinauit, hic soluit quādam dubitationem. Et primo ponitur q̃d. Secundo solutio, ibi. [Huius. n. est quidem &c.] Tertio ponitur ma-

fi est adductius & motius. Ita quidem diligibilem & amabilem ipsum vocant scilicet pulchrum & bonum. Amorem autem rursus & dilectionem, sicut mouentem simul, sicut quod est virtus sursum agens ad seipsum, quod solum ipsum propter seipsum pulchrum & bonum est, & sicut quod est manifestatio sui ipsius per seipsum, & segregate vnitionis bonus, processus & amatiuus motus, simpliciter per se mobilis; per se operans, præexistens in bono & ex bono existentibus emanans, & rursus ad bonum conuersus. In quo & interminabilis sui ipsius, & non habens principium & finis amor monstrat differenter, sicut

ponit duas solutiones ad præmissam quætionem. Quarum prima est,
q. Deus d. amor & dilectio causaliter, quia fect causa amoris, in
quantum immittit amorem alijs & quodam modo in eis amor ge-
nerat finem quandam finem. Dicitur aut amabilis & diligibilis
his essentialiter, quia ipse est hoc quod est amabile & diligibile. Et
affignat huius solutionis rationem, quia amor signat aliquem motum
quo aliquis amans mouetur, sed diligere est illud q. mouet talis
motu. Ad Deum aut peruenit q. moueat & causet motum in alijs. Et
ideo ad eum pertinere v. q. sit amabilis, in alijs amore creans.
Secunda solutio est, q. Deus d. amor & amabilis, quia ipse amans
motu se ipsius & adiuuet se ad seipsum. Velle n. est qui a motu.
Vult n. Deus bonum suum, & hoc bene prout ipse vult sua bonitas, quæ
voluntatem ipsius quodammodo mouet, dicitur et esse diligibilis &
amabilis a seipso. Inquantum vero ipsum suum velle bonum suum
vult esse suum esse & sua substantia. Deus est suus amor. Si ergo pri-
ma solutio accepta fuit, finem amorem quo oia amant Deum, hoc aut
finem amorem quo Deus seipsum amat. Deinde cum dicit, [ita quod
diligibilis & dilectibilis] & hoc seipsum mouens, dicitur et finem quod

ad hoc q. Deus de amabilibus. Secundo inquitur Deus de amor, ibi. [Amorē aut. &c.] Dicit ergo primo, q. Deus est diligibilis & amabilis inquantum est ipſum primum, & bonum, in hoc aut. importatur obiectum amoris. Deinde cum dicit, [Amorem aut. &c.] manifestat quod Deus dicitur amor. Et circa hoc tria facit. Primo ponit effectus amoris qui Deo attribuitur. Vnde dicit, q. Deus dicitur amor, ibi. [Et segregat vnitatis &c.] Tercio processum amoris, ibi. [procreatus in bono &c.] Item aut. triplex effectus amoris. Primus quidem est, q. movent amantem ad aliquam operationem. Secundus effectus est, q. convertit opera amantis per intentionem in amatum. Tercius effectus est, q. communis omni manifestationis viis ipſius figure & effectus amoris, & per hoc querit amicus non solum amicum, sed et emetum. Et hoc est ad Deum attribuitur. Vnde dicit, q. Deus dicitur amor & dilectio inquantum movet &c. [& alia per amorem ad aliquid operandum. Item ad primum, & simul est hoc de Deo aut. & deo aut. alia ad seipsum, qui solus est seipsum est pulchrum & bonum, quasi essentia quā in rectitudine & bonitatis, & hoc quom ad se, & deum & Deum aut. Im q. est manifestativus, q. suipſius per seipsum dilect, sua propria virtute. Deinde cum dicit, [Et segregat. &c.] Item quing. propter effectus amoris. Quam prima capit in eis eandem, quā quid est aliqui vnitio amantis & amati inquantum est eius, quod uterque amat seipsum inquantum vniuquodque; naturaliter appetit suum bonum, & ex hoc q. aliqd est vniuū secum, sequitur q. amat ipſum. Et ideo est quā sunt quodis in agnō vniuū & in agnō amatus. Et hoc est quod dicit, quod amor attribuitur Deo hinc quidam [bonum processum] cuiusdam [segregat] dilecti, excellentis vnitatis, quia quanto amor est perfectior, tanto & vnitio est quā procedit est maior. Secunda ppter facit vniuū ex parte obiecti. Est enim obiectum proprium amoris vt faciat amantem tendere in amatum, per quod amor diliguntur a cognitione, quā quon trahit cognoscendum ad rem cognita, sed econverso. Et hoc est quod dicit, q. amoris motus. [Item ppter effectus complex. Vnde cum primus in eo appetit usque est amor, oportet quod simplex sit & per hoc differe amor ab ira quā est motus eo consensu ex tristitia prouocante & desiderio vniuū dilecti. Quarta condicio eius est, q. est per se mobilis, quia competit ex iniquitatem est primus motus appetitus, quia in quolibet genere, prius est quod per se est quam quod per aliud. Et per hoc differe amor a timore. Nam timor est huius motus violentum ad extrinsecos perueniens, amor autem est huius motus naturalis simul ad inuicem procedens. Quinta proprietas est, q. est ppter se operans, q. quod etiam conuenit ei. Et hoc est quod dicit, q. est ppter se operans, q. quod

Nam qui propter spem alterius operatur, propter aliud operatur. Qui autem ex amore operatur aliquid, per seipsum operatur illud tanquam sibi placitum. Deinde cum dicit, *per preexistens in bono &c.* Iustificat processum amoris. Et dicit *per* iste amor primo est in intellectu, quod est Deus, & ex isto bono emanat in existentia,

quidam æternus circulus, p p bonum,
ex bono, in bono, & ad bonum, in non
errante conuolutione circumbulans,
& in eodem & secundum idē, & procedens,
& manens semper, & restitutus.

LECTIO XII.

Verba Sancti Ierothei.

Maec & nobilis noster sanctitatis perfectior, & Deo minus recitavit in amabilis hymnis, quos non inconueniens est memorare, & sicut sanctum quoddam caput imponere sermonem de amore. Amorem siue diuinum, siue angelicum, siue intellectuale, siue animalem, siue naturalem dicamus, in triam quandam & concretum intelligemus virtutem, superiora quidem mouentem ad providentiam minus habentium, coordinata autem rursus ad coelestium alteram habitudinem in extremis, subiecta ad meliorem, & superiorum conuerionem.

LECTIO XII.

Hec & nobis nosse sanctitatis perfectior.] Postquam Di-
vinitus tractare de amore, hic ad confirmationem predictio-
nis introducit verba Ierotei de amorē. Et primo dicit quid in-
tendat Secundo ponit ipsa verba, ibi. [Amorem suū diuinū &c.].
Dicit ergo primo, quod hæc qui infra ponetur & sunt continen-
tiæ præmissis, quæ nosse restant Ieroteius, qui fuit per-
fector. Id est, magister in his quæ ad sanctitatem pertinent; in-
fectior. Id est, quibusdam laudibus quas de amore fecit inspiratus a Deo,
quos quidem hymnos hic commentarius non est inconueniens
ad hoc quod imponatur tractatu nostro de amore, sicut quoedam
sanctum caput; id est, sicut quædam regula & quoddam prin-
cipium ad confirmandum quæ supra dicta sunt de amore. Deinde
cum dicit. [Amorem suū diuinū &c.] ponit verba Ierotei de
amore. Et circa hoc tria facit. Primo ponitur verba continentia
distinguentem & diffinitionem amoris. Secundo verba demonstra-
ntia ordinem amoris ex vno amore procedentium & ibi. [Quo-
niam ex vno multis &c.] Tertio verba demonstrentia reduc-
tionem omnium amorum ad vnum amorem, ibi. [Nunc rursus re-
luentes &c.] Distinguntur autem primo quinque amores. Quorū
primum est amor diuinus. Secundus amor angelicus. Tertius
amor intellectualis, quod scilicet homines amant secundum intel-
lectivam partem. Quartus est amor animalis, qui pertinet ad sen-
sitiuum partem, sive in hominibus, sive in animalibus. Quintus
est naturalis qui pertinet ad appetitum naturalem sive in animas
libus quantum ad nutritivum partem, sive in plantis sive etiam
in rebus inanimatis. Cum enim dictum sit, quod amor importet
primum motum voluntatis & appetitus, contingit esse amoris commu-
nem autem quedam notitiam amoris omnibus prædictis amoribus
conuenientis est quod subiungit, quæ mecum; prædictorum amo-
rum nominibus intelligimus pro nomine amoris. Quædam vir-
tutum virtutum & concretum, sed virtus hic non accipitur nec
pro positione, nec pro habitu, cum amor nō sit passio vel actus, sed
accipitur cōter prout omne illud quod liber efficaciam ad aliquid
producedum, potest dici virtus, vel virtuosum, unde planus ellet
si diceretur virtus & concretio virtuositas, led maluit dicere virtutes,
emphatice loquens, ad ostendendum efficaciam amoris. Virtus au-

tem à concretionē differt. Est enim amor vniūso secundum quod
amans & amatum conueniunt in aliquo vno, siue illud sit substantia
vniūsa, sicut cum aliquis amat seipsum, siue sit species, sicut
animalia quæ sunt eiusdem speciei se inuicem diligunt, siue sit patria,
sicut compatriotæ se diligunt, siue sit quodcumque aliud. Con

*Eiusdem ex eisdem ama-
tius hymnis.*

Quoniam ex vno multis amoribus ordinamus, consequenter dicemus quales quidem sunt mundanorum & supermundanorum amorum cognitiones & virtutes, ex quibus excedunt secundum assignatam intentionem intellectualium & intelligibilium amoris & ordinis ornatus. Post quos per se intelligibiles & diuini, existentibus ibi verè pulchris amoribus præeminet, & à nobis propriè laudati sunt. Nunc rursus referentes vniuersos ad vnum & conculum amorem, & omnium ipsorum patrem conuolamus simul & congregamus à multis, primum ad duas, colligentes ipsam amatinam vniuersaliter virtutes, ex quibus superat & principatur omnino incomprehensibilis causa omnis amoris, ex eo qui est super omnia, & ad quam intenditur secundum naturam vniuersalemque existentibus vniuersis totalis amor.

animalium secundum sensum. Sed initio & concretio in amore naturali est ex quadam convenientia naturali, ex qua provenit & ex aliquo inclinetur in alterum sicut in sui complementum. Et talis inclinatio amoris naturalis dicitur. Ad quid autem se extendat virtus amoris, ostendit subdixit, & movet superiora ad promulandum inferioribus, & equalis ad alterum finem boni convenientia communicandi inuicem, & inferiora vel convertuntur ad sua superiora, subijciendo fecit, attendendo ad ea sicut ad suas causas, & desiderio de eis exire, & quibus dependent eorum bona.

Deinde cum dicit, [Quoniam ex vno &c.] ponit verba Iero-
nemi ostendenda ordinem multorum amorum derivatorum
ab amore diuino. Et videntur esse verba quasi copulativa alia
qua supra dixit. Dicit ergo Ieronymus, [Quoniam ordinamus mul-
tos amores ex vno, id est, ostendimus quod ex vno diuino amore
multi amores ordinati proueniunt, etiam consequentes dicimus
[quales sunt cognitiones, et virtutes mundanorum et supermundano-
rum amorum] id est, quales virtutes mundani et supermundani
amoris cognosci possunt, et quae sit efficacia virtutinaque amorum. Et
quo datur intelligi, quod omnes omnes diuinitate in mundanos et su-
permundanos, mundanos amores nominamus; quibus bona sensi-
bilis mundi amantur quocunque amantur: maxime autem animalia
et naturalia. Amores autem supermundanos, quibus intelligibilia
et vera bona amantur: Et inter istos amores assignat ordinem qui
consequenter tangit, [ex quibus,] scilicet mundanis et supermun-
danis amoribus [excedunt secundum assignatum] rationem su-
permundanis amoribus, qui in duos ordines diuiduntur, quorum in-
terior et propinquior mundano amoris [est ordinis] et ornatus mo-
rum intelligendum] id est, humanorum [et] intelligibilem, y-
dell, supermundanorum. Intelligibilem enim supra vocant hu-
manum. Dicit autem intelleximus quod ex parte animorum. Intelli-
gibilem autem ex parte eorum quae amantur, quod autem super or-
dines addit ornatus, ostendit in intelligentibus amoribus non
solum ordinem: sed etiam conuenientiam ordinis esse quod ordinem
ornat et pulchrum facit. Sed ascendentes a mundanis amoribus
post intelligibiles a mores humanos supereminens, et Ieronymus
laudati fuerunt amoris angelici quos vocat in intelligibilibus, et
intelligibilia amant et b[eat]is, communionem affectus terreni. Et vocat
eos diuinos, quia maxime assimilantur diuino amoris, qui in an-
gelis vere existunt pulchri amores, adfuit etiam carnis cupiditas
aliminatione. Deinde cum dicit, [Nunc etiam resimemus &c.] pro-
misso ordine multorum amorum, nunc reduci omnes ad vnum
amorem. Et primo reducit o[mn]es in duos. Secundo, alios duos redu-
cit vicerius in vnum amorem, ibi, [Aga] etiam &c.] Et autem con-
siderandum quod superior constructio paulisper [que hic, quasi diceret,
quoniam proxima dicitur,] [Nunc etiam resimemus omnes
amores,] conueniunt cum &c. obgregemus,] id est, quod iam resolu-
tione adducimus, et reducamus ad amorem illum, qui in se est.

Dion de Dilaomi.

contrariatur, nec repugnat virtuti, quia quod non est, non potest
contrariari, aut impugner. Vt inque enim contrariorum oportet
esse aliud, & natura sua infesta. Est autem contrarietas virtu-
tis inanimatae per hoc quod caliditas & aliquid contrariatur, &
infusio & immutatio. Et quia potest aliquis dicere, quod ita con-

istitia & iniustitia, & non dico secundum
iustum & iniustum, & cum qui est pu-
dicus, & quærit impudicus. Sed & ante
apparentem extra distantiam habere
eis virtutem ad oppositum, in ipsa ani-
ma prius vniuersaliter desiderata a vir-
tutibus malitia, & ad rationem passio-
nes pugnant, & ex illis necesse est dare
quoddam malum bono contrarium. Non
enim fibisibi bonum contrarium, sed si-
cut ab vno principio, & genitum ab
vna causa, communiore & vnitæ &
amicitia gaudet, & neque minus boni
maiori est contrarium. Neque enim
aut minus calidum, aut frigidum, am-
plius existenti est contrarium. Est igi-
tur in existentibus & existens est, & ad-
uerbiatur bono malum. Et si corruptio
est existentium, non excludit illud ab
essentia malum, sed erit & ipsum exis-
tens, & existentium generantium. Aut,
nunquid multoties cuiusdã corruptio
alterius sit generatio? Et erit malum
ad omnis completionem conferens,
& toti non imperfectum esse per seip-
sum largiens.

LECTIO XVI.

Solutiones dubitationum.

Testis autem ad hæc verus sermo, quod malum secundum quod est malum, nullam substantiam, aut generationem facit, sed aut malum facit, & corrumpit existentium substantiam quan-

id quod contrariatur bono & pugnat contra ipsum, fit malum. Sic regitur non solum ex passionibus que pugnant contra rationem, sed ex quocumque alijs contrarijs & contra pugnantibus, utetur. Sequi quod malum fit in numero existentium, & fit aliud existeris, & quod contrarietur bono. Deinde cum dicitis. [Et si corruptio ei

tum in ipso est. Si autem generationis operarium ipsum aliquis esse dicat, & huius corruptione alii dare generationem respondendum est vere, & non corruptio dat generationem, sed & corruptio quidem & malum corrumpit & malum facit solum. Generatio autem & substantia propter bonum fit, & erit malum corruptio quidem propter se ipsum, generatum autem propter bonum. Et secundum quoddam quidem est malum, neque existens est, neque existens effectuum, propter bonum autem existens & bonorum effectuum. Magis autem, neque enim erit idem secundum idem, & bonum & malum, neque eiusdem corruptio & generatio eadem secundum idem virtus, neque per se virtus neque per se corruptio. Igitur ipsum malum quidem neque existens est, neque bonum, neque generationis operarium, neque existens, neque bonorum effectuum. Bonum autem in quibus perfecte quidem insignitur, perfecta facit & immixta & integra bona. Quæ autem minus ipso participat, & imperfecta sunt bona, & mixta propter defectum boni. Et non est vniuersaliter malum, neque bonum, neque faciens bonum, sed quod magis & minus bono appropinquet, proportionaliter erit bonum. Quoniam per vniuersa vadens perfecta bonitas, non vniuersa ad solas quæ circa ipsum sunt, proficiscitur sanctissimas substantias, sed extenditur vniuersa ad vltimas, his quidem totaliter participans, illis autem subiecte, aliis autem extreme sicut vniuersum quod-

LECTIO XVI.

Dicit autem ad hæc verus sermo q̄ malum secundum quod est in illo &c.] Propositus dubitationibus de existentia & causa mali, hic incipit solvere. Et primo soluit particulariter id quod obiectum, est de eocommunitate generationis & corruptionis. Secundo vniuersaliter omnia quæ supra opposita sunt, inuehigis veritatis radicem. Dicit, ergo primo, q̄ ad præmissa verus sermo respondet quod malum secundum quod est malum, nullum substantiam facit neque generationem, sed per soloquendo causas solummodo malum & corruptionem existentium. Et si quisque obicit, quod malum est operatum generationis, per hoc quod corruptio non vnus datur generatio alterius, pendendum est secundum voluntatem, quod corruptio non dat generationem, sed corruptio solum corrumpit, & malum solum male facit per se loquendo. Sed in generatio & substantia fit propter bonum. Quod quidem patet in naturis, quàm in moribus. Manifestum est enim, q̄ ignis generat ignem & corrumpit aerem, coniungitur enim in igne forma ignis quæ pertinet ad bonum, & priuatio formæ aeris quæ pertinet ad malum. Quod a ignis generat ignem, non est ex hoc quod caret forma aeris, sed ex hoc quod habet formam ignis. Alioquin quod caret forma aeris facit ignem, quod est forma, sed corrumpit aerem, in quantum ex necessitate formæ ignis adiungitur priuatio formæ aeris. Similiter in moribus, adulterium corrumpit virtutem, in quantum caret ordine debito, quod pertinet ad rationem mali, sed secundum q̄ est delectabile, quod pertinet ad rationem boni, delectat & multa alia bona facit. Sic igitur apparet quod malum secundum seipsum est corruptiuum, sed generatiuum non nisi per accidens, scilicet propter bonum. Et vltimus sequitur, quod secundum quod est malum neque est existens, neque effectiuum existentium, sed per accidens, scilicet propter bonum adiunctum est existens & bonorum effectiuum. Deinde cum dicit, [Magis autem &c.] sic Dionysius manifestat prædictam solutionem, & vteretur totius dubitationis resolutionem, dicens, Et circa hoc tria facit.

Primo

Primo enim ostendit differentiam mali & boni. Secundo vniuersalem virtutem boni in essendo, ibi. [Magis autem ut apprehendens dicam &c.] Tertio vniuersalem virtutem boni in hoc quod est fecere magis vel minus bona, & magis & minus existere, ibi. [Ad hoc autem ostenditur omnia.] Cuius primum tria facit. Pri-

que existentium ipsa participare po-
teat. Et hæc omnino bono participat,
illa autem magis & minus priuantur.
Alia autem habent boni obscuriorem
participationem, & aliis secundum
vitium resonantiam adest bonum.
Si enim non proportionaliter vnicui-
que bonum adest, essent quidem di-
uinitissima & prouectissima extremo-
rum habentia ordinem. Quomodo au-
tem esset possibile uniformiter omnia
participare bono, cum non omnia exi-
stentia eodem modo ad totalem ipsius
participationem sint oportuna. Nunc
autem hæc est boni virtutis excellens
magnitudo, quod & priuata & suis-
sims priuationem firmat secundum to-
talem ipsius participationem. Et si
oportet confidenter dicere vera, & ad-
uersarij ipsi, ipsius virtute & sunt &
aduersari possunt. Magis autem vt
comprehendens dicam. Omnia exi-
stentia inquantum sunt, & bona sunt,
& ex bono. Inquantum autem priuata
sunt bono, neque bona, neque exi-
stentia sunt. Nam in aliis habitibus
quidem, sicut caliditate, aut frigidi-
tate sunt calefactura, & derelinquente ip-
sa caliditate, & vitæ & mensis multa
existentiam sunt experta, & substantia
Deus segregat, & est supersub-
stantialis, & simpliciter in vniuersis
quidem aliis, & abeunt. & non iuge-
ritur omnino habitus sunt existentia, &

et corruptio non in uno eodemque materia
 est eademque causa.
 deum & secundum idem. Non enim idem secundum idem malum
 generatur & corrumpitur. Et quia dixerat quod non est idem bo-
 num & malum, nec generatio & corruptio, & posset aliquis crede-
 re quod malum secundum quod generatur a bono per se existens, & cor-
 ruptio secundum quod generatio, hoc consequenter remouet dicens,
 quod non est aliqua virtus per se existens, sed est in bono sicut in subie-
 cto, ita quod idem subiectum est bonum & malum. Secundu[m] alios
 & hoc. Et similiter neque corruptio est per se existens abique
 generatione, sed simul est & generatio & corruptio in subiecto: sed
 non secundum idem, quia generatio vult est cum corruptione ali-
 terius. Quod autem dicit, [Magis autem.] Idem est quod in li-
 bris Aristotelis transferretur, amplius autem, & signat additionem
 rationis supra rationem. Deinde cum dicit, [Ipsum igitur malum
 quidem &c.] concludit ex praemissis quod peritior sit malis. Si
 enim malum non est per se virtus, sequitur quod ipsum malum ita
 quod ipsum bonum ponatur loco, articulo, & malum accipiat per
 essentiam mali, hoc inquam malum acceptum neque existens, nec
 bonum, neque operatur generationem neque est effectum in ex-
 istenti cum bono uno, sed res quae est mala inquantum habet ali-
 quid de bono est existens & operatur generationem, & effectum
 existenti cum bonum. Deinde cum dicit, [Bonum autem in
 quibus per se, &c.] ostendit quod peritior sit bonum. Et circa
 hoc duo facit. Primo, enim ostendit quod bonum est vniuersale
 causa rerum omnium bonarum. Secundo ostendit quod bonum
 casualiter boni existit scilicet ad maiora, ibi. [Nunc autem hoc est
 bonum &c.] Circa primum ita facit. Primo proponit quod per bonum
 sunt quaedam bona perfecta & quaedam imperfecta. Secundo
 assignat modum per quod hoc fit, ibi. [Quoniam per vniuersum,
 vadens &c.]. Tertio probat rationem assignando praemissum
 ibi. [Si enim non proportionaliter &c.]. Dicit primo quod cum
 malum non sit operatur bonorum, bonum est quod quidem ex
 quibus interea generatur per se, ab eo quod est per se iam
 essentiam bonum facit, formaliter loquendo, bona perfecta qui-
 dem, secundum participationem bonitatis, immixta secundum
 remotionem mali, & integra secundum remotionem corruptionis
 nis. Sed illa quae minus participant bono sunt imperfecta bona,
 & habent aliquam permutationem mali propter defectum bo-
 ni, quod non perfecte in eis participatur. Et sic vniuersaler malum
 est bonum, quia facit bonum, bonum, sed &c.

quod magis & minus appropinquat ei quod est per essentiam bonum, scilicet Deo, est bonum secundum eam proportionem boni propter distantiam a primo bono, hoc dicitur malum, non quasi sit vniuersaliter priuatum a bono, sed inquantum est in eo aliquis defectus boni. Deinde cum dicin. [Quoniam per vniuersa videntur

subfistere possunt. Quod autem secundum omnem modum bono priuatum est, nusquam nullo modo, neque eras, neque est, neque erit, neque esse potest. Sicut impudicus quamuis priuatus est bono secundum irrationabilem concupiscentiam, in hoc quidem neque est, neque existentia concupiscit, participat autem bono secundum ipsam vitionis & amicitie obscuram resonantiam. Et furor quidem participat bono secundum ipsum moueri & desiderare apparentia mala ad apparatus pulchrum redigere & conuertere, & ipse pessimam vitam desiderans & optimam ipsi apparentem secundum ipsum desiderare, & ad optimam vitam recipere participat bono. Et si omnino bonum auferas, neque substantia erit, neque vita, neque desiderium, neque motus, neque aliud nihil. Quare & si fieri ex corruptione generationem, non est mali virtus: sed minoris boni praesentia, inquantum & morbus est & defectus ordinis, non omnis: Si enim hoc fiat, neque morbus ipse subsistat. Manet autem est morbus substantiam habens minimum ordinem, & in ipso subsistens. Quod est enim omnino expertus boni, neque existens est, neque in existentibus. Quod autem est mixtum propter bonum est in existentibus & secundum hoc in existentibus existens secundum quod ipso par-

eff. sicut irrationalibus creaturis. Et hoc quidem contingit secundum
 dim. possibilitatem vniuscuiusque ad participandum diuinam
 naturam. Quia enim omnino perfecte secundum modum possi-
 bilem creaturæ participat diuinum bonitatem, propter quod
 dicitur quod eis diuina bonitas totaliter precesens est. Alia vero pri-
 uantur illa perfecta participatione, recedendo ab eo secundum
 magis & minus, vt patet in diuersis gradibus tantum, & maxime
 creaturis videntibus. Alia vero habet obiectum participatio-
 nem boni, sicut creaturæ corporales, & precipue non viuentes, in
 quibus obiectum, quod animo diuine bonitatis claritas, propter
 eorum naturam rationem & corruptionem, vnde coram obiectum
 in hoc attitulum, quod non innotat illi, ipsa actus secundum
 diuinum potentiam tantum. Quibusdam vero fadit bonum secundum
 vltimam rationem tantum. In quo scilicet tenent vltimum gradum in
 bonitate, vt lumen corruptum & ea quæ dicuntur mala. Et loquitur ad
 similitudinem eius quod in fontibus aëris. Qui enim propinquo lumen
 vident totum fontem & secundum quod magis alant, alant magis ad
 diuine fontis quod in fine non autem ipsam fontem, sed so-
 lum quandam rationem aut refectionem. Deinde cum dicitur
 Si enim non proportionaliter, & assignat hanc rationem
 prædictæ diuersitatis. Ad quam in eadem in considerandum est, quod
 aliter assignatur ratio diuersitatis in effectibus tantum, per necessi-
 tatem nature agentis, & aliter in effectibus tantum agentis per vo-
 luntatem. In his enim quæ per necessitatem nature agunt, tota
 diuersitas ratio est ex diuersa proportionem materiam. Non enim
 potest assignari ratio quare ignis calidus & lumen induci-
 rentur, nisi propter diuersam materiam recipientem in dispositionem, qua
 agens naturæ quantum est de se, in se per naturam est vnum facere.
 Sed in his quæ agunt per voluntatem, duplex ratio assignandi di-
 uersitatis effectuum. Primo quidem ex parte finis. Secundo ex
 diuersa dispositione materiam. Sicut dicitur ad alio modo recte, propter quan-
 dam finem, scilicet propter complementum totum, quod recipit
 hanc diuersitatem. Secundo ad hoc quod illa diuersitas potest esse
 in partibus, quare materiam diuersam, in dispositionem vel
 ipsam etiam eam diuersam deponit ad alio modo partem di-
 stinguendam. Et similiter duplicem rationem assignare diuersitatis
 effectuum diuinarum. Primum quidem quantum est ex parte fi-
 nis, qui est complementum vniuersi, quod non esset si esset vltius
 tantum

CALCULI

autem concupiscit, & quantum ad phantasiam sue imaginationis, quod non regulatur ratione, contra veritatem protulit. Secundum ergo prædictam opinionem malum in demonibus non est. Autemque, furor irrationabilis, & demens concupiscentia, & phantasia proterva. Dicit autem demens concupiscentia, furor irrationabilis, quia concupiscentia nihil attendit ad rationem, furor autem attendit, sed imperfecte, ut supra dictum est. Si ergo ista tria sunt in demonibus secundum opinionem aliorum, non tamen omnino, quia non contra quamlibet veritatem procedunt, neque qualibet eorum concupiscentia est demens. Naturaliter enim bonum & optimum concupiscunt, neque est etiam in omnibus demonibus eodem modo, neque etiam ista tria, furor & concupiscentia, & phantasia, secundum seipsa sunt mala, sed secundum quod carent ordine rationis, & debito obiecto. Unde videmus quod in animalibus irrationabilibus habere ista non est malum, sed ablatio horum est corruptio animalis & malum, sed habere ista conservat & facit quod habeatur animalis natura. Si vero Dionysius loquitur hic secundum propriam opinionem, dicendum est quod loquitur hic metaphoricè, sic enim huiusmodi animæ passionem, angelus tribuitur in scripturis, ut Augustinus in 12. de civitate Dei. Sic ergo concluditur quod genus demonum non est malum secundum quod est in sua natura, sed secundum quod non est, id est, secundum quod privatur aliquo bono. Deinde cum dicitur, [Et non variatur est, &c.] Oportet unde provenit defectus boni in demonibus. Possent enim aliquis credere quod sicut defectus vel infirmitas naturæ in operatione provenit in hominibus ex ipsa variatione naturæ, quæ tenet se de generatione & de operatione naturæ, deinde naturæ, ita se ex transmutatione alius boni, defectum bonæ operationis in demonibus provenit. Sed hoc ipso excludit & quantum ad bonum universale quod Deus est, a quo accipit naturam, & quantum ad bonum particulare quod sunt naturalia bona angelis datur. Dicit ergo quod universale bonum scilicet divinum quod datur est illis, inquantum ad illud. Unde non sunt facti mali propter boni variationem, sed quia ipsi deciderunt ab universali bono dato eis. [Et] similiter dona angelica. Id angelicam naturam pertinentia, quæ est in principio sunt data eis, inquantum dicimus esse mutata, ut ex eorum mutatione mali effecti sunt, sed permanent adhuc integra, id est, abique corruptione naturæ, & ipsi divissima, id est, abique diminutione naturalis luminis intellectus. Sed quod ipsi non vident, hoc provenit ex hoc quod ipsi per liberum arbitrium clausurunt suas virtutes inspectivas boni, id est, auerterunt voluntatem suam intellectum, non a consideratione veri, sed ab inspectione boni, inquantum est bonum, quia scilicet nolunt illud sequi. Unde patet, quod inquantum sunt & bonam causam habent, & boni sunt secundum suam naturam & bonum desiderant, scilicet esse, vivere, & intelligere, sed inquantum privantur hoc per voluntarium recessum, quo quidem recessu infirmati deciderunt a bonis quæ eis conveniebant secundum ordinem suæ naturæ, [dicuntur] & sunt mali inquantum non sunt. Id est, inquantum aliquod bonum eis deest. Et similiter cum desiderant malum, desiderant non existens. Dicuntur enim malum desiderare inquantum desiderant aliquod bonum cum de facto debiti modi & ordinis.

LECTIO XX.

SED animas aliquis dicat, esse, &c.] Postquam Dionysius ostendit quomodo malum sit in demonibus, hic ostendit quomodo sit in animalibus. Et primo excludit modum falsum. Secundo ponit modum verum, ibi. [Si autem malis fieri &c.] Tercio concludit propositum, ibi. [Non igitur neque in demonibus &c.] Dicit ergo primo, quod forte aliquis dicit animas humanas esse malas, quod quidem verum est de aliquibus. Sed inquirendum est quomodo mala dicantur. Si autem aliquis dicatur quod ideo dicuntur male,

quia aliquid malis quibus provident, & quos salutare intendunt. Sicut aliquis bonus homo colubitat malis ut eos faciat, vel licet, etiam ipsa anima communicat & coalescit corruptioni corporis & passionibus animæ inordinatis, & huiusmodi ad ordinem reducere intendens, hoc non est malum, sed est bonum, & ex primo bono derivatur, cuius virtute etiam & mala sunt bona, vel inquantum mala transmutantur, & sunt bona, vel inquantum ex malis divina ordinatio ne eliciuntur bona. Deinde cum dicit, [Si autem malis &c.] ponit verum modum. Et dicit quod si nos dicimus animas fieri malas, hoc non possumus nisi inquantum deficiunt a bono, & quantum ad habitum & quantum ad actum, & sic infirmamur ex defectu boni non possumus consequi defectum bonum, sed prolabuntur ad aliquid contrarium boni, sicut & aer qui est super nos dicitur defectum & absque tamen luminis. Sed

secutione & prolapsu? Etenim & aerem qui est super nos dicimus obtenebrari defectu & absentia luminis. Ipsum autem lumen est, quod & tenebras illuminat. Non igitur neque in demonibus, neque in nobis est malum ut existeret, sed est sicut defectus, & defectus perfectionis propriorum bonorum. Sed neque in animalibus irrationabilibus est malum. Si enim auferas furorē & concupiscentiam, & alia quæcumque dicuntur, & non sunt simpliciter eorum naturæ mala. Etenim animalium & superbum leo cum perdidit, neque leo erit. Manifestus autem omnibus factus canis, non erit canis. Si quidem canis est custodire, & accipere quidem ad familiarem, abicere autem alienum. Quare quod non corrumpit naturam, non malum. Corruptio autem naturæ est defectus & infirmitas naturalium habitudinum, & virtutum, & operationum, & si omnia per generationem in tempore ha-

[lumen est quod & tenebras illuminat.] id est, quæ prius tenebras faciat, facit luminosa, & sic bonum de malo facit bonum. Deinde cum dicit, [Non igitur neque in demonibus &c.] Concludit propositum, quod scilicet neque in demonibus neque in hominibus sit malum, quod aliquid existens possit, sed sicut defectus, & quod si quoddam defectum perfectionis propriorum bonorum. Sic igitur intendit ostendere quod existens non est malum, quia inquantum quid nullo modo est malum, sicut in Deo vel in angelis, in quibusdam vero est malum, sed sicut privatio, non habet aliquid existens. Deinde cum dicit, [Sed neque in animalibus &c.] ostendit quod non est naturaliter in animalibus irrationabilibus. Et excludit duo, secundum quæ possent videri, quod in eis esset naturaliter malum, scilicet passionem & passionis defectum. Possent enim aliquis videre in brutis animalibus naturaliter furorē & concupiscentiam, quæ in hominibus dicuntur mala, excludere huiusmodi animalia naturaliter esse mala, sed hoc excludit dicens, quod si auferas ab huiusmodi animalibus furorē & concupiscentiam, & alia huiusmodi passionem quæ ab aliquibus dicuntur mala, & tamen non sunt mala simpliciter eorum naturæ, sed inquantum ista auferantur, natura eorum iam interimitur. Nam cum leo perdidit animositatem & superbiam iam non erit leo, & similiter canis cum perdidit furorē, omnibus factus manifestus, non erit canis. Et hoc apparet in virtute quam facit in rebus humanis, in quibus officium canis est custodire domum, vel alia huiusmodi. Et hoc facit accedendo ad familiarem, & abiciendo alienum. Manifestum est autem quod ea per quæ servatur natura ne corrumpatur, non sunt mala, sed corruptio ipsius naturæ est infirmitas & quicunque defectus alius naturalium habituum & virtutum & operationum & hoc est malum ut supra dictum est. Unde patet quod prædictæ passionem, quibus interemptis & interimitur natura brutorum animalium, non sunt in eis mala sed bona. Possent autem aliquis dicere, quod ex hoc quod sunt imperfecta, ratione carentia secundum suam naturam, huiusmodi animalia, sunt naturaliter mala. Sed hoc ipse excludit dicens, Quæcumque enim generantur non perveniunt ad suam perfectionem nisi post determinatum tempus. Ex quo patet, quod esse imperfectum ante illud tempus est naturale & secundum naturam, ex quo patet quod non omnis imperfectio est præter naturam, sed solum illa imperfectio per quam tollitur perfectio.

debita secundum illud tempus est mala.

LECTIO XXI.

SED neque in tota natura malum. Postquam ostendit Dionysius quod in his quæ per cognitionem agunt non est malum atque existeret, ostendit idem in rebus naturalibus. Et primo in ipsa natura. Secundo in corpore perfectum neque imperfectum omnino præter omnem naturam.

LECTIO XXI.

Malum non est in rebus naturalibus.

SED neque in tota natura malum. Si enim omnes naturales rationes sunt ab universali natura, nihil est ipsi contrarium. Particulari autem hoc quidem secundum naturam, illud autem non secundum naturam. Alii enim aliquid est præter naturam, & hoc huiusmodi naturam, illi autem præter naturam. Naturæ autem malitia est hoc quod est præter naturam, scilicet privatio ordinis naturalis, quare non est mala natura, sed hoc est naturæ malum impotentem esse, quæ sunt propriæ naturæ perfectione. Sed neque in corpore est malum. Turpitudo enim, & infirmitas est defectus forme & privatio ordinis. Hoc autem

dicant ipsam quidem &c.] Circa primum duo sunt. Primo, ponit veritatem secundum quædam, ibi. [Etenim ipsi ornati &c.] Circa primum sciendum est, quod apud multos antiquos vulgaretur dicebatur quod materia est secundum se mala. Et hoc ideo, quia non distinguunt inter privationem & materiam. Præterea autem est non ens & malum. Unde sicut Plato dicebat materiam esse non ens, & ita quidem materiam esse secundum se malam. Sed Aristoteles in primo Physicorum dicit, quod materia est non ens nec in se nisi per accidens, id est, ratione privationis quæ ei accedit. Et hoc est etiam quod hic Dionysius dicitur quod materia non est mala secundum se, & est materia. Et hoc probat rebus rationibus. Quamvis prima sumitur per comparationem ad formam, quæ talis est. Materia patet dupliciter considerari. Uno modo vi sui forme, scilicet, & sic habet participationem forme quantum ad esse substantiale, & pulchritudinis quantum ad communem rationem & decorum, ad quem operantur etiam accidentia intrinseca, & extrinseca, nam quantum ad exteriora quæ ipsam circumstant. Alio modo potest accipi materia prout intelligitur secundum se, ipsam præter prædicta, quæ carens qualitate & omni forma. Et si aliquid dicitur quod materia sit accipiat primum malum, hoc non patet, sed si quæ primum malum dicuntur, quæ sunt omnia mala. Materia autem secundum seipsum existens sine qualitate & forma, non potest aliquid facere, quia principium agendi est forma per quam aliquid est actus, nam quodque autem agit secundum quod est actus. Similiter etiam neque potest esse actum se pati, secundum quod patet in abiectione aliquid a substantia, prout dicitur contrarium a contrario. Sed secundum quod patet dicitur recipere, & sic materia convenit pati. In seipsum manifestum est, quod materia non est secundum seipsum mala, tanquam primum malum. Secunda ratio ponitur, ibi. [Et aliter. Quomodo est, &c.] quæ sumitur ex comparatione ad causam, quæ talis est. Aut materia nullo modo est, aut est. Si non est, neque in aliquo loco, neque per aliquem modum. Quod autem non est, neque bonum neque malum est, sequitur quod materia neque sit bonum neque sit malum. Si vero materia sit, cum omnia existant in ea bono, sequitur quod materia sit ex bono. Quod autem est ex bono, non est secundum se malum, ergo materia non est secundum se malum. Ad hoc autem ostendendum inducit Dionysius quod quæ membris sunt, & circa causam autem membris oportet alterum istorum quodque dicere. Quamvis primum est, quod bonum sit causa mali per immixtionem. Secundum membrum est quod malum ex hoc ipso quod per se est ex bono sit bonum. Tercium membrum est, quod corruptio malum sit effectus boni permanentis. Quartum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Quintum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Sextum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Septimum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Octavum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Nonum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Decimum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Unde patet, quod materia non est secundum se malum, sed per se remouetur a bono. Remoto autem corpore non re-

monet malitia in natura spiritali, ut patet in demonibus, qui sunt incorporei, & in mali Relinquitur ergo quod causa malitiae animæ non sit corpus. Sed in peccato actuali manifestum est quod malitia animæ est libero arbitrio, in hoc quod male vitur corpora libere rebus. In peccato autem originali, hanc maculam attraxit in originali peccato ipsa infectio corporis. In quantum inficit animam sibi unitam ex primo, & ita per se patet. Deinde cum dicit, [Hoc enim est & mentibus &c.] colligit universaliter quod sit malum in omnibus, quæ dicitur mala. Et dicitur, quod in me tribus demonibus quæ in corpore malum non est aliquid existens, sed infirmitas & debilitas habere propria bona quæ in eis conveniunt, vel totaliter cadendo ab habendo, hoc dicitur malum in singularibus. Deinde cum dicit, [Sed neque multa vulgata, &c.] Oportet quod materia accipiatur malum. Et primo ostendit veritatem, secundo excludit obiectio-

omnino malum, sed minus bonum. Si enim perfecta sit solutio pulchritudinis & forme & ordinis, peribit & ipsi corpus. Quia autem neque malitia causa est animæ corpus, manifestum est ex eo quod potest sine corpore malitia esse sicut in demonibus. Hoc enim est & mentibus, & animabus & corporibus malis, habitus propriorum bonorum infirmitas & calus. Sed neque multum vulgatum in materia est malum, sicut dicitur, secundum quod est materia. Etenim ipsa ornata & pulchritudinis & forme habet participationem. Si autem extra hoc materia existens, secundum seipsum sine qualitate est & sine forma, quomodo facit aliquid materia quæ neque pati possit secundum seipsum habere? Et aliter. Quomodo est materia malum? Si enim nunquam quidem nullo modo est, neque bonum neque malum est. Si autem existens, ex illa autem oia ex bono sunt, & ipsa ex bono sit. Et aut bonum mali est effectuum, aut malum sicut ex bono existens est bonum, aut

dicant ipsam quidem &c.] Circa primum duo sunt. Primo, ponit veritatem secundum quædam, ibi. [Etenim ipsi ornati &c.] Circa primum sciendum est, quod apud multos antiquos vulgaretur dicebatur quod materia est secundum se mala. Et hoc ideo, quia non distinguunt inter privationem & materiam. Præterea autem est non ens & malum. Unde sicut Plato dicebat materiam esse non ens, & ita quidem materiam esse secundum se malam. Sed Aristoteles in primo Physicorum dicit, quod materia est non ens nec in se nisi per accidens, id est, ratione privationis quæ ei accedit. Et hoc est etiam quod hic Dionysius dicitur quod materia non est mala secundum se, & est materia. Et hoc probat rebus rationibus. Quamvis prima sumitur per comparationem ad formam, quæ talis est. Materia patet dupliciter considerari. Uno modo vi sui forme, scilicet, & sic habet participationem forme quantum ad esse substantiale, & pulchritudinis quantum ad communem rationem & decorum, ad quem operantur etiam accidentia intrinseca, & extrinseca, nam quantum ad exteriora quæ ipsam circumstant. Alio modo potest accipi materia prout intelligitur secundum se, ipsam præter prædicta, quæ carens qualitate & omni forma. Et si aliquid dicitur quod materia sit accipiat primum malum, hoc non patet, sed si quæ primum malum dicuntur, quæ sunt omnia mala. Materia autem secundum seipsum existens sine qualitate & forma, non potest aliquid facere, quia principium agendi est forma per quam aliquid est actus, nam quodque autem agit secundum quod est actus. Similiter etiam neque potest esse actum se pati, secundum quod patet in abiectione aliquid a substantia, prout dicitur contrarium a contrario. Sed secundum quod patet dicitur recipere, & sic materia convenit pati. In seipsum manifestum est, quod materia non est secundum seipsum mala, tanquam primum malum. Secunda ratio ponitur, ibi. [Et aliter. Quomodo est, &c.] quæ sumitur ex comparatione ad causam, quæ talis est. Aut materia nullo modo est, aut est. Si non est, neque in aliquo loco, neque per aliquem modum. Quod autem non est, neque bonum neque malum est, sequitur quod materia neque sit bonum neque sit malum. Si vero materia sit, cum omnia existant in ea bono, sequitur quod materia sit ex bono. Quod autem est ex bono, non est secundum se malum, ergo materia non est secundum se malum. Ad hoc autem ostendendum inducit Dionysius quod quæ membris sunt, & circa causam autem membris oportet alterum istorum quodque dicere. Quamvis primum est, quod bonum sit causa mali per immixtionem. Secundum membrum est quod malum ex hoc ipso quod per se est ex bono sit bonum. Tercium membrum est, quod corruptio malum sit effectus boni permanentis. Quartum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Quintum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Sextum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Septimum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Octavum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Nonum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Decimum membrum est, quod bonum corruptio sit effectus boni permanentis. Unde patet, quod materia non est secundum se malum, sed per se remouetur a bono. Remoto autem corpore non re-

dant ab vno primo principio, quia ante omne multitudinem quod est unitas. Illud autem primum principium oportet esse bonum vel malum, & sic rediunt iterum quatuor prima in convenientia. Si dicatur quod bonum sit aliquid & malum sit aliquid, oportet ergo dicere quod primum bonum, & omne quod est aliquid existens est bonum, tamquam a bono principio causatum & sic materia prima si sit existens, est secundum se bono tanquam a bono causata. Tertiam rationem ponit, ibi. [Si autem necessarium est, quod sumitur ex utilitate materiae. Et hoc non habet quasi tria media secundum tres utilitates materiae. Quarum prima est, quod materia est complementum vniuersi. Non enim esset vniuersitas entium completa si tolleretur ens in potentia. Et hoc medium tangit dicens, quod si aliquid hoc concedatur quod materia sit necessaria ad completionem totius mundi, quomodo potest esse quod materia sit secundum se malum? necessarium enim est diuersum a malo. Ex hoc, dicitur aliquid necessarium quod habet ordinem ad bonum, & ex hoc ipso habet rationem boni. Secunda, utilitas materiae est respectu particularium entium, quae ex materia generatur. Et hoc medium tangit dicens, quomodo bonus, scilicet Deus quidam entia deducit ad generationem ex malo, quod videtur inconueniens, sicut calidum non facit aliquid ex ipsa frigida, ita nec bonum facit aliquid ex ipso malo, & tamen hoc loquere si materia esset secundum se mala. Aut iterum quomodo potest esse malum quod est necessarium ad generationem boni, & non inducat ad ipsam? Dicit autem quidam ad generationem deduci ex materia propter substantias immateriales, quae non habent materiam. Tertia utilitas materiae est, quod ingerit sustentando formam. Vnde Plato comparauit materiam nutriti. Et hoc tangit cum dicit, quomodo materia cum sit mala secundum seipsum saluatur continetur sub se nutritiuum. Efficere autem & saluare pertinet ad rationem boni, unde non possunt conuenire malo in quantum huiusmodi. Deinde cum dicit, [Si autem dicat &c.] remouet quandam obiectionem. Dixerat enim supra quod corpus non potest dici malum, quia sit causa malitiae ipsius animae, posset autem aliquis dicere, quod licet corpus non faciat malitiam in animabus, tamen materia corporalis attrahit animas ad malitiam alliciendo eas. Sed ipse dicit hoc non esse verum. Si enim materia esset causa attrahens animas ad malitiam, sequeretur quod hoc ex necessitate faceret. Posita enim causa, ex necessitate sequitur effectus nisi aliquid impediat. Sed hoc videmus esse falsum. Multa enim animarum respiciunt ad bonum, quod non possent esse, si materia totaliter attraheret eas ad malum. Vnde manifestum est, quod malum in animabus non est ex materia: sed ex inordinato motu liberi arbitrii, qui est ipsum peccatum. Si autem aliquis imputat materiam corporalem, in quantum exterior existens alliciat aliquo modo, & conuincit animo inclinari, licet non ex necessitate, non propter hoc remouetur quin materia sit secundum se bona, quia aliquid potest esse occasio mali alicuius, quod tamen secundum se est bonum. Hoc est ergo quod dicit, quod si aliquid hoc ipsum dicitur esse ex materia, quod anima mouetur ad malum, oportet nihilominus dicere quod materia licet sit instabilis, tamen omnino consequens est ideit consequentiam & ordinem habens in vniuerso, & necessaria est forma quae non possunt in seipsis firmari, quomodo autem malum potest esse necessarium, aut id quod necessarium est potest esse secundum se malum. Et notandum est quod signanter dicit instabilis materia, quia inclinari ad materiam tantum videtur esse malum, in quantum deserto incommutabili bono, adhaeret commutabilibus bonis. Principium autem mutabilis

litatis est materia in quantum est in potentia ad diuersa, nec tamen hoc ipsum quod est in potentia ad diuersa ostendit eam malum, quoniam per hoc ipsum habet ordinem ad diuersa bona, id est, ad diuersas formas quae in ipsa firmantur. Deinde cum dicit, [Sed neque hoc quod dicimus,] ostendit quomodo se habeat priuatio ad rationem mali. Et dicit, quod nec ipsa priuatio aduersatur bono agendo contra ipsum secundum propriam virtutem boni, quia si sit perfecta priuatio, id est, quae tota remoueat omnino excludit omne potentiam, & ita erit non potius ad agendum contra bonum. Si autem sit partialis priuatio, excludens partem formae & non aliam, habet virtutem agendi, non ex hoc quod est priuatio, sed ex hoc quod non sit perfecta priuatio, id est, ex forma conuincit quae non priuatur. Sed si bonum particulariter priuatur, nondum est totaliter malum, & si redeat priuatio, particularis, vel quia non sit aliquid priuatum, vel quia sit totaliter ablatum, sequitur quod natura mali peccat.

LECTIO XXII.

Utrum malum ex bono causetur.

EST autem colligendum dicere, Bonum ex una & tota est causa, malum autem ex multis & particularibus defectibus. Videtur Deus est malum aut bonum, & apud ipsum cause malorum, virtutes sunt bonum facientes. Si autem malum aeternum est, & creat. & potest, & est, & facit, unde ipsi hoc? Aut ex bono, aut bono ex malo, aut ambobus ex alia causa.

LECTIO XXII.

EST autem colligendum dicere Bonum ex una & tota causa est &c. Pertractatis principalibus questionibus, quae supra mouerant de malo, scilicet an malum sit aliquid & unde sit malum, & in quibus sit malum, hic prosequitur alias quoniam aduocant. Et primo illam qua querebatur, Vtrum malum causaretur ex bono, aut ex aliqua alia causa. Secundo qua querebatur quid prouideretur coparetur malum, ibi. [Quomodo totaliter mala sunt prouidentia existente. &c.] Tercio quoniam qua querebatur, quid aliquid existentium desiderat malum, ibi. [Non igitur existens malum &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit quaedam considerationes de causa mali, per quas soluitur praedicta questio. Secundo manifestat eas ibi. [Omne quod est secundum naturam &c.] Ponit ergo primo tres considerationes. Quarum prima est, quod ex omnibus colligi potest quod bonum procedit ex una & perfecta causa, malum autem procedit ex multis particularibus defectibus. Et hoc apparet tam in naturalibus quam in moralibus. Sanitas enim & pulchritudo causantur partim, quod corpus quantum ad omnes partes est bene proportionatum. Sed ad hoc quod sit corruptio, sufficit quod debeat proportio in quacunque parte. Et ideo multipliciter contingit esse aegrum & turpe, sed uno modo esse sanum & pulchrum. Similiter ad actum requiritur quod sit commensuratus secundum omnes debitas circumstantias, quarum quaecunque tollatur, efficitur actus uiciosus. Et ideo Philosophus dicit in 2. Eth. quod bonum contingit uno modo, multum uero multipliciter. Deinde cum dicit [Vnde Deus &c.] ponit secundam considerationem, quae talis est. Quicquid est in mundo siue bonum siue malum, sit est nissum a Deo, omne autem nissum in quantum est uisum, est in uidente, & quia Deo conuenit nobilissimus modus uidentis, qui est videre aliquid per causam, manifestum est, quod in Deo qui uidet bona & mala, sunt cause & bonorum & malorum. Causae malorum quae apud Deum sunt, sunt ipsae virtutes quae faciunt bonum. Eadem enim virtus est quae facit bonum in quantum est perfecta, & quae facit malum in quantum est deficiens. Sicut patet de libero arbitrio quod est causa boni & mali, & uariabiliter omne quod est causa mali est etiam causa alicuius boni. Deinde cum dicit [Si autem malum &c.] ponit tertiam considerationem, quae est contra hoc quod malum non sit primum principium, quia si malum sit ab aeterno non causatum, sed potius alia causans, & habere potestatem aliqua faciendi & habere existentiam, & habere causalitatem dum aliqua facit, quarendum remanet, unde hoc habeat, quandoque enim aliquid quod vnum conuenit multis, oportet quod illius uisus sit una aliqua

aliqua causa, non est enim causa multiplicior quam effectus, ut scilicet effectus sit unus & cause sint multae. Si igitur aeternitas & creatio & potentia & esse & facere communiter conueniant bono & malo, oportet quod hoc procedat ab una causa. Aut igitur malum hoc habet a bono, aut bonum a malo, aut ambo ex aliqua causa prior. Et quod hoc

omne quod est secundum naturam, ex causa determinata generatur. Sed malum est sine causa, & indiffinitum non est secundum naturam, neque enim in natura omnia, neque contra naturam, neque in artificialibus aut in arte ratio. Vtrum anima malorum est causa, quemadmodum ignis calefaciendi, & omnia quibus appropinquat malicia implet. Bona quidem est anima natura, operationibus autem aliquando quidem habet ita, aliquando autem non ita. Si natura quidem est anima natura, & unde ipsa est esse nisi ex creatura totorum bona causa? Sed si existat, quomodo secundum substantiam est malum? Bona enim cuncta sunt ex hac genita. Si autem operationibus, neque hoc est instans mutabile. Alioquin unde sunt virtutes & boniformiter ipsa facta? Relinquitur igitur malum, infirmitatem & defectum boni esse. Bonorum causa est una. Si bonum est contrarium, mali cause sunt multae. Non quidem quae efficiunt mala

debilitates, oportet quod portentur in alijs, sufficerent, sicut priuationes in subiectis, & quae habeant subiecta determinata, sicut habet causas determinatas. Deinde cum dicit, [Omnia & malorum &c.] manifestat secundam considerationem scilicet quod causa malorum sunt virtutes bonum facientes. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod

sunt, rationes & virtutes, sed impotentia & infirmitas, & mixtio dissimilium non commensurabilis. Neque immobilia sunt, & semper eodem modo habentia mala, sed infinita & interminata & in alijs portata, & istis infinitis. Omnia & malorum principium & finis erit bonum. Etenim boni gratia sunt omnia, quaecumque bona, & quaecumque contraria. Etenim ista facimus, bonum desiderantes. Nullus enim ad malum respiciens facit quae facit, propter quod neque subsistentiam habet malum, sed priuationem substantiae, boni gratia & non sui ipsius factum. Malo esse ponendum est secundum accidens, & propter aliud, & non ex principio proprio. Quare quod sit rectum quidem esse apparet, quoniam boni gratia sit. Reuera autem non rectum esse idcirco, quod non bonum, bonum opinantur. Demonstratum est aliud esse desideratum, & aliud factum. Igitur malum est per viam, & prae intentione, & prae natura, & prae causam, & prae principium, & prae

bonum. Et hoc manifestat in his quae faciunt, mala de quibus minus videtur. Non enim facimus mala nisi ex desiderio alicuius boni. Nullus enim facit ea quae facit respiciens per intentionem ad malum, sicut ille qui committit adulterium, non allicitur ex inordinata ne propter quam adulterium est malum, sed ex delectatione, quae est aliquid bonum, ergo finis malorum est bonum, & ita sequitur quod bonum sit etiam malorum principium. Omne autem quod habet aliquam substantiam habet principium & finem suae substantiae conuenientem, quod non potest dici de malo, ut ostensum est, ergo relinquitur quod malum non habet substantiam, sed quod sit priuatio substantiae cum sit factum boni gratia & non gratia sui ipsius, sicut ostensum est. Sed si ille qui facit malum intendit ad bonum, ut hic dicitur, ut quod non non peccet, quia peccatum praecipue ex intentione dependet. Sed dicendum est, quod si illud malum conuenit bono esse in quantum, ut pote adiunctum ei, raro & ut in paucioribus intentionibus, quae ferunt in bonum esset mala. Sed quando malum adiunctum non lateret, ut pote semper adiunctum huius bono in quo dicitur intentio ferret, aliquo etiam modo ferret in malum, licet non principaliter. Ex quo enim non reculat illud bonum propter malum adiunctum, sequitur quod magis vel illud malum quam carere bono, & quod minus vel minus bonum quo priuatur per illud malum, quam minus bonum cui coniungitur malum. Deinde cum dicit, [Malo esse ponendum est &c.] ostendit qualiter bonum sit principium mali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo inferre conclusionem ex dictis, ibi. [Igitur priuatio est malum &c.] Quia ergo supra ostendit quod bonum est principium mali, ne aliquis crederet quod sit per se principium eius, ad hoc excludendum dicit quod malo assignandum est esse per accidens & propter aliud & non quasi ex proprio & per se principium. Quod sic probat. Quandoque est aliud factum & aliud desideratum illud quod est haec causa per accidens. Sicut si aliquis fodiens se pulchrum inueniat aurum, dicimus inuenitionem auri per accidens prouenisse. Sed quando aliquis facit malum, aliud est quod sit, & aliud quod desideratur, siue inueniatur, quia illud quod strapparet esse bonum, quod amari necesse est, quia sit boni gratia omne quod sit, ut ostensum est, sed secunda rei veritatem non est bonum, quia contingit quod aliquis opinatur esse bonum quod non est bonum, ergo relinquitur quod malum non habeat principium nisi per accidens, & inde vltimus conclusio est malum est prae vniuerso, quia motus qui est via ad non ens, non per se terminatur ad malum. Et iterum est prae intentionem inuenientis, quia omnis intentio agentis ferret in bonum. Si iterum est prae naturam, quia non progreditur ab agente secundum conuenientiam suae naturae, cum omne agens agat virtute boni. Et vltimus est etiam prae causam, quia non habet causam per se, sed solum per accidens, siue per causam in te, igitur principium est actum, siue causa finalis. Et sicut est prae naturam, ita est etiam prae artem. Hic etiam prae distinctionem rationis, quae dicitur in operibus artis, & prae voluntatem quae manet in eis. Et similiter est prae substantiam subsistentem, quia non habet formam per quam

substat, sed est privatio formæ. Si quis obliet, qd alicui peccati apparet bonum illud quod facit, & sic videtur ex ignorantia peccare omnis peccans, & ita a peccato excusari. Dicendum est, qd huiusmodi error propter quem opinatur esse bonum quod non est bonum, est secundum ignorantiam electionis, quia ignoratur in particulari quod fertur in universali. Ille enim qui in universali scit adulterium esse malum, in particulari iudicat bonum esse nunc adulterare, inquam eum præponderat in sua voluntate bonum delectabile bono honesto, cui opponitur malum delectationis adiunctum. Unde huius ignorantia magis est ex inordinatio voluntatis quæ sit causa inordinatæ voluntatis. Et propter hoc dicit Philosophus in 2. Ethic. qd peccat quidem ignorans, sed non ex ignorantia, unde non excusatur nec in toto, nec in parte. Deinde cum dicitur [Igitur privatio est malum &c.] inferre conclusionem ex dictis, in qua multiplicat rationes mali.

Cum igitur malum sit privatio boni, dupliciter potest variari malum, aut ex parte privationis, quia contingit multipliciter aliquid privari, aut ex parte boni, quia multipliciter bonum contingit privari. Concludit ergo, qd quia malum non habet substantiam, qd sit privatio privatis totaliter aliquid particulare bonum, sicut ex ceteris est malum quia privatur totaliter visum. Et iterum [malum est defectus] quando sit non totaliter aliquid tollitur, sed deficienter habetur, ut patet in eo qui obsequio videtur, & est etiam infirmitas, quando scilicet non firmiter habetur bonum, etiam si intense habetur, sicut si quis acute deficiat. Tria hæc ergo accipiuntur ex parte privationis. Ex parte eius quod privatur per malum. Primo accipienda est ratio boni in cõ. Ad quam tria pertinent, scilicet commensuratio humorum, & pulchritudo commensuratio membrorum. Et per oppositum, malum est incommensuratio, sicut agridine & turpitudine. Secundum quod pertinet ad rationem boni est, qd a deo pertingat ad debitum finem. Et per oppositum dicit qd malum est [peccatum]. Nam peccatum dicitur & in natura & in arte & in voluntate, qd a deo non pertingat ad debitum finem, sicut cum natura producat partem monstruosam, & cum scriptor non facit bonam scripturam, & cum voluntas non facit actum virtuosum. Est etiam de ratione boni qd sit intentum, quia bonum est quod omnia appetit. Et per oppositum dicit qd malum est sine intentione. Et hæc tria possunt reduci ad modum, speciem & ordinem, quem ponit Augustinus. Nam incommensuratio est per privationem modi, peccatum per privationem speciei, hoc autem quod dicitur [sine intentione] per privationem ordinis. Deinde ponit ea quæ consequuntur communem rationem boni. Et primo dicit, [sive pulchritudine], quia pulchrum convertitur cum bono, ut supra dictum est. Et postea ponit quædam particularia bona quæ privantur per malum. Et dicit qd malum est [sine vita, & sine mēte] id est intellectu, & sine ratione, & est imperfectum, perfectio enim ad rationem boni pertinet, & est [non collocatum] id est, non firmatum in aliquo, firmari enim in aliquo est de ratione boni, & est [sine causa], ordo enim ad causam est quoddam bonum, & est [sine germine], sicut non ex propria causa procedens, & est [sine fine], quia non habens proprium & per se effectum, & est [vacuum], id est, aliisque plenitudine, & est non operans, quia & ipsa operatio est quoddam bonum & perfectio operantis, & est [inordinatum] quia etiam ordo ad rationem boni pertinet, & est [dissimile], quia etiam similitudo quiddam ordo est & ad rationem boni pertinet, & est [obscurum], id est sine claritate, & perfectio vniuersalisque [est] substantia, & non est existens aliquo modo, nec in aliquo tempore, nec aliquid est malum in quantum dicitur malum. Deinde cum dicit, [Sicut totaliter potest &c.] procedit ad manifestandum tertiam considerationem supra positam, scilicet qd malum non est æternum & causatum quoddam primum privatum.

cipium. Et hoc probat dupliciter. Primo sic. Malum enim eo modo quo aliquid potest facere, potest hoc per bonum sibi adiunctum, quia illud [quod omnino est] expers boni, neque est aliquid, neque potest aliquid. Et hoc sic probat. Si enim ita est qd existere & appeti per voluntatem & esse potens & esse effectum pertineat ad rationem boni, quomodo illud qd est bono contrarium, scilicet malum, quod est absque substantia & operatione & voluntate, ut supra dictum est, poterit aliquid proprii virtutis, si diceret, nullo modo.

LECTIO XXIII.

Quomodo mala possint esse, divina providentia existente.

Quomodo totaliter mala sunt & providentia existente, non est malum secundum quod est malum, neque existens, neque in existens, neque in existentibus. Et nihil existentium est impropium, neque enim est malum conspicuum subliens bono. Et si nulli existentium non particeps boni, malum autem defectus boni. Nihil autem existentium privatur vniuersaliter bono, in oibus existentibus. divina providentia, & nihil existentium non proutum. Sed & factis malis benignè providentia vti, aut ipsorum aut aliorum, aut propriis, aut cõem utilitatem. Et proprie vnam quodque existentium prout det. Propter quod & vanæ multorum non

lum corporis est esse præter naturalem dispositionem. Non ergo est aliquid malum quod idem sit malum omnibus. Hoc autem oportet si est aliquid primum malum causatum omnium malorum, sicut primum causatum omnium bonorum est omnibus bonum. Patet igitur, qd malum non est primum principium causatum.

LECTIO XXIII.

Quomodo totaliter mala sunt, & providentia existens, &c.] Soluta prima questione de causa mali, hic soluit secundum de providentia, quomodo scilicet mala possint esse, divina providentia existente. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit qd malum non cadit sub providentia, quasi ex providentia causatum. Secundo ostendit, quod malum cadit sub providentia, quia a providentia ordinatum. Et hoc facit malis &c.] Tercio quod malum non debet esse totaliter per providentiam impeditum, ibi. Et proprie vnam quodque &c.] Dicit ergo primo quod malum in quantum est malum non est existens neque in existentibus, ut supra dictum est, & cum [nihil] sit existentium impropium, id est, ex divina providentia non causatum, malum autem non est intentum seu causatum ex divina providentia. Quod autem omnia existentia causantur ex divina providentia, & nihil malum, sic probat. Nihil enim est existentium quin aliquo modo particeps boni, sed de ratione mali est quod sit defectus boni, nullum autem, vniuersaliter existentium privatur, seu debet a bono, propriis autem effectus providentia videtur esse bonum. Hoc enim quilibet providens intendit ut sua providentia ex quibus prout det, in bono statu constituat. Relinquitur ergo, quod divina providentia ad omnia existentia se extendit, & nihil existentium est non proutum a Deo, sed malum in quantum non causatum est per providentiam, in quantum non est existens. Deinde cum dicit, [Sed & factis malis &c.] ostendit quomodo mala cadunt sub providentia, ut a providentia ordinata. Et dicit quod divina providentia bene vti malis, quandoque quidem ad ipsorum utilitatem in quibus sunt mala, sicut cum infirmis ex corporales, vel etiam spirituales Deo id agente cedunt in utilitatem eorum qui eas patiuntur, quandoque vero ad utilitatem aliorum. Et hoc dupliciter, quandoque quidem ad propriam utilitatem aliorum, sicut est cum ex parte na vniuersalius est datus, quandoque vero ad utilitatem communem, sicut cum pax in lesa datur ordinatur ad pacem civitatis. Deinde cum dicit, [Et proprie vnam quodque &c.] ostendit quod malum non debet esse totaliter per divinam providentiam impeditum. Et dicit quod divina providentia prout det vniuersaliter existentium propriis, id est, secundum proprietatem & conditionem suam prout det. Et ideo non sunt recipienda vana obiecta multorum qui dicit quod divina providentia debet & nos inuitos inducere ad utilitatem. Non enim pertinet ad providentiam qd corumpat naturam

rerum, sed quod fertur, & vnde eo modo providentia est conservativa naturæ vniuersalis, qd [sed] prout det ea quæ per suam naturam sunt mobilia, quasi per se mobilia, id est, non auferens ad eis quoniam per se moveri possunt. Et similiter ea quæ sunt tota & vniuersalia & perfecta & ea quæ sunt particularia prout det iuxta

recipimus rationem, qui oportere dicunt providentiam, & inuitos nos ad virtutem agere. Etenim corrumpere naturam, non providentia. Vnde sicut providentia vniuersalisque naturæ est saluatiua, per se mobilia prout det ut per se mobilia: & tota particularia iuxta proprietatem totius: & vniuersalisque in quantum prout det naturam suscipit totius largissime prout det proportionem attributis vni cuique prout det bonitates. Non igitur existens & malum, neque in existentibus est malum. Nusquam enim est malum secundum quod est malum, & si malum non est secundum virtutem: sed propter infirmitatem. Et de bonis quod quidem sunt, & ex bono non est, & bonum. Malum autem est ex ipsis ex casu a propriis bonis, & variatio, quæ est circa idem prout det & habitum, infirmitas convenientis ipsis, angelos decentis perfectionis. Et desiderant bonum in quantum esse & vivere & intellegere desiderant. Non existens bonum desiderant, & non est hoc desiderium, sed peccatum desiderij existentis. In cognitione autem peccantes nocent eloquia circa cognitionem boni non obliuiscibilem, aut actio nem infirmos existentes, & scientes voluntatem & non facientes, qui audierunt quidem, infirmantur autem circa fidem aut operationem boni, & q

id est, ex auxilio Dei, qui dat omnibus convenientia ipsis affluenter, ut dicitur Iacob. i. non est laudabile, id est, excusabile peccatum quod est auersio & fuga & casus ab habitu propriorum bonorum, quæ prout det ex bono, scilicet Deo. Homo enim se auertit ab auxilio Dei sibi parato, & imputatur ad culpam quidem peccati, sicut si aliquis infirmus caderet dum nollet ut auxilio manuum porrigeretur. Sed dicit, quod hæc sufficienter secundum suam virtutem dixit in quodam libro, quem fecit de iustitia & obseruantia diuinæ iustitiæ, qui ad nos non pertinet. In quo quidem secundum veritatem Sacra scriptura reprobat sophísticas rationes eorum qui contra diuinam iustitiam loquuntur & mendaciter loquuntur. Deinde cum dicit, [Nunc autem sufficienter &c.] epilogat ea, quæ dicta sunt in hoc capitulo. Et dicit quod nunc in isto capitulo sufficienter laudant secundum suam polle bonam sicut vere amabile, vbi tractatur de amore, & sicut principium & finis omnium in principio, vbi dixit de effectibus boni, in quo manifestatur quasi quiddam virtutis in existentibus, dum habent idem principium & finem, scilicet bonum. Et ostensum est etiam ibi, quod Deus informat omnia existentia in actu, sed in potentia, & quod Deus omnium bonorum est causa & quod non est causa malorum, & quod sua providentia est perfecta, datur omnia boni, & quod supergreditur tam existentia quam non existentia, & quod in hoc quæ dicuntur secundum prout det ordinat in bonum quod est desiderab le omnibus & diligibile, & quæcunque alia denonstrata sunt secundum veritatem in peccantibus, & in vniuersalibus.

Dion. de diu. nom. D. 3. SUPER

ria, sed sunt infirmi ad credendum, aut ad hominem operandum. Quantum ad primum vero inueniuntur in Psalmo illi qui nolunt intelligere verbum agant. Quod quidem sit secundum quod auertitur voluntas, aut infirmus se habet ad cognitionem boni. Et ut vniuersaliter dicamus. Malum, (sicut motorius dictum est, & est quiddam infirmitas, id est, debilitas potestis, vel totaliter infirmitas, & quicunque potestis defectus aut circa cognitionem, aut circa desiderium, aut ope rationis boni. Et quidem dicit aliquis, non est puniendi infirmitas, sed contra condonanda. Si non quidem esset posse, bene quidem se habet sermo. Si autem ex bono posse, quod dat secundum eloquia omnibus simpliciter conuenientia, non est laudabile peccatum habitus priorum bonorum ex bono, & auersio, & fuga, & casus. Sed hæc quidem a nobis in his quæ sunt de iustitia, & diuinæ iustitiæ obseruantia secundum virtutem sufficienter sunt dicta. In quo sancto negotio eloquiorum veritas, sophísticas & inuulsiatam & mendacium contra Deum loquentes contriuit, sicut insipientes rationes. Nunc autem sufficienter sicut secundum nos laudatum est bonum, sicut vere amabile, sicut principium & finis omnium, sicut circumitus existentium, sicut informatum non existentia, sicut omnium bonorum causa, sicut malorum non causa, sicut prout det & donatrix boni perfecta, & supergrediens existentia & non existentia, & mala, in ipsius prout det ad bonum redigens, oibus desiderabile & amabile, & diligibile, & quæcunque alia prioribus, ut sermo demonstrauit.

id est, ex auxilio Dei, qui dat omnibus convenientia ipsis affluenter, ut dicitur Iacob. i. non est laudabile, id est, excusabile peccatum quod est auersio & fuga & casus ab habitu propriorum bonorum, quæ prout det ex bono, scilicet Deo. Homo enim se auertit ab auxilio Dei sibi parato, & imputatur ad culpam quidem peccati, sicut si aliquis infirmus caderet dum nollet ut auxilio manuum porrigeretur. Sed dicit, quod hæc sufficienter secundum suam virtutem dixit in quodam libro, quem fecit de iustitia & obseruantia diuinæ iustitiæ, qui ad nos non pertinet. In quo quidem secundum veritatem Sacra scriptura reprobat sophísticas rationes eorum qui contra diuinam iustitiam loquuntur & mendaciter loquuntur. Deinde cum dicit, [Nunc autem sufficienter &c.] epilogat ea, quæ dicta sunt in hoc capitulo. Et dicit quod nunc in isto capitulo sufficienter laudant secundum suam polle bonam sicut vere amabile, vbi tractatur de amore, & sicut principium & finis omnium in principio, vbi dixit de effectibus boni, in quo manifestatur quasi quiddam virtutis in existentibus, dum habent idem principium & finem, scilicet bonum. Et ostensum est etiam ibi, quod Deus informat omnia existentia in actu, sed in potentia, & quod Deus omnium bonorum est causa & quod non est causa malorum, & quod sua providentia est perfecta, datur omnia boni, & quod supergreditur tam existentia quam non existentia, & quod in hoc quæ dicuntur secundum prout det ordinat in bonum quod est desiderab le omnibus & diligibile, & quæcunque alia denonstrata sunt secundum veritatem in peccantibus, & in vniuersalibus.

id est, ex auxilio Dei, qui dat omnibus convenientia ipsis affluenter, ut dicitur Iacob. i. non est laudabile, id est, excusabile peccatum quod est auersio & fuga & casus ab habitu propriorum bonorum, quæ prout det ex bono, scilicet Deo. Homo enim se auertit ab auxilio Dei sibi parato, & imputatur ad culpam quidem peccati, sicut si aliquis infirmus caderet dum nollet ut auxilio manuum porrigeretur. Sed dicit, quod hæc sufficienter secundum suam virtutem dixit in quodam libro, quem fecit de iustitia & obseruantia diuinæ iustitiæ, qui ad nos non pertinet. In quo quidem secundum veritatem Sacra scriptura reprobat sophísticas rationes eorum qui contra diuinam iustitiam loquuntur & mendaciter loquuntur. Deinde cum dicit, [Nunc autem sufficienter &c.] epilogat ea, quæ dicta sunt in hoc capitulo. Et dicit quod nunc in isto capitulo sufficienter laudant secundum suam polle bonam sicut vere amabile, vbi tractatur de amore, & sicut principium & finis omnium in principio, vbi dixit de effectibus boni, in quo manifestatur quasi quiddam virtutis in existentibus, dum habent idem principium & finem, scilicet bonum. Et ostensum est etiam ibi, quod Deus informat omnia existentia in actu, sed in potentia, & quod Deus omnium bonorum est causa & quod non est causa malorum, & quod sua providentia est perfecta, datur omnia boni, & quod supergreditur tam existentia quam non existentia, & quod in hoc quæ dicuntur secundum prout det ordinat in bonum quod est desiderab le omnibus & diligibile, & quæcunque alia denonstrata sunt secundum veritatem in peccantibus, & in vniuersalibus.

Dion. de diu. nom. D. 3. SUPER

SVPER CAPVT V. LEC. I.

Transendum est autem nunc ad vere existentem vere existentis Dei Theologicam laudationem &c.] Postquam Dionysius tractauit de bono in quarto cap. Hic in quinto determinat de Ente, de quo determinat primū bonum

CAPVT V.

*De existente, in quo & de
exemplis.*

LECTIO PRIMA.

Transcendendum autem est nunc ad uicem existentem, uerè existentis Dei theologicam laudationem. Tantum autem memorabimus, quod sermonis intentio est, non super substantialem substantiam, secundum quod super substantialis est manifestare. Ineffabile enim hoc & ignotum est, & perfectè non manifestabile, & ipsam excedens unionem, sed substantificum Thearchica substantia principatus processum ad omnia existentia laudare. Et enim boni Dei nominatio, totos esse omnium processus manifestans, & ad existentia & ad non existentia extenditur, & super existentia

tate. primum entis, ibi. [Quoniam autem & de illis diximus &c.]
 Circa primum tria facit. Primo manifestat suam intentionem. Se-
 cundo excludit errorem, ibi. [Non autem aliud &c.] Tercio resp-
 det eundem obiecto, ibi. [Et quidem dicat aliquis, &c.] Dicit er-
 go primum, q. a consideratione nominis transfunduntur et tunc ad verā
 laudem Dei, secundum q. alia sunt Theologis nominatur utere
 existentis. Sed hoc praedicere oportet q. non est in praesenti sermone
 intentio, q. ipsa super substantialia substantia Dei secundum q. in
 seipsa super substantialia iterum existit, manifestetur id est, in cognoscat
 sui. Dei essentia hoc enim iterum esse explicari non pot. nec nostra
 cognitio cap. Quicquid enim intellectus noster apprehendit,
 minus est quam Dei essentia, & quicquid lingua nostra loquitur,
 minus est quam esse diuinum, nec potest diuina essentia mani-
 festari perfecte vniuersique intellectui creato, quia q. tam appren-
 dat, sed excedit ipsam visionem intellectus beatorum, qui essen-
 tiam Dei vident per vnitatem sui intellectus ad ipsam Dei essen-
 tiam. Quamuis enim videant hoc ipsum quod Deus est, tamen est
 tanta perfectio visionis, quanta est perfectio ipsius esse diuini, &
 quanta est perfectio visionis quia Deus se videt. Non est ergo praes-
 entis intentionis ut manifestetur ipsa Dei essentia per quam om-
 nia substantificantur. Quolibet enim diuino nomine manifestetur
 aliquis processus alicuius perfectionis a Deo in existentia, & secun-
 dum q. de Deo dicitur est supra omnia entia. Si uero nomen boni ma-
 nifestat omnes processus, & uirtutes illius essentiae rerum, & excedit sa-
 tam ad existentiam quam ad non existentiam, inquam non existen-
 tia habent aliquid boni prout sunt in potentia ad esse. Nomen ve-
 ro entis designat processum essendi a Deo in omnia entia, & secun-
 dum q. de Deo dicitur esse super omnia existentia. Nomen vero vi-
 rae extenditur ad omnia uirtutia, & secundum q. de Deo dicitur,
 est super omnia uirtutia. Nomen uero sapientiae significat proces-
 sum qui extenditur ad omnia intellectualia & rationalia, & sensibi-
 lia, quia etia ipse sensus inquantum est cognitio quorund. est quā-
 dam participatio diuinae sapientiae, cum tamen diuina sapientia
 fit super omnia ista. Ad hoc ergo tendit iste sermo, vt exponat Dei
 nomen secundum q. sunt manifestata diuinae prouidentiae, per
 quam perfectiones rebus attribuit. Ne enim promitteat sermo iste
 q. noster istam Dei super substantialis bonitatem & substantialitatem
 & uirtutem & sapientiam secundum quod in seipsa super substantialiter
 existit super omnia quae in creaturis inueniuntur. Vnde de sapien-
 tia Dei dicitur Job. 38. q. abscondita est ab oculis omnium inuen-
 ium, latente ergo praesentis sermonis est, laudare Deum nomine
 boni, secundum quod est causa omnium bonorum, Et nomine
 existentis secundum quod facit omnem substantiam. Et nomine
 uirtutis, secundum quod uirtuatizat omnia. Et nomine sapientiae, secun-
 dum quod dat sapientiam. Deinde uero dicit, [Non autem aliud,
 &c.] excludit errorem quorundam Platoniorum, qui uirtutes
 effectus in intelligibiles causas reducebant. Et quia uidebat
 effectum boni uirtutissimum esse, dicebant suam causam esse ipsum
 bonum quod effundit bonitatem in omnia. Et sub ea ponebant

aliam causam quæ dat uitam, & sic de alijs & huiusmodi principiis dicere Deos. Hoc ergo excludit ipse Dionysius dicens, quod præsens sermo non dicit aliud principium esse ipsum bonum, & aliud ipsum existens, & aliud uitam, & aliud sapientiam. Neque dicit præsens sermo esse multas causas & diuerlas deitates productiuas diuerforum, quorum quædam sunt excedentes & quædam inferiores secundum omnes processus perfectionem in creaturis. Et omnia nomina quæ hoc exponitur, dicit præsens sermo esse uerius princeps & aliud nomen esse quod manifestat totam providentiam Dei uersatiler, scilicet nomen boni, quædam uero manifestant diuinam potentiam quantum ad aliquos determinatos effectus, vel magis uniuersales, vel magis particulares, & faciens, uiuens, & sapiens, & huiusmodi. Deinde cum dicit, [Et quidem dicitur aliquis &c.] Solutum quædam ob-

talibus etc. Cum ipsum esse excedat vitam, & vita excedat sapientiam, unde est quod uidentia superminet existentibus, & sententia uiuentibus, & rationalia sentientibus, & mentes, idest intellectus angelici rationalibus creaturis, idest hominibus, & magis sunt circa Deum, & quasi magis assimilati ei, & magis ei appropinquant secundum dignitatem naturæ, cum tamen oporteat ea quod maiora dona participat a Deo, esse meliora & supereminere alijs quæ minora dona participat. Secundo, ibi, [Sed non habilitate quidem &c.] soluit præmissum objectionem. Et dicit quod sermo prædictus objectionis recte habebatur, si ea quæ sunt intelligibilia supponeret esse aliquos non existentia, vel non esse uidentia tunc enim sicut esse præmerentur uitæ, & uita sapientie, ita in existentia præmererent uiuentibus, & uidentia sapientibus. Sed diuinitas mentes angelorum non caret esse, quinimo habet excellentius super alia existentia creatura, & habent uitam super alia uidentia, & intelligent & cognoscunt super cognitionem sensus animalium & rationis humane, & quantum ad ordinem ad bonum, super omnia existentia desiderant pulchrius & bonum, & non solum magis desiderant quasi perfectius ordinati in ipsum, sed eo magis participant, perfectiorem bonitatem actu habent. Vix enim duobus modis bonum in creaturis inuenitur aut secundum participationem actualem boni, aut secundum ordinem ad bonum, sicut supra dictum est in 4. c. quod bonum se extendit et ad non ens autem. Unde rationaliter substantiæ angelicæ magis sunt circa bonum diuinum per quamdam appropinquationem ad ipsum, quasi ab eodius ipso diuino bono participant, quasi possidentes ab eo plura & maiora bona quam alia. Plura quidem, quia habent intelligentiam, quod multa non habent. Maiora uero, quia ipsum esse & uiuere quod alia habent, perfectius ab angelis possident. Et similiter erant rationalia, scilicet homines, supereminet sensibilibus, idest brutis animalibus, quia præstantur eis in ratione, quam præ eis possident, & quantum sicut animalia bruta superant alia, vel plantas in sensibili, & alia, scilicet plantæ superant cetera corpora inanimata in uita. Et uideris iterum hoc iterum dici potest, quod illi quæ magis participant ipso uno quod est Deus, & infiniti doni Deo, quæ donantur eis affluenter omnibus, vel dicitur Iacobi, propinquiora sunt Deo & magis ei similia [derelictis, idest his quæ exceduntur,] [Quoniam autem & de istis diximus. Age bonum sicut uere &c.] Præmissis quibundam quæ erant necessaria ad præsentem intentionem, hic Dionysius accedit ad exponendum nomen entis secundum quod de Deo dicitur, & quia sicut iam dixi, non est quæ intentionis ineffabilem Deum esse tantum manifestare secundum quod in se est, sed secundum quod nomen entis de Deo dicitur, manifestat processionem essendi a Deo in creaturis, idco primo ostendit processionem essendi uerisalem in omnia. Secundo ostendit quod a diuino esse effluit etiam in singula in speciali, ibi, [Et ex eadem omnium causa, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit eam existentia uerisalem esse a Deo. Secundo ostendit omnia in ipso esse, ibi, [Et est ex ipsa & in ipsa]

DE DIVINIS NOMINIBVS.

ipsa &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit diuinū esse, vni-
uersalem causalitatem respectu omnium existentium. Secundo
ostendit qd ex ipso esse Deus proprie magis denominatur. Et
ante alias ipsius participationes &c. Circa primum tria facit. Pri-
mo ostendit qd ipse est ens. Secundo persequitur propositum.

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533

si suum superem
 causa facit omnium substantiarum & creatrix omnium existentium,
 quia scilicet non producit substantias ex aliquo præexistente, sed
 simpliciter omnes existentes ex virtute ipsius proveniunt. Deinde eum e-
 ratca quæ ad esse pertinet vult. Et primo ponit duo universalia
 existentes & mentis intellectum. Nam mens comprehensiva est to-
 tius esse, sed & mens intellectus non fit actu intelligens nisi per
 participationem intelligibilis quod est ipsum existens, possumus
 Platonicè & ipsum existens quod separatim ponebant, esse supra in-
 tellectu creatum primum, sicut intelligibile est ante intelligens,
 & participat ante participat. Et propter hoc dicitur huius & Deus
 est & ipse] existentia causa facit & ipsum mens. Deinde ponit
 ea quæ pertinent specialiter ad ipsas substantias ex existentia. In quibus
 tria possunt considerari. Quorum unum est ipsum singulare quod
 in se actu completitur principia & vna & individualia, ut Socrates
 vel Plato. Et quantum ad hoc dicitur persona. Secundum vero est
 species vel genus ut homo vel animal in quibus est comprehenditur vna
 principia in actu, singularia autem in potentia. Homo autem dicitur qui
 habet humanitatem abique præfatione individualium principiorum.
 Et quantum ad hoc dicitur substantia. Tercium vero est ipsa existentia
 generis, vel speciei, ut significat nomen principia, speciei ratio. Nullum
 nomine comprehenditur sola principia, speciei ratio. Nullum
 individualium principiorum pertinet ad hominem humanitatis autem
 præfatione significat hoc quod homo est homo. Nullum autem individu-
 um principiorum est homo, unde in nomine humanitatis non in-
 cluditur nec actu nec potentia aliquid individuale principiorum. Et
 quantum ad hoc dicitur natura. Ad idem autem essendi pertinet prin-
 cipium quod substantia rei, de qua iam dictum est. Secundo vero ipsa
 mensura durationis rerum. Et quantum ad hoc subdit quod Deus est
 principium & mensura seculorum. Dicitur autem mensura quia vna gene-
 ratio hominum durare potest, vel quod solet durare cetera membra
 factio hominum durare potest, vel quod spatium mille annorum a quibusda
 seculum dicitur. Manifestum est autem quod a Deo præfigitur mensura du-
 rationis universalius; rebus & ideo dicitur esse est principium in quo
 libet genere est mensura eorum quæ sunt in genere illius, sicut vni-
 tates numerorum & sonus in melodia. Ipsum ergo diuinitatem esse
 mensuram omnium seculorum, non quod ad æquata se excedens, sed
 consequenter exposit in spaci quod fit principium seculorum. Dap-
 phieret, n. aliqua existentia durationem habent. Quorum autem esse in-
 biectum est mutationi, & horum duratio te mensuratur. Et quan-
 tum ad hoc dicitur, sicut quod facit tempora. Quorum vero esse non
 subiacet mutationi, & horum duratio mensuratur. Et quantum ad
 hoc dicitur, Et facit ævum existentium.] Sicut, si huius sit ad in-
 mutabilitatem habet ævum ad ipsum esse. Et ideo subdit quod Deus causa
 fit et ipsi et ipsorum quod sunt, & ipsa esse causat quod Deus causa
 omni modo existentibus, in quo excludit opinionem Platonicorum

qui ponebat & ips & ipsum esse quasi separata subsistens sub Deo,
Tertio ad rationem essendi permerit generatio, quæ est mutatio ad
esse. Et ideo subdit q. Deus est causaliter omnibus quæcunq; modo
generatis, quia ipse omnibus generationem tribuit, ut dicitur II. y.
timo. Et sic patet, q. ex ipso primo existente quod est Deus causa-

bilis sensibilis excellunt, abundantia rationis plus illis possidentia, & quædam sensu, & alia uita. Et est sicut arbitror, hoc uerum, q. magis uno & infiniti doni Deo participantia, magis ipsi sunt propinqua & diuiniore derelictis. Quoniam autem & de illis diximus. Age bonum sicut uerè existens & existentium uniuersorum substantiæ quam laudem q. totius esse secundum uirtutem substantialem est substantificatrix cā & causatrix, existentis, metis, persone, substantiæ, naturæ, principii & mensuræ seculorum, & q. facit esse tempora & æuum existentium, tempus eorum quæ sunt, esse quocunque modo genitis, generatio quoq. existēte est xui, & substantia & existēs, & tēpus & generatio & genitura, & ea quæ sunt in existentib, & ea quæ quocunque modo insunt & subsant. Et enim Deus non quodammodo est existēs, sed simpliciter & in circumscriptione totū in seipso esse, quæ ipse & præcepit, propter quod & rex dicitur seculorum, sicut in seipso & circa seipsum omnium esse existentibus & substantificis, & existente, & neque erat, neque erit,

bedimen fin totum
posse albedinis, sed si esset albedo separata nihil deesset et ita
virtute albedinis generetur, oia aut alba, sicut superius dictum est, ha-
bent esse receptum et participatum, et ideo non habet esse fin tota vir-
tute essendi. Sed solus Deus qui est ipsum esse subsistens, tota virtute
virtutis essendi esse habet. Et hoc est quod dicitur, quod ideo Deus potest
esse essendi oibus, quia ipse non est [existit] quodammodo [idei] fin al-
ius quod modum finium et limitatum, sed ipse vbi et infinitus participat
seipso totum esse, et precepit, quia in eo preexistit sicut in causa, in
eo ad alia derivat. Et ideo dicitur, Thim. i. Rex gloriosus, quia in se-
ipso habet totum esse et omne substantiam et oia existentia, et iterum
sunt circa ipsum inquamur et eo derivant. Deinde cum dicitur, Et
neq[ue] erat Ecce, Iohannis quod oia ab eo remouetur quantum ad finem
dum, quod creaturis conueniunt. Et dicitur quod [ipso] ad erat, quasi aliqd
de suo esse in preterito dilapsum sit, [neq[ue] erat] quasi aliqd de suo
esse expectet in futuro, et hoc ideo, quia ipse non est factus, solum
aut illorum esse per preteritum et futurum variat [que, contingit] fieri,
neq[ue] est ita contingit quod generet in presenti vel in futuro ad modum
gharionis typalis, et quod plus est, neq[ue] est finis, quod significat ipse
plens, quia eius esse ipse non mensuratur, sed ipse est esse existentis
plens, non quid sit ita quod ipse Deus sit ipsum formale existentium,
sed eo modo loquendi videtur quo Platonici utebantur, qui esse se-
paratum debant esse existentium, inquantum compositum per parti-
cipationem abstractorum participantur. Et quod casualiter sit intelligi-
dum, apparet per hoc quod subdit, quod non solum existentia sunt ex
Deo, sed et ipsum esse existentium est ex Deo, qui est ante secula, et
dicitur esse ante secula, quia est æuum ætornu, id est, mensura om-
nium dimensionu. Deinde cum dicitur, Resurrexit igitur dicimus,
et c. Jcolligitur ea que dicta sunt, et dicit resurrexerit quod oia existentia
et mensura essendi habet esse a preexistente, et omne æuum et ipse
que sunt durationes, sunt [ex ipso] et ipse est principiu effectiui
et causa finalis ois seculi et ipse et cuiuslibet quocunq[ue] modo ex-
istentis. Et iterum oia ipso participant, sicut prima forma exempli-
tar, non solum esse et quantum ad fieri veru, sed et quantum ad fa-
tum esse et duratione, quod manifestat eum dicitur, [sic] a nullo ex-
istentium recedit. [sic] a dicitur, n. recedente, solum remanet nec, quia
est et domus quantum ad fieri et non quantum ad esse, sed si Deus
ab effectu recederet, esse eius non remaneret, quia est et ipse esse, et
quia causa preexistens est [sibus] ipse est ante omnia, et omnia
constitunt in ipso, [sic] effectiua virtute preexistit in causa, et
vniuersaliter, quicquid quod aliquo modo est, preexistit in primo
ente, scilicet Deo, et quantum ad esse quod habet finem deservit,
et quantum ad conseruationem in esse. Deinde cum dicitur, [Et ante alia
ipsum] participatione, esse propositu est, et c. attendit quod dicitur
Deo signat processum existentium a Deo, et videtur quod hoc
nomen ens vel qui est, conueniens sit in Deo dicitur. Omissa
aut hoc duabus rationibus. Quarum secunda incipit, ibi, necesse
Dion. de Dion. neo. D 4 pignis

tuntur. Et si militer dicebant, q̄ ante ista viuentia composita esset quadam vita separata, cuius participatione cuncta viuentia viuunt, quam vocabant per se vitam. Et si militer per se sapientiam, & per se esse. Hec autem separata principia ponebant abinnicim diuersa a primo principio quod nominabant per se bonum & per se vnum. Dionysius autem in aliquo eis consentit, & in aliquo dissentit. Consentit quidem cum eis in hoc q̄ ponit vitam separata per se existentem & si militer sapientiam & esse & alia huiusmodi. Dissentit autem ab eis in hoc, q̄ ista principia separata non dicit esse diuersa, sed vnum principium quod est Deus, sicut supra dixit. Cum ergo dicitur per se vita, secundum sententiam Dionysij dupliciter intelligi potest. Vno modo secundum q̄ per se importat discretionem, vel separationem realem. Et sic per se vita est ipse Deus. Alio modo secundum q̄ importat discretionem, vel separationem, solum secundum rationem. Et sic per se vita est quæ inest viuentibus, quæ non distinguitur secundum rem, sed secundum rationem tantum a viuentibus. Et eadem ratio est de per se sapientia, & sic de alijs. Et istam expositionem ponit infra in 6. capiti. Hic autem per se vitam accipit pro vita quæ inest viuentibus; loquitur enim hic de participationibus; vita autem per se existens non est participatio. Quod autem per se esse sit primum & dignius quam per se vita & per se sapientia, ostendit dupliciter. Primo quidem per hoc quod quæcunque participant alijs participationibus primo participant ipso esse. Prius enim intelligitur esse, quod ens quam vnum viuens, vel sapiens. Secundum quo ipsum esse comparatur ad vitam & ad alia huiusmodi sicut participatur ad participans. Nam etiam ipsa vita est ens quoddam, & sic esse prius & simplicius est quam vita & alia huiusmodi; & comparatur ad ea vt ad esse eorum. Et ideo dicit, q̄ non solum ea quæ participant alijs participationibus prius participant ipso esse, sed quod magis est diuina quæ nominatur per

quantum ad modum habendi, quia homo habet rationaliter, angelus vero intellectualliter, & sic vtroque modo excedit, scilicet & quantum ad id quod habet, & quantum ad modum habendi. Quantum autem ad id quod habet, excedit dupliciter, scilicet secundum ordinem, quia prius habet esse. Et propter hoc dicitur pre-esse, & quantum ad dignitatem, quia excellentius esse habet. Et propter hoc dicitur super-esse. Et similiter quantum ad modum habendi potest intelligi ratio ordinis & dignitatis. Et ideo dicitur pre-habens & superhabens. Sic igitur Deus eminentius esse habens esse seipso per quandam similitudinem inter alios effectus prius se cit esse quod est, id est, ipsum secundum se esse, & per ipsum esse se cit subfiliere omnia quaecunque sunt. Per hoc enim vnumquodque causatur a Deo per suum esse ex Deo, & non solum alia existentia causata participant esse, sed etiam ipsa principia existentium participant esse inquantum sunt & principia sunt. Et primum competit eis esse secundum se, & postea quod sunt principia aliorum, etiam si alius velit dicere secundum opinionem Platoniorum, per se vita, id est, ipsa quaedam separata sub Deo hic principium viuientium inquantum sunt viuencia, & similiter per se similitudo, & similiter de omnibus alijs participantibus quaecunque participant hoc, vel illo, vel amobus, vel multis semper inuenies quod huiusmodi licet participantur ab alijs, tamen ipsa etiam participant ipso esse, & primo intelliguntur per participantes esse, quod sunt principia aliorum per hoc quod alijs participantur. Potest autem & hoc intelligi secundum quod per se vita intelligitur ipsa vita quidem in viuientibus, quae est formale viuientibus principium, & similiter de alijs, ergo si ista quae sunt principia aliorum non sunt nisi per participationem essendi, multo magis ea quae participant ipsis non sunt nisi per participationem ipsius esse. Et sic patet quod Deus per ipsum esse omnia causat. Ex quo concludit principale intentum & dicit,

ipla diuina elicitur. Et ideo dicitur qd
hæc incomprensibiliter iterum in seipsis oppositione habent & di
uerse esse in Deo aut coniunguntur simul. Et ideo dicitur. Et coniu
getum in deis habent multitudinem, id est, Deo autem sunt
vni, & ideo addit & singulariter, id est, vni. Deinde cum dicit,
[Et iterum in unitate &c.] probat propositum. Et primo per exem
pla. Secundo per rationem, ibi, [Principium enim est existen
tium &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit exempla.
Secundo per exemplum arguit ibi, [Nihil igitur inconueniens
&c.] Circa primum proponit quatuor exempla. Quorum primum
est de unitate & numero. Et dicit qd cum numerus vniiformiter pre
existit in unitate, quia unitas virtute est omnis numerus, in Ar
istotele dicitur in Arithmetica. Dicit autem vniiformiter, quia omne
quod est in alio, est in eo per modum unitatis. Itē hoc est
numerus in unitate est existens in ea per modum unitatis. Itē hoc est
quod dicit vniiformiter. Iterum dicit, Unitas habet in seipso omne
numerus, quia omnes proprietates omnium numerorum aliquo
modo inueniuntur in unitate. Sine enim accipiamus numeros qua
dratos, sive cubicos, sive quatuordecim alias figuras numerorum, in qua
libet dispositione numerorum inueniuntur unitas prima. Et iterum
considerandum est qd omnis numerus in ipsa unitate est vnus, sed
quanto magis receditur a unitate, tanto magis distinguuntur & in
multitudinem deducitur. Secundum exemplum ponit de centro.
Et dicit qd in centro omnes linee qd deducuntur ad circumferē
tiam simul existunt sicut in principio communis, & illud signum,
id est punctum quod dicitur centrum, habet in seipso vniiformiter
coniunctas & sibi inticem & principio a quo processerunt, qd fi
entur ab vno productum in multitudinem, ita centro multitudine
terminatur ad centrum sicut ad terminum. Et considerandum est
quod linee qd in ipso centro vniuntur perfecte, parum reced
entes a centro, parum distant ab invicem, & hoc simpliciter dicen
dum est, quod inquantum centro propinquiores, tantum & ipsi
centro & sibi invicem magis vniuntur, quanto vero magis distat
a centro, tantum etiam magis distat a se invicem, sicut etiam
est de numero, quod quanto magis recedit ab unitate, tanto magis
multiplicatur. Tertium exemplum ponit de natura vniuersali.
Iste secundum Platonem est aliqua substantia separata a secun
dum Aristotelem vero est aliqua virtus primi corporis naturalis.
Vtrobique autem modum accipitur natura vniuersalis, manifestum
est quod in vniuersali natura omnium naturalium aduincitur natu
re cuiuslibet nature particularis, non per modum confusionis,
sicut aduincunt lapides in ære, sed per modum visionis cuius
dam, sicut si dicamus qd rationes generabilium virtualiter con
sistunt in sole, & omnes rationes membrorum virtualiter existit

Deus est causa particularium entium.

nia enim multa q
sunt ex vno principio, præexistente vnique in principio primo. Sic
igitur patet q omnia sunt in Deo vnique, cum ipse sit principium
omnium. In hac autem Deo casualitate primo ponitur ea quæ per
tinent ad ipsum effectum. Et dicitur q ad Deo est ipsum effectum iherum & oia
existentia quocunq modo finit. Ad esse autem pertinet & principium
essendi & finis, quia in omnibus existentibus inueniuntur. Et ideo
dicitur q ab ipso est omne principium, & omnis finis. Secundo po
nit ea quæ pertinent ad vitam. Et dicitur q ex Deo est [omnis vita
& immortalitas,] quæ est inefficiencia vite. Tercio ponit ea quæ
pertinent ad sapientiam. Et dicitur q ex Deo est [omnis sapientia].
Et quia sapientia est ordinare, subingit, & [omnis ordo & omnis
harmonia,] quæ est convenientia ordinis. Quarto ponit ea quæ per
tinent ad virtutem. Et dicitur q ex Deo est [omnis virtus]. Ad vir
tutem autem pertinet quælibet conseruetur a nocens. Et quan
tum ad hoc dicit, [omnis custodia,] & q firmetur in his quæ ei
conueniunt. Et quantum ad hoc dicit [omnis collocatio,] &
diffundat ea quæ quis habet. Et quantum ad hoc dicit [omnis di
stributio.] Quanto ponit ea quæ pertinent specialiter ad cognitio
nem. Vnde dicit omnis intellectus. Quantum ad angelos, [omnis
sermo intellectus, ratio quantum ad homines,] [omnis sensus] quantum
ad animalia. [omnis habitus] quo perficitur ratio cognoscitiva
vel appetitiva. Sexto ponit ea quæ pertinent ad corporalia. Et di
cit [omnis statio,] i. quies & [omnis motus.] Septimo ponit ea q
pertinent ad vnum. Et dicit [omnis vnitas] vniversaliter, [omnis
conseruetio,] quantum ad diminutionem corporum, [omnis ami
cicia] quantum ad vniorem affectum, [omnis concordia] quan
tum ad vniorem conceptionem & sententiam. Vltimo ponit ea
quæ pertinent ad multitudinem. Et dicit [omnis discretio] id est,
distinctio [& omnis diffinitio] id est, determinatio vniuscuiusq.
Vnumquodque enim determinatur in se per hoc q est ab alijs dis
tinctum. Et non solum ista sunt a Deo, sed quæcunq alia per
tinent ad esse subdit entia informantur.

LECTIO II.

Existentia omnia figurant, & ex eadem omniū causa, &c.] Postquam Dionysius ostendit Deum vniuersalem omnium causam elendi, hic ostendit quod illa causa omnium particularium entium secundum quod sunt in proprijs naturis. Et dividitur in partes tres. In prima ostendit propositum. In secunda determinat de exemplaribus, ibi.

[Exemplaria autem, &c.] Interis epilogas quæ supra dicta sunt. ibi [Igitur omnia existentia &c.] Circa primum tria facit. Primo offendit proprias naturas rerum esse à Deo . Secundo inferi corollarium ex dictis, ibi [Et propter hoc ab eis] &c.] Tertio manifestat per exemplum, ibi. [Si enim nollet sol &c.] Circa pri-

minimū duo facit, & in
mo. ponit omnes
gradus entium a
Deo esse. Secundo
quod eum ipsum
esse eo iunū esse
a Deo, ibi. [Et
quidam quidē di-
gnitates &c.] Cir-
ca primum tria fa-
ciunt. Primo distin-
git gradus entū,
dicens eos esse a
Deo, secūdo sub-
iungit gradus su-
periorum entū,
ibi. [Et quidē san-
ctissime & proce-
lissimæ, &c.] Ter-
tio distinguit gra-
dus inferiorum en-
tium, ibi. [Et ani-
mæ & alia omnia,
&c.] Dicit ergo
primo quod ex
nūmeris, cū om-
nium quæ Deus
est, sunt substantiæ
angelorum, Deo
similij, quæ sunt
[intel.] inquantū
sunt immortales,
& sunt intelle-
ctuales, inquantū
habent virtutem
intelligendi se &
alia. Et ille est pri-

mus gradus subtili-
tatum, quæ nec
corpora sunt, nec corporibus vnita. Secundus gradus est substan-
tiarum, quæ non sunt corpora, sed corporibus vnita sunt. Et quæ-
tum ad hoc dicit, [Et anima rursus.] Tertius gradus est subtilitatis
corporum, quæ quantum ad hoc dicit, [Et omnis mundi natura.]
In quarto gradu entium sunt accidentia, quæ sunt in vnoeue gene-
ribus. Quartus gradus est eorum quæ non sunt in rerum natura,
sed in sola cogitatione, quæ dicuntur entia rationis, vt genus, spes
et, opinio & huiusmodi. Et quantum ad hos duos gradus dicit
quod à Deo sunt quocunque modo. Aliqua dicantur inesse alijs,
sicut accidentia, [aut esse secundum cogitationem] sicut entia ra-
tionis. Deinde cum dicit, [Et quidem sanctissime, &c.] distinguit
gradus superiorum entium, idest, angelorum, quæ in tres partes
distinguitur. Primum quantum ergo ad angelos supremæ hierarchiæ di-
cit quod à ipso vniuersali causa omnium et etiam in ipsa habet
& esse et conformatur ad Deum [virtutes] angelicæ supremæ
hierarchiæ, quæ sunt sanctissime, propter perfectam consuetu-
nem ad Deum, [et promississime] propter altitudinem qua alijs
supereminet et sunt collocatæ quasi in vestibulis [superstaban-
tialis] diuinæ [trinitatis]. Est enim intentio Dionysij, vt patet in
13. c. Angelicæ hierarchiæ, quod angelij supremæ hierarchiæ ad
exteriora non mittuntur, & sic in abcondito altissime diuinæ
templationis constituti, semper assidue dicuntur ad similitudinem
ministrorum qui cum rege ferre morantur, in domibus eius ex-
stantes. Quantum vero ad angelos secundæ hierarchiæ dicit quod
virtutes angelicæ mediæ hierarchiæ quæ prædictis virtutibus subi-
ciuntur [subiectæ] idest, inferiori modo à Deo esse habent. Quan-
tum vero ad angelos infimæ hierarchiæ, angelicæ virtutes habet
esse à Deo [extremæ] idest, infimo modo. Sed extremum & infimu-
m dicitur in augustinus per comparationem ad superiores, sed per
comparationem ad nos sunt supermundantia & super modum rerum
mundanarum Deo bonitatem participant. Deinde cum dicit, [Et
anima, &c.] distinguit quosdam gradus in inferioribus, scilicet in
animabus & in corporalibus substantijs. Et hoc dupliciter. Primo
secundum ordinem qui est inter esse & bene esse. Et hoc est quod
dicit quod animæ & omnia alia existentia infra animas habet esse
& bene esse, & denominantur [existentia] & bene existentia, in-
quantum habent esse & bene esse à primo ente, & inquantum sunt
in primo ente & entia & bene entia, & hoc secundum eandem ra-
tionem secundum quam dicuntur hæc de angelis. Secundo offen-
dit gradum in illis quantum ad progressum essendi, huiusmodi, in-
cipiunt esse esse ipso primo ente, sicut ex primo principio, & in
ipso primo ente culduntur, idest, conservantur sicut in primo
principio, quod est causa non solum faciens sed & conservans in esse,
& ad ipsum primum ens terminantur omnia sicut ad vltimum

finem. Huiusmodi autem gradus attribuantur substantijs inferioribus quantum sunt mutationi subiectæ per quam esse incipiunt & meliorantur secundum processum de esse in bene esse. Deinde cum dicit, [Et quædam quidem dignitates, &c.] ostendit quod Deus est causa ipsius esse communis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod ipsum esse est omnibus commune. Secundo ostendit quæ licet ipsum esse commune se habeat ad Deum, ibi, [Et ipsum autem esse.] Dicit ergo primò q. Deus distribuit superioribus substantijs quædam nobiliores proprietates essendi, per quas superiores substantiæ vocantur æternæ, quasi semper existentes sub illâ Placitis eleuamini portæ æternales. Dixerunt autem quidam, quia quantum ad aliquod æternitatem participat, non quia semper fuerunt, sed quia ex quo fuerunt, nunquam desinunt esse. Et licet huiusmodi dignitates essendi superioribus tantum substantijs conueniant, tamē hoc ipsum quod est esse, ad omnia.

existentibus non
distinguitur; quia
nihil potest dici ex-
stens nisi habeat esse. Deinde cum dicitur, [Et ipsum autem esse &c.]
ostendit quomodo esse se habeat ad Deum, & dicitur quod ipsum esse
commune est ex primo ente, quod est Deus, & alia hoc sequitur quod
esse commune aliter se habeat ad Deum quam alia existentia, quan-
tum ad tria. Primo quidem quantum ad hoc, quod alia existentia de-
pendent ab esse cōi, non autem Deus, sed magis esse commune de-
pendent a Deo. Et hoc est quod dicitur quod ipsum esse commune est
ipsius Dei tanquam ab ipso dependens, & non ipse Deus est esse
idei, ipsum esse commune tanquam ab ipso dependens. Secundo
quantum ad hoc quod omnia existentia continentur sub ipso esse
communi, non autem Deus, sed magis esse commune continetur
sub ipso virtute, quia virtus divina plus extenditur quam ipsum
esse creatum. Et hoc est quod dicitur, quod [esse] commune est in ipso
Deo sicut contentum in continente, & non leconuerso ipse Deus
[est in eo quod est esse]. Tertio quantum ad hoc quod omnia alia exi-
stentia participant eo quod est esse, non autem Deus: sed magis ipsum
esse est et est quodammodo participatio Dei & similudo ipsius. Et hoc
est quod dicitur quod [esse] cōi [habet ipsum] scilicet Deum, ut parti-
cipans similitudinem eius, non autem ipse Deus habet esse, quasi
participans ipso esse. Et ex hoc patet, quod ipse Deus est ipso esse
creaturum & duratio eius, hoc est, durationis ratio, & est etiam
principium eius & mensura, quia tamen quod ipse est existens ante
omnem substantiam, & ante omne ens, & ante omne unum, & non
solum est ante, duratione vel ordine: sed etiam causalitate, quia est
[omnium substantiarum] sicut causa subsistentium omnibus, est [prin-
cipium] [essendi omnibus], [et medietas], secundum quod duratio
& processus omnium est ab eo, & est etiam [finitis] in quem omnia
tendunt, Deinde cum dicitur, [Propter hoc ab eloquijs &c.] inferet
conclusionem ex dictis. Et dicitur quod propter hoc Deus est prin-
cipium omnibus, in sacra scriptura ipse Deus qui verē preexistit
omnibus, multipliciter laudatur secundum omnem rationem exi-
stentie. Dicitur enim de eo quod erat & est & futurus est. A post-
erius quod intelligitur, [quod factum est] id est, prateritum, [et quod
est], id est, præsens, [et quod fiet] id est, futurum. Quid quidem non
est intelligendum quasi esse diuinum subiacere temporis, sed p hoc
significatur, quod omnes possunt intelligere diuinam, ut dicit secundum
Deum, [his omne esse secundum quamque rationem essendi],
substantialiter existit in eo quod omnium existentia est causa. Non
enim esse suum est finitum per aliquam naturam determinatam ad
genus vel speciem, ut possit dici quod est hoc & non est illud, ut sunt
determinata etiam substantia spiritalia, neque etiam per locum
ut possit dici quod est hic & non est ibi, sicut accidit in corpore. Sed
ipse quod omnium causa est, omne esse in se prehabet, & in ipso
comprehenditur & reprobantur principia omnium entium.

finex, nō tamē eodem modo sicut in ipsis rebus, sed ipse est super omnia, sicut ante omnia supereminenter existens. Et quia in ipso quodammodo sunt omnia, quasi in se omnia comprehendens, simul de ipso omnia predicantur, et simul ab ipso omnia remouentur. dicitur deus, sed super omnia, sicut dicitur q

LECTIO III.

De exemplaribus rerum.

Exemplaria autem esse dicimus in Deo existentium rationes substantias, & singulariter præexistentes, quas theologia prædeterminationes vocat, & diuinas & bonas voluntates existentium prædeterminatias & effectiuas, secundum quas substantialis essentia omnia prædistinguit & produxit. Si autem Philosophus Clemens probat & ad aliquid quidem exemplaria dici in existentibus principaliora, procedit quidem non per propria, & perfecta & simplicia nomina sermo illi. Concedentibus autem & hoc recte dici, memoranda est theologia dicens, quòd non demonstrabo tibi illa, vt eas tolli, sed vt per istorum proportionalem cognitionem ad omnium causam, sicut possumus sursum agamus. Igitur omnia existentia ipsi secundum vnā omnium segregatam vniōnem sunt attributenda, quoniam ab essentia substantiæ processions & bonitatis incipiens, & per omnia vadens, & omnia ex ipsa essentia implens, & in omnibus existentibus exultans, omnia quidem in seipsa præhabet secun-

[illegible]

LECTIO CIL

Exemplaria autem esse dicimus, in Deo existitium ratio-
nis, &c. Poiquam Dionysius offendit Deum esse cau-
sam omnium entium secundum proprias naturas, hic
determinat de exemplaribus rerum secundu quæque
cunque res in propriis naturis productæ esse videntur.
Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit quæ sunt rerum exem-

Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit quod nullus

plaria, Secundo excludit errorem, ibi, [Si autem philosophus Cle-
mens, &] Circa primum considerandum est quod Platonici po-
nentes Deum esse totius esse causam, quia creabant quod idem
non posset esse causa plurium secundum propria in quibus dis-
ferunt, sed solum secundum id quod est omnibus commune, posue-
rant quoddam
secundas causas, per
quas res ad prop-
rias naturas de-
terminantur, &
quæ communiter
esse à Deo reci-
piunt, & has cau-
sas exemplaria re-
rum vocabant, si-
cut exemplar ho-
minis dicebant
quendam homi-
nem separatam, in
qui esset causa ho-
manitatis omni-
bus singularibus
hominibus, & si-
militer de alijs.
Sed Dionysius si-
cut dixerat Deum
esse causam totius
esse communis, ita
dixerat esse
causam proprieta-
rum vniuscuiusque,
vnde consequetur
quod in ipso Deo
essent omnium en-
tium exemplaria,
Quod quidem hoc
modo intelligi o-
porteret, Deus enim
& sit in essentia
sua vnus, tamè in
intelligendo sua vi-
tatem & virtutē
cognoscit quicquid
in eo virtualiter
existat. Sic igitur
cognoscit ex ipso

di igitur quæ cognoscit ex se posse prodire, res intellectæ dicuntur, non autem omnes huiusmodi rationes exemplaria dici possunt. Exemplar enim est ad cuius imitationem fit aliud. Non autem omnia quæ scit Deus ex ipso posse prodire, vale in rerum natura producere. Illæ igitur solæ rationes intellectuales à Deo exemplaria dici possunt, ad quarum imitationem vult res in esse produci. sicut producit artifex artificij artificia ad imitationem formarum artis quæ mente concepit, quæ etiam artificialem exemplaria dici possunt. Hoc est ergo quod dicit, [exemplaria dicimus, esse] non res aliquas extra Deum, sed in ipso intellectu diuino quasdam existentium rationes intellectuales, quæ sunt substantiarum factiue, & præexistunt in Deo [singulariter] idell. unite, & non secundum aliquam diuersitatem, & huiusmodi rationes sanctæ scripturæ vocat prædictiones, sive prædictiones, secundum illud Rom. & Quos prædestinauit, hos & vocauit, & vocat etiam eas diuinas & bonas voluntates, secundum illud Psalm. Magna opera domini, quæ in omnes voluntates eius. Quæ quidem prædictiones & voluntates sunt distinctiue entium & effectiue ipsorum, quia & huiusmodi rationes superabundantialiter Dei esse prædeterminant, omnia producit. Deinde cum dicit, [Si autem philosophus &c.] excludit contrarium errorem ponentium exemplaria esse quædam supra entia separata. Et impositum hunc errorem eundem Clementi. Philo. & dicit quod si ille philosophus approbat quod quantum ad aliquid ea quæ sunt principaliora in existentibus dicuntur inferiorum exemplaria, non procedit eius ratio per nomina propria & perfecta & simplicia. Exemplar enim est secundum quod fit aliquid, & sic exemplar imitatur. Res autem non sunt factæ ad hoc vt imitentur aliqua superiora entia, sed ad hoc vt in eis impleatur quod diuina sapientia ordinauit. Vnde non sunt propriæ rerum exemplaria quæcunque rerum principalis, similiter etiam non sunt perfecta exemplaria, cum & ipsa ipsa exemplaria indigeant, non sunt enim simplicia quia sunt simul exemplaria & exemplata. Sed si hoc concedatur quod hoc recte dici possit quod superiorum exemplaria in quantum inferiora imitantur secundum quod possunt superiora, tamen commemoranda est facta ex scripturæ fœderis, quæ dicit. Non monstrabo tibi illa secundum superiora entia ut eas possitis, sed ut cognoscendo ista secundum nostram proportionem eleuemur prout possimus ad cognoscendum omnium causam. Sic ergo concedi potest quod sunt exemplaria non quidem, vt eis finaliter conformemur, sed vt per eorum con-

LECTIO I.

posteriora enim
his fuit vita & fa-
piencia & huiusmodi processio esse & honoris vadit per omnia
entia, quia omnia sunt entia & bona, non omnia sunt, viuentia
sapientia, & sic omnia impleuntur ex participatione ipsius esse, &
sic in omni bus existentibus existit per quendam existentiam.
Quia igitur sic omni bus esse largitur diuina essentia, omnia in se ip-
so per se habet, non quidem secundum aliquam compositionem,
sed secundum simplicissimam unitatem omnem pluralitatem re-
ficans. Sic igitur prima vniuersalis habuit idem, quod essentia
diuina omnia in se ipsa præbent. Secunda est quod omnia in esse
continet & conuenit secundum simplicem sui infinitam unita-
tem. Tertia vniuersalis huiusmodi est quod singularis & vna exis-
tens participatur ab omnibus, sicut & vox vna & eadem existens
participatur a multis audientibus. Est enim vox vna secundum
principium, multiplex vero secundum distributionem. Et huius au-
tem conclusio quædam vniuersalem habundantiam, scilicet quod
diuina essentia est principium omnium existentium & finis, non
quidem quod per essentiam generetur, sicut fanitas generatur per
medicamentum, sed fieri qui præexistentibus præexistit. Principium
quidem est omnium sicut causa factiva rerum, his vero fa-
ciunt eius gratia sunt omnia, & ipse est etiam terminus omnium,
cuiuslibet enim motus terminatio est ad diuinam essentiam, &
ab ipso infinitate derivatur omnis infinitas & omnis finis, sicut
a causa excedente, quæ producit opposita & ratio neutri approp-
riatur, tanquam ad vnum eorum limitata. Ratio quare potest
esse omnium causa est ista, quia omnia existentia præbent in su-
perficie. Et quia ex eo quod habet vnum quoddam causam aliquid
ad similitudinem sui, sequitur quod illi qui in se habet omnia,
subtiliter faciat omnia, præstet omnibus rebus, & ubique, non
secundum diuersas sui partes, sed secundum vnum & idem, & se-
cundum idem est omnia in quantum in sua simpliciter essentia omnia
virtualiter præexistunt, & similiter secundum idem procedit
ad omnia causatiue, & tamen maior in seipso immutabilis exis-
tens in causando, & stans est in quantum non mutatur, & motus
in quantum distindit ad alia sui similitudinem. Et omnia ista
ita de Deo affirmamus, possunt etiam ab eo negari, quia non
ita connectuntur, sicut inueniuntur in rebus creatis & sicut intel-
liguntur a nobis & significantur. Vnde licet bene dictum sit quod
sit principium omnium & finis, tamen necesse habet principium,
neque medium, & neque finem. Et licet dictum sit quod est præ-
sens omnibus & ubique, tamen non est in aliquo existentem eo
modo quo vnum creatum dicitur esse in alio. Et licet dictum sit
quod ipse est omne existens, non tamen est aliquid existens de
numero existentium creatorum. Et vniuersaliter non conuenit ei
aliquid de numero creatorum vel existentium æternaliter, id est
sui ætatem, vel etiam substantiam temporaliter, sed separatur
per quandam contentiã & a tempore quo mensurat motum
& mutabilitatem, & ab ætate quo mensurat ipsum esse & a qua exis-
tunt immutabiliter, & etiam mensuratur ab his quæ sunt in ætate
& tempore per emittentem quandam. Et ideo ipsum ætatem & ætatem
quæ sunt, & quæcumque alia mensura entium & ea quæ huius-
modi mensura mensurantur sunt per ipsam, quia similitudinem
eius habentia sicut primi exemplaris, & ab ipso sicut a primo
actui principio.

omnis vita] particularis; & ab ipsa diuina vita [difficiliatur] idē, distribuitur viuere ad omnia quæ participant vitam [quocunque modo secundum proprietatem vniuērsaliūq;] quasi dicere quod Deus dicitur vita æterna in quantum est causa communis & particularis vitæ & omnium viuentium. Deinde cum dicitur [Et quidē immortalium angelorum &c.] manifestat causalitatem diuinæ vitæ. Et circa hoc tria facit. Primo manifestat vniuērsalē causalitatem Dei respectu vitæ. Secundo ostendit causalitatem vitæ respectu eiuſlibet proprietatis vniuērsaliūq; [Et dat quidem prius per se vitæ &c.] Tercio ostendit quālis fit comparatio eiuſlibet vitæ ad primam vitam, ibi, [Et sic intellectus dicitur &c.] Circa primum tria facit. Primo manifestat causalitatem Dei respectu supremæ vitæ, quæ est angelorum. Secundo respectu vitæ communis, ibi, [Et sic in ext. &c.] Tercio quantum ad vitam infimam, ibi, [Ex ipsa & anima &c.] Circa primum considerandum est, quod illa proprie dicitur viuens in corporalibus quæ habent motum ex seipſis, non ab aliquo extrinſeco motu, sicut animalia & plantæ. Et quia quælibet operatio quodammodo est motus, quæcumque habent operationem ex seipſis, non ab alijs exteriorib; acta vel mota ad agendum, huc dicuntur viuens. Et quia operatio rei consequitur effectum eius, in nomine vitæ duo intelliguntur, scilicet ipsum esse viuens, & tale hic quæ comparat per se operari & propter hoc quæ operatio vel motus viuens inest ei per se ipsam. Quantum ergo ad primum notum dicit, quod ex ipsa diuina vita licet ex primo actiuo principio, & propter ipsam licet propter finem, non solum esse, sed & consistere habet vitæ & immortalitatis angelorum, immortaliter viuentium. Quantum vero ad secundū dicit, quod existentia vitæ est ipsa incorruptibilis [scilicet] motus angelici. Idem, operationis angelorum in perpetuum durantis. Et quia semper viuere & operari possunt, possunt dici immortales, quia hoc ipsum quod sunt immortales & in perpetuum viuunt, non habent a seipſis, sed à prima causa quæ est effectiua & conseruatoria omnis vitæ. Illud autem proprie & verè est immortalitatis quod non indiget aliquo extrinſeco ad id quod semper viuat, sed habet semper viuere ex seipſo. Et sic solus Deus dicitur immortalis, secundum illud, 1. Timor. 1. Regi. Seculorum & immortalis & immutabili soli Deo &c. Deinde cum dicit, [Et sic in existente &c.] manifestat diuinam causalitatem respectu vitæ communis. Et dicit, quod dicitur dicitur est supra, quod ipsum ens primum est zūū, id est, mensura [& causa eius quod est per se esse. Idem, ipsius esse communis, ita tria dicendum est, quod diuina vita quæ est supereminenter viuens, est causa factiua & conseruatoria ipsius per se vitæ, id est, vitæ communis, & per consequens omnis vitæ particularis & omnis motus vitalis & omne principium causalitatis vitæ procedit à vita diuina, quæ est supereminenter viuens. Deinde cum dicit, [Ex ipsa &c.], manifestat diuinam causalitatem respectu vitæ inferioris. Et dicit quod ex vita diuina habent omniū corporaliū vitæ citra animæ humanæ, & ex vita diuina sunt et animalia quæ viuunt vitæ sensitiuæ, & omnes plantæ quæ habent vitam secundum vitium respondentiam] id est, secundum extremam & minimam participationem vitæ, quia vitæ vitæ plantarum non procedit destructa autem vitæ participatio in creatura, destructum quoniam vitæ secundum doctrinam hierarchicam, ubi dicitur, Auctores spirituum eorum & deficient, & in possessionem suam reuertentur. Sed inquantum ex quæ per infirmitatem nature deſcendunt ad participationem

6

*Causalitas quantum ad proprie-
tates humanae vitae.*

LECTIO II.

DAns autem & viris sicut commixtis cōtingente &c.
Hic manifestat Dionysius diuinam casualitatem quan-
tum ad proprietates humane vite . Et primo quantum
ad vitam naturalem. Secundo quantum ad vitam gratia-
lem dicitur. [Et super regeneratione, &c.] Tercio quan-
tum ad vitam glorie quæ erit in religuentibus, ita [Et quod eundem
est diuinus &c.] Vita autem naturalis in hominibus in aliquo est
conformis vite angelice, prout et intelligibilis, & in aliquo ip-
sa differt, inquantum est vita coniuncta materie. Et ideo dicit ip-
se de diuina vita de hominibus quasi commixtis ex natura spiritus &
corporis vitam ad similitudinem angelorum , non perfecte sed
prout continent ei. Deinde quantum ad vitam gratie dicit, quod id
diuina vita per super examinatione in luce bonitatis etiam recedent
nos ab ea per peccatum, conuertit & reuocat ad seipsam, secun-

dam illud Tit. 4. conuertere nos ad te & conuertere. Quia
vita promittit quod transferet [nos toto] iudex, anima & corpo-
ra eadem, que nunc sunt animabus nostris commissa [ad vitam]
perfectam iudex, beatam & immortalem. Ecce dixit esse diuinum,
quia est magis di-
uine virtutis iudi-
cium. Et hæc quid-
em res antiqui
communiter præ-
ter naturam appa-
rebat, quod scilicet
corpora morte
refrigeretur [sed
mili & ita] id est,
liberibus omnibus
secundum veritatem
eius fidei apparet
quidam [et diuinum
& supra naturam]
scilicet quæ a nobis
cognoscitur in
illis rebus pericu-
latis, non autem
supra naturam om-
nipotentem diuine
vite, quæ est na-
turale principium
omnium vitarum
diuinarum, quare
est immediatum
principium, nulla
vita est præter na-
turam, quia eius
virtute suble-
uatur quibus vo-
luerit. Vnde stultis
simis verbis Simo-
nis qui resurrectioni
contradicens, longè
repellenda sunt
a diuina ecclesia &
a tua sancta anima
ne scilicet eis ali-
quo modo arques-
cas. Cum enim ip-
se reputaretur esse
sapient in illis re-
bus sensibilibus &
vitiis, quod

non oporteret eum qui habet scientiam horum se futurum quæ
apparent, vi ratione quæ sumitur ex apparetibus secundum sensum,
ad impugandum universalem causam omnium, quæ pro-
pter sui excellentiam est occulta, quia universalis causa veritas
non potest comprehendere aut mensurari per ea quæ in sensibus ap-
parent. Et dicendum est Simonem cum dicitur aliquid esse contra
naturam, hoc intelligitur, scilicet quod sit contra manifestam
sensum rationem, sed ipsi occultæ et universalis causæ omnium ni-
hil potest esse contrarium, quia omnia quæ contingunt sunt ab ipsa
derivatum. Deinde cum dicit, sex ipsi visus, videtur. Solendū
causalitatem diuinæ vite respectu inferiorum viuientium, scilicet
animalium et plantarum. Et dicit quod est diuina vita et animalia
omnia et etiam plantæ viuificantur interius, et extus circumfuso-
ne. Quicquid enim exterius in eis apparet, ad decorem vite per-
tinet, totum est diuina vita derivatum. Deinde cum dicit, Et sic
inellecualitatem. Solendū habitudinem diuinæ vitæ ad omnes
vitas. Et primo ponit duas habitudines diuinæ vitæ ad omnes vi-
tas. Quam prima est. Deus est omnis vite causa. Et hoc est quod
dicit, quod sue vitæ dicat intellectualem vitam, sicut est in angelis,
sue rationem, sicut est in hominibus, seu sensibilem sicut est in ani-
malibus, et augmentatam, sicut est in plantis, seu qualemque vi-
tam, etiam si essent alii modi viuendi, non solum omnis vitæ, sed
etiam omne vite principium, et omnis substantia habens vitam,
à vite diuina quæ est super omnem vitam habet quod viuere sub-
stantie viuentes, et quod viuificantur vite principia. Secunda bi-
tudo est quod in diuina vita omnis vita preexistit. Et hoc est quod
dicit, quod omnes vite prædicte præexistunt casualiter in ipsa
diuina vita, non quidem secundum aliquam compositionem, sed
uniformiter secundum unitatem vitæ diuinæ et simpliciter. Cum
ergo, ibi, Iudithem superius videmus, et Iudithem prædictas duas
habitudines. Et dicitur in illis, in istum pergam habitum hunc, et
diuinam vitam quæ est super omnem vitam, et quæ omni vite præ-
cipitur, est causa omnis vite, quantum ad primam vite principium,
et est generatrix omnis vite, quia hoc ipsum quod est omne viuens est illo
viuente generari potest, ex diuina vita, et est ad id determinata vita,
quæ quod viuitus est imperfecta ad perfectum adducere, et diuinam
vitam, et est diuina vita, quæ duodivinas viuendum est vitæ
diuine.

LECTIO L

vita, sed habens
 amplitudinem cō-
 prehensum omni-
 nis vite. Et exin-
 de est quod com-
 prehenditur & lau-
 datur ex contem-
 platione omnis vi-
 tæ. Tertio, ibi. [Et
 sic non indigens
 &c.] ponit condi-
 tiones diuine vi-

C A P V T VII.
*De sapientia, mente, ratione,
 veritate, & fide.*
 L E C T I O I.

L E C T I O N

per mentem, id est intellectum, & super sapientiam, quæ est perfectio intellectus. Secundo ibi, [Et hoc supernaturaliter &c.] probat excessum diuinæ sapientie, dicens. Supernaturaliter intelligens Paulus qui fuit diuinus vir ex participatione diuinæ sapientie, & fuit sol. id est suo magisterio illustrator tam Dionysij quam

legis cōtraria passione in Deo ea quæ sunt priuationis dicere. Ita & inuisibile dicunt eloquia, clarissimum lumen & multum laudabilem & multum nominabilem, ineffabilem & inominabilem, & omnibus præsentem & ex omnibus inuentum, incomprehensibilem & non inuestigabilem. Hoc modo igitur & nunc diuinus Apostolus laudare dicitur stultitiam Dei, quod apparet in ipsa præter rationem & inconueniens, ad ineffabilem, & ante rationem omnem sursum agens veritatem. Sed quod in aliis dixi, iuxta proprietatem nostram ea quæ sunt super nos accipientes, & rationi conueniunt sensibus infixi, & nostris diuina comparantes decipimur, secundum apparens diuinam & ineffabilem rationem exequentes. Oportet autem videre mentem nostram habere quidem virtutem ad intelligendum, per quam intelligibilia inspicit, vnitionem autem excedentem mentis naturam, per quam coniungitur ad ea quæ sunt super ipsam. Secundum hanc igitur oportet diuinam intelligere, non secundum nos, sed nos ipsos extra nos ipsos staturos, & totos deorum

ducis enim, id est, Ierothei, quæ eius magister, dicit. 1. Cor. 1. Quod futurum est Dei sapientius est hominibus. Tercio ibi. [Non solum quoniam &c.] exponit authoritatem inductam. Vbi considerandum est, quod duplex modus inuenitur in scripturis ad signandum excellentiam diuinorum. Quoniam enim ea quæ ad priuationem & defectum pertinent, rebus creatis attribuantur secundum comparationem ad excellentiam diuinam, sicut si dicamus, quod omnis iustitia hominis est immunditia in comparatione ad Dei iustitiam: & similiter possumus dicere quod omnis humana deliberatio & cogitatio reparatur quidam error in comparatione

LECTIO

ficatos. Melius enim est esse Dei, & nō
nostri ipsorum. Ita enim erunt diuina
data cum Deo futuris.

LECTIO II.

*Causalitas divina sapientia,
primo in generali.*

fapientia; Juxta est habitus contemplatiuius me-
juxta est ratio recta in agendis. Secunda condi-
tio effectus dicuntur de ipsa, ipsa enim est omne
ad ipsa est omnis cognitio & prudentia. Ter-
cia est, q' effectus existunt in ipsa enim fa-
cit Christus, fuit omnes thesauri sapientie &
sci, sicut Apostolus dicit Coloz. i. Et huiusmo-
di causa fecit. Ideo enim Deus non nominatur a suis
effectibus supereminenter preexistunt in ipso. Vi-
tandam sapientia & cognitionis in Deo vi-
torum, quantum vero ad eminentiam diuinam
excedit nostrum intellectum attributis huiusmo-
dificationem. Et hanc quidem vniuersalem diuinam sa-
pientiam manifestat per similitudinem premissiorum,
essentiae, & vice. Est scilicet sicut dicitur in predi-
catore & hic dicendum est, quod Deus qui est causa
sapientis & abundanter, vt potest omnem sapientiam
ipsius etiam ipsi per se sapienter, prout intelli-
gimus, forme sue intelligitur in vniuersali sine in paucis
sapientiam huius vel illius. Deinde cum
intelligibiles. Ostendit casualitatem diuinæ sapien-
tiæ speciem singulorum. Et primo quantum ad ani-
mantium ad animam ratione sibi. (Propter id
&c.) Tercio quantum ad sensus ibi. Sed & alii.
Quarto quantum ad demones non inquirunt
positionis, sed inquantum est de natura sua in qua
possum cognoscere. Circa primum tria facit. Pri-
mo angelicæ cognitionis à Deo. Et dicit q' ex ip-
sius virtutes angelicarum meritum quæ sunt in-
tentum sunt immateriales, & sunt intellectuales
ingere possunt secundum quandam diuinæ fini-
tionem [habent] quidem [intellectus] simplici-
tatem quæ naturæ, & beatos secundum vni-
tatem & bonos secundum proprietatem sue scientiæ
ad Deum. Secundo ibi. Non in dissimilibus
simplicitate angelici intellectus per remotionem
astro intellectus compositionem inducunt. Et au-
tem quod in nobis est duplex compositio intelle-
ctus quæ pertinet ad inuentione[m] veritatis. Alia ve-
ro iudicii. Inueniendo quidem quæ congrega-
tum procedunt, siue multa dicantur euer-
torum experimentum vniuersalem cognitionem
multa dicantur diuersa signa ex quibus ratiocina-

congregantes diuinam cognitionem,
neque ab aliquo in communi ad ista
simul actæ. Ab omni autem materia
multitudine mundæ exsistentes, in-
lectualiter, & immaterialiter vniformi-
ter intelligibilia diuinorum intelli-
gunt, & est ipsis intellectualis virtus
& operatio, munda & immaculata pu-
ritate resplendens, & conspicua diui-
norum intellectuum simplicitate, &
immaterialitate, & diuinitus vnito
ad diuinum supersapientem & men-
tem & rationem, sicut est possibile, figu-
rata propter diuinam sapientiam, &
animæ rationale habent, diffusine
quidem & circulo circa existentium
veritatem circumuectæ & diffusibili-
& largissimo varietatis deficientes ab
vnituius mentibus. Multorum autem
ad vnum conuolutione & intellectu-
bus æqualibus angelis, inquantum ani-
mabus est proprium & possibile di-
gnæ habitæ. Sed & aliquis non peccat
ab intentione, dicens sensus ipsos esse
resonantiam sapientie. Et quidem &
dæmonum mens secundum quod mens
est ex ipsa est. Inquantum autem mens
est rationis deprauatæ consequi, quod
desiderat neque sciens neque volens,
casum & sapientia magis propriè ipsam

ista multa & diuisa, sed cum sint pura ab omni materia, per quod differunt a sensibus & sensibilibus, & multitudine per quod differunt a rationibus diffusis, intelligantur intelligibilia diuina, non sensibilibus neque rationabiliter, sed [intellectualiter], sed [immaterialiter], ad differentiam sensus, & vniuersim de differencia rationis. Tercio ibi. [Et est ipse intellectus virtus &c.] assignat causam tam excellentis cognitionis in angelis. Et primo quidem ex parte nature ipsorum. Et dicit quod ipse angelus est [virtus & operatio intellectus] replendus puritate munda & immaculata. [Manda quidem per remotionem exterioris inquinantis. Et hec puritas in eis promouet ex duobus. Primo quidem ex quadam simplicitate naturali & immaterialitate, & contra ipse intellectus angelicus, quos vocat diuinos propter quod inquirunt & similitudinem ad Deum; & ex hac simplicitate, & immaterialitate redduntur conspicuas, idest acutius intelligentes. Secundo etiam replendus in eis puritas ex dono diuinis eis datus, per quod vniuntur ad Deum, per quod quidem donum secundum eorum possibilitatem intendunt ad diuinum,] ista est, ad hoc ipsum quod Deus est, ad diuinam mentem & rationem, quod omnem sapientiam excedit. Est ergo in eis puritas intellectus & ipse dor tam ex eorum simplicitate, quam etiam ex dono diuinis gratia. Deinde cum dicit, Propter diuinam sapientiam &c.] Oportet quomodo animorum rationalitas a diuina sapientia deriuari. Et dicit quod propter diuinam sapientiam & animae humane habent quod sint rationales. Et ad exponendum secundum quid animae rationales dicantur, subiungit, quod circumueit circa veritatem existentium diffusis & circulo. Veritas enim existentium radicaliter consistit in apprehensione rerum, quam quidem rationales animae non statim apprehendere possunt per seipsam, sed diffundunt se per proprietates & effectus qui circumstant res essentiam, ut ex his ad propriam veritatem ingrediantur. Hec autem circulo quodam efficiuntur, dum ex proprietatibus & effectibus causas inueniunt, & ex causis de effectibus iudicant. Et quia mentes angelice secum duntaxat & simplicem considerationem veritatem inspicunt, deficient aut eis animae inquantum per diuisionem & multitudinem variarum rerum diffunduntur ad veritatis cognitionem. Sed tamen in hoc ipso quod multa in vnum conuolueri possunt, sicut cum ex multis effectibus & proprietatibus proueniat ad cognoscendum res essentiam, & intantum digna habentur animae vt homines habeant intellectus quodammodo angelis aequales, scilicet secundum proprietatem & possibilitatem animarum. Inquisitio enim rationis ad simplicem intelligentiam veritatis terminatur, sicut incipit a simplici intelligentia veritatis, quae consistit

deratur in primis principiis. Et ideo in processu rationis est quidam conuolutio ut circulus, dum ratio ab uno incipiens per multas procedens, ad unum terminatur. Deinde cum dicitur: [Sed & aliquid non peccet &c.] ponit etiam cognitio sensitiva a divina sapientia deratur. Et dicitur quod aliquis non peccabit quasi dicerens ubi intentione proposita, secundum quam intendimus processum diuina sapientie assignare, si quis etiam ipsos sensus esse quidam reuerentiam dixerit, sicut dicitur in libro de divinis nominibus. Insuper enim eductus est processus rationis reuerentia nominatur, ad similitudinem eius quod non potest sciri de sono propter distantiam. Sicut enim ultimum vite est in plantis, ita in inferioribus cognitionis est in sensu. Nam divina sapientia est super omnem cognitionem, cuius primus effectus est cognitio intellectus angelici, quae tota inordinata est confusione. Secundum effectus est cognitio rationis, quae multa ad unum conuoluit. Tertius autem effectus est cognitio sensitiva, quae circa multa diffunditur, sed vni formatur. Cognoscere non valet. Deinde cum dicitur: [Et quid dicitur de o] nium mens &c.] ostendit quod cognitio demonum a divina sapientia deratur. Et ponit ultimum cognitionem demonum, quia est cognitio deprauata, licet secundum naturam ordinem sit aliorum cognitionem rationis & sensus. Et dicit quod mens demonum in quantum teret de natura, & virtute mentis, ex divina sapientia procedit, sed in quantum habet cognitionem deprauatam per malam voluntatem, dum summum bonum quod naturaliter desiderat neque sic consequitur, neque vult eo modo quo oportet, in hoc magis cadit a divina sapientia, qui quidem casus non est eis a Deo sed ex libero arbitrio. Ultimo autem recapitulat quod dixerat. Et dicit quod dictum est quod divina sapientia est principium quo tota cognitionis emanatio incipit & eius ipsam profundens. [Et substantia] trix in quantum facit esse sapientiam in vnoquoque [et perfectio] in quantum cognitionem ad perfectum adducit, [et custodia] id est, conservatio, [et finis] quia in hoc terminatur omnis cognitio. Quia Deus cognoscitur. Est igitur divina sapientia & principium & causa ipsius sapientie secundum se accepta in communi, [et omnis] mens, [id est] intellectus quantum ad angelos, [et omnis] ratio quantum ad homines, [et omnis] sensus quantum ad animalia.

LECTIO III.

Quomodo Deus cognoscit per diuinam sapientiam.

Quomodo enim intelligit aliquid intelligibilem non habens intellectuales operationes? Aut quomodo cognoscit sensibilia super omnem sensum collocatus? Et quidem omnia ipsum seire dicuntur loquias, & nihil effugere diuinam cognitionem. Sed quod dixi multoties, diuina ut dicitur Deum intelligere conuenit. Etenim sine mente & non sensibile secundum excessum non secundum defectum in Deo est ordinandum, sicut in ratione, & imperfectionem ei qui est super perfectum, & praeperfectum, & impalpabilem & inuisibilem caligine luminis inaccessiblei secundum excessum visibilibus luminis: quare diuina mens omnia continet, ab omnibus segregata cognitione, secundum omnium causam, in seipso omnium scientiam praecipiens. Antequam angeli fieret, sciens & produciens angelos, & cuncta alia intus & ab ipso, ut ita dicam, principio sciens, ei quod est caligo impalpabilis & inuisibilis, in quantum est luminis inaccessibleis, excedens omnem lumen quod a nobis videtur potest vel per sensum vel per intellectum. Deinde cum dicitur: [Quare diuina] mens &c.] Concludit ex praemissis quod diuina mens omnia cognoscendo [continet] per cognitionem separatam [ab omnibus] quia scilicet eius cognitio & est supra cognitionem intellectus, & supra cognitionem sensus, in quantum cognoscit omnia ipsam primam causam omnium, primo in se habens omnem scientiam quam omnis esse habeant, sicut prius habuit notitiam angelorum quam angeli fieret, & prius etiam intus in sui dispositione produxit angelos, & omnia alia quam in propriis naturis essent, quasi sciens omnia, ut ita dicam, ab ipso primordiali rerum principio, & per suam scientiam duxit omnia ad hoc quod ipsa subsisterent. Deinde cum dicitur: [Et hoc arbitror &c.] Probat quod dixerat per authoritatem scripturam. Et dicit quod hoc quod dictum est significatur in sacra scriptura cum dicitur: [Deus scit omnia] antequam sint, & potest accipi. Et dicitur: [Deus] ubi dicitur Dominus enim Deus ante quam crearetur omnia sunt signa. Et exponit hoc dicens quod hoc quod dicitur quod diuina mens nouit omnia, non quia hoc quod dicitur scientiam rerum a rebus, sed ex ipsa prae habet per modum causae omnem scientiam & cognitionem & substantiam. Et dicit substantiam, quia sicut supra dictum est in capite huius, in ipso est diuina praeexistens omne esse. Alter enim per suam essentiam non potest omnia cognoscere, nisi omnia causa sit in ipso essentia. Et quia omnia per suam essentiam cognoscit, scilicet quod ipse seiat omnia. & continet scientiam, non per hoc quod se habet in se, immo per diuidentem singulis (sicut nos loquimur applicamus intellectum nostrum diuersis) sed per vnam causam continuentiam, quia scilicet cognoscendo vnam causam continuentem omnia, cognoscit omnia, sicut & lumen si esset co-

LECTIO III.

Quomodo enim intelligit aliquid intelligibilem, non habens &c.] Postquam Dionysius manifestauit naturam & causalitatem diuinae sapientie, hic ostendit quomodo per diuinam sapientiam Deus cognoscit. Et ita hoc duo facit. Primo ostendit quomodo Deus cognoscit, secundo quomodo cognoscatur. Ibi. [Praeterea] inquirere oportet &c.] Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem, de modo soluit eam. [Sed quod dixi multoties &c.] Tertio ex solutione posita quoddam conclusionem inferat. Igitur ipsa diuina sapientia &c.] Dicit ergo primo, quod cum Deus cognoscit omnem sapientiam, ipse tamen laudatur in sapientia, & ut

mens, & ut ratio, & ut cognitor. Est enim dubitatio quomodo possit intelligere intelligibilia, cum non habeat intellectuales operationes, & quomodo possit cognoscere sensibilia, cum sensum non habeat, sed sit super omnem sensum, cum tamen sacra eloquia tradant quod ipsa cognoscit omnia, & quod nihil effugit diuinam cognitionem, secundum illud Hebraeorum 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, & non est illa creatura inuisibilis in conspectu eius. Deinde cum dicitur: [Sed quod dixi multoties &c.] Salutem propositam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo sensus & intellectus re mouentur a Deo. Secundo quomodo cognitio ei continetur, ibi. [Quare diuina mens &c.] Tertio probat authoritatem, ibi. [Et hoc arbitror] tradere, &c.] Dicit ergo primo, quod sicut intellectus & sensus est conueniens est ut intelligatur diuina ut accipit Deum. Quod enim dicitur quod Deus est sine intellectu, & sine sensu non est accipiendum secundum defectum, quod si Deus deceptor sit his qui habet sensum vel intellectum sed secundum excessum accipit debet, quia scilicet omnia intelligibilia excedit, & est attributus ei rationales, in quantum est supra cognitionem, & attributus ei imperfectionem in quantum est perfectus super omnia & ante omnia, & attributus

ei quod est caligo impalpabilis & inuisibilis, in quantum est luminis inaccessibleis, excedens omnem lumen quod a nobis videtur potest vel per sensum vel per intellectum. Deinde cum dicitur: [Quare diuina] mens &c.] Concludit ex praemissis quod diuina mens omnia cognoscendo [continet] per cognitionem separatam [ab omnibus] quia scilicet eius cognitio & est supra cognitionem intellectus, & supra cognitionem sensus, in quantum cognoscit omnia ipsam primam causam omnium, primo in se habens omnem scientiam quam omnis esse habeant, sicut prius habuit notitiam angelorum quam angeli fieret, & prius etiam intus in sui dispositione produxit angelos, & omnia alia quam in propriis naturis essent, quasi sciens omnia, ut ita dicam, ab ipso primordiali rerum principio, & per suam scientiam duxit omnia ad hoc quod ipsa subsisterent. Deinde cum dicitur: [Et hoc arbitror &c.] Probat quod dixerat per authoritatem scripturam. Et dicit quod hoc quod dictum est significatur in sacra scriptura cum dicitur: [Deus scit omnia] antequam sint, & potest accipi. Et dicitur: [Deus] ubi dicitur Dominus enim Deus ante quam crearetur omnia sunt signa. Et exponit hoc dicens quod hoc quod dicitur quod diuina mens nouit omnia, non quia hoc quod dicitur scientiam rerum a rebus, sed ex ipsa prae habet per modum causae omnem scientiam & cognitionem & substantiam. Et dicit substantiam, quia sicut supra dictum est in capite huius, in ipso est diuina praeexistens omne esse. Alter enim per suam essentiam non potest omnia cognoscere, nisi omnia causa sit in ipso essentia. Et quia omnia per suam essentiam cognoscit, scilicet quod ipse seiat omnia. & continet scientiam, non per hoc quod se habet in se, immo per diuidentem singulis (sicut nos loquimur applicamus intellectum nostrum diuersis) sed per vnam causam continuentiam, quia scilicet cognoscendo vnam causam continuentem omnia, cognoscit omnia, sicut & lumen si esset co-

gnoscitum, per se ipsum cognosceret tenebras, non aliunde accipiens tenebras cognitionem quam a seipso. Comparatur autem Deus ad creaturas sicut lumen ad tenebras propter deficientiam creaturarum a diuino lumine. Deinde cum dicitur: [Igitur si ipsa sapientia &c.] Infer ex praemissis tres conclusiones. Manifestum est enim, quod omnis cognitio est secundum modum eius quo aliquid cognoscitur, sicut omnis operatio est secundum modum forme quo aliquid operatur. Cum igitur diuina sapientia omnia cognoscit per hoc quod cognoscit seipsa, videtur quod ipsa autem est immaterialis & inuisibilis & vna, & sequitur quod cognoscit materialia immaterialiter, & inuisibilia inuisibiliter, & multa vniuersa in quantum se habet in quantum se habet. Et hoc quod cognoscit & producit per vnum, quod est eius essentia. Si enim per causam possunt cognosci effectus, sequitur quod si ipse tradit esse omnibus secundum vnam causam quae est eius essentia, quod etiam secundum eandem causam seiat omnia, sicut quae ab ipso processerunt, & quae praexistunt in praeposito aequam essent in propriis naturis. Et sic manifestum est quod Deus non sumit cognitionem rerum ab ipsis rebus, sed magis ipsis cognoscentibus dat quod possunt seipsa cognoscere, & quod alia ab alijs cognoscantur. Secundam conclusionem inferat, ibi. [Non igitur Deus &c.] Si enim Deus cognoscendo se cognoscit omnia, sequitur quod non sit in ipso alia cognitio qua cognoscit seipsum, & alia qua communiter comprehendit omnia. Si enim ita esset quod cognoscendo seipsum non cognosceret omnia, sequeretur quod eius causalitas alibi vacaret, ut scilicet quod sit aliquid a Deo non cognitum. Terciam conclusionem inferat, ibi. [Ita igitur Deus &c.] Si enim modus cognitionis sequitur cognitionis principium, ex quo Deus cognitionem rerum non accipit a rebus, sequitur quod non cognoscit existentia per cognitionem quae sit ad modum sui ipsius. Quod etiam de angelis scriptura dicit, quod cognoscunt quae sunt in terra, non tamen quod cognoscant sensibilia per sensum, sed per propriam virtutem & naturam suam mentis, prout deo assimilantur, qui per suam essentiam cognoscit omnia, non solum vniuersalia, sed etiam singularia. Superioris enim naturae maior est virtus, & potest plus per vnam cognoscere quod inferior cognoscit per multa. Deus igitur etiam angelus per assimilationem ad Deum cognoscit per mentem non solum vniuersalia, sed etiam singularia, quia nemo homo intellectu cognoscit vniuersalia, sensu vero singularia.

LECTIO III.

Quomodo cognoscatur Deus.

Propterea inquirere oportet, quomodo nos cognoscimus Deum, neque intelligibilem neque sensibilem, neque aliquid vniuersaliter existentium existentem. Nunquid igitur verum est dicere, quoniam Deum cognoscimus, non ex natura ipsius? Ignorant enim est hoc, & omnem intellectum & rationem & mentem excedens, sed ex omnium totorum ordinatione sicut ex ipso proposita & imagines quoddam & assimilationes diuinorum ipsius exemplarium habentes, ad illud quod est super omnia via & ordine secundum virtutem ascendimus in omnium ablatione & excessu, in omnium causa: propter quod, & in omnibus Deus cognoscitur, & sine omnibus, & per cognitionem Deum cognoscitur, & per ignorantiam, & est ipsius intellectus & sermo, & scientia, &

Etas diuinorum, quae comparantur ad ipsa sicut principia exemplaria vel imagines: sic ergo ex ordine vniuersi, sicut quadam via & ordine ascendimus & per intellectum secundum nostram virtutem ad Deum qui est super omnia. Et hoc tribus modis. Primo quidem & principaliter in omnium ablatione, in quantum scilicet nihil horum quod in creaturarum ordine inspicimus Deum estimamus, aut Deo conueniens. Secundario vero per excessum. Non enim creaturarum perfectiones, ut vitam, sapientiam, & huiusmodi Deo inferimus propter aliquem defectum Dei, sed propter hoc quod omnem perfectionem creatura excedit, propterea remouemus ab eo sapientiam, quia omnem sapientiam excedit. Tercio secundum causalitatem omnium, dum consideramus quod quicquid est in creaturis, a Deo procedit sicut a causa. Sic ergo nostra cognitio contrario modo se habet cognitioni Dei. Nam Deus creaturas quidem, & suam naturam cognoscit, nos autem Deum per creaturas. Deinde cum dicitur: [Propter] quod & in omnibus &c.] Infer conclusionem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo inferat conclusionem. Secundo ostendit quomodo conclusio ex praemissis sequatur, ibi. [Etenim & hoc recte] &c.] Tertio manifestat quoddam quod supponerat, ibi. [Et quidem] ex omnibus, &c.] Dicit ergo primo, quod quia a creaturis in Deum ascendimus, & in omnium ablatione & excessu & in omnium causa, propterea [Deus cognoscatur] in omnibus [sicut] in effectibus, [et sine omnibus] sicut ab omnibus remotus & omnia excedens, & propter hoc etiam cognoscitur Deus per cognitionem nostram, quia quicquid in nostra cognitione cadit, accipimus ut ab eo adductum, & iterum cognoscitur per ignorantiam nostram, in quantum scilicet hoc ipsum est Deum cognoscere quod nos scimus nos ignorare de Deo quid sit. Et quod dixerat in generali cognitione, explicat per partes subdicens, quod ipsius Dei intellectus & sermo vel melius ratio, ut alia translatio habet [et scientia] quae est coniunctio intellectus & rationis & quantum ad sensum cognitionem subiungit [et est] & est [et] qui est sensus communis omnibus animalibus, & ad hoc quod commune est, cum subdit, [et sensus] & substantia de his quae important deficientem cognitionem cum dicitur, [et opinio] & deficientia scientia, [et phantasia] quae deficiat certitudine sensus. Et substantia quae pertinet ad manifestationem cognitionis, & dicitur [et nomen], quod est signum intellectus, & alia omnia quaecumque pertinent ad cognitionem, vel significationem. Et contrario neque intelligitur neque sentitur, nec dicitur aut nominatur. Et quo modo vtrunque istorum omnium emittit nominatur. Et quo modo vtrunque istorum omnium sit, manifestat subdicens. Deus enim non est aliquid existentium, sed

LECTIO III.

Propterea inquirere oportet, quomodo nos cognoscimus Deum & cetera. Postquam Dionysius ostendit quomodo Deus cognoscatur, hic ostendit quomodo cognoscatur. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi. [Nunquid igitur] verum, & cetera. Tertio inferat conclusionem ex dictis, ibi. [Propter] quod non omnibus Deus & cetera. Dicit ergo primo, quod cum dictum sit, quod Deus cognoscit omnia per essentiam suam quae est super intellectum & sensum & super omnia & existentia, restat quod restat quomodo nos possimus cognoscere Deum, cum ipse non sit intelligibilis, sed supra intelligibilia, neque sensibilis, sed supra sensibilia, neque est ali-

quid de numero existentium, sed super omnia existentia, & omnis autem cognitio nostra est per intellectum vel sensum, nec cognoscimus nisi existentia. Deinde cum dicitur: [Nunquid igitur] verum est dicere, & cetera. Soluit propositam dubitationem. Et quia questio ita est, solutionem sub interrogatione inferat. Est ergo haec solutio quod nos cognoscimus Deum, non per naturam ipsius quasi ipsam essentiam eius videntes, eius enim essentia est ignota creaturae, & excedit non solum sensum sed etiam omnem rationem humanam, & etiam omnem mentem angelicam quantum ad naturalem virtutem rationis, & mentis, unde non potest aliter conuenire alicui nisi ex dono gratiae. Non ergo cognoscimus Deum videntes eius essentiam, sed cognoscimus ipsum ex ordine totius vniuersi. Ipsa enim vniuersitas creaturarum est nobis a Deo proposita ut per eam Deum cognoscamus, in quantum vniuersum ordinatum habet quoddam imagines & assimilationes imperfectiones creaturarum, quae comparantur ad ipsa sicut principia exemplaria vel imagines: sic ergo ex ordine vniuersi, sicut quadam via & ordine ascendimus & per intellectum secundum nostram virtutem ad Deum qui est super omnia. Et hoc tribus modis. Primo quidem & principaliter in omnium ablatione, in quantum scilicet nihil horum quod in creaturarum ordine inspicimus Deum estimamus, aut Deo conueniens. Secundario vero per excessum. Non enim creaturarum perfectiones, ut vitam, sapientiam, & huiusmodi Deo inferimus propter aliquem defectum Dei, sed propter hoc quod omnem perfectionem creatura excedit, propterea remouemus ab eo sapientiam, quia omnem sapientiam excedit. Tercio secundum causalitatem omnium, dum consideramus quod quicquid est in creaturis, a Deo procedit sicut a causa. Sic ergo nostra cognitio contrario modo se habet cognitioni Dei. Nam Deus creaturas quidem, & suam naturam cognoscit, nos autem Deum per creaturas. Deinde cum dicitur: [Propter] quod & in omnibus &c.] Inferat conclusionem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo inferat conclusionem. Secundo ostendit quomodo conclusio ex praemissis sequatur, ibi. [Etenim & hoc recte] &c.] Tertio manifestat quoddam quod supponerat, ibi. [Et quidem] ex omnibus, &c.] Dicit ergo primo, quod quia a creaturis in Deum ascendimus, & in omnium ablatione & excessu & in omnium causa, propterea [Deus cognoscatur] in omnibus [sicut] in effectibus, [et sine omnibus] sicut ab omnibus remotus & omnia excedens, & propter hoc etiam cognoscitur Deus per cognitionem nostram, quia quicquid in nostra cognitione cadit, accipimus ut ab eo adductum, & iterum cognoscitur per ignorantiam nostram, in quantum scilicet hoc ipsum est Deum cognoscere quod nos scimus nos ignorare de Deo quid sit. Et quod dixerat in generali cognitione, explicat per partes subdicens, quod ipsius Dei intellectus & sermo vel melius ratio, ut alia translatio habet [et scientia] quae est coniunctio intellectus & rationis & quantum ad sensum cognitionem subiungit [et est] & est [et] qui est sensus communis omnibus animalibus, & ad hoc quod commune est, cum subdit, [et sensus] & substantia de his quae important deficientem cognitionem cum dicitur, [et opinio] & deficientia scientia, [et phantasia] quae deficiat certitudine sensus. Et substantia quae pertinet ad manifestationem cognitionis, & dicitur [et nomen], quod est signum intellectus, & alia omnia quaecumque pertinent ad cognitionem, vel significationem. Et contrario neque intelligitur neque sentitur, nec dicitur aut nominatur. Et quo modo vtrunque istorum omnium emittit nominatur. Et quo modo vtrunque istorum omnium sit, manifestat subdicens. Deus enim non est aliquid existentium, sed

quid de numero existentium, sed super omnia existentia, & omnis autem cognitio nostra est per intellectum vel sensum, nec cognoscimus nisi existentia. Deinde cum dicitur: [Nunquid igitur] verum est dicere, & cetera. Soluit propositam dubitationem. Et quia questio ita est, solutionem sub interrogatione inferat. Est ergo haec solutio quod nos cognoscimus Deum, non per naturam ipsius quasi ipsam essentiam eius videntes, eius enim essentia est ignota creaturae, & excedit non solum sensum sed etiam omnem rationem humanam, & etiam omnem mentem angelicam quantum ad naturalem virtutem rationis, & mentis, unde non potest aliter conuenire alicui nisi ex dono gratiae. Non ergo cognoscimus Deum videntes eius essentiam, sed cognoscimus ipsum ex ordine totius vniuersi. Ipsa enim vniuersitas creaturarum est nobis a Deo proposita ut per eam Deum cognoscamus, in quantum vniuersum ordinatum habet quoddam imagines & assimilationes imperfectiones creaturarum, quae comparantur ad ipsa sicut principia exemplaria vel imagines: sic ergo ex ordine vniuersi, sicut quadam via & ordine ascendimus & per intellectum secundum nostram virtutem ad Deum qui est super omnia. Et hoc tribus modis. Primo quidem & principaliter in omnium ablatione, in quantum scilicet nihil horum quod in creaturarum ordine inspicimus Deum estimamus, aut Deo conueniens. Secundario vero per excessum. Non enim creaturarum perfectiones, ut vitam, sapientiam, & huiusmodi Deo inferimus propter aliquem defectum Dei, sed propter hoc quod omnem perfectionem creatura excedit, propterea remouemus ab eo sapientiam, quia omnem sapientiam excedit. Tercio secundum causalitatem omnium, dum consideramus quod quicquid est in creaturis, a Deo procedit sicut a causa. Sic ergo nostra cognitio contrario modo se habet cognitioni Dei. Nam Deus creaturas quidem, & suam naturam cognoscit, nos autem Deum per creaturas. Deinde cum dicitur: [Propter] quod & in omnibus &c.] Inferat conclusionem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo inferat conclusionem. Secundo ostendit quomodo conclusio ex praemissis sequatur, ibi. [Etenim & hoc recte] &c.] Tertio manifestat quoddam quod supponerat, ibi. [Et quidem] ex omnibus, &c.] Dicit ergo primo, quod quia a creaturis in Deum ascendimus, & in omnium ablatione & excessu & in omnium causa, propterea [Deus cognoscatur] in omnibus [sicut] in effectibus, [et sine omnibus] sicut ab omnibus remotus & omnia excedens, & propter hoc etiam cognoscitur Deus per cognitionem nostram, quia quicquid in nostra cognitione cadit, accipimus ut ab eo adductum, & iterum cognoscitur per ignorantiam nostram, in quantum scilicet hoc ipsum est Deum cognoscere quod nos scimus nos ignorare de Deo quid sit. Et quod dixerat in generali cognitione, explicat per partes subdicens, quod ipsius Dei intellectus & sermo vel melius ratio, ut alia translatio habet [et scientia] quae est coniunctio intellectus & rationis & quantum ad sensum cognitionem subiungit [et est] & est [et] qui est sensus communis omnibus animalibus, & ad hoc quod commune est, cum subdit, [et sensus] & substantia de his quae important deficientem cognitionem cum dicitur, [et opinio] & deficientia scientia, [et phantasia] quae deficiat certitudine sensus. Et substantia quae pertinet ad manifestationem cognitionis, & dicitur [et nomen], quod est signum intellectus, & alia omnia quaecumque pertinent ad cognitionem, vel significationem. Et contrario neque intelligitur neque sentitur, nec dicitur aut nominatur. Et quo modo vtrunque istorum omnium emittit nominatur. Et quo modo vtrunque istorum omnium sit, manifestat subdicens. Deus enim non est aliquid existentium, sed

ad supra omnia existentia, & ideo cum per intellectum & alia predicta cognoscantur existentia nullo predictorum per cognitionem alicuius existentium Deus cognoscitur. Rursus Deus est omnia in omnibus causaliter, cum tamen nihil sit eorum quae sunt in rebus essentialiter, & ideo quicquid in rebus existens cognoscatur vel intellectu, vel sensu, vel quocunque predictorum modorum in omnibus istis cognitis quodammodo cognoscitur Deus sicut causa, cum tamen ex nullo cognoscatur sicut effectus. Deinde cum dicitur, [Et enim & hoc re etc.] Ostendit quomodo conclusio induita sequitur ex praemissis. Et dicitur quod hoc recte de Deo dicitur cognoscitur secundum quod cognoscitur & cognoscitur, ex omnibus enim entibus cognoscitur & laudatur secundum quod habent proportionem ad ipsum, ut quoniam est causa. Rursus autem ad perfectissimam dei cognitionem, per remotionem, scilicet quod agnoscimus Deum per ignorantiam per quamdam vnitatem ad divinam supra naturam mentis, quando, scilicet mens nostra recedens ab omnibus alijs, & postea etiam dimittens seipsum vnitatem superintendens radijs deitatis, in quantum, scilicet cognoscitur Deum esse non solum supra omnia quae sunt infra ipsum, sed etiam supra ipsam, & supra omnia quae ab ipsa comprehenduntur possunt. Et sic cognoscens Deum in tali statu cognitionis illuminatur ab ipsa profunditate divinae sapientiae, quam persequitur non possumus, quod etiam intelligimus Deum esse, supra omnia, non solum quae sunt sed etiam quae apprehendere possumus, ex incomprehensibili profunditate divinae sapientiae provenit nobis. Deinde cum dicitur, [Et qui ex etc.] manifestat quoddam quod dixerat, scilicet quod Deus ex omnibus cognoscatur. Et dicitur quod ideo est, quia ipsa divina sapientia est omnium causa effectiva in quantum res producit in esse, & non solum res dat esse, sed etiam esse cum ordine in rebus, in quantum res in seipsa se coadiuvant in ordinem ad vicinum finem, & ulterius est causa indissolubiliter huius concordiae & huius ordinis quae semper manent qualitercunque rebus immutatis. Modum autem huius ordinis subiungit, [quia semper si pri.] id est, infima supremis coniungit [principijs secundorum], id est, supremis inferiorum ad modum quo supremum corporales creaturae scilicet corpus humanum infimo intellectui vel naturae, scilicet animae rationali vnit. Et simile est videre in alijs, & sic operatur pulchritudinem vniuersi per vnam omnium conspersionem, id est concordiam & amicitiam, id est, debent ordinem & proportionem.

LECTIO V.

Quae sapientia adiunguntur.

Ratio autem Deus laudatur a sanctis eloquijs non tantum quoniam, & rationis & mentis, & sapientiae est largitor, sed quoniam omnium causas in seipso vniormiter praeparavit, & quoniam per omnia vadit, pertingens, ut eloquia dicunt, usque ad finem omnium. Et ante hoc, quoniam super omnem simplicitatem, divina simpliciter ratio, & ab omnibus est super omnia secundum super substantialem absolutam. Hae ratio est simplex, & existens existentis veritas, circa quam sicut mandam & non errorum totorum cognitionem divina fides est, quae est manens credendum collocatio, quae istos collocat in veritate, & in ipsis veritatem intransmutabili identitate simplicem veritatis cognitionem habentibus credentibus, enim cognitio est vnitiva eorum quae

do dicitur ratio etiam computatio, sicut habetur Mat. 18. q. ratio nem cepit ponere cum seruis suis. Et sic dicitur Deus ratio, quia ipse est summa rerum dispositio quae per omnia vadit: pertingens ut dicitur Sap. 7. a fine usque ad finem omnium fortitur & disponens omnia laudat. Quarto modo dicitur ratio aliquid simplex abstractum a multis, sicut dicitur ratio hominis id quod per considerationem abstractum a singularibus, ad hominum naturam pertinet. Et quoniam ad hoc dicitur quod supra omnia haec Deus est ratio magis propria, quia divina ratio est magis simplex & super omne simplicitatem, & absoluta est, id est, separata vel abstracta ab omnibus, in quantum secundum suam super substantialem absolutam est super omnia. Deinde, cum dicitur, [Hae ratio est simplex etc.] agit de veritate & fide. Et primo, ponit quod inuenitur. Secundo, manifestat propositum, ibi, [Sicut enim cognitio est vnitiva etc.] Dicit ergo primo, quod sicut ex ratione humana causatur aliqua fides, ita ista divina ratio est quaedam simplex veritas totius entis, circa quam rationem vel veritatem sicut puram & non erroneam cognitionem, omnium consistit fides, quae quidem divina fides est quaedam permanens collocatio credentium, in quantum, scilicet firmat locat eos in veritate, & in veritate in ipsis, prout credentes habent simplicem cognitionem veritatis, absque dubitatione & inquisitione secundum quandam intransmutabilem identitatem, quia, scilicet eodem modo & intransmutabiliter in veritate permanent. Et propter hanc fidei firmitatem apostolus fidem substantiam dixit, quia huiusmodi fundamentum & collectionem. Deinde cum dicitur, [Sicut enim cognitio est vnitiva etc.] probat predictam fidei firmitatem tripliciter. Primo quidem per rationem cognitionis, quia cognitio est vnitiva multo eorum quae cognoscunt, non solum ex eo quod omnes cognoscentes veritatem in vna veritate cognitione vniuntur, sed etiam quam cognoscunt veritatem, semper eodem modo permanent in vna & eadem veritate: ignorantia vero contrario est causa, nunc ignorantia ex seipso ut transmutetur, hoc modo illud opinans ut diuiditur ab alijs, quia ignorantium diuersa opinantur, & ideo secundum sermonem sanctae scripturae eum qui credit in veritate divinae fidei, nihil potest remouere a vera fide, in quantum habet immutabilem permanentiam. Dicit enim apostolus Rom. 8. Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque aliquid aliud potest me separare a charitate Dei. Secundo, ibi, [Bene autem nouit etc.] probat idem ex iudicio credentium. Ille enim qui veritatem per fidem vnitur, bene cognoscit quam bene sit ei, sic enim veritatem fidei adherendo quamuis multi reprehendant ipsum sicut extasim passum, id est, sicut fatuum & a se alienatum, & non latet ipsos reprehendentes ex eorum errore quod ipse sine dubio per veram fidem est passus extasim veritatis, quasi extra omnem sensum positus & veritatem supernaturalem coniunctus, quia ipse credens nouit de seipso quod non est fatuus ut ipsi dicunt, sed est liberatus per veritatem simplicem & semper eodem modo se habentem, ne circumferatur per instabiles & variabiles ventos diuersorum errorum. Tercio, ibi, [Ita igitur nostra sapientia etc.] probat idem exemplo apostolorum qui sunt Principes & Duces sapientiae Christianae, & pro veritate mortificati sunt tota die conuersantes ut est conueniens non solum verbo, sed etiam opere, & per veram Dei cognitionem quae est vnitiva Christianorum, quia ipsa Dei cognitio in quam Christiani vniuntur est simplicior & diuiniore, quacunque Dei cognitione, quae in hoc mundo ab hominibus habetur, imo, ut verius dicamus, ipsa sola est vera & vna & simplex Dei cognitio. Quocumque enim alia Dei cognitio discordat a communi Christianorum cognitione, quae catholica fides nominatur, magis dicenda est error quam Dei cognitio.

SUPER

SUPER CAPVT VIII. LECT. I.
Ed quoniam diuinam veritatem & super sapientiam de-terminat Dionysius de Dei sapientia, hic determinat de veritate & iustitia. Sicut enim processus sapientiae minus se extendit quam processus vitae, eo quod non omnes viuentes cognitionem habent, ita processus veritatis & iustitiae deficit a sapientiae processione. Circa hoc ergo duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum, ibi, [Et quod supra omnia haec Deus est ratio magis propria, quia divina ratio est magis simplex & super omne simplicitatem, & absoluta est, id est, separata vel abstracta ab omnibus, in quantum secundum suam super substantialem absolutam est super omnia. Deinde, cum dicitur, [Hae ratio est simplex etc.] agit de veritate & fide. Et primo, ponit quod inuenitur. Secundo, manifestat propositum, ibi, [Sicut enim cognitio est vnitiva etc.] Dicit ergo primo, quod sicut ex ratione humana causatur aliqua fides, ita ista divina ratio est quaedam simplex veritas totius entis, circa quam rationem vel veritatem sicut puram & non erroneam cognitionem, omnium consistit fides, quae quidem divina fides est quaedam permanens collocatio credentium, in quantum, scilicet firmat locat eos in veritate, & in veritate in ipsis, prout credentes habent simplicem cognitionem veritatis, absque dubitatione & inquisitione secundum quandam intransmutabilem identitatem, quia, scilicet eodem modo & intransmutabiliter in veritate permanent. Et propter hanc fidei firmitatem apostolus fidem substantiam dixit, quia huiusmodi fundamentum & collectionem. Deinde cum dicitur, [Sicut enim cognitio est vnitiva etc.] probat predictam fidei firmitatem tripliciter. Primo quidem per rationem cognitionis, quia cognitio est vnitiva multo eorum quae cognoscunt, non solum ex eo quod omnes cognoscentes veritatem in vna veritate cognitione vniuntur, sed etiam quam cognoscunt veritatem, semper eodem modo permanent in vna & eadem veritate: ignorantia vero contrario est causa, nunc ignorantia ex seipso ut transmutetur, hoc modo illud opinans ut diuiditur ab alijs, quia ignorantium diuersa opinantur, & ideo secundum sermonem sanctae scripturae eum qui credit in veritate divinae fidei, nihil potest remouere a vera fide, in quantum habet immutabilem permanentiam. Dicit enim apostolus Rom. 8. Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque aliquid aliud potest me separare a charitate Dei. Secundo, ibi, [Bene autem nouit etc.] probat idem ex iudicio credentium. Ille enim qui veritatem per fidem vnitur, bene cognoscit quam bene sit ei, sic enim veritatem fidei adherendo quamuis multi reprehendant ipsum sicut extasim passum, id est, sicut fatuum & a se alienatum, & non latet ipsos reprehendentes ex eorum errore quod ipse sine dubio per veram fidem est passus extasim veritatis, quasi extra omnem sensum positus & veritatem supernaturalem coniunctus, quia ipse credens nouit de seipso quod non est fatuus ut ipsi dicunt, sed est liberatus per veritatem simplicem & semper eodem modo se habentem, ne circumferatur per instabiles & variabiles ventos diuersorum errorum. Tercio, ibi, [Ita igitur nostra sapientia etc.] probat idem exemplo apostolorum qui sunt Principes & Duces sapientiae Christianae, & pro veritate mortificati sunt tota die conuersantes ut est conueniens non solum verbo, sed etiam opere, & per veram Dei cognitionem quae est vnitiva Christianorum, quia ipsa Dei cognitio in quam Christiani vniuntur est simplicior & diuiniore, quacunque Dei cognitione, quae in hoc mundo ab hominibus habetur, imo, ut verius dicamus, ipsa sola est vera & vna & simplex Dei cognitio. Quocumque enim alia Dei cognitio discordat a communi Christianorum cognitione, quae catholica fides nominatur, magis dicenda est error quam Dei cognitio.

CAPVT VIII.

De virtute, iustitia, saluatione, liberatione, in quo & de inaequalitate.

LECTIO I.

Sed quoniam diuinam veritatem, & super sapientiam sapientiam, & sicut virtutem laudant, & sicut iustitiam theologi, & sicut saluationem & sicut liberationem, age & istas Dei nominationes exponimus sicut est nobis possibile. Et quod quidem thearchia ab omni quocumque modo & existente & cognita virtute segregata est & superat, non arbitror aliquem in diuinis eloquijs conuersatorum ignorare. Multoties enim theologia & dominatione terminans tradita est. Quomodo igitur ipsam theologi & sicut virtutem laudant ab omni segregatam virtute, aut quomodo in ipsa virtutis nominatione accipiamur. Dicimus igitur quod virtus est Deus sicut omnem virtutem in seipso prehabet, & superhabens, & sicut omnis virtutis causa. Et omnia secundum virtutem indeclinabilem, & in circuitum finitum producent, & sicut ipsius quod est esse virtutem, aut totam aut partem, causa existens, & sicut infinita virtutis, non tantum eo quod omni virtutem producit, sed & eo quod est super omnem & ipsam per se virtutem,

virtutem infinitam, secundo ostendit quod virtus Dei infinita dicitur. Et circa hoc duo facit. Primo dicit secundum quam rationem virtus Dei infinita dicitur. Secundo manifestat infinitatem diuinae virtutis per exempla, ibi, [Quia propter abundantiam etc.] Est autem considerandum quod infinitum in Deo non dicitur per extensionem, sicut in quantitate continua, sed per negationem, quia, si non finit aut determinat aliquo. Sic ergo virtus Dei quoniam superat infinitam ipsius virtutem facientis virtutis habet actionem, & eo quod ineffabilis & ignota, & incognitabilis est, cuncta egrediens ipsius virtutis, quae propter abundantiam possibilis & infinitatem firmat & vltimas resonantiam ipsius continet & fortiter tenet, quemadmodum & in possibilibus secundum sensum videmus quod super splendida lumina & usque ad habentes visiones perueniunt, & magnos sonos dicunt ad auditum non valde facile recipientes sonos, introire. Quod n. est omnino non audiens neque audit, & quod vniuersaliter non videns est neque videt. Ipsa igitur infinita virtutis Dei distributio ad omnia existentia vadit, & nihil est existentium cui perfecte ablatum sit habere quandam virtutem, sed aut intellectualem, aut rationalem, aut sensibilem, aut viuificant, aut substantialem habet virtutem, & ipsum etiam esse, si fas est dicere, virtutem, ad hoc quod sit, habet & super substantialem virtutem.

LECTIO II.

Processus diuinae virtutis in speciali.

Ex ipsa sunt deiformes angelicorum ornatum virtutes, ex ipsa & esse intransmutabiliter habent, & omnes ipsorum intellectuales, & immortales septernos motus,

diuina virtus cuncta excedens. Deinde cum dicitur, [Quia propter abundantiam etc.] manifestat infinitatem diuinae virtutis per signa, & exempla. Et dicit quod diuina virtus per abundantiam possibilis, ibi, potestatis etiam quae sunt infirma, firmat, id est, conseruat cōtinens & fortiter tenet etiam illas res in quibus est vltima resonantia virtutis, id est, quae minimum participant de virtute, quod est signum infinitae virtutis, sicut videmus in potentij sensibilibus quod lumina quae sunt valde splendida possunt videri etiam ab eis qui habent debiles visus, & magni soni perueniunt ad auditum debiles, qui non de facili recipiunt sonos, & vltima hoc non potest se extendere virtus luminis & soni, quia quod omnia non habet auditum, non potest audire quantumcumque magni sonum, & quod totaliter non videt, non potest videre splendidum lumen. Sic igitur concludit quod distributio diuinae virtutis propter sui infinitatem procedit ad omnia existentia, & nullum est existens quod non habeat aliquam virtutem, sed oportet quod habeat aut virtutem intellectualem sicut angelus, aut rationalem sicut homines, aut sensibilem sicut animalia, aut viuificant sicut plantae, aut substantialem sicut alia, & non solum existentia, sed etiam ipsum esse habet virtutem ad hoc quod sit & super substantialem Dei virtutem. Et dicitur, si fas est dicere, quod non sit proprie dicitur quod esse sit, sed quod per esse aliquid sit.

LECTIO II.

Ex ipsa sunt deiformes angelicorum ornatum virtutes, & c. Postquam Dionysius ostendit in cōi processum diuinae virtutis ad entia, hic ostendit in speciali. Et primo distinguendo res in quas effectus diuinae virtutis proprie veniunt. Secundo distinguendo ea quae a diuina virtute veniunt in rebus, ibi, [Et firmat, etc.] Circa primum duo facit. Primo ostendit processum diuinae virtutis ad superiores creaturas, Dion. de diu. nomi. scilicet

tibus ad inferos creaturas. Et dicit quod effectus inefficacis. Dei virtutis procedunt ad homines et ad animam et ad plantas et ad omnes res naturales. Deinde cum dicit. [Et firmat virtus &c.] Oportet quod inveniantur in rebus ad diuinam virtutem. Et primo quantum ad ea que sunt communia omnibus. Quorum primum est vnitas. Et quantum ad hoc dicit, quod diuina virtus omnia que sunt vnica confirmat ad quandam amicitiam sui et communionem. Secundum est discretio. Et quantum ad hoc dicit quod diuina virtus firmat ea que sunt discreta ad inuicem ad hoc quod singula secundum propriam rationem et diffinitionem conseruet inconfusa et incommista ad inuicem. Tertium est ordo. Et quantum ad hoc dicit, quod diuina virtus conseruat cuiuslibet rei ordines, secundum quos res ad inuicem ordinantur, et iterum dirigit vniuersumque in ordine ad finem, quod est proprium bonum rei. Deinde ponit ea que pertinent ad singula. Et primo quantum ad angelos dicit quod diuina virtus [custodit] immaculatam a quacunque corruptione, [immortales virtus angelicarum vitarum,] id est, substantiarum simplicium ipsorum. Secundo quantum ad corpora celestia dicit quod custodit immutabilitatem substantias et ordines celestium corporum et luminarium, scilicet Solis et Lune et Stellarum. Tercio quantum ad eum quod mensurat substantiam celi, et dicit quod diuina virtus facit quod possit esse eum, quod est simplex mensura effendi. Et quantum ad tempus, quod est mensura motus, subiungit quod diuina virtus omnes circumsolutiones temporis discernit processibus et congregat restitutionibus. Attribuit autem tempori circumsolutionem, eo quod sequitur circulearem rotationem celi. Est autem in motu celi duo considerare. Primo quidem quod in motu celi semper fit renouatio situs, secundum transi- gendum de loco ad locum. Secundo vero quod celi redit ad eundem locum secundum circulearem motum. Et etiam est et in tempore, quia secundum processum motus, succedit tempus temporis, vt hora horarum, et dies diei. Et quantum ad hoc dicit quod tempus discernitur processibus. Secundum autem rediunt aliquid celestis corporis ad eundem locum etiam et tempus, dicitur in id quod preterit, et sic quod erat futurum quodammodo ad preteritum congregatur, puta cum dies et mane incipiens terminatur, iterum redit ad mane, et idem apparet in mense et in anno. Quarto ostendit esse cum diuinis virtutibus elementis. Et dicit quod diuina virtus facit virtutes ignis inextinguibiles, licet enim ignis in hac materia extingui possit, tamen ignis vniuersaliter inextinguibilis est. Facit etiam indecipientes fluxiones aque, quia dat perpetuum fluxum fluminum et commotiones maris que apparent in fluxibus et fluxu et refluxu maris. Qui etiam terminat effusionem

LECTIO III.

mixtio, sed corruptio. Et quantum ad hoc dicitur, [&] concretioem incofusam. Tertio requiritur quod elementa sint concreta & simul commanente & non ita ut ab invicem separantur. Et quantum ad hoc dicitur, [&] indissolubilem salutem. Quinto etiam ponitur effectum diuinæ virtutis in rebus animatis. Et vniuersaliter quidem dicitur quod diuina virtus in vobis tenet[ur] confectionem anime & corporis. Et specialiter de plantis adiungit quod mouet sursum virtutes plantarum nutritivas & augmentarias. Nutritivas quidem in quantum alimentum per radices attrahit vique ad cacumen plantæ subleuatur. Augmentarias vero in quantum ipsum corpus plantæ ex terra procedens paulatim in altum producit. De hoc quantum ad omnia vniuersaliter subdit quod diuina virtus formet et nec substantiales & naturales virtutes omnium, & cuiuslibet re firmat indissolubilem mansionem, in quantum scilicet omnia gradum sibi præfixum à Deo conferant. Vltimus autem effectus diuinæ virtutis ostendit in his quæ pertinent ad gratiam. Et dicit quod diuina virtus dat ipsam dedicationem, id est, participationem deitatis quæ est per gratiam. Et ne aliquis credat quod hæc participationem aliquis inuirtute possit acquirere, subdit quod Deus præbet virtutem ad hoc vt aliqua prædicto modo delectentur. Vltimo autem vniuersaliter concludit quod vniuersaliter nihil est in entibus, quod sit segregatum & non contentum à continentia diuinæ virtutis, quæ rebus per suam omnipotentiam dat firmitatem. Sic ut, in diuina vita non potest esse segregatum quicquid nisi quod caret virtute. Quod autem vniuersaliter nullam habet virtutem omnino non est, neque habet aliquam compositionem, id est ordinem in vniuerso, seu firmitatem.

LECTIO III.

ET quidem dicit Elymas Magus . Si omnipotens , &c.]
Postquam determinauit Dionysius de diuina uirtute
hic excludi quamdam obiectionem . Est circa hoc tria fa-
cit . Primo ponit obiectionem . Secundo soluit , ibi . [Ap-
ponens aut , &c.] Tertio excludit dubitationem , afferit uer-
tatem , ibi . [Nos aut dicta Theologi &c.] Primo ergo ponit dubita-
tionem quam Elymas Magus , de quo in Actibus legitur , obiect-
contra Paulum dicitur . 2 . Tim . 2 . p . Deus negare seipsum nō po-
test , quod eius omnipotentia uidetur contrarium . Deinde cum ob-
icit . [Apponens aut hoc , &c.] soluit propositam dubitationem . Est
circa hoc tria facit . Primo præmittit suam exculpationem de hoc qd
intendit ad tam debilis obiectionis solutionem . Secundo solu-
tionem .

nec firmitatem
firmam habet, eo
quod super arē
ædificata sunt, &
in seipsis infirma
sunt, eo quod ab
igne cemento con
glutinati sunt, &
ita possent videri, q
cum ipse intendit
loqui contra deli
berationem de re
bus divinis, quam
de proposito ver
bo habuit prædi
ctus Elias, quasi
quædam icala
inimicitia contra
aliquam positio
nem impossibilē.
Positio enim eius
est manifeste im
possibilis, in seip
sa infirmata, quia
veritate non con
firmatur, & innit
itur frivolo & ratio
ni sicut debili fun
damento. Deinde
cum dicit, [Eten
im suisipsum &c.]
solvit propriam
questionem. Et di
cit quod cum Deus
sit ipsa veritas,
Deum negare seip
sam nihil aliud
est quam Deum de
cidere a veritate.
Cum autem verū
idem sit quod ens,
sequitur quod ex
istentia a veritate

impossibile intentionem iaculari
studens contra theologicam de isto
liberationem. Etenim suisipsum nega
tio casus est a veritate, veritas autem
existens est. Et a veritate casus, ab ex
istente est casus. Si igitur veritas ex
istens est, negatio autem veritatis est
ab existente casus, ab existente cadere
Deus non potest. Et hoc est non esse
non est. Sicut si aliquis dicat, non pos
se non potest, & non scire secundum pri
vationem non novit. Quod sapiens
non intelligens imitatur pugillan in
expertos, qui multoties infirmos esse
adversarios supponentes secundum q
videtur hisipsum, & contra abentes
illos viriliter vmbra pugna facientes
& ætrem vanis plagis confident per
cutientes, opinantur adversarios ip
sos obviavisse, & prædicant seipsum ne
que scientes illorum virtutem. Nos
autem dicta Theologi secundum quod
est possibile conatantes, Deum su
perpotentem laudantes, sicut omni
potentem, sicut beatum, & solum poten
tem sicut dominantem in potestate sua
æos, sicut secundum nihil ab existenti
bus exidentem, magis autem & su
perhabentem & præhabentem omnia
existentia secundum virtutem super
substantialiē, & omnibus existenti
bus posse esse, & hoc esse secundum abun
dantiam excedentis virtutis copiosa
effusione largientem.

idem ac quod est. Quid
ergo dicit Deum non posse negare seipsum, id est, ac si diceretur
Deum non posse desicere ab essendo. Hoc autem quod est non de-
ficere ab essendo, idem est ac si diceretur, quod Deus non est non
ens, quod quidem magis significatur ipsum esse, sicut & si dicitur
quod Deus non potest non posse, non ostendit quod sit impos-
sibile, sed quod sit maxime potens. Et similiter si dicitur quod non
cognoscit se nescire, ita quod habet scientiam prioriter, hoc non
ipsum habere perfectam scientiam. Per hoc ergo quod Deus non
potest negare seipsum nihil debeat esse omnipotens sed idem
est ac si diceretur quod Deus non potest non esse verus & ens &
potens. Deinde cum dicit, [Quod sapiens & non intelligens & im-
prehendit obijcientis presumptionem. Et dicit quod Elymas
qui se sapientem reputabat, non intelligens praeferat solutionem
rationem, similis erat pugilibus inexpertis, qui frequenter ad-
versarios contra quos pugnare debent supponent esse infirmos
secundum quod eis videtur, & dum sunt abientes contra eos, au-
dacter ictus proijciunt, quia dum similitudinem pugne facientes
& absque timore percipiunt aërem inutribilis plagis, & sic opina-
tur se vicisse adversarios, & de hoc laudant seipso, quamvis non
dum fiant ad adversariorum virtutem. Ita etiam est & de illis qui
debiles obiectiones facientes, cum non est qui eis resistat, et ob-
tinuisse arbitrantur. Deinde cum dicit, [Nos autem dicta theo-
logi & cetera.] excludit objectionem contra omnipotentiam dicens,
nam. Secundo Apostoli fidentiam commendat dicens, quod
nos confidantes dicta Apostoli, secundum nostram possibilia
tem laudamus Deum qui excedit omnem potentiam sicut omni-
potentem, in quantum eius potentia ad omnia se extendit, sicut
beatum in quantum habet plenitudinem omnis boni nullo in
deum in quantum habet plenitudinem eius seipso. Omnes enim alij po-
tentes, & sicut solum potentem ex seipso. Omnes enim alij po-
tes non sunt ex se potentes, sed ex Deo, & sicut per suam po-
tatem dominantem xpo. Alij enim dominantes dominantur hi-
qui sunt in xpo, aut in tempore: sed ipse totus xpo dominatur.
Et iterum laudamus eum sicut secundum nihil excedit eum ab ex-
stendibus, & quod nihil quod est in eo potest ab eo recedere.
Creatura vero & si aliquae inveniuntur ab aliquo, in quantum sui
simplicitate, possunt tamen excedere ab aliquo, in quantum sui
mutabiles, sed Deus qui est omnino immutabilis secundum, ni-
hil non excedit ab esse. Vel, sumantur haec verba ex his qui

Apostolus. 1. Thimo. vltimo. dicit. Quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem. Quam designat, per hoc quodd dicit, [Secundum nihil ab existentibus existentem.] Et non solum ista Deo conveniunt: sed excellenter ea habet. Vnde sub-

LECTIO III.

Iustitia autem rursus lau-
datur Deus sicut omni-
bus secundum dignitatem
distribuens & commensu-
rationem & pulchritudinem & bonā
ordinationem & ornatum & omnes di-
stibutiones & ordines segregans, vni-
cuique secundum vere existentem ius-
tissimam dispositionem, & omnibus
proprie operationis ipsorum causa
existens. Omnia enim diuina iustitia
ordinat & terminat, & omnia ab omni-
bus immixta & non confusa saluati-
bus existentibus. convenientia vnicuique
donat secundum dignitatem vnicuique
existentium superuenientem. Et si ista
recte dicimus, quicquid improperat
diuina iustitia, latet se, iussu ipsorum in-
iustitiam manifeste condemnantis. Di-
cunt enim debere inesse mortalibus in
mortalitatem, & imperfectis perfectū,
& per se mobilibus per alud mobilem
necessitatem, & variabilibus invariabi-
litatem, & infirmis esse perfecta poten-
tia, & temporalibus esse aeterna &
natura motis esse immutabilia, &
temporales delectationes esse aeternas,
& totaliter ea quae sunt aliorum aliis
attribuunt. Oportet autem videre di-
uinam iustitiam in hoc vere existentem

LECTIO

III.

In iustitia autem eius laudatur Deus &c.] Postquam Dionysius determinavit de virtute Dei, hic determinat de eius iustitia. Est enim iustitia virtutis speciei. Considerandum est autem quod inter virtutes morales sola iustitia potest Deo maxime proprie attribui. Aliz enim morales virtutes sunt passionum, quæ in Deo locum non habent. Sicut temperantia circa concupiscentias, fortitudo circa timores & audacias, sed iustitia circa actiones, puta circa distributiones vel retributiones. Ita Deo competere possunt. Distinguitur autem præter pars in duas. In prima determinat de iustitia Dei. In secunda de effectibus diuinæ iustitiæ ibi. [Ipsa igitur diuina iustitia, & saluator totorum laudatur &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quod pertinet ad rationem diuinæ iustitiæ. Secundo soluit quorundam obiectiones contra diuinam iustitiam ibi. [Et in ista recte dicimus &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit secundum quos a iustitia Deo conueniat. Secundo manifestat quod dixerat ibi. [Omnia enim diuina iustitia, &c.] Conuenit autem Deo secundum tres actus. Primo quidem secundum hoc quod est distributor. Communiatur autem iustitia in Deo locum non habet, sicut est in venditoribus & emptoriis ubi ut dicitur. Roman. c. Quis prior dedit & retribuetur ei? sed attribuitur ei distributiva iustitia quæ non observat æqualitatem quantitatis, vel æqualia omnibus dat, sed æqualitatem proportionis, vel de terminat secundum quod signum est. Et ideo dicit quod iustitia laudatur in Deo inquantum illi distribuit omnibus secundum eorum dignitatem. Est autem distributor bonorum. Bonum autem ut Augustinus, consistit in modo, specie & ordine. Modus autem iusticiæ; proprium mensuræ potest figi, ut ipse dicit. Ut ergo significaret Deum esse totius boni distributoris, inquit quidem quantum ad modum [commensurationem], quantum ad speciem, per christum dicitur, vel foramen, secundum aliam translationem, quantum autem ad ordinem dicit, & bonam ordinationem & orationem, seu dispositionem secundum aliam translationem. Et accipit hic orationem pro decentia ordinis. Non solum autem pertinet ad iustitiam quod distribuit diversis dignitas secundum eorum dignitatem, sed etiam quod hiis quod diversitatem ipsorum locum servat, ne scilicet unus id quod est alteri sibi viurpare presumat. Et quantum ad hos, secundum actum iustitiæ dicit, quod diuina iustitia distribuit valemque omne

Dion. de diuinis. B. 3. distrib.

Dion. de duobus nom.

distributiones & ordinem secundum quandam determinationem, quæ vere est iustitia, videlicet unum in id quod est alterius non irrumperet. Tertius vero actus iustitiæ est, ut unusquisque, id quod est sibi conveniens operetur, propter quod & quo tam modo iustitia dicitur omnis virtus. Et quantum ad hunc tertium actum subdit quod diuina in

liria est causa in
nibus proprię ope
rationis; eorum.
Deinde cum dicit.
[Omnia enim di
uina iustitia &c.]
Manifestat q̃ di
xerat, ratione af
signans predicto
rum. Ideo enim prę
missa ad diuinā
iustitiam pertinent,
quia iustitiz pro
prium est, q̃ ordi
nem in rebus sta
tuat, & quod, vni
cuique rei termi
num præstat, vlt
ra quem non pro
greddiatur, & q̃ hu
iusmodi ordinatio
nem & terminatio
nem absque confu
sione conferret, &
quod vitiosus re
bus sic ordinari
& terminari vni
cuique donet de
peruenientibus do
nis secundum pro
priam dignitatem
sibi sita a Deo.
[Deinde cum di
cit.] Et si illa recte
dicimus &c.] solu
it duas dubitatio
nes circa diuinam
iustitiam. Circa quarum primam tria facit. Primo ex præmissis ostē
dit, q̃ illi qui diuinam iustitiam reprehendunt, se ignore
re præmissa ostendunt. Et hoc est quod dicit, quod si præmissa
ratione sunt dicta, scilicet q̃ iustitiz est dare vnicuique secundum
suam dignitatem, quicquid arguere volunt diuinam iustitiam que
hoc facit, ipsi ignorant, q̃ dum volunt diuinam iustitiam repre
hendere, suam iustitiam manifestant. Secundo ibi. [Dicunt enim
debere &c.] ponit eorum objectionem. Dicit enim, quod cū Deus
sit optimus, & per hoc ei competat optime facere vnumquodque,
deberet etiam his que sunt mortalia dare immortalitatem, vt po
te quod homines & animalia nunquam morerentur, & imperfecti
dare perfectionem, vt, vt pote, q̃ homines statim nascere neq̃ per
fedi, & per se mobilibus dare necessitatem per aliud mobile, vt
potius que hominibus per se competunt: quia per se moueri possunt
& ad bonum & ad malum: vellent autem q̃ Deus daret hominib;
vlt alijs rationalibus creaturis q̃ non possent peccare, quod esset
habere necessitatem q̃ semper ex alio mouerentur. Non enim ali
qui competere vt ad malum decedere non possent, nisi quadā co
actione ab alijs moueretur non ex libero arbitrio, sanctis, n. ex ip
sa perfectione competit vt decedere non possint, vt patet in beatis
qui sunt confirmati in bono. Dicit etiam q̃ deberet variabilib;
in se esse identitas, vt scilicet semper eodem modo se haberet omnia,
& q̃ infirmis esset perfecta potentia, & q̃ temporalia essent æter
na, & q̃ ea que secundum suam naturam mouentur essent immu
tabilia, & q̃ delectationes que sunt temporales essent æternæ. Et
secundum suum iudicium vniuersaliter attribuit alijs que sunt
alio iuri, id est, inferioribus ea que sunt superiori. entis. Tercio
ibi. [Oportet autem videre &c.] excludit eorum iudicium perue
sum. Et dicit quod oportet considerare de diuina iustitia quod in
hoc verē iustitia est, quod omnibus dat secundum propriā digni
tatem, & quod vniuersisq̃ naturam conferat in proprio ordine
& virtute, ita scilicet quod in his que sunt secundum suam natu
ram immortalia conferat immortalitatem, & in mortalibus mor
talitatem, & sic de alijs que supra dicta sunt. Secundam objectionē
ponit ibi. [Sed dicit aliquis &c.] Et circa hoc duo facit. Primo po
nit objectionem. Possit enim aliquis obijcere non esse iustum
& Deo permitti homines sanctos cruciari a prauis hominibus, &
non dat eis auxilium vt non cruciantur. Secundo, ibi. [Ad quod
dicendum est &c.] soluit prædictam objectionem. Et dicit q̃ si isti
qui dicunt sancti amant ea que sunt super terram, pro quibus
zelant homines, rebus materialibus inhærentes, omnino cecide
runt a diuino amore. Quod intelligendum est si ita ea amant q̃ in
eis finem constituent, & q̃ propter ea spiritualia bona continent. Et hoc est quod subdit, quod ipse nescit quomodo dici debeant
sancti illi qui faciunt iniuriam rebus diuinis, que sunt verē ama

bilis ut reprobent ea contra religionis debitum propter bona temporalia, quæ non sunt amandæ principaliter, nec pro eis est zelandum. Sed si ipsi amant bona spiritualia quæ verè sunt existentiæ, quia sunt sempiterna, debent letari si ea desiderant quâlibet desiderata consequi possunt. Consequuntur autem ea cum afflictiones

adiutos, sed collocare ipsos in pulchra
& inflexibili statione: & attribuire
ipsis talibus existentibus secundum
dignitatem.

LECTIO V.

*De effectibus divinæ
iustitiæ.*

Pia igitur diuina iustitia & saluatio totorum laudatur, propria vniuersusque & munda ab alijs substantiant & ordinem saluans & custodiens, & causa munde existens, in totis propriæ operationis. Si autem aliquis saluatione laudat, & sicut ex peioribus tota saluatori abripientem omnino alicubi & hunc nos laudatorem lapsissine recipiemus saluationis. Et hanc primam saluatione totorum rogabimus ipsum diffinire qui omnia in seipsum intransmutabilia & non pugnantia & fortia contra peiora saluat, & omnia custodit non pugnantia & non bellantia, singula suipsorum rationibus

ne iustitie quod animosam virtutem non deservat aut emolliat
per collationem prosperitatis, sed si aliquis conatur hoc facere,
ut scilicet pugnet pro veritate, quia ipse non dimittat tales sine ad-
iutorio, sed firmet eos in pollicita et firma fatione spiritualium bo-
norum, per que in adversis confortantur, et vicius qui talibus re-
tribuit in futuro [secundum propri] meriti dignitatem.

LECTIO V.

Ipsa igitur diuina iustitia: & saluatio totorum laudatur &c. [Postquam Dionysius determinauit de iustitia diuina hic determinat de scilicet diuina iustitia. Et primo de saluatione. Secundo de liberatione. ibi. [Propter quod & liberationem &c.] Tertio de iniquitate, quam quodam modo iustitia facit, quodam vero modo remouet. ibi. [Sed de istis quidem & de iustitia, &c.] Circa primum tria facit. Primo ponit saluationis propriam rationem. Secundo ponit quandam aliam rationem saluationis ab alijs assignatam. ibi. [Si autem aliquis saluationem laudat & scit, &c.] Tertio ostendit quomodo hę duę rationes se habent ad inuicem, ibi. [Et hanc primam saluationem &c.] Dicit ergo primo, quod diuina iustitia laudatur quia saluatio omnium, quia scilicet omnia saluat, in quantum scilicet custodit & conseruat in vnoquoque tria. Primo quidem substantiam vniu[er]salisque conseruans, [& propriam,] id est, in proprietate sue naturę, [& mundam,] id est, abque permutatione extranei. Secundo similiter conseruat ordinem vniu[er]salisque propriam & mundam operationis. Et sic omnis ratio saluationis consistit secundum quod res conseruantur in his quę eis conseruantur secundum suam proprietatem. Deinde cum dicit, [Si autem aliquis &c.] Ponit secundam rationem saluationis. Et dicit quod si aliquis velit dicere quod ratio saluationis consistit in hoc quod Deus omnino eripit a malis, non est ei in hoc repugnandum, sed debemus recipere eum qui hic laudat largiter diuinam saluationem, non solum quantum ad conseruationem in Deo, sed etiam quantum ad separationem a malo. Deinde dicit, [Et hęc primam saluationem, &c.] Comparat has duas rationes ad inuicem. Et dicit quod ipse rogat humiliter persuadendo eum qui secundam rationem saluationis assignat, q[uod] ipse hęc diffinit, quod prima ratio saluationis consistit in conseruatione in bono. Quod quidem conseruatio in bono multo plerius fit. Quodam enim conseruatio in bono a Deo qui cōstituitur in transmutabilia in seip[s]is, sicut sunt corpora & eccl[esi]a quę sunt lōge a corruptione & beati, qui

ti, qui peccare non possunt. Secundo prout aliqua quæ intrinse-
cabilia sunt conferuntur, vt non habeant aliquam contra-
pugnantiam. Sicut aliquando videtur Deus aliquos esse infirmos,
non permittit eos tentari, & sic saluat eos, conferendo eos in
bono. Tertio ex eo quod permittit quoddam aliqui impugnantur,
sed hoc eis fertur.

dinem vt refistere
possint, contra im-
pugnant, sicut
[fortia contra
peiora, id est, con-
tra inihmiora, &
ita [omnia cultodit] & saluat, ne-
que facit ea im-
pugnantia neque
bellantia, vt pug-
na referatur ad
actualem impu-
gnantiam, bel-
lum vero ad habi-
tualem. Et hoc co-
uenit quod im-
pugnationem non
habeat prout [in-
ordinata] sunt [or-
dinata]; id est, fir-
miter disposita in
his que pertinent
ad proprias ratio-
nes. Et non so-
lum facit aliqua
non pugnantia,
sed etiam [exter-
minat], id est,
destruit ab omni-
bus rebus [om-
nem inqualita-
tem & alienam o-
perationem,] vt
inqualitas refe-
ratur ad id quod
est extraneum in
essentia aut virtu-
te, aliena ope-
ratio autem ad
id quod est extra-
neum in ope-
ratione. Et ita
ordinata, & omnem inqualitatem,
& alienam operationem ex totis ex-
terminat, & proportionem vniu-
usque constituit, non valentes cade-
re ad contraria nec transire. Quoniam
& ita saluationem aliquis laudabit, non
longe ab intentione sanctæ theolo-
giæ, sicut omnia existentia saluatoria
omnium bonitate, & casu propriorum
bonorum liberantem, secundum quod
vniuersumque eorum quæ saluatur
fufcipit natura. Propter quod, & li-
berationem ipsam nominant Theolo-
gi, inquantum non finit verè existen-
tia, ad nihil esse cadere, & inquantum,
& si aliquid ad peccatum, & inordinatum
fallatur & minorationem quan-
dam patiatur perfectionis proprio-
rum bonorum, & hæc a passione & in-
firmirate, & priuatione liberat, im-
plens minus habens, & pœnæ infirmi-
tatem supportans, & fuscitans a ma-
lo, magis autem statuens in bono; &
perculsum bonum adimplens, & or-
dinans & statuens, & ornans inordi-
nationem ipsius & inornatum, & in-
tegrum perficiens, & ab omni nubus
maculatis soluens. Sed de istis quidem,
& de iustitia dictum est, secundum
quam omnium æqualitas mensuratur
& diffinitur, & omnis inæqualitas que
est secundum priuationem inæquali-
tatis que est in ipsis singulis extermi-
natur. Etenim inæqualitatem, si qui-

etiam divina iur-
ritus saluans proportionem cuiuslibet rei non valentes decidere
ad inconvenientiam, neque qualescunque transire. Transitus
enim superiorum ad inferiora casus dici potest. Inferiorum vero
ad superiora transitus omnino dicitur non casus, sed secun-
dum se transitus. Non est autem mirandum quod dicit transi-
mutabilis non pugnantia nec transire ad contraria, quamvis in
multis inueniatur pugna & permellio extraneæ & transitus ad cõ-
traria, quia in omnibus transmutabilibus semper permanet ali-
quid non transitum & non permellio & non impugnatio. Si-
cut fabricum non transire quando fit transitus secundum formam.
Et hæc ratio quæ secundo ponit respondet tribus primo positis,
non tamen eodem ordine. Nam id quod inter secundam & viti-
mam ponit, cum dicit; [& proportionem vniuersali quæc.]
respondet id quod inter prima primo posuit, cum dixit; [in fe-
lipsis intransmutabilis.] Quod autem secundum est inter viti-
mam, scilicet [& omnem inæqualitatem &c.] Respondet id quod
supra vltimo dixerat, [& fortia contra peiora saluat.] Quod ve-
ro dicit primo inter vltima, [& omnia custodit, &c.] Respon-
det quod primo in medio posuerat, [& non pugnantia.] Si igi-
tur quæ ratio saluationis in hoc consistit primo & principaliter,
ut aliquid in bono conseruetur, non erit longe ab intentione sa-
uere (cipitur quis saluationem ei vellet laudare, inquantum ipse
Deus saluat omnia per propriam bonitatem liberando à malo,
quod est casus à proprijs bonis. Et hoc dico secundum quod
patitur natura eorum quæ saluari dicuntur. Alter enim liberari-
tur ea quæ cadunt secundum liberum arbitrium, atque aliter ea
quæ cadunt secundum naturalem corruptionem. Deinde cum di-
cit, [Propter quod & liberationem &c.] determinat effectum
liberationis. Et dicit quod facit doctores nominant diuinam ius-
ticiam liberationem & liberationis causam, inquantum saluat
à malo. Et hoc multipliciter. Primo inquantum non permit-
tit ei quæ sunt, verè entia à substantijs cadere ad hoc quod nihil
sint, sed semper eis substantiatum aliquid remaneat. Secundo
inquantum ad hoc quod si aliquid verè existens decidat ad aliquod
peccatum in actione, in aliquam inordinationem inclinatione ap-
petitus, & ad aliquod defectum propriæ operationis, Deus libera-
t ad hoc se cadit ad passionem quæ ad peccatum inducit, & in-
flicteque. Et quæ aliquid ordinem debitum non tenet, & priua-

accipiat differentias in toto totorum
ad tota, & huius iustitia est saluatiua,
non concedens commissa tota in totis
facta turbari, custodiens autem existē-
tia omnia, secundum speciem vnum-
quodque in qua vnumquodque esse na-
turam habet.

CAP. IX.

De paruo, magno, eodem, al-
tero, simili, & diffimi-
li, statione, seſſio-
ne, motu, & qua-
litate.

LECTIO I.

Quoniam autem & magnū & parum attributum est omnium causę, & idem & alterum, & simile & dissimile, & status & motus, age & horū insigniū in quibus Deus nominatur, quęcunque sunt nobis manifesta contemplerur. Igitur magnus quidem in eloquijs Deus laudatus est, & in magnitudine, & in aura subtili, diuinam manifestantem parauit. Et idem quando dicunt eloquia, Tu autem idē ipse es. Et alter, quando sicut multe figure, & multe forme ab eisdem eloquijs componitur. Et similis, sicut si-

quod dat &c. Secundum quod dat maiora vel minora secundum proportionem dignitatis cuiuslibet naturæ. Dicit ergo primus ex istis, id est, saluatione & liberatione & de iustitia dictum est, secundum quam mensuratur & diuiditur æqualitas proportionis quæ est in omnibus, & exterminatur, id est, excluditur omnis inæqualitas quæ dicitur secundum priorem æqualitatem proportionis quæ est in singulis rebus. Ad iustitiam enim pertinet quod unicuique secundum propriam proportionem, & sic æqualitas proportionis secundum iustitiam determinatur secundum quod non est eadem capacitas omnium, & necesse est ut diuersæ diuersi distribuantur, & sic causando æqualitatem proportionis causat inæqualitatem quantitatis. Et ideo subdit, Si quis veller accipere inæqualitatem secundum differentiam quæ est in vniuerso omnium ad omnia per quam differunt, aliquid est melius alio secundum quamcunque perfectionem, huiusmodi inæqualitatis iustitia est conseruata, dum non permittit heri turbationem, iam confusione in rebus per hoc quod omnia omnibus commisceantur, & sic conseruat iustitia omnia existentia secundum species suas prout vniuscuiusque natura recipit & requirit.

SVPER CAPVT IX. LECT. I.

Quoniam autem magnum & paruum attributum est omni-
bus causis, &c. Postquam Dionysius determinauit
de nominibus diuinis quae accipiuntur secundum
processiones perfectionum absolute rebus conueni-
entium, sive est bonum, esse, pulchrum, vita, sa-
pientia, & virtus, hic determinat de nominibus Dei quae sumuntur
secundum processiones in quibus importatur habitudo unus ad
alterum, sive de magno & paruo, quae importat esse celsum & de-
fectum secundum quantitatem, de coelo, & altero, quae importat
conuenientiam & differentiam sui substantiam, & de simili, & dis-
simili, quae importat conuenientiam & differentiam sui qualita-
tem, & de statione, & motu, quoniam ratio stationis quidem consis-
tit in hoc quod aliquid similiter se habent cum prius, & vltius de
aequalitate quae importat conuenientiam sui quantitatem, & est
medium inter magnum & paruum. Diuiditur ergo in tres partes.

In prima ostendit de quo est intentio. In secunda ostendit quod singulari praedictorum de Deo dicuntur ibi. [Igitur magnus quidem in eloquijs &c.] In tertia ostendit in quam rationem de Deo dicantur, ibi. [Igitur magnus quidem, &c.] Dicit ergo primo, quod quia Deo qui est omnium causa attribuitur & magnus & paruum & alia praedicta, oportet considerare circa haec insignia quibus Deus nominatur quarecumque nobis possunt esse manifesta. De inde cum dicit, [Igitur magnus quidem in eloquijs &c.] Ostendit quod praemissa de Deo dicuntur. Laudatur enim in scriptura deus sicut magnus & in magnitudine existens, secundum illud Psalmi. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudo eius non est finis. Et quia subtilitas quaedam parvitas est, paruum etiam attribuitur Deo in scriptura ut dicitur in Regum xix. quod apparuit in sibilo aures tenuis.

quoque autem tenens seu subtilitas manifestat diuinam pariter et. Quandoque etiam in scriptura Deus dicitur idem, secundum illud psal. Tu autem idem ipse es. Attribuitur etiam ei alteritas, in quantum diuersæ figuræ & diuersæ species rerum ei comparantur in scriptis scriptis, sicut quod aliquando designatur in figura vel specie hominis vel agni vel leonis vel lapidis. Dicitur autem simili in scripturis, in quantum ipse facit aliqua sibi similia & est cum sapientius similis, secundum illud Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicitur etiam Deus dissimilis omnibus, ubi scriptura dicit quod nihil est ei simile secundum illud psal. Deus, quis similis tibi in dijs domine? Describitur et Deus in scripturis vsq; stans, secundum illud Amos vij. Ecce Deus stans super murum laterum. Describitur & immobilis secundum illud Malach. 3. Ego dominus & non mutor. Et sedens in secula secundum illud Blayze. 9. Super solum David sedebit ammodo, & vsq; in sempiternum. Describitur autem & motus sicut ad omnia ambulans seu procedens, secundum illud Genes. 3. Cum audissent vocem domini Dei ambulantes in paradiso. Et sapientia 7. dicitur, quod omnis mobilis mobilior est sapientia. Attingit autem ubique propter suam mobilitatem. Et multa alia istis appolletur in scripturis de Deo dicuntur. Deinde cum dicit. [Igitur magnus quidem Deus &c.] Ostendit secundum quam rationem prædicta de Deo dicantur. Et primo de magno & paruo. Secundo de eodem & altero, ibi. [Idem autem est &c.] Tercio de simili & dissimili, ibi. [Similem autem de, &c.] Quarto de statione & sessione & motu, ibi. [Quid autem & de diuina statione &c.] Quinto de æqualitate, ibi. [Si autem aliquis in eloquiis &c.] Circa primum primo determinat de magno. Secundo de paruo. ibi. [Paruum autem &c.] Circa primum tria facit. Primo attribuit magnam Deo secundum rationem causalitatis. Secundo per rationem cuiusdam similitudinis, ibi. [Et extra omnem magnitudinem &c.] Tercio secundum dissimilitudinem ibi. [Magnitudo hæc infinita est &c.] Dicit ergo primo, quod Deus dicitur magnus secundum quod magnitudinem suam quæ essentialiter ei conuenit ætèrnaliter trãit de omnibus magnis, sicut & dicitur sapiens in quantum, & sapientiam tradit omnibus sapientibus. Vel potest aliter legi, quod Deus magnitudinem suam trãdit omnibus quæ sunt essentialiter magna, id est, a principio creaturæ vsq; in sempiternum. Deinde quod dicit, [Et extra omnem magnitudinem &c.] attribuit ei magnam secundum quandam rationem similitudinis. Et primo quantum ad eius subtilitatem. Secundo quantum ad eius effectus, ibi. [Et secundum superplenum &c.] Manifestum est ad quod magnam creaturæ attribuit secundum rationem excessus. Illa enim magna dicuntur quæ inueniuntur alia excedere. Excessus autem in rebus creatis multipliciter attenditur. Vno modo secundum dimensionem longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Et secundum hoc dicitur ali quid magnum respectu aliorum, in quantum superest quantitatè eius. Et hoc Deus dicitur magnus simpliciter, in quantum magnitudo eius extra omnem magnitudinem est superflua & superexcessiua. Et dicitur superflua ad similitudinem rerum humidarum, vt aeris & aquæ superexcessiua tercia ad similitudinem corporum siccorum & solidorum. Alio modo attenditur excessus in rebus creatis secundum locum. Et sic locus dicitur esse maior qui est magis cõtines. Vnde & Deus dicitur simpliciter magnus, in quantum continet omnem locum. Tercio excessus inuenitur in rebus secundum numerum.

Et sic etiam dicitur Deus magnus simpliciter, in quantum super-
greditur numerum omnem, quia omnis numerus a divina sapien-
tia procedit, res distinguendo, in cuius potentia est plures rerum
differentias producere. Videatur autem in rebus maxime infinitum
esse quod omnia excedit. Sed et in rebus creatis inuenitur nihil
magis supermanant. Magnitudo hec & infinita est, & sine quantitate, & sine
numero, & hic est excessus secundum absolutam & superextensam infiniti
accepta magnitudinis effusionem.

De paruo.

Paruum autem, id est, subtile in ipso dicitur quod omne potius & distantiam excedit, & per omnia sine prohibitione vadit. Et quidem & omnium causa est paruum. Numquam enim inuenies parui formam non participatam. Ita igitur in Deo paruum est accipiendum, sicut ad omnia, & per omnia, & sine impedimento vadens, & operans, & pertingens usque ad diuisionem animæ & corporis & com-

plenum aqua. non potest aquam effundere. Secundo, quia si sit magis plenitudo, sit magna effusio. Tercio, quod quanto prior est effusio, tanto id quod effunditur prius recipitur in eo in quod effunditur humor, nisi infuso terræ prius ab ea recipiatur. Et hæc tria in effectibus Dei sunt consideranda. Primo enim ex parte Dei inuenitur superabundantem plenitudinem bonitatis. Secundo ex hac abundantia plenitudine sequitur quod magis faciat. Tercio ex hoc quod ipse est primordialis causa, sequitur quod dona ipsius sunt fontana, id est, primordialia. Quicquid enim a quacumque causa recipitur, prius supponit id quod a Deo recipitur. Ita ergo secundum super ipsius quantum ad primum, & magnificum quantum ad secundum, & fontana ipsius dona quantum ad tertium, in quantum ipsa dona participatur ab omnibus secundum effusionem donis, quod est infinitum ex parte donantis, dona huiusmodi omnino non minorantur, sed semper habent eandem superabundantem plenitudinem, & nunquam minorantur quantumque participatur, imo quanto magis participatur, in tantum magis desuper manant, quia quantum aliquid plus recipit de diuinis donis, tanto plus redditur aptum ad recipiendum, & ex parte influentis quod ex infinitæ virtutis influentia minorari non potest. Deinde cum dicit, [Magnitudo &c.], exponit magnitudinem diuinam per distantiam ad alias magnitudines. Et dicit quod magnitudo diuina est infinita, quia nulli magnitudini creatæ conuenit, & est etiam sine quantitate, quia non est in genere quantitates, sed Dei magnitudo est esse eius, & sine numero, id est, sine mensura. Numerus enim habet primatū rationem mensuræ, cum per eum etiam quantitates continue mensurentur. Vel quod dicit sine quantitate refertur ad quantitatem in continuo, in quod autem dicit sine numero, refertur ad quantitatem discretam, & sic per magnitudinem diuinam attenditur excessus causæ salutis diuine secundum quod effundit vniuersaliter & superabundantius suam infinitam magnitudinem, quæ non accipitur à creaturis in eius infinitate, sed secundum suam capacitatem finito modò eam accipiunt.

Ende cum dicitur, [Paruum autem &.] Oſtendit quomodo paruum dicatur in Deo. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationes parui. Secundo attribuit eas Deo. ibi. [Ita gi. &.] Tercio oſtendit aſum huius parui ad alia parua. ibi. [Hoc paruum, &.] Circa primum conſiderandum eſt ſubtilitas quaedam paruitas eſt, ſive accipiat ſubtilitas prout eſt qualitas quidam, ſecundum corpus dem diſtentionibus, ſive accipiat ſubtilitas prout eſt differentia quidam circa quantitatem: ſicut enim longum & breue ſe habet ad lineam, latum vero & ſtrictum ad ſuperficiem, ita ſubtile & groſſum ad corporis profunditatem. Unde ſubtilitas paruitatem quandam ſignat. Ponit ergo tres proprietates parui ſive ſubtilis. Quia prima eſt, quod excedit omne pondus & omnem diſtantiam. [Et dicit pondus ſecundum quod ſubtile dicitur quod eſt rarum, tale enim maxime leue inuenitur.] Dicit vero diſtantiam ſecundum quod ſubtile opponitur groſſo in quo tanta diſtantia eſt, magna ſcilicet profunditas in ſubtili vero parua. Exceſſus autem iſte quo paruum & ſubtile excedit omne pondus & omnem diſtantiam, non accedit ſecundum maiorem quantitatem quæ opponitur paruitati, ſed ſicut vnitas excedit numerum, quia non enſurat iſtum & non menſu-

tatur ab eo. Secundum proprietatem parui ponit[ur] q[uod] vadit per omnia sine prohibitione. [Est enim de ratione subtilis & sic penetratissima. Tertium proprietatem parui ponit[ur] q[uod] paruum est omnium causa. Et huius probationem inducit, quod nihil inuenitur quod non participet formam parui. Paruum enim inuenitur in magnis, sed magnum non inuenitur in paruis, participatum autem videtur esse causa participationis, unde & principia in omnibus generibus sunt parua quantitate fed magna virtute. Deinde cum dicit[ur]. [Traiecit in Deo &c.]

LECTIO II.

De eodem, & altero.

Idem autem est super substantialiter
aeternū inconuersibile in seipso ma-

plendo ea & suis ef-
fectibus, & sua p^{re}-
fentia, quia ipse in omnibus est, & iterum per omnia operatur si-
cut per propria instrumenta. Et ad hoc probandum inducit au-
thoritatem apostoli ad Hebr. 4. Et primo specialiter ostendit q^{uo}d Deus
penetrat omnia quae pertinent ad humanam naturam, in quo p^{ri}-
mo inuenitur compositio animae & corporis, quorum distinctio est
& vnitionis modum diuina sapientia cognoscit & operatur. Et ideo
dicit quod pertingit vsque ad distinctionem animae & corporis.
Secundo in homine est compositio partium corporis, quae etiam est
Deo nota. Et ideo subdit, & consequi, quantum ad iuncturam, &
medullarum quantum ad ea quae intra membra continentur. Terti-
o subdit de his quae pertinent ad animam, inter quae interiores
cordis sunt maxime occultae, & tamen sunt Deo notae. Et ideo sub-
dit, & intentione cordis. Et quia ista sunt occultissima, multo ma-
gis pertingit per suam scientiam ad entia vniuersalia: nulla enim
creatura est occultae vel inuisibilis in conspectu eius, vt dicitur ad
Hebr. 4. Deinde cum dicit, Hoc paruum &c., Manifestat diuinam
paruitatem per differentiam ad alia parua. Et primo quidem con-
siderandum est quod paruum est in genere quantitatis, sed paruum
quod de Deo dicitur est sine quantitate. Sicut enim est sine quan-
titate magnus, ita est sine quantitate paruum. Secundo, considera-
ndum est quod omne paruum de se facili mensurari potest, sed paruum
quod de Deo dicitur est sine numero. Non enim aliqua mensura
comprehendi potest. Tercio considerandum est quod aliqua res pa-
rua est facili destitutor sine per hoc quod a cursu suo impeditur, quae
per hoc quod de facili capitur, sed diuinum paruum neutro modo
potest teneri, quia eius virtus non potest impediri, nec Deum ali-
quis per se capere potest. Quarto considerandum est quod ex
hoc sunt alia parua quae circa terminantur in termino quo ne-
cessarij distinctionum definitione substantiae comprehendere sub-
stantiam, sed diuinum paruum est sine termino & sine definitione.
Quinto considerandum est quod ea quae sunt parua, paruum com-
prehendere possunt, sed ipsa de facili ab alijs comprehenduntur:
diuinum autem paruum est comprehendens omnium, sed est in-
comprehensibile ab omnibus.

LECTIO II.

Idem autem est, &c. Postquam determinauit Diony.
De magno & paruo his determinat de eode & alte-
ro. Et primo ostendit quomodo id attribuitur Deo.
Secundo quomodo attribuitur ei alterum, ibi. (Alte-
rum autem, &c.) Circa primum duo facit. Primo po-
nit modos in quibus summa quibus idem attribuitur Deo. Se-
cundo manifestat eos, ibi. Et ipsum secundum &c. Attribuitur au-
tem idem Deo secundum eius immutabilitatem, prout in Psalmo
legitur. Tu autem idem ipse es. Immutabilitas autem Dei primo
quidem attenditur quantum ad hoc quod non transmutatur secu-
ndum esse & non esse, sicut generabilia & corruptibilia. Et ideo di-
citur quod Deus est idem eternum in quantum est (super) substantiali-
ter eternus. Sed quia quidam habent quandam eternitatem in quan-
tum non deficient penitus in non esse in aliquo alia coaeternita-
tia, ad hoc excludendum consequenter dicit, in conuersibile. Secun-
do excludit motum localem per hoc quod dicit, in seipso manes.
Deus enim in seipso continetur ut loco suo loco. Tertio excludit
motum alterationis & augmenti & diminutionis, cum dicit quod sem-
per habet secundum eandem formam stare, quia scilicet non muta-
tur de forma in formam, ut de albo in nigrum, vel de quantitate
in quantitatem, ut de paruo in magnum, quia nihil in eo intendi-
tur, ut remittitur, quod enim & alibi, habet se quidem secundum
idem, sed non eodem modo. Quarto excludit motum qui est secun-
da ab habitu dicitur ad res. Et dicit quod ipse in quantum est ex parte

fui ſemper eſt eo modo omnibus præſens, ſed quòd omnia nò ſem-
per eodem modo ſe habeat ad ipſum, proutit ex variatione quæ
conſingit circa res. Deinde cum dicit, [Et ipſum ſen &c.] Expo-
nitur ea quæ ſummarie tergerat. Et primo hoc quòd dixerat [In ſeip-
ſo] manens, & excludit ea per quæ poſſet impediri máſio alicuius

nens, semper secundum eadem, & eodem modo habens, omnibus eodem modo praesens, & ipsum secundum seipsum in seipso firmè & incormutabile, in optimis finibus abundantis identitatis collocatum, intransmutabile, in oppositum non ualens cadere forte, inuariatilè, mundum, immateriale, simplicissimum, non indigens, non augmentabile, non minorabile, ingentium, non sicut pondum genitum, aut imperfectum, aut sicut ad hoc, aut istud non factum, aut nusquam nullo modo existens, sed sicut omne ingentium, & absolute ingentium & semper existens, & semper per se perfectum existens, & idem existens in aliquo. Quæ quidem sunt quædam. Præter enim unquodque quodque manet in loco qui conuenit ei per se & secundum suam naturam, facile autem remouetur a loco qui conuenit ei per accidens. Et quantum ad hoc dicit, quod Deus collocat in seipso secundum seipsum, id est, per se & non per accidens. Secundo aliqui manet ubi firmatur, uelne aliqua assignetur latitudo per maneat. Et hoc

est quod subdit, *hinc*. *firmatus est enim in seipso secundum infinitatem virtutis*. Tertio contingit quod aliquid firmatum in aliquo non potest manere in ipso, quia accidit corruptio aut putrefactio eius quod firmabat, sicut lapides non manent in pariete, corrupto cemento. Et ad hoc excludendum a Deo subdit, *et incoherentate*. Quapropter prohibetur aliquid manere, quia non est optime collocatum, sed potest ad melius perducere. Et ad hoc excludendum dicit, *In optimis huius*, id est, summis iustibus. Quinto prohibetur aliquid permanere propter diversitatem eorum quæ ad institutionem rei concurrunt, quorum unum trahit hoc et aliud illuc. Et quantum ad hoc dicit, *abundantia identitatis*, quia in Deo est perfectissima identitas omnem diversitatem excludens. Deinde cum dicit, *intertransmutabile*, scilicet, *Exponit quod dixerat, semper secundum eadem et eodem modo habens*. Et primo quantum ad alterationem. Et dicit quod *intertransmutabile*, in quantum non potest variari secundum magis et minus, sed in oppositum cadere non valens, in quantum non mutatur de forma in formam oppositam. Deinde exponit dictionem causam. Quod enim aliquid non transmutetur vel non eadat in contrarium, una causa potest esse, quia habet fortem virtutem actum ad resistendum, vel patet in igne. Et quantum ad hoc dicit, *forte*. Alia causa potest esse, quia non habet in seipso mutabilitatem principium. Et quantum ad hoc dicit, *invariabile*. Hoc autem principium variabilitatis est quandoque quidem ex permissione extranei. Et ad hoc excludendum dicit, *mundum*, vel purum secundum aliam translationem. Purum vel mundi dicitur quod est extraneo non impeditur. Quandoque vero principium variabilitatis est principium materię in eo quod variatur quando ab agente reducitur in aliam dispositionem. Et ad hoc excludendum dicit, *immateriale*. Quandoque vero variabilitatis principium est compositio alicuius rei ex diuersis, sicut corpora multa variabilia sunt, non solum quia sunt materialia, sed etiam quia sunt ex contrariis composita. Et ad hoc excludendum dicit, *simplicissimū*. Quandoque vero variabilitatis ratio est indigentia eius quod variatur. Quod enim est imperfectum naturaliter tendit in perfectiorem suam. Et ad hoc excludendum dicit, *non indigens*. Deinde ad excludendum motum augmenti subdit, *non augumentabile*. Ad excludendum vero motum decrementi subdit, *non minorabile*. Ad excludendum vero transmutationem generationis subiungit, *ingeneratum*. Id est, non generatum. Quandoque autem dicitur aliquid non generatum, quia nondum accepit esse per generationem, sicut ea quæ in futuro generabuntur. Ad illud modo excludendum subdit, *Non sicut nondum genitum*. Quandoque autem dicitur aliquid non generatum, quia eius generatio est intercepta, sed nondum consummata. Et ad hoc excludendum dicit, *aut imperfectum*. Quandoque autem dicitur aliquid non generatum non simpliciter. Et in quibus hic dicamus illud hominē non esse generatū ab illo, vel si dicamus hominem non esse generatū hominem sed esse generatū animalē. Et ad hoc excludendum dicit, *aut non sicut factū ad hoc*. Id est, ab alio non determinatōe generante, aut illud, quoniam tū ad certū generationis terminum. Quandoque autem dicitur non generatum aut non factum quod impossibile est esse, vel hominē esse asinum. Et ad hoc excludendum subdit, *neque sicut nascuntur*, id est, nullo loco vel nunquam, id est, in nullo tēpore, et nullo modo existentis. Deinde quodlibet de Deo dicitur ingeneratum per oppositum ad præmissa, subdit, dicens quod Deus dicitur ingeneratum sicut omne, id est, quia ipse quodlibet modo est omnia, in quantum omnia in ipso præexistunt. Et ideo hoc opponitur ei quod dixerat, neque sicut nascuntur nullo modo existentis. Dicitur etiam ingeneratum, non sicut nondum genitum sed sicut semper existens. Dicitur etiam ingeneratum, non sicut imperfectum sed sicut per se perfectum existens. Sic ergo ostendit differentiam Dei ad ea quæ non dicuntur

dicuntur generata. Unde consequenter ostendit differentiam Dei a ea quae dicuntur generata. Omnis enim generatio est transmutatio ex hoc toto in hoc totum. Ex quo sequitur quod non sit semper idem. Et ad hoc excludendum dicitur, & idem existens. Quod autem res generata non sit semper idem, ex duobus contingit. Primo quidem, quia determinatur ad esse speciem, non per seipsum totum, sed per aliquam partem, scilicet per formam, & propter hoc corrumpitur & generatur, secundum quod una forma separata a materia, & a materia altera, quod autem est forma determinatur secundum seipsum totum ad suum esse speciem. Secundo, quia res generata determinatur ad suum esse non a seipso, sed ab actione generantis. Et ideo ad hoc excludendum a Deo dicitur, quod Deus existit [idem] sicut [determinatum] ad hoc quod [unum] formiter [se habeat] & [secundum] formam identitatis [non secundum] aliud aut ab alio, sed secundum seipsum & a seipso. Deinde cum dicitur, [Et idem ex eodem] & [Ostendit] quo modo per Deum aliam identitatem habent. Et hoc dupliciter. Uno modo secundum quod tribuit identitatem rebus in propria natura existentibus. Et dicitur quod hoc idem quod est Deus superplendet omnibus ad hoc quod participat suam identitatem secundum virtutem suam convenientiam. Alio modo dat quod sit idem simpliciter. Et hoc quia sunt secundum se diversa dat identitatem ordinis secundum quod alia alius coordinata. Alio modo secundum quod res quae in propriis naturis sunt diversae sunt idem in Deo. Et quantum ad hoc dicitur quod propter abundantiam suae identitatis, & propter hoc quod ipse est omnis identitatis causa. Et contra prae habet in seipso, non diversimode sed eodem modo, sicut diversi effectus sunt unum formiter in eo quod est una & singularis per excessum causa totius identitatis.

Alterum attribuitur Deo.

Alterum autem, quoniam provi-
sive Deus omnibus adest, & omnia in omnibus propter omnium fit sal-
vationem, manens in seipso & propria
identitate, & ingrederetur secundum
operationem unam & impasibilem
stans, & seipsum donans indeclinabili
virtute ad deificationem convertitur,
& alteritatem variam figuram Dei
secundum multiformes visiones, alte-
ra quidam prae hoc quod apparent, ap-
parentibus significare putandum est. Si
enim si animam ipsam sermo forma-
ret corporaliter & partes corporales
simplici circumponeret, aliter intelligen-
temus in ipsa partes circumpositas sim-
plicitati secundum proprietatem ani-
mae, & caput quidem mentem, collum

Deinde cum dicitur, [Alterum autem] & ostendit quomodo al-
terum attribuitur Deo. Et ponit duos modos. Quorum pri-
mus est quod alterum attribuitur Deo in quantum adest omnibus
sicut participantibus ipsum per quandam similitudinem secundum
perfectiones quas per eius providentiam recipiunt, & hoc propter
salutem & bonum omnium fit omnia in omnibus in quantum, scilicet
licet nulla perfectio est in rebus quae non sit aliqua Dei similitu-
do, ita ut dici possit semper suae similitudinis participatio nem in
sapientibus sapientia, in iustis iustitia, in viventibus vita, & in
potentibus virtus, & sic de alijs. Et ne aliquis male intelligen-
ter quod Deus sit omnia in omnibus, excludit a deo modos qui-
bus una creatura fit in alia. Quod quidem contingit dupliciter.
Uno modo per transmutationem eius quod in alio fieri dicitur,
sicut ignis fit in corpore misto per aliquam sui transmutationem,
& cibus fit in corpore misto per hoc quod in corpus convertitur.
Unde ad hoc excludendum dicitur [manens in seipso]. Alio modo
aliquid fit in altero per hoc quod sua actione transmutat illud
in sui similitudinem, sicut ignis generans sibi formam secundum
sui similitudinem fit quod amodo in igne generat. Et hoc ali-
quo modo accedit ad modum quo dixerat Deum in rebus fieri, sed
multipliciter dicitur. Primo quidem, quia ea quae in rebus natura-
libus generantur sibi similia, non semper eadem manent, & ideo ut
convenienter secundum similitudinem, speciei similia sibi gene-
rantur. Et ad hoc excludendum dicitur, [speciei similia sibi gene-
rantur]. Secundo, quia actio agentis quae facit sibi simile, est aliquid agrediens
ab agente in patientem, quod in Deo locum non habet, quia eius actio
est eius substantia. Unde ad hoc excludendum dicitur, [in agredi-
biliter]. Tertio, quia agens creatum facit se in diversis secundum
diversas operationes, quod Deus non convenit. Et ideo subdit, [se-
cundum operationem unam]. Quarto, quia actio agentis faciens

res sibi simile, non est continua & sempiterna sicut actio dei. Et
ideo dicitur, [impasibilem]. Quinto, quia agens naturale simul &
passivum & movetur. Et ad hoc excludendum a deo subditur, [stans].
Sexto, quia virtus agentis naturaliter in sua actione debilitatur,
propter hoc quod simul patitur. Et ad hoc excludendum dicitur, quod
deus indeclinabiliter virtute] donat

autem opinionem sicut in medio ratio-
nis & irrationabilis, peccatus autem
furor, ventrem autem concupiscen-
tiam, erura autem & pedes naturam di-
ceremus, partium nominibus signis po-
tentiarum videntes multo magis alteri-
tatem formarum & figurarum in eo qui
est super omnia sanctus & Deo conve-
nientibus, & mysticis refectionibus
purgari convenit. Et si vis triplices,
corporum figuras impalpabili & infi-
gurabili Deo circumponere, latitudo
quidem divina est dicenda superlatus
Dei ad omnia processus. Longitu-
do autem virtus super tota extensa.
Profunditas autem omnibus existen-
tibus incomprehensibile occultum &
ignorantia. Sed ne lateamus nos-
metipsos ex refectione figurarum
alteritatis, & formarum, incorpora-
les Dei nominationes his quae sunt per
signa sensibilia commiscere, pro-
pter quod de istis quidem in Simbo-
lica theologia. Nunc autem ipsam
divinam alteritatem non variatio-
nem quandam super inconversibiles
identitatis suspicemus, sed unitatem
ipsius multiplicem formationem, &
uniformes multae fecunditatis ad om-
nia processiones.

quis vellet describere animam ad modum corporis, quamvis ipsa
sit simplex aliter quam in corpore intelligemus in ipsa partes
corporeas attributas simplicitati. Nam per caput intelligemus men-
tem, quae praesidet omnibus partibus animae, sicut caput omni-
bus partibus corporis. Per collum autem opinionem, quae me-
dio modo se habet inter rationem scientiam veritatem & inter ir-
rationabiles partes animae scientia veritatis excentes. Per pedes
autem intelligemus furor, id est irascibilem, propter peccat-
is fortitudinem. Per ventrem autem concupiscibilem, propter
ventris molliem, vel quia concupiscencia deditur ventri, sicut
& irascibilis habet sedem in corde, quod est in pectore. Sed per
erura & pedes diceremus significari naturales vires animae nutri-
tiae per quas sustentatur vita. Et ita veretur nominibus partium
corporalium quasi quibusdam signis potentiarum animae secun-
dum similitudinem quandam. Unde multo magis diversitate for-
marum & figurarum in Deo qui est super omnia oportet purgari
a corporalibus phantasys per sanctas expositiones Deo convenientes
& mysticas, quia scilicet accipit ut occultum ex manifesto. Un-
de est si aliquis Deo qui est impalpabilis & ingurabilis velit attri-
buere res dimensionales corporum, sicut Apollolus facit ad Eph. 3.
dicendum erit quod latitudo Dei nihil est aliud quam processus
divinae providentiae, qui omnibus superest quoniam continens om-
nia. Longitudo autem Dei dicitur virtus quae super tota extendit-
tur, penetrans omnia a summo usque ad imum. Profunditas autem
Dei dicitur occulta & ignorata Dei essentia quae est incomprehen-
sibilis omnibus existentibus. Deinde cum dicitur, [Sed ne lateamus
& c.] Ostendit praedictam varietatem ad propositum non pertinere.
Et dicit quod non debemus nos ipsos decipere exponendo Dei
nominationes, quae sunt secundum formas & figuras, quia per hoc
commisceremus istam doctrinam Symbolice, ad quam pertinet
exponere corporales Dei nominationes quae accipiuntur per si-
gna sensibilia. Sed ad praesens propositum pertinet ut alterita-
tem Deo attributam non suspicemus esse aliquam variationem
Dei qui habet supereminentem & inconversibilem, id est intrans-
mutabilem identitatem, sed per hoc intelligamus formationem
secundum quam multiplices formas attribuitur, & tamen omnia
in unum ordinem reducit. Et econverso, uniformitas
multorum processuum divinae fecunditatis
ad omnia, quae pertinent ad pri-
mum alteritatis mo-
dum supra assi-
gnatum.

De simili & dissimili.

Imilem autem Deum si dicat aliquis quidem ut eun-
dem & c. Postquam Dionysius determinavit de co-
di & diversis hinc determinat de simili & dissimili. Et

de simili. Secundo
de dissimili. ibi. [Et
quod oportet de isto
& c.] Circa primum
duo facit. Primo
ostendit quomodo
similitudo attribui-
tur Deo. Secundo
quod Deus est si-
milis Dei nomina-
tio. Theologi autem
existente super omnia Deum sicut ipse
est, nulli dicunt esse similem. Ipsum
autem similitudinem divinam dare his
qui ad ipsum existentem super omnem
diffinitionem & rationem convertuntur
secundum virtutem imitatione &
est divina similitudinis virtus, quae ad-
venientia omnia ad causam convertit.
Illa igitur dicere convenit similia Deo,
& ea secundum divinam imaginem, &
assimilationem. Neque enim ipsis
Deum esse similem, quoniam neque
proprie homo imaginem est similis. Ete-
nim in coordinatis quidem possibile
est & similia ipsis sibi invicem esse &
convertere ad alterutra similitudinem,
& esse ambo sibi invicem similia secun-
dum praecedentem similis speciem. In
causa autem & causatis non recipimus
conversionem. Non enim solis illis vel
istis simile esse donatum est, omnibus
autem similitudinem participantibus
Deus sit causa quod sit similia, & erit
ipsius substantificator similitudinis &
quod est in omnibus simile, vestigio

sa, quia sacra doctrina praedicat illum esse dissimilem & non eun-
dem ordinis cum alijs, quia ipse est ab omnibus diversus, ut patet
Mat. 40. Cui simile fecistis Deum? Et quod magis videtur inop-
inabile, nihil dicunt esse simile Deo, secundum Phil. Deus quis
similis tibi? Et iterum. Non est similis tui in diis domine. Et tamen
hoc non est contrarium ei quod supra dictum est de assimilatione
ne totorum ad Deum eadem enim possunt dici Deo & similia &
dissimilia. Similia quidem secundum quod imitatur Deum, qui non
est perfecte imitabilis a creatura, secundum quod convenit ei idem
in quantum possibile est creaturae. Dissimilia autem secundum quod
causata minus perfectionis habent quam causa. Ne tamen aliquis
intelligeret per hoc quod dicit minus, aliquam proportionem, sicut
contingit in rebus quae sunt unius generis, quorum unum est alte-
ro perfectius, subiungit quod creaturae deficient a Deo non secundum
aliquam determinatam mensuram, sed infinite & incomparabi-
liter, & pro tanto dicuntur ei dissimilia.

qua sola participat similitudinis rationem. Et hoc dependentia
designatur, cum dicitur, effectus esse suae causae, cum vero dicitur quod
coordinata sunt sibi invicem similia, designatur dependentia v-
triusque ad unam causam. Sic igitur patet quod Deus qui est omnium
causa, non potest dici alii similis, sed alia ei similia esse dicuntur.

Deinde cum dicitur,
[Omnibus autem
& c.] Ostendit quo
modo Deus est cau-
sa similitudinis re-
bus. Et dicit quod om-
nia quaecumque par-
ticipant similitu-
dinem, hoc habet a
Deo sicut a cau-
sa quae similia sunt. Si
enim dicitur quod
aliqua secundum
quod conveniunt in
aliqua forma, om-
nis autem forma est
a Deo. Et non solum
est causa similitudinis,
sed etiam est causa
ipsius similitudi-
nis, sicut & supra
dictum est quod non
solum est causa vi-
uentium, sed etiam
ipsius vitae. Et quod
dicitur dicitur simili-
le in quibuscumque
rebus creatis, dicitur
simile quodam
vestigio id est, qua-
dam representatione
ne divinae similitu-
dinis, ex qua per-
ficiuntur non solum
similitudo, sed etiam
omnis unio quae
est in rebus. Deinde
cum dicitur, [Et
quod oportet de isto
dicere & c.] Determi-
nat de dissimili-
mili. Et dicit quod
oportet de hoc cam-
plius dicere, quod
Deus non est simili-
s rebus sed magis
similitudinis cau-

De statione, sessione, & motu.

Vid autem, & de divina sta-
tione, aut sessione dici-
mus quid autem aliud qui-
dem praeter hoc quod ma-
net in seipso ipse Deus, & immobili
identitate singulariter est fixus & super
collocatus, & quod secundum eadem
& circa idem & eodem modo operatur,
& secundum quod ipse intransmutabi-
lis est ex seipso omnino, & quod non
potest ipse in contrarium moveri, & to-
taliter est immobilis; & hoc superflu-
stantialiter? Ipse enim est omnium sta-
tionis & sedis causa, qui est super om-

nia, quia sacra doctrina praedicat illum esse dissimilem & non eun-
dem ordinis cum alijs, quia ipse est ab omnibus diversus, ut patet
Mat. 40. Cui simile fecistis Deum? Et quod magis videtur inop-
inabile, nihil dicunt esse simile Deo, secundum Phil. Deus quis
similis tibi? Et iterum. Non est similis tui in diis domine. Et tamen
hoc non est contrarium ei quod supra dictum est de assimilatione
ne totorum ad Deum eadem enim possunt dici Deo & similia &
dissimilia. Similia quidem secundum quod imitatur Deum, qui non
est perfecte imitabilis a creatura, secundum quod convenit ei idem
in quantum possibile est creaturae. Dissimilia autem secundum quod
causata minus perfectionis habent quam causa. Ne tamen aliquis
intelligeret per hoc quod dicit minus, aliquam proportionem, sicut
contingit in rebus quae sunt unius generis, quorum unum est alte-
ro perfectius, subiungit quod creaturae deficient a Deo non secundum
aliquam determinatam mensuram, sed infinite & incomparabi-
liter, & pro tanto dicuntur ei dissimilia.

Vid autem & de divina statione aut sessione dici-
mus & c. Postquam determinavit Dionysius de si-
mili & dissimili, hic determinat de divina statione
& sessione & motu. Et primo de statione & sessio-
ne. Secundo de motu, ibi. [Quid autem & quando
turbus & c.] Circa primum duo facit. Primo
ostendit quomodo
sessio aut statio attribuitur Deo. Secundo determinat causalitatem
divinae stationis aut sessionis, ibi. [Et hoc superfluitate dicitur, & c.]
attribuitur autem Deo stationem & sessionem tripliciter. Primo
quidem quantum ad hoc quod ipse in se existit & hoc est quod dicitur
cit, quod de divina statione & sessione, per quod immobilitas quae dicitur
designatur, nihil aliud dicere possumus praeter hoc quod ipse non
stat, aut sedet tanquam sustentatus in aliquo altero, sicut nos, sed
in seipso manet, non quidem mobilitate, sicut homo sedet in sede
a qua potest removeri, neque secundum aliquam diversitatem sui
a se, sicut differt homo a loco in quo sedet aut stat, sed secundum
immobilitatem ideitatem, neque iterum communit modo sicut quae
libet

exteriori moueri in contrarium, sed totaliter est immobilis. Deinde cum dicitur [Et hoc est super substantialiter &c.] Agitur de causalitate diuina rationis & sensus. Et dicitur quod ea quae praedicta sunt, attribuantur Deo super substantialiter, quia ipse est causa omnis rationis & sensus quia in rebus creatis inuenitur, inquantum est super omnem sensationem & rationem & omnia stabiliuntur in ipso Deo qui custodit ea ne commouentur a statione vel perueniant in propriis bonis. Deinde cum dicitur [Quid autem & quando?] determinatur de motu diuino. Et primo ostenditur quod modo motus attribuitur Deo, secundo quomodo attribuitur Deo differentia motus, ibi, [Et rectum quidem intelligere &c.] Dicitur ergo primo, quod quando facere scripture doctores, dicunt Deum qui est immobilis moueri, & ad omnia procedere, intelligendum est, sicut docet Dominus. Religiosi enim & secundum rectam fidem existimandum est quod Deus mouetur, non sicut ea quae ab aliis portantur, quia quocunque modo per se mutantur, vel per alterationem, quia aliquid mouetur de qualitate in qualitate, aut secundum motum modalem, quia aliquid mouetur de vno modo mouendi in alterum, sicut de minus albo in magis album, vel de minori quantitate in maiorem, aut secundum motum localem, vel rectum vel circumferentialem, vel obliquum ex duobus compositum, neque in secundum motum intelligibilem, secundum quod intellectu creatis mutantur de vna conceptione intelligibili in aliam, neque secundum motum animalem, secundum quod animal mutatur de vita apprehensione in aliam, vel de vna affectione in aliam, neque de secundum motum naturalem, secundum quod aliquid transmutatur de vna naturae in aliam, sed dicitur Deus moueri, inquantum & omnia dicit ad hoc quod sunt, & inquantum & continet omnia in suo esse, & non solum agit ad substantias, & in ea continet res, sed inquantum & vniuersaliter omnia prouidentur eis rebus & vitam, & sapientiam & virtutes & alia huiusmodi, & in eis conseruat. Ex istis autem effectibus dicitur Deus moueri duplici ratione. Primo quidem, quia ipse prouidendo omnia bis adicit omnibus quodam circuitu qui mensurari non potest omnia concludendo. Cum enim ipse sit mensura omnium a nullo mensuratus, sic, dum circuli diuersae suae praesentiam exhibet, quodam similitudo motus in eo apparet. Nos enim diuersis aditibus non possumus nisi moueamur. Alia ratio propter praedictos effectus dicitur moueri, inquantum operationes, & processiones donorum quae ex ipsa prouidentur rebus conferunt, ad omnia existentia perueniunt. Et sic quodam similitudine motus in Deo apparet, dum prae se habet rationis efficientis, aut sapientiae, aut aliquid huiusmodi in Deo, sicut in summo rerum vertice, & deinde derivatur quasi per quendam defluxum ad alias res. Et non solum theologo motum Deo attribuitur, sed & nobis per mittitur ut decenter laudemus motum Deo immobilis. Deinde cum dicitur [Et rectum quidem &c.] Ostendit quomodo Deo attribuitur differentia motus. Et quia illud quod in recto modo dicitur moueri, vniuerso misera quodam principio vique ad finem, di-

Secundo q^d in ipsa linea circuli est considerare concavitatem & con-
nexum. Et ex parte quidem concavitatis continetur alia, ex parte ve-
ro connexioni continetur ab aliis potest. Tercio q^d id quod circuli inter
mouetur,redit suo circuli motu ad primum a quo incipit moue-
ri. Sic ergo dicitur secundum circulum moueri, in quantum in eo con-
tinetur omnem identitatem & omnis media & omnia maxima, in
quo tangit proprietatem primum & in quantum continet circulan-
tiam, quod pertinet ad rationem concavitatis, & circulantiam q^d
pertinet ad rationem connexionis, in quo tangit secundum prop-
rietatem, & in quantum continet conversionem ad ipsum sicut ad finem co-
rum, quae processerunt ab ipso sicut a principio, quo tangit tertiam
proprietatem. Deinde cum dicitur, Si autem aliquis &c. [Deter-
minat de aequalitate. Supra, de inaequalitate determinatur, p^o ut
est effectus iustitiae, quae potest in aequalitatem vel excludere vel
causare, nunc vero determinat de aequalitate secundum se. Et cir-
ca hoc etiam facit. Primo ostendit qualiter aequalitas Deo attri-
bitur, sicut cum communis ipsa aequalitas. Secundo qualiter attribuit
ut est causae, ibi. [Et sicut ipse per se aequalitas. &c.] Tercio
quod licet attribuitur etiam omnino aequalitatem probabitur ibi. [Et
secundum hoc ut omni p^o acceptis. &c.] Dicit ergo primo, quod
si quis in facia scriptura velit in nomine aequalitatis accipere no-
minationem diuinae identitatis aut diuinae iustitiae, potest hoc
conuenienter facere. Aequalitas enim est vnitatis quantitas. Si ergo
ipsa vnitatis attribuitur Deo secundum seipsum, dicitur Deus esse
aequalis ratione vnitatis diuinae, quae attenditur & secundum eius
simplicitatem, quia non est compositus ex multis, & secundum im-
mobilitatem, quia semper vno modo lo habet. Et hoc est quod di-
cit. [Dicens] et deum esse aequalem sicut simplicem & indeclinabilem. Si vero consideretur diuina vnitatis per comparationem
ad effectus circa quos vniiformiter operatur quantum est ex parte
sui, sic aequalitas ei attribuitur in quantum procedit diffundendo
effectus ad omnia aequaliter & per omnia. Ad omnia dicitur, quia
tantum ad hoc op omnia recipiunt influentiam diuinam operationis.
Per omnia v. ro dicitur quantum diuina op ratio transit per totam
re in principio vique ad finem, & iterum in quantum per vnam re
transit ad aliam dum vititur vna re eamque in alia agere. Sic
igitur vnitatis simplicitatis & immobilitatis pertinet ad rationem
identitatis diuinam, vnitatis autem operationis in effectus pertinet
ad rationem iustitiae. Et ideo dicitur q^d in aequalitate intelligitur
Dei nominatio & eiusdem & iustitiae. Deinde cum dicit. [Et sicut
ipse &c.] Ostendit quomodo attribuitur aequalitas Deo bene cau-
sa. Et dicit q^d dicitur Deum esse aequalem [sicut substantiationem]
rem illi est causam [ipse per se aequalitas], id est, ipse aequal-
tatis in abstracto conuertitur secundum quam quidem aequalitas
in rebus causatur. Deus re facit aequales dupl. ceter. Primo quia
quantum ad actiones & passionem, huc communicationes & rece-
ptiones. Et hoc est quod dicit q^d Deus secundum aequalitatem ex-
celsitatis aequaliter operatur in omnibus & similiter omnia le im-

zem perambulant, dum scilicet ad
 operatur æqualem participatione
 licet vnuquodque passivum susce
 intelligenda est similitudo & æqu
 ptionis prædictæ, secundum æqu
 vnuquodq; proportionally agie
 aut patitur secundum modum suum.
 Et hoc est quod dicitur [secundum sin
 gularum opportunitatem.] Alio mo
 do æqualitas potest considerari in
 re secundum ea quæ rebus insunt, sicut
 forme, quantitates, qualitates, &
 alia huiusmodi. Et quantum ad hoc
 dicitur q̄ Deus operatur æqualem do
 nationem distributam ad omnia. Q
 dum de æqualitate quantitatis, qui
 lem albedinem, neq; omnia magni
 est intelligendum de æqualitate præ
 habet de donis diuinis secundum æ
 est quod dicitur secundum dignitatem
 secundum hoc q̄ omnem &c.] Ostē
 ditur Deo secundum q̄ præhabet
 dicimus Deum esse æqualem, [secun
 nem æqualitatem.] scilicet [intell
 tum ad angelos, qui dicuntur intell
 tur & intellectuales secundum q̄ in
 tum ad homines s; [cū] in m[en]te
 lem.] quantum ad omnia quæ quos
 quantum ad ea quæ sunt a propo
 tatem [præceptis] Deus & [in] f[i]n
 quo est in singulis sed [segregatis.]
 neque secundum aliquam diversitatem
 æqualitas intelligibilis a rationali
 aliquid vni, scilicet [secundum] v
 nis æqualitatis, quæ etiam est exist
 est. Sed præter sunt virtualiter in

CAP. X.

*De omnipotente, vetere dierum,
in quo & de auro & de
tempore.*

LECTIO I.

Vide autem verbo multo-
rum nominum Deum, si-
cut omnipotentem, sicut
veterem dierum laudare.

tem perambulant, dum scilicet actio diuina pertransit in omnia & operatur æqualem participationem suscipientium, in quantum scilicet et vnumquodque passum suscipit effectum agentis. Sed non intelligenda est similitudo & æqualitas ambulationis & susceptionis prædictæ, secundum æqualitatem proportionis, quia vnumquodque proportionaliter agit, aut patitur secundum modum suum. Et hoc est quod dicitur [secundum singulorum opportunitatem]. Alio modo æqualitas potest considerari in re secundum ea, quæ rebus insunt, sicut forme, quantitates, qualitates, & alia huiusmodi. Et quantum ad hoc dicitur, quod Deus operatur æqualem donationem distribuit ad omnia. Quod iterum non est intelligendum de æqualitate quantitatis, quia non omnia alba habent æqualem albedinem, neque omnia magna æqualem magnitudinem sed est intelligendum de æqualitate proportionis, quia vnumquodque habet de donis diuinis secundum æqualem proportionem. Et hoc est quod dicitur secundum dignitatem. [Deinde cum dicitur,] [Et secundum hoc quod omnem &c.] Ostendit quomodo æqualitas attribuitur Deo secundum quod præhabet omnem æqualitatem. Et dicitur dicimus Deum esse æqualem, [secundum] quod præcepit in se omnem æqualitatem, [scilicet] intelligibilem & intellectualem quantum ad angelos, qui dicuntur intelligibiles secundum quod intelliguntur, & intellectuales secundum quod intelliguntur, [rationales] quantum ad homines, & [sensibiles] quantum ad animalia, [substantialem] quantum ad omnia quæ quocunque modo sunt, [naturalem] quantum ad ea quæ sunt a proprio solo, hanc inquit omnem æqualitatem [præcepit] Deus & [in seipso], non vt haberet eo modo quod est in singulis, sed [segregate], id est, singulari modo præ aliis, neque secundum aliquam diuersitatem sicut in creaturis differre æqualitas intelligibilis a rationali, sed [vniuerse], id est, secundum aliquod vnum, scilicet [secundum virtutem] quod est effectiua omnium æqualitatis, quæ etiam est existens super omnia, omnes enim, &c. &c. existunt virtualiter in sua causa secundum eius virtutem.

SUPER CAPVT X. LEC. I.

VIde autem verbo multorum nominum Deū, sicut omnipotentem, &c.] Postquam Dionysius exposuit diuina nomina, quæ signant perfectiones rebus inherentes, vel absolute vel secundum comparationem unius ad alterum, hic exponit quedam nomina quæ dicuntur de Deo secundum rationem vniuersalis principij esse durationis rerum. Dicitur enim Deus omnipotens, inquantum est vniuersale principium omnis esse rerum. Antiquus vero dierum dicitur, inquantum est principium omnis durationis. Et quia nomina durationis sunt ætatis & temporis, ex consequenti determinatur etiam. Et hæc tangunt manifeste in titulo, qui taxat ætatem & tempore. Et hæc tangunt veterem dierum, in quo & de ætate & de tempore. [Diuiditur autem hoc capitulum in tres partes. In prima determinatur de omnipotentia. In secunda de antiquo dierum, ibi. [Dicitur autem antiquus laudator Deus &c.]. In tertia de ætate, ibi. [Oportet autem sicut arbitror &c.]. Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Et dicit q[uod] est [auliorum nomen verbo] sacre scriptur[ę] laudator & sicut omnipotens. Secundum illud Genesis. xvii. Ego Deus omnipotens, ambula coram me & esto perfectus, sicut veterem dierum. Secundum illud Danielis. vii. Antiquus dierum modo Deus dicitur, ibi. [Hoc enim dicitur quidem &c.]. Exponit quomodo Deus dicitur omnipotens. Et circa hoc duo facit. Primo assignat rationem omnipotentie. Secundo exponit quidam quæ dixerat, ibi. [Et enim omnipotens &c.]. Rationem autem omnipotentie ostendit testandum iuxta rem in quibus ratio potentie consideratur. Primo quidem secundum ambitum. Dicitur enim esse magna potentia, siue in naturalibus, siue in rebus humanis quæ multa sunt continent. Et hoc est quod dicit, q[uod] dicitur Deus omnipotens propter hoc quod ipse est [quodam omnipotens sensu] a quadam stabilitate continens tota. Id est, omnia, in quantum à omnia eius potestati subiacent [& ceteris] inquantum omnia eius presidentia subsunt. Secundo vero quantum ad firmitatem. Dicitur enim magna potentia, quæ & in se est immobilis & alia immobilitate tenere potest. Et quantum ad hoc dicit, q[uod] collocaus, &c. [Et signi-
ficat quatuor modos quibus aliquid firmatur. Firmatur enim ali-
quid inquantum est in suo loco naturali, unde omnia corpora natura-
lia in suis locis quiescunt. Et quantum ad hoc dicit, &c. collocas.] Aliqua vero firmantur super ali-
quod, quod eis subiacet, &c. collocas.] Aliqua vero firmantur super ali-
quod, quod eis subiacet, &c. collocas.] Aliqua vero firmantur super ali-
quod, quod eis subiacet, &c. collocas.] Aliqua vero firmantur super ali-

etis & fundans.] Quædam vero firmantur per aliquod ligamentum, sicut patet in dolis que circuis firmantur. Et quantum ad hoc dicitur,] & circumstringens.] Et licet res modo firmatis pertinet ad hoc quod una res firmat per aliam. Potest etiam locatio ad hoc pertinere in vniuerso, quod creature inferiores firmant quodammodo per superiores, quod sunt loca interiora sicut corpora celestia inferiorum corporum. Fundatio vero, ad hoc quod forme fundantur in materiis, et accidentia in subiectis. Circumstrictio vero, ad hoc quod elementa firmantur in misto, et vlti esse partes in toto. Quartus autem modus firmamenti est foris quod vnaqueque res habet firmitatem secundum se habere.

est quod dicit, f. & firmum in se omne perficiens.] Vel potest aliter dici, q. collocat & fundat & conftringit firmans. omnia diuina in falso in se ipsa, quasi diceret, ipse Deus est, & locus & fundamentum & vinculum connectens omnia. Tercio vero ostenditur rationem omnipotentis secundum productionem. Dicitur enim magna potentia secundum productionem. Dicitur enim magis potentia quia producere potest, sicut virtus radix dicitur quia multa producit germina. Et quantum ad hoc dicit, q. diuina falso producit ex sui virtute omnia sicut ex quadam radice omnipotente. Quarto manifestat rationem omnipotentis secundum rationem attractionis. Dicitur enim magna potentia quia ad se aliqua attrahere, vel conuertere potest. Et quantum ad hoc dicit, q. conuertit se in omnia sicut ad ad quancum plantationem omnipotentem. In ipso enim omnia plantatur sicut in primo principio. Deinde cu dicit, Et continens ipsa &c. Jostendit quia dam quia dixerat. Et primo quomodo deitas dicitur continens. Secundo quomodo dicitur omnipotens, ibi. [Dicitur autem omnipotens. &c.]. Dicit ergo primo, q. diuinitas dicitur [continens] inquantum ipsa est [seipso] id est, firmata, vel immobilitas omnium quae omnia sub se existentia firmat, non sicut aliquod principium quod sit de essentia reru quod differibatur in diuersis, sed secundum vnam communem continentiam, quae excedit omnia, & incantem est fortis illa continentia q. non solum dat firmitatem rebus sub se continendis, sed etiam non permittit eis omnino destrui, & in nihilum redigi ea quae eadem ab ipso Deo. Et dicuntur a Deo decidere qui est perfecta essentia, quae quocumque remouetur a sua perfectione, nec ipsa enim in nihilum rediguntur. Deinde cum dicit [Dicitur autem omnipotens &c.], ostendit quomodo deitas dicitur omnipotens. Et dicit quod diuinitas dicitur omnipotens, inquantum omnia tenet, eo modo quo ille qui principatur aliquibus dicitur eos tenere. Nam & philosophi nem dicitur al. quis tenere quae eius cura habent. Si autem aliquis aliquibus principatur tanquam vnus de numero eorum existentem, tenet quidem eos inquantum est principans, sed & tenetur ab eis, inquantum eis permittitur & sub eorum ordine includitur. Deus autem sic omnia tenet q. a nullo tenetur. Et hoc est quod dicit [Summixte gubernat principans. C]ongit autem aliquem aliquibus principari dupliciter. Vno modo per modum timoris. Et ille modo principandi non est efficax ad subditi tenendum. Quia enim contra propriam voluntate in subditi qui timore seruiunt, datur oportunitate, seruitutis iugum exequuntur. Alio modo per modum amoris. Et hic modus principandi est efficax ad tenendum subditos qui voluntarie subduntur. Et hunc modum principandi Deo attribuit, cum dicit, q. sicut omnibus desiderabilis. Omnia enim ipsum desiderant, vt pluries dictum est. Contingit autem aliquod particulare bonum, licet desideretur, non efficax tenere desiderantem, quia cum sit terminatum & finitum, non habet in se omnia quae desiderari possunt, & ideo qui ipsum desiderat propter aliquam bonitatem in eo inueniam, non totaliter in eo quiescit, sed ad aliud transit in quo bonitatem inueniet qui est deus. Sed Deus est sic desiderabilis, q. est omnino interminabilis, unde ex necessitate tenet omnem desiderantem dum in quolibet desiderato obiecto ipse desideratur. Nihil enim est desiderabile nisi inquantum habet aliquam participationem summi boni. Posset autem iterum contingere q. aliquis principans, in persona sua desiderabilis esset, sed leges graues subditis daret quas ipse non teneret, & ideo subditi non efficax esset sub ipso tenerentur, sed hoc a Deo excludendum est subditis, q. omnibus in admittit voluntarias leges. Et ex enim Dei est cuiuslibet creaturae iuxta naturalis inclinatio ipsius ad agendum id quod conuenit ei secundum naturam. Et ideo sicut omnia tenentur a desiderio diuino, ita tenentur a legibus eius, sicut iudum illius Psalmi, Praecepit possuit, & non praecebit, super aliam creaturam. Et propter hoc etiam dicitur. Sap. viij. de diuina sapientia, q. inuenerit omnia disponit. Vnde q. omnibus leges diuinitus innoxiae sunt voluntarie, ostenditur per id quod subditur, q. dulces patres &c. Vbi considerandum est, q. ex amore & desiderio finis exaritur

exoritur

exoritur desiderium eius quod est ad finē adoptatum, vlcimus autē
dium finis est bonitas diuina, ad quā sicut ad finē ordīnāt oēs pre-
mi & particulares fines, in quos res naturaliter inclinantur. Sic
igitur ipsa naturales inclinationes rerum in proprios fines, quas
dicimus esse naturales leges, sunt quidam partus, id est effectus, ef-
fectus dico vel par-
tus amoris, quod di-
uina bonitas amat,
& quidē amor est
diuinus & oīs te-
nes, & insolubilis,
sue hoc intelligi-
tur de amore quo
ipse Deus amat
suam bonitatem,
per quā omnia re-
net, & insolubilis
est, quia ex neces-
sitate ipsa decidentia à seipsa, sicut ex essen-
tia perfecta mota de seipso. Dicitur au-
tem omnitens thearchia & sicut omni-
nia tenens, & immixte gubernatis
principans, & sicut omnibus defidera-
bilis & interminabilis exitiens, & su-
permiens omnibus voluntarias le-
ges & dulces partus diuini & omni-
potentis & indissolubilis amoris ipsius
bonitatis.

LECTIO II.

De antiquo dierum.

non potest quia omnia ex necessitate Deum amant. saltem in eius effectibus.

L. E. C. II.

Dicendum autem antiquus laudatur Deus &c. Postquam Dionysius determinavit de omnipotente, hic determinavit de antiquo deo. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quare Deus dicatur antiquus. Secundo exponit assignatam rationem ibi. [Et quidem & tempus & diem &c.] Tercio manifestat quod dixerat per auctoritatem scripturæ ibi. [Propter quod & in sanctis &c.] Ibi autem considerandum quod non dicitur aliquid antiquum duplici ratione. Primo quidem, quia habet multum temporis. Secundo autem, quia præcedit in tempore ea quæ sunt iuxta. Antiquum autem dicitur quod est in præterito, remota a præsentibus. Et hoc est tempore prius. Sic ergo duplici ratione dicitur Deus antiquus dierum. Primo quia ipse præhabet omnium durationem & æui & temporis. Et per æuum intelligitur duratio quæ mensurat ipsum esse, per tempus autem duratio quæ mensurat ipsum fieri vel moveri. Secundo quia ipse est ante omnes dies & ante ævum, & ante tempora. Deinde cum dicit [Et quidem & tempus &c.] exponit assignatas rationes. Et primo primam. Secundo secundam. Ibi. [Et sicut æui & temporis &c.] Dicit ergo primo, quod cum dicimus Deum esse tempus vel aliquam partem temporis, ut puta diem & quartam partem anni, & cum dicimus ipsum esse ævum, oportet hoc intelligere eo modo quo Deo convenit, non quidem ita quod Deus sit aliquid ævus esse sit aliquid successum & divisibile, ut alteri adiacens, sed dicitur ævum quod est mensura permanentis, inquantum ipse est intransmutabilis secundum omnem motum, quia scilicet nullo alio modo moveretur. Dicitur autem tempus quod est numerus motus, & ex hoc quod ipse Deus semper movetur eo modo quo supra in c. ix. de motu dictum est. Non tamen hic movetur quod in motu eius sit aliqua successio, qualis est in motu qui numeratur per tempus, sed ipse Deus semper est permanens in seipso. Deinde cum dicit, [Et sicut æui & temporis &c.] exponit secundam rationem. Dicitur enim esse ante dies & ævum & tempora, non per modum præteritionis, sicut ea quæ dicuntur antiqua apud nos, sed per modum quod causa prior est effectui, ipse enim est causa & æui & temporis & dierum. Deinde cum dicit [Propter quod & in sanctis, &c.] adducit ad præmissorum manifestationem auctoritates scripturæ. Et dicit quod propter præmissa, in apparitionibus occultæ vultus Dei visumum Deus describitur tanquam novus & tanquam canis. Novus quidem secundum illud Isaie. lxii. Vocabitur tibi nomen novum. Canis autem secundum illud Psalmi. Et visque in senectute & senium Deus ne derelinquas me, & illud Isaie. xlv. Visque ad senectutem ego ipse, & visque ad canes ego portabo. Per hoc autem quod dicitur canis vel senior, significatur antiquitas eius, quod scilicet a principio æternitatis & semper existit. Per hoc autem quod dicitur novus, vel iunior significatur quod ipse est antiquus sine senectute, id est sine aliqua deficientia, vel etiam præteritione, quia sicut supra dictum est, movetur, immobilis manens in seipso, vel quia senescit & antiquitas ad principium pertinere videtur propter filii posteritatem, per hoc quod ambro Deo attribuitur docemur, quod ipse præcedit omnia a principio vultus ad finem. Tertiam expositionem ponit secundum Iero. dei sententiam, quæ nominat ipsum perfectiorem, id est magistram in rebus divinis, quia

dixit quod per verumque istorum præmissorū demonstratur prioritas ipsius Dei, & quæ ipse est principium. Per hoc enim, quod dicitur senior, demonstratur prioritas eius in tempore. Ea enim dicimus seniores quæ sunt tempore priora. Sed per hoc, quod dicitur iunior, designatur prioritas vel principalitas quæ est secundum rationem numeri. Iunior enim dicitur qui minus processit in tempore. Quanto autem in numeris aliquid minus procedit, est prius est. Vinitas enim & numeri propinqui unitati, sunt priores quæ multum processerunt.

LECTIO III.

In tempore, iunior autem secundum numerum principalius habente, quoniam unitas & ea quæ sunt circa unitatem, sunt principaliora numeris qui multum processerunt.

Oporteret autem sicut arbitror & temporis, etiam & ætatis, Postquam Dionysius determi-

LECTIO III.

De auro, & tempore.

 Portet autem, sicut arbitror, & temporis, & aui naturam ex eloquiis videre. Etenim non omnino & absolute ingeni ta & vere aeterna, ubiq;

est, q. xuum hic pro æterno accipit. Deinde cum dicit, [Etiam nō omniū &c.], Determinat trauam xui & temporis. Et circa hoc duo facit. Primo expōit significationem xui & temporis &c. Secundo quomodo xuum & tempus rebus conueniant, ibi. [Oportet igitur quor modis dicitur xuum.]. Secundo quod proprie fit xuum & tempus, ibi. [Secundum q. & proprietates &c.]. Tertio ostendit, quo modo vnuquodque ponatur per alio, ibi. [Est autem quandoquid in eloquijs &c.]. Ponit ergo primo quatuor acceptiones xui sūt æterni. Primo enim vere & proprie dicitur æterna ea, que sunt ingēta, id est, que non habent causam, vt ea que de Deo dicuntur. Non tamen scriptura vbique accipit se æternum, sed aliquando ea que sunt incorruptibilia, quia nunquam esse desinunt, & immortalia, quia nunquam desinunt viuere, & inuariabilia, quia non variantur de forma in formam, vel de quantitate in quantitatem, & semper existētia eodem modo, que semper in eodē habitudine se habent, sicut sunt angeli, de quibus in Psalmo dicitur, [Leuamini portæ æternales, & illud.]. Illuminatio tu mihi absterget a mortuis æternis, & alia huiusmodi, hic est secundus modus. Tertio modo signatur nomine xui vel æterni omnia que sunt antiquissima, sicut sunt corruptibilia, sicut est illud Deuteronomio, 3. 7. Depomis colligi æternorum. Quarto modo tota congeries nostræ temporis appellatur xuum vel æternum, vt est illud Romæ, vltimo. Secundum reuelationem myserii temporibus æternis tacti. Deinde cum dicit, [Secundum quod & proprietates &c.]. Ostendit quid proprie dicatur xuum & tempus. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quid proprie fit xuum. Secundo quid proprie fit tempus, ibi. [Tempus autem &c.]. Tertio probat per authoritatē scē scripturæ, ibi. [Propter quod & nos &c.]. Dicit ergo primo quod omnia præmissa significantur nomine xui secundum quod aliquid participat de proprietate xui. Nam proprie xuum est quod est ætinquum, id est non de nouo incēpit esse, & quod est inuariabile, quia non est mensura motus, sed ipsius esse intrasmutabilitatis, & quod totum secundum totum meretur, per quod differt a tempore, totum enim tempus nō mensurat totum motum secundum se totum, sed secundum diuersas partes partes mensurat diuersas partes motus. Est enim tempus numericus motum secundum prius & posterius. Sed quia esse quod mensurat æternitas, non habet prius & posterius, cum sit inuens & inuariabile, & ipsa æternitas est simplex, non habens prius & posterius, sic quicquid mensurat secundum se totam mensurat. Deinde cum dicit, [Tempus autem vocat &c.]. Iolledit quid proprie fit tempus. Est dicit q. proprie tempus dicitur quod secundum se est mensura generationis & corruptionis, & cuiuslibet variationis, & omnis diuersæ habitudinis. Deinde cum dicit, [Propter quod & nos &c.], confirmat dictam differētiā temporis & æternitatis, per authoritatē scripturæ, que dicit nos in hac vita transmutabiles esse contentos sub tempore, & quod tunc participabimus æternitate, quando consequemur vitam incorruptibilem, & semper eodem modo

modo se habentem, prout dicitur Math. 5. quod ibunt iusti in vitam æternam. Et apostolus dicit. 2. ad Corinth. 4. Quæ videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Deinde cum dicit. [E]t autem quando in eloquiis &c. ostendit quomodo in sacra scriptura unum ponitur pro altero. Et dicit. q. in sacris eloquiis, quan

doque id quod est
temporale nomi-
ne cui, siue eterni
laudatur, vt supra
dictum est, sicut di-
cuntur mores vel
colles eterni pro-
pter antiquitatem.
Quandocumque autē
eternitas tempora-
li nomine designa-
tur secundū illud
Psalms. Tu autē
temi idem ipse es,
& annui non de-
ficient, scilicet scia-
mus, quod ea quę
magis proprie im-
mobiliter existit,
deficiunt per
ternitatem, quę
autem existit in
generatione & cor-
ruptione, defini-
untur per tēpus.
Deinde cum dicit,
Oportet autē non
simpliciter & Jo-
stendit quomodo
res se habeant ad
ternitatem & tem-
pus. Et dicit, quod
ea quę dicuntur in
scripturis eterna,
non oportet arbi-
trari esse simpliciter
& aqualiter si-
mul eterna Deo,
qui est ante eter-
nitatem, participa-

dit eterna, sed & incorruptibilia, &
immortalia, & inuariabilia, & existen-
tia eodem modo, sicut quando dicit,
Eleuamini portę aternales, & similia.
Multoties autem & antiquissima xui
nominatione figurat, & totam rursus
temporis appositionem secūdum nos,
quando xuum appellat, secundum qd
& proprietates xui est antiquum, & in-
uariabile, & totum secūdum totum
metiri. Tempus autem vocat, quod
in generatione, & corruptione, & va-
riatione, & aliquando aliter se habet.
Propter quod & nos hic secundū tem-
pus terminatos, xuo participaturos
theologia dicit, quando incorrupti-
bile, & semper eodem modo habens
xuum consequitur. Est autem quan-
do in eloquiis & temporale xuum glo-
rificatur, & eternum tempus, quam-
uis scimus, ipsis magis, & magis pro-
prię existentia xuo, & ea quę sunt in
generatione, tempore, & dicta, & mō-
strata. Oportet autem non simplici-
ter coeternā Deo, qui est ante xuum
arbitrari eterna dicta. Sequentes autē
venerandissima eloquia inconfusi-
bilia, eterna quidem & sine tempore se-
cundum cognitos sibi subaudire mo-
dos, media autem existentium & factō-
rum quęcumque secundum aliquod quā-
dum xuo, secundum aliquid vero tem-

Intell. cum scri-
pturum oportet aliqua intelligere esse eterna secundum certos,
modos, scilicet inquantum exsunt immutabiles & sine tem-
pore, sicut sunt huiusmodi angelici spiritus. Sed ita que sunt media
inter existentia immobiles, & ea que generantur & corrumpun-
tur, secundum aliquid participant tempore, & secundum aliquid
eternitate, sicut corpora celestia conueniunt quidem cum supe-
rioribus spiritibus, inquantum sunt incorruptibilia secundum sub-
stantiam, & secundum hoc participant eternitatem. Inquantum
autem transmutantur secundum locum, conueniunt cum genera-
libus & corruptibilibus, & sic participant tempore, sed Deum
conuenit laudare communiter & per eam, & per tempus, quia ip-
se est causa & temporalium, & eternorum, & est supra eternitatem,
& tempus, prout eternitas, & tempus intelligitur participata a
creatura, & conuenit etiam cum laudare sicut antiquum dierum,
prout est prior & superior omni tempore, & ipse variat quatuor
partes anni & omnia tempora, & tamen ipse exsistit immobiliter
ante omnia secula, inquantum ipse est non solum prior & superior
tempore, sed etiam eius est eternitate prior participatur a crea-
turis, & sic regnum eius est regnum omnium seculorum, tam tem-
porum quam eternorum.

SVPERCAP. XI. LECTIO I.

A Ge igitur, diuinam & principem congregationis pacem. Superius Dionysius exposuit diuina nomina, quibus signatur perfectiones procedentes a Deo in creaturas. Vnaquisque enim res appetit suam perfectionem, quam a Deo participat, & amat eam, & cum adepta eius fuerit quiescat; appetitus eius, in qua quiescat, consistit quietis & ratio pacis. Et: hoc apud Dionysium procedentibus determinat, & etiam de ipsius perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas secundum quod in abstracto considerantur. Hic se enim in abstracto consideratum dicitur, per se esse, & similiter de alijs. Et hæc duo apparent in titulo. Diuiditur ergo, ca. titulus in duas partes. In prima determinatur de diuina pace. In secunda de perfectionibus a Deo procedentibus secundum quod perse in abstracto considerantur. ibi. Sed quoniam alibi per eipsum in abstracto considerantur. ibi. Autem prius diuiditur in duas. In prima determinatur de pace secundum qd pertinet ad diuinam naturam. In secunda, secundum quod pertinet ad Christi incarnationem, ibi. [Quod dicit quidem aliquis de benignitate &c.] Circa primum duo

facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur. ibi. [I]psa est enim omnium vniuersa &c. [I]tē autem considerandum quod proprie aliquid habere pacem dicitur in seipso, ex eo quod scilicet appetitus eius in proprio bono adeptus, quod quidem concingit ei, non est aliquid repugnans quod talem quietem impedit, neque interius neque exterius. Si ergo extra aliquid habere dicitur ad seipsum, & ad alia ex quadā viuiōne qua omni sui repugnātia excluditur, quod quidem, vniū in nōmīne hoc congregatōnis hoc intelligitur eū dicit, quod debe-

CAP. XI.

*De pace, & quid vult per se esse,
qua per se vita, et qua per
se virtus, & que ita
dicuntur.*

LECTIO I.

A Geigitur, diuinam & princi-
pem congregationis pacem
hymnis pacificis laudemus.
Ipsa enim est omnium vni-
taria, & vniuersorum & consensus
& connaturalitatis generatiua & operati-
ua, propter quod & omnia ipsam desi-
derant, diuisibilem ipsorum multitu-
dinem conuertentem ad totam vni-
tatem, & naturalem omnis rei bellum
ymmentem ad conformem cohabitatio-

Secundo exponit ea in speciali. ibi. [Igitur de ipsa quidem diuina pace &c.] Circa primum duo sci. Primo ostendit quod diuina pax faciat in rebus. Secundo qualiter hoc diuersimodo faciat in diuersis. ibi. [Participatione diuina pacis &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit causalitatem effectum diuina pacis. Secundo quomodo est causa finalis. ibi. [Propter quod & omnia ipsam desiderant &c.] Quia vero recte nomen pacis magis frequenteratur in rationalibus creaturis in quibus manifestius ratio pacis inuenitur, ex eis considerandum est, quod proprie sit pax & in quo ratio pacis consistat, hoc enim est qd. diuina pax effectus in rebus producit. Dicuntur autem aliqui homines habere pacem, quando voluntates eorum concordant in vno, sic enim vni aliter non auerteretur. Quid autem multi concordant in vnum contingit ex hoc qd. in aliquo vno communicant, puta qui communicant in vniuersitate, concordant ad bonum commune ciuitatis, & simile patet in alijs. Sic igitur ad rationem pacis duo concurrunt. Primo quidem qd. aliqua sint vniuersa. Secundo quod concordent ad vnum, & secundum hoc etiam pax in rebus naturalibus dicitur. Et ideo Dionysius dicit qd. diuina pax est vniuersi omnium, quantum ad primum, inquantum scilicet facit omnia communicare in vno, & iterum, & generatius quantum ad primum inuicem, & operatius quantum ad gubernationem & consensus & conaturalitatis vniuersorum, vt consensus referatur ad concordiam voluntatum, conaturalitas ad concordiam naturalium appetituum. Vbi considerandum est quod & si aliqua discordent quantum ad fines proprios, omnia tamen concordant in appetitu huius vltimi. Denique cum dicitur propter quod & omnia ipsam desiderant &c.] ostendit quomodo diuina pax est causa finalis omnium rerum. Est autem naturale cuiuslibet rei vt vniuersum desideret sic & esse & bonum. quia per diuisionem res deficit & corrumpitur & bonitas rei minoratur. Et quia diuina pax causat vnitatem in rebus, ideo concludit qd. omnia suo modo desiderant diuinam pacem, inquantum etiam est omnium vniuersa. Et hoc est quod dicitur distribibilis ipsorum multitudinem concordentem ad eam vniuersam. Quia scilicet ea quae sunt in se diuisa in toto adunantur, inquantum sunt partes vniuersae, & similiter inquantum, sicut supra dixit, est generatius & operatius consensus & conaturalitatis, cui respondet quod hic subditur & naturale rei bellum vniuersum ad conformem cohabitationem. Ea enim quae naturaliter se invicem impugnant, propter contrarietatem quam habent in proprijs naturis, concordant in ordine & vniuersi, secundum quem quod modo & quae concordant in vniuerso.

mundo, & hoc est ex participatione diuinae pacis, quae quantum ab omnibus desideratur, habet rationem suam. Deinde cum dicitur [Participatione diuinae pacis &c.] ostendit quomodo praedicta diuina pax efficiat in diuersis. Et primo quomodo in superioribus creaturis. Secundo quomodo in inferioribus. ibi. [Et subiecta vniunt &c.]

Tertio quomodo committer in omnibus, ostendens modum praedictorum. ibi. [Quae simpliciter superueniunt &c.] Est autem considerandum, quod si alia pax procederet abundantius alia superem creaturam participaret, ut per eas possint quodammodo ad infinitum derivari. Supremas ergo creaturas dicit esse digniores de numero congregationum virtutum, quia scilicet in tanta abundantia congregationum diuinae pacis participant, ut etiam aliarum congregationum sint. Harum enim virtutum vnaqueque per participationem diuinae pacis triplicem vniuntur habet. Vna quidem est a seipsa secundum quod vnaqueque earum secundum se est aliquid vnum. Alia vero vna est, secundum quod vna vniuntur ad aliam in ordine vere vniuntur. Tertia vero vniuntur ad secundum quam vniuntur ad vnum principium pacis omnium rerum, id est, ad Deum. Et sic ipse tripliciter vniuntur, ita tripliciter vniuntur ea quae eis subduntur. Et hoc est quod dicitur [Et subiecta vniuntur] vnumquodque scilicet eorum ad seipsum, & ea ad inuicem & omnia ad vnum causam & ad perfectum principium pacis omnium, scilicet Deum, in quem sunt in vltimum finem & primum finem omnia reseruntur. Deinde cum dicitur [Quae simpliciter superueniunt &c.] ostendit quid diuina pax faciat communiter in omnibus. Et dicit quod prima causa pacis omnibus superuenit simpliciter, quia licet diuersa sint in quibus operatur, tamen ex parte operantis non est aliqua diuersitas nec in operatione nec in modo operandi. Ostendit autem quod superuenit rebus & ad conservandam unitatem pacis & ad instruendam. Vnde ait pacis in tranquillitate ordinis consistit, ut Augustinus dicit. xix. de Civitate Dei. Ad quam quidem tranquillitatem ordinis tria requiruntur. Primo quidem ut ab inuicem distinguantur. Non enim potest esse ordo nisi distinctio. Et ideo dicitur, quod [omnia distincta] Secundo necesse est ad tranquillitatem ordinis, ut rerum distinctio nulla exeat limitum suarum naturarum. Et ad hoc pertinet quod dicitur [terminata]. Tertio requiritur quod haec distinctio & terminatio stabilis sit. Et ad hoc pertinet quod dicitur [firmata]. Inquin si rerum distinctio & terminatio non esset firma, sed vna res a termino egrediens, alterius fines inuaderet, confunderetur ordo rerum, & hoc non esset tranquillitas ordinis. Dicit autem, quod [omnia distincta & terminata & firmata] sunt quibusdam viciis. [conclusus] [diuersorum] viciis similitudine sensibilibus rerum. Consequenter enim si multa tabulae eriguntur secundum aliquem ordinem, ut quidam vides in istis, tunc quibus creatae tabulae firmantur, ita rerum distinctio & terminatio perfectioribus & virtutibus rebus a Deo indistinctis quibusdam viciis rerum distinctarum firmatur. Modum autem huiusmodi qui pertinet ad conseruationem pacis manifestat subdicens [Et non sunt diuisi, &c.] Et dicit quod Deus non per mittit res distinctas effundi ad interminatum & infinitum, ut scilicet operationes & transmutationes rerum non tendant in aliquod certum terminum & finem, quasi sint inordinatae & non collocatae ad id, firmata in aliquo principio conseruatione. Ita autem effusio in infinitum opponeretur vniuntur rerum triplici, quam supra dixi fieri in rebus per participationem diuinae pacis, colligeret enim vniuntur ad primum principium non perueniendum. Et quantum ad hoc dicitur [Et deserta a Deo facta] tolleretur & vniuntur ad seipsum. Et quantum ad hoc dicitur [Et excentra ab inuicem] tolleretur & ordinata vniuntur ad seipsum. Et quantum ad hoc dicitur [Et in se inuicem] omni mixture conspecta, per quam ad conseruationem rerum ad inuicem, supple essent omnia ad infinitum effundi sinerentur.

LECTIO II.

Cur de ipsa quidem diuina pace quodcumque est &c. Postquam Dionysius ostendit causalitatem diuinae pacis in communem, hic

prosequitur de ea in speciali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod de diuina pace dici possit in speciali. Secundo manifestat propositum. ibi. [Et primo quidem hoc &c.] Dicit ergo primo, quod neque licitum est neque possibile non solum alicui hominum, sed neque alicui existentium creaturarum dicere ordo, aut cogitare cor

de ipsam diuinam pacem secundum quod in se est, & ipsam diuinam pacem, quod quidam sanctus nomine Iustus vocat ineflabilem Dei, quia scilicet neque nos Deum esse possumus, neque ipse se sciretur non bis, quod nos ipsum secundum quod est, perfecte cognoscere possumus. Ad id autem silentium pacis quia signum peruenire pacis solet esse strepitus & clamor. Ad id autem pacem immobilitatem Dei ad omne processum, qui a nobis cognoscitur, quia enim procedere dicitur secundum quod suam similitudinem in res distinguit, tamen quia ab alijs possit discerni. Et hoc est quod dicitur: [Non velata per concretum ad opposita] ut puta album habet concretum cum nigro, in quantum conuenit cum eo in genere, tamen haec conuenientia non impedit quin album in propria natura cognoscatur secundum quod distat a nigro. Similiter etiam propria virtus vniuntur, neque habet virtutem propriam consequens speciem. Et hoc est quod dicitur [neque habet virtutem propriam consequens speciem]. Quia scilicet neque puritas rei habetur per diligentem, id est perfectam vniuntur, neque e converso, sicut album per hoc quod differt specie a nigro secundum puritatem suam speciem, non impedit quin vniatur ei secundum generis, neque e converso. Ex his igitur concludit quod debemus considerare vnam quandam simplicem naturam quae per modum vniuntur facit pacem in rebus, scilicet naturam diuinam quae vniuntur omnia sibi ipsi dum omnia sibi assimilant, per influentiam suorum donorum & ad se ordinant sicut ad vltimum finem, & iterum vniuntur vniuntur quod est sibi vniuntur & inuicem sibi, id est vniuntur vniuntur, prout vna res conuenit cum altera quocumque modo. Rem alteri, prout vna res conuenit cum altera quocumque modo. Haec enim diuina natura sic conseruat omnia secundum quandam conuenientiam non confusam, id est, non inordinatam ad inuicem, ut simul sint incommixta, id est, non mixta & tamen concreta. Non mixta quidem dum vnumquodque coordinatur ad inuicem suam speciem, & concreta secundum quod coordinatur ad inuicem. Deinde cum dicitur [Propter quam diuinam mentem &c.] ostendit causam diuinam pacis quantum ad angelos. Secundo quantum ad animas rationales. ibi. [Propter quam vna & indissolubilis &c.] Dicit ergo primo, quod propter primam & simplicem causam pacis vniuntur [diuinam mentem] id est, angelis, eam causam pacis vniuntur vniuntur vniuntur secundum quod vniuntur vniuntur. Secundo prout quidam vniuntur ordine quodam alijs angelis vniuntur. Tertio secundum quod vniuntur vniuntur ad hoc quod conueniuntur rebus diuinis, quae sunt collocatae super omnem mentem, & haec conuenientia est nobis ignorata. Deinde cum dicitur [Propter quam animam &c.] ostendit effectum diuinam pacis in anima rationali, prout scilicet ad vniuntur reducitur. In qua quidem reductione triplex gradus consideratur. Primo enim anima dicitur habere largissimam rationem, in quantum ratio se ad diuersa diffundit ex multis actibus vel effectibus naturam rei inuestigantem. Secundo ergo primo quod dicitur ad vniuntur intellectus rationalis puritatis seu simplicis. Nul- lum enim effectum habet intellectus rationalis nisi ad intelligibilem veritatem perducere. Tertio quodam ordine per huiusmodi immaterialem & intellectusalem veritatem peruenit anima secundum proprietatem suam virtutis, ut vniatur Deo qui est supra intellectum, cui non ita perfecte anima in hac vita vniuntur potest fieri angelis boni. Deinde cum dicitur [Propter quam vna &c.] ostendit effectum diuinam pacis quantum ad totum vniuntur. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quid diuina pax perficit in vniuntur. Secundo ostendit per quem modum ibi. [Transit enim per-

ipse secundum omnem huiusmodi processum in seipso inordinabiliter manet. Conueniuntur autem quae & immobilitas pacis sicut & silentium, quia ea quae pacem inueniuntur hoc ipso quietem quandam habere videntur. Haec ergo non de diuina pace & silentio & quiete dicere aut cogitare non possumus, quomodo si licet quiescit & silentium agit, sicut dictum est, & quomodo tota supereminenter vniuntur in seipsa, & intra seipsam, & ad seipsam totam se diuina pax. Vniuntur autem supra dictum est, ad rationem pacis per tunc. Inueniuntur autem aliqua quae in seipsis diuersa sunt, sed vniuntur in aliquo vno, sicut multi homines vniuntur in vna domo, sed Deus in seipso vniuntur est. Est autem aliquid quod in seipso quidem vnum est, sed tamen intra se ipsam non est vniuntur, sicut vniuntur homo intra seipsum non est vniuntur, quia multa & diuersa intra seipsum continentur. Sed Deus intra seipsum est vniuntur, quia nulla diuersitas inueniuntur in ipso. Inueniuntur etiam aliquid quod intra seipsum est vniuntur, quia non componitur ex diuersis partibus, sed tamen non totum sibi toti vniuntur, quia vna pars eius non est vniuntur cum altera. Sed Deus totus ad se totum vniuntur, quia in eo nullus est numerus partium, sed est omnino simplex, & tanta est eius vniuntur, quod neque cum ingreditur ad seipsum, intelligenda scilicet & amando, neque cum multiplicat seipsum, per hoc quod multiplicat sui similitudines imprimi rebus, deestlingit propriam vniuntur, sed propter excessum vniuntur eius quae superat omnem vniuntur, sic deitas procedit ad omnia per sui similitudines rebus eo munificat quod tamen tota manet intra seipsam, sicut sigillum quod imprimat suam imaginem & similitudinem quicunque certis, & tamen idem manet identitate quod est. Huiusmodi ergo cum sint ineffabilia & ignota nobis, oportet attribueri soli Deo qui se per se perfecte cognoscit, eo quod ipse existit super omnes participationes eius, quae intelligi & quae dici possunt ab intellectu creato. Deus enim est supra omne esse, & supra omnem vitam, & supra omnia huiusmodi quae a creaturis participantur, & ita cum conaturali se intellectu creato quod intelligat & dicat Dei participationes, ipsum Deum qui super omnia huiusmodi est, neque perfecte intelligere, neque perfecte dicere potest. Hoc est ergo quod de diuina pace dicere intendimus, ipsius scilicet diuinam pacis participationes sicut est possibile nobis qui deficiamus ab intelligendo diuinam non solum ab angelis, sed & a viciis bonis & perfectis. Deinde cum dicitur [Et primum quidem &c.] ostendit in speciali causalitatem diuinam pacis. Et primo quantum ad ipsam pacem creatam secundum se consideratam. Secundo quantum ad ea in quibus inueniuntur pax. ibi. [Et omnia ad se inuicem &c.] Dicit ergo primo quod hoc primo dicendum est, quod Deus ipsam pacem per se consideratam in abstracto facit esse & in vniuntur & in particulari consideratam. Accipitur enim hic subsistere communiter pro esse. Non est enim aliqua pax creata per se subsistens. Deinde cum dicitur [Et quod omnia &c.] ostendit causalitatem diuinam pacis quantum ad ea quae participant pacem. Et primo in communem. Secundo in speciali. ibi. [Propter quod diuinam mentes.] Dicit ergo primo, quod dicendum est quod diuina pax facit omnia ad se inuicem concreta. Nihil enim est in rebus quod non habeat cum aliquo alio vniuntur, vel per conuenientiam in specie vel in genere, vel in aliquo quocumque ordine, sed quia haec

vanitas distinctiones rerum non tollit, ideo dicitur quod est inconfusa. Et ad hoc exponendum subdit, quod in praedictam inconfusam vniuntur sunt oia [vniuntur indistincte, & indistincte] quia, si vniuntur quod Deus rebus indistincte, nihil est quod auferre possit vel diuidendo vel faciendo magis distare. Non enim est possibile quod album & pallidum vel diuidi

indistincte vniuntur & indistincte, tantum pura singula secundum propriam speciem subsistunt, non velata per creationem ad opposita, neque ebrietate aliquid vniuntur diligentie & puritatis. Vnam igitur quandam & simplicem pacis vniuntur contemplatur naturam, vniuntur vniuntur sibi ipsi, & illis ipsis & sibi inuicem, & saluam omnia in non confusa omnium continentia & immixta & conuenientia. Propter quam diuinam mentes vniuntur intellectibus suis vniuntur & vniuntur, & rursum ad ignotam ascendant super mentem collocatorem conjunctionem. Propter quam animarum largissimas ipsorum rationes vniuntur & ad vitam intellectualem congregantur puritatem, proueniunt iuxta proprietatem suam via & ordine per immaterialem & simplicem intellectum ad ea quae est super intellectum vniuntur.

Quia ab alijs possit discerni. Et hoc est quod dicitur: [Non velata per concretum ad opposita] ut puta album habet concretum cum nigro, in quantum conuenit cum eo in genere, tamen haec conuenientia non impedit quin album in propria natura cognoscatur secundum quod distat a nigro. Similiter etiam propria virtus vniuntur, neque habet virtutem propriam consequens speciem. Et hoc est quod dicitur [neque habet virtutem propriam consequens speciem]. Quia scilicet neque puritas rei habetur per diligentem, id est perfectam vniuntur, neque e converso, sicut album per hoc quod differt specie a nigro secundum puritatem suam speciem, non impedit quin vniatur ei secundum generis, neque e converso. Ex his igitur concludit quod debemus considerare vnam quandam simplicem naturam quae per modum vniuntur facit pacem in rebus, scilicet naturam diuinam quae vniuntur omnia sibi ipsi dum omnia sibi assimilant, per influentiam suorum donorum & ad se ordinant sicut ad vltimum finem, & iterum vniuntur vniuntur quod est sibi vniuntur & inuicem sibi, id est vniuntur vniuntur, prout vna res conuenit cum altera quocumque modo. Rem alteri, prout vna res conuenit cum altera quocumque modo. Haec enim diuina natura sic conseruat omnia secundum quandam conuenientiam non confusam, id est, non inordinatam ad inuicem, ut simul sint incommixta, id est, non mixta & tamen concreta. Non mixta quidem dum vnumquodque coordinatur ad inuicem suam speciem, & concreta secundum quod coordinatur ad inuicem. Deinde cum dicitur [Propter quam diuinam mentem &c.] ostendit causam diuinam pacis quantum ad angelos. Secundo quantum ad animas rationales. ibi. [Propter quam vna & indissolubilis &c.] Dicit ergo primo, quod propter primam & simplicem causam pacis vniuntur [diuinam mentem] id est, angelis, eam causam pacis vniuntur vniuntur vniuntur secundum quod vniuntur vniuntur. Secundo prout quidam vniuntur ordine quodam alijs angelis vniuntur. Tertio secundum quod vniuntur vniuntur ad hoc quod conueniuntur rebus diuinis, quae sunt collocatae super omnem mentem, & haec conuenientia est nobis ignorata. Deinde cum dicitur [Propter quam animam &c.] ostendit effectum diuinam pacis in anima rationali, prout scilicet ad vniuntur reducitur. In qua quidem reductione triplex gradus consideratur. Primo enim anima dicitur habere largissimam rationem, in quantum ratio se ad diuersa diffundit ex multis actibus vel effectibus naturam rei inuestigantem. Secundo ergo primo quod dicitur ad vniuntur intellectus rationalis puritatis seu simplicis. Nul- lum enim effectum habet intellectus rationalis nisi ad intelligibilem veritatem perducere. Tertio quodam ordine per huiusmodi immaterialem & intellectusalem veritatem peruenit anima secundum proprietatem suam virtutis, ut vniatur Deo qui est supra intellectum, cui non ita perfecte anima in hac vita vniuntur potest fieri angelis boni. Deinde cum dicitur [Propter quam vna &c.] ostendit effectum diuinam pacis quantum ad totum vniuntur. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quid diuina pax perficit in vniuntur. Secundo ostendit per quem modum ibi. [Transit enim per-

fecte &c.] Dicit ergo primo, quod propter praedictam simplicem naturam est quodam vna & indissolubilis complexio omnium, secundum scilicet quod omnia conueniunt in vno ordine vniuntur, si qui indissolubilis manet secundum quod ex Deo in ipso vniuntur so quodam armonia, id est, proportionata concordia causatur. Et hoc est quod exponit subdicens [Et concordatur consonantia perfecta] Nihil enim est aliud armoniam quam concordans consonantia. Haec autem concordans consonantia in rebus, causatur secundum consensum & conaturalitatem. Vnde scilicet referatur ad concordantiam voluntatis in his quae voluntatem habent, conaturalitas autem ad concordantiam naturalis appetitus. Haec autem armonia complexio siue concordans consonantia, & ordinem habet & firmitatem. Vnde quantum ad ordinem dicitur [Et congregata inconfusa]. Conclusio n. ordinem tollit,

unde illa in confusa congregantur quae secundum ordinem quodam complexione habent ad inuicem. Quantum autem ad firmitatem subdit [Et indissolubilis contenta]. Est enim indissolubilis firmitas in rerum complexione, non ex congregatorum multitudine, sed ex virtute vniuntur causae continentis & in vnum congregantis. Deinde cum dicitur [Transit enim perfecte &c.] ostendit quomodo praedicta armonia concordans statuatur in rebus ex diuina pace. Haec autem modum connexionis exponit tripliciter. Primo quidem quantum ad ea quae conueniuntur. Secundo quantum ad ipsam conuenientiam. ibi. [Et omnia consonantia &c.] Tertio quantum ad causam conuenientiam. ibi. [Videlicet diuina pax facit &c.] Dicit ergo primo, quod ideo dictum est quod propter diuinam naturam vna & indissolubilis conuenientia in omnibus consistit [quia pax perfecta totalitatis] id est, pax quae est a causa vniuntur facit perfectam, secundum quod causae totales dicuntur vniuntur facit perfectam, secundum quod pax pertransit a prima causa ad omnia existentia [secundum quod virtus vniuntur primae causae] vniuntur id est, faciens virtutem in rebus, est praesens omnibus [simpliciter] id est, abique aliqua sui multiplicatione [et immixta] quia rebus non permiscetur, sed secundum suam essentiam est rebus absoluta. Haec quidem pax diuina ad omnia transit, omnia vniuntur in hoc, quod quodam ordinem. Qui quidem ordo consistit in hoc, quod quodam extrema coniunguntur alijs extremis per media. Nam supra inueniuntur in finis per media, & infima conueniuntur ad res ipsas ad supremis per media, & sic omnia coniunguntur secundum vnam conaturalitatem amicitiam. Et non solum diuina pax coniunge extrema extremis per media, sed etiam vltimis omnia coniungit sibi ipsi, in quantum dat omnibus suo modo ut ipsa diuina pax fruiatur, & infima creaturae & quicquid est infimum in quocumque creatura. Et hoc est quod dicitur [Et extremis omnis rei terminationibus]. Nihil enim est ita infimum in rebus, quod non aliquo diuino dono participet, ex qua participatione foretur ut habeat conaturalitatem amicitiam ad alias creaturas, & ut ordinetur ad Deum sicut ad vltimum finem, qui est frui Deo. Deinde cum dicitur [Et omnia consonantia facies &c.] ostendit modum praedictae connexionis quantum ad ipsam conuenientiam. Ratio autem connexionis in quadam unitate perficitur, & ideo secundum modum unitatis attenditur modus connexionis. Est autem considerandum quod unitas attribuitur rebus, multipliciter. Aliquid enim est, quod est simpliciter & secundum se vnum, sicut aliquod simpliciter vnum in seipso. Et quantum ad hoc dicitur quod facit omnia consonantia vniuntur. Dicitur autem aliquid simpliciter vnum, non secundum seipsum, sed per relationem ad aliquid quod est alterum vel ratione, ut nomine tantum, sicut si arcum dicamus idem circulo, vel vestem indumento. Aut est alterum secundum rem, sicut si dicamus, fortis Platonis est idem species, & equus boni est idem generis. Et quantum ad hoc dicitur [identitatem]. Vnum cuius dicitur ab ipso, sed idem relatiue. Aliquid vero est quod non est vnum simpliciter, sed quasi ex multis adunatum, sicut omne compositum. Et quantum ad hoc dicitur [vniuntur]. Aliquid vero est quod neque simpliciter, neque secundum se vnum dicitur, sed per relationem ad alterum, sicut vniuntur congregatorum. Et ideo subdit [congregacionibus] Congregata enim minus habent de ratione unitatis quam

concordatur consonantia perfecta] Nihil enim est aliud armoniam quam concordans consonantia. Haec autem concordans consonantia in rebus, causatur secundum consensum & conaturalitatem. Vnde scilicet referatur ad concordantiam voluntatis in his quae voluntatem habent, conaturalitas autem ad concordantiam naturalis appetitus. Haec autem armonia complexio siue concordans consonantia, & ordinem habet & firmitatem. Vnde quantum ad ordinem dicitur [Et congregata inconfusa]. Conclusio n. ordinem tollit, unde illa in confusa congregantur quae secundum ordinem quodam complexione habent ad inuicem. Quantum autem ad firmitatem subdit [Et indissolubilis contenta]. Est enim indissolubilis firmitas in rerum complexione, non ex congregatorum multitudine, sed ex virtute vniuntur causae continentis & in vnum congregantis. Deinde cum dicitur [Transit enim perfecte &c.] ostendit quomodo praedicta armonia concordans statuatur in rebus ex diuina pace. Haec autem modum connexionis exponit tripliciter. Primo quidem quantum ad ea quae conueniuntur. Secundo quantum ad ipsam conuenientiam. ibi. [Et omnia consonantia &c.] Tertio quantum ad causam conuenientiam. ibi. [Videlicet diuina pax facit &c.] Dicit ergo primo, quod ideo dictum est quod propter diuinam naturam vna & indissolubilis conuenientia in omnibus consistit [quia pax perfecta totalitatis] id est, pax quae est a causa vniuntur facit perfectam, secundum quod causae totales dicuntur vniuntur facit perfectam, secundum quod pax pertransit a prima causa ad omnia existentia [secundum quod virtus vniuntur primae causae] vniuntur id est, faciens virtutem in rebus, est praesens omnibus [simpliciter] id est, abique aliqua sui multiplicatione [et immixta] quia rebus non permiscetur, sed secundum suam essentiam est rebus absoluta. Haec quidem pax diuina ad omnia transit, omnia vniuntur in hoc, quod quodam ordinem. Qui quidem ordo consistit in hoc, quod quodam extrema coniunguntur alijs extremis per media. Nam supra inueniuntur in finis per media, & infima conueniuntur ad res ipsas ad supremis per media, & sic omnia coniunguntur secundum vnam conaturalitatem amicitiam. Et non solum diuina pax coniunge extrema extremis per media, sed etiam vltimis omnia coniungit sibi ipsi, in quantum dat omnibus suo modo ut ipsa diuina pax fruiatur, & infima creaturae & quicquid est infimum in quocumque creatura. Et hoc est quod dicitur [Et extremis omnis rei terminationibus]. Nihil enim est ita infimum in rebus, quod non aliquo diuino dono participet, ex qua participatione foretur ut habeat conaturalitatem amicitiam ad alias creaturas, & ut ordinetur ad Deum sicut ad vltimum finem, qui est frui Deo. Deinde cum dicitur [Et omnia consonantia facies &c.] ostendit modum praedictae connexionis quantum ad ipsam conuenientiam. Ratio autem connexionis in quadam unitate perficitur, & ideo secundum modum unitatis attenditur modus connexionis. Est autem considerandum quod unitas attribuitur rebus, multipliciter. Aliquid enim est, quod est simpliciter & secundum se vnum, sicut aliquod simpliciter vnum in seipso. Et quantum ad hoc dicitur quod facit omnia consonantia vniuntur. Dicitur autem aliquid simpliciter vnum, non secundum seipsum, sed per relationem ad aliquid quod est alterum vel ratione, ut nomine tantum, sicut si arcum dicamus idem circulo, vel vestem indumento. Aut est alterum secundum rem, sicut si dicamus, fortis Platonis est idem species, & equus boni est idem generis. Et quantum ad hoc dicitur [identitatem]. Vnum cuius dicitur ab ipso, sed idem relatiue. Aliquid vero est quod non est vnum simpliciter, sed quasi ex multis adunatum, sicut omne compositum. Et quantum ad hoc dicitur [vniuntur]. Aliquid vero est quod neque simpliciter, neque secundum se vnum dicitur, sed per relationem ad alterum, sicut vniuntur congregatorum. Et ideo subdit [congregacionibus] Congregata enim minus habent de ratione unitatis quam

rialiter bonum & vnum dicebant esse summum Deum. Sub bono autem ponebant esse, vt supra dictum est, & sub esse ponebant vitam, & sic de alijs. Et ideo dicebant sub summo Deo esse quandam diuinam substantiam, quæ nominatur per se esse, & sub hac aliam quæ nominatur per se vita. Hoc ergo excludere intendens dicit, q

rac, per se esse & per se vita primo a Deo subsistent, non est aliquid extrinsecum, sed est eundem & plenas manifestationes habens. Non enim no minus per se esse aliquid substantiam diuinam aut angelicam quae sit causa essendi omnibus. Addit autem angelica, quae quos Platonici deos secundos dicebant, nos angelos nominamus. Soli enim ipsum esse super substantiale diuinum est principium & substantia & causa omnia existentia sint, ut hoc quod dicit principium reiteratur ad ordinem naturae, secundum quod esse diuinum praecedat omnia entia substantia vere importat rationem exemplaris, id enim cum substantia est sui esse, est exemplar omnium existentium. Quod autem dicitur causa pertinet ad hoc quod dat esse existentibus. Similiter autem cum dicimus per se vi-

non intelligit
quādam deitate causatū vitæ quæ sit alia præter vitam summi
Dei, qui est causa omniū, quæ viuunt & est ipsius per se vitæ. Et
in summa omnia colligimus, non dicimus esse aliquas essentias
& hypostasies separatas quæ sint principia rerum & creatrices earum,
quas Platonici dicebant esse deos existentium & creatores,
quali per se operantes ad rerum productionem. Huiusmodi autem
deos habere & proprie loqui volumus, dicamus non existere in rebus,
neque illi qui tales deos posuerunt, per aliquam certitudinē
scientiæ hæc inueniunt aut ipsi aut patres eorum, quia neque primi
Platonici neque posteriores huius rei scientiam per certas &
firmas scientiās accipere poterunt, sed per quasdam humanas rationes
decepti sunt ad opinandum. Deinde cum dicitur [Sed per
esse & per se vitam &c.] exclusio erroris solum fecundum veritatem.
Evidet quod per se esse & per se vitæ & huiusmodi, dupli-
citer dicuntur. Vno modo dicuntur de deo qui est vnum su-
perlativabile principium omnium & causa. Et dicitur Deus
per se vitæ vel per se ens, quia non viuunt participatione alienius
vitæ, neque est per participationem alienius esse, sed ipse
est summe vivere & sua vitæ, & excedens omne esse & omnem vi-
tam quæ participat a creaturis, & existens principium vivendi
& essendi omnium. Alio autem modo per se esse & per se vitæ di-
cuntur virtutes, vel perfectiones quasdam secundum potentiam
viviendi. Et imparcipabilis dicitur creaturis ad participandum. Li-
cet enim Deus qui est harum virtutum principium, in se si impar-
cipibilis maneat & per consequens non participetur, tamen donz
ipsum diuiduntur in creaturis & partialiter recipiuntur, unde &
participari dicuntur a creaturis, & secundum quod participatur se-
cundum proprietatem vniuersalem quæ participatum, secundum hoc
participantia & sunt & dicuntur ex natura existentie, inquam
virescentem esse, & viuentia inquam participant vitæ, & diuina
inquam participant deitate, & simile est de aliis. Et quia prin-
cipium imparcipium causa est & præcipitantiū & participati-
um, ideo Deus & participatum & participatum substantificator est.
Participationes autem ipsæ tripliciter considerari possunt.
Vno modo secundum se prout abstracte sunt & abvniuersalitate &
a particularitate, sicut signatur cum dicitur per se vitæ. Alio modo
considerantur in vniuersali, sicut dicitur vitæ totalis vel vniuersalis.
Tercio modo in particulari secundum quod vitæ dicitur huius vel

illius rei. Similiter & participatione dupliciter considerari possunt. Vno modo in vniuersali, vt si dicatur viuens vniuersale vel totale. Alio modo in particulari, vt si dicatur hoc vel illud viuens. Ex hoc
 rum omnium Deus causa est. Et hoc est quod dicitur, p[ro]p[ri]e, i. Deus
 primo quidem dicitur esse substantia. Secundo, inquit, substantia se

modum, monstrantia providentias & bonitates participatas ab existentibus ex Deo in participabili procedentes copiosa effusione, & supermanantes, & diligenter omnium causa sit super omnia, & excedit omnino super substantiale & supernaturale existentia secundum quam cunque substantiam & naturam.

CAP. XII.

De Sancto sanctorum, Rege re-
gum, Domino dominorum,
Deo deorum.

LECTIO I.

Sed quoniam & deistis quicunque dicere oportebat conueniētem, vt arbitror, acceperunt finem, laudare nos conuenit eum qui est inuitorum nōminum, & sicut sanctum sanctorum, regem regnantium, & regiatorum seculorum & in seculum, & adhuc vt dominum dominorum & Deum deorum. Et primum quidem est dicendum, quid quidem per se bonitatem esse arbitramur, quid autem regnum, quid autem dominationem, quid autem diuitiātem, & quid volunt monstrare eloquia duplicatione nōminum. Igitur sanctitas quidem est, vt secu-

entia sunt bona, & per se Deitatem quoddam
aliqui sunt participatui dei, & similiter non
christianum ipsum efficiens pulchritudinis
& valetutis & particularis pulchritudo in rebus
aliqua & vniuersaliter & particulariter pulchra
eundem de omnibus aliis quæ quæ dicuntur
modum, quibus demonstrantur dona diuinitus
tes participare ab entibus creatis, quæ procedunt
de & superantur a deo, quæ est impartitio
fieri per aliquos, ita quæ ipse qui est causa omni
per omnia, & ipse est Deus qui est superfluitas
naturalis excedat omnem substantiam & naturam
participat neque participatur, sed remanet in
plex & indissolui.

LECTIO I.

[illegible]

Cum

Cum venerit sanctus sanctorum &c.] & sicut regem regum] secundum illud Apocalypsis. 19. cap. Habere in vestimento & in femore suo scriptum. Rex regum & dominus dominantium. [E regnatum est saeculorum.] secundum illud Psal. Regnum tuum, regnabit super saecula & in saecula & adhuc] secundum illud Exo

di. 3. c. Dominus
regabit in æternũ
& vltima, & ficut do
minum domino-
rum. Ite et Apoca-
lypsos introducũt
[& Deum deorũ]
secundũ illud. Plũ
miste. Deus do-
minus dominus lo-
cutus est has enim
laudes diuinas in
scripturis positas
in hoc capitulo ex-
ponere intendit.
Circũ horum autẽ
expositionem sic
procedere incipit.
vt primo dicat qd
fit per se sanctitas,
& quid regnum, &
quid dominatio,
& qui deus. De-
inde quid inten-
dunt scripturę de-
monstrare per hu-
iusmodi simonum
duplicitatem, cum
dicitur sanctus san-
ctus, & dominus
dominus, ab omni immundi-
tia libera & perfecta, & omnino inima-
culata mundicia. Regnum autem omni-
nis finis & ornatus & legis & ordinis di-
liributio. Dominatio autem non peio-
rum excessus tantum, sed omni & pul-
chrorum ex bonorum perfecta & omni-
moda possessio, & vera & cadere
non valens sortitudo. Vnde & ab eo
quod est dominium facere dicitur do-
minatio, & dominus, & dominans.
¶ Deitas autem quę omnia videt pro-
uidentia & bonitate perfecta, omnia
circumspiciens & continens, & in se-
ipsa implens, & excedens omnia prouiden-
tia ipsa vrentia. Igitur hæc quidẽ
in causa excedente omnia absolute, lau-
dare conuenit, & addendum est ipsam
esse excedentem sanctitatem, & dāma-
nationem, & regnum, superpositam
& amplissimam deitatem. Etenim ex
ipsa in vno collectiue subdit & di-
gitur est annis munda diligentia om-

deorum. Deinde cum dicit, [Igitur] sanctitas quidem &c. [exsequitur intentum de præmissis]. Et primo manifestat primum, scilicet per vnumquodque prædictorum quid sit intelligendum. Secundo manifestat secundum, scilicet causam prædictæ rededicationis in scripturis, ibi, [Quoniam autem super plenus est omnium &c.]. Circa primum duo facit. Primo ostendit quid sit vnumquodque prædictorum secundum quod se consideratum. Secundo qualiter Deo attribuantur, ibi, [Igitur hæc quidem in causa &c.]. Circa primum duo exponit. Primo exponit quid sit sanctitas. Et dicit, qd secundum nostram acceptionem per sanctitatem intelligitur mundicia, quæ est libera ab omni immundicia, & perfecta, & omnino immaculata. In quibus verbis tres gradus mundicie designantur, qui ad sanctitatem se quiuntur. Quorum primus est liberitas ab omni immundicia, libertas autem lenititer opponitur. Seruus autem immundicie exitus qui totaliter ab immundicia vniuersæ & ei subiecit. Primus ergo gradus mundicie est, vt aliquis ab aliqua seruente immundicia liber sit. Perderetur. Secundus etiam gradus est vt sit mundicia perfecta. Perderetur. Quam enim est cui nihil deest. Contringit autem quando quis, quod aliquis immundicie quidem non subiacet, deest tamen ibi aliqd ad mundiciam, inquam passionibus immundicie inquitur, quæ cum tolluntur, fit perfecta mundicia. Tertius gradus mundicie quæ cum tolluntur, fit perfecta mundicia. Tertiū enim dicitur quod non ab est, vt sit omnino immaculata. Maculari enim dicitur quod non ab est, vt sit omnino immaculata. Extrinseco inquitur. Extrinseco omnino immaculata mundicia, cum non solum in seipso aliquis puritatem habet, sed et in nihil est extrinsecus quod cum ad immundiciam traheret, possit. Et in his tribus mundicie gradibus, ratio sanctitatis per-

fecte cōsistit. Deinde cum dicitur, [Regnum autem cum] 6
olendit quid sit regnum. Nomen autē regni a regendo est assum-
ptum. In omni autem directione primo consideranda est hīs ad
quem dirigens perducere intendit. Secundo consideranda est fa-
cultas perveniendi ad finem. Tercio consideranda est regula per
quam aliquid directe ad finem perducitur, quæ quidem regula in
humanis actibus legi vocatur. Quarto vero consideranda est propor-
tio eius quod ad finem perducitur, ad finem ipsum. Non enim quod li-
bet natum est cōsequi quemlibet finem. Quia vero per nomen re-
gitur dicitur intelligi, non vnius tantum directionis sed totius multi-
tudinis humane, quæ quidem non est vniuersalis, sed habens multas
varietates secundum diuersas hominum condiciones & diuersa of-
ficia quæ ad bonum latum multitudinis pertinet, ideo quia multi & di-
7
versis communis totius multitudinis finis, tamen sunt multi & di-
fferentes diuersorum fines particulares prædictæ finis finitas, multis
victorias, yconomice diuitiæ, & sic de alijs. Ad consequendum autē
diuersos fines, necesse est homines diuersas facultates habere. Aliæ
diuersis bonis quibus oriuntur, & diuersis legibus regulari. Aliæ
enim leges imponendæ sunt militi, aliæ emptori, aliæ venditori, &
sic de alijs. Similiter ad diuersos fines diuersi ordines hominum
instituti sunt. Non enim decet eisdem esse milites & negotiato-
res, ne per confusionem impediatur officia. Quia igitur res est qui
regenda multitudinis cura habet, ut cum per fines primo quidem
distribuat fines, ut nihil necessarium multitudini sit deesse, ad com-
muni pertinet distribere honorum onus, & distribuere leges,
ut scilicet singulis propriis legibus regantur, ad cum etiam per-

tiner distribuerē ordines officiorum, Et hoc est quod dicitur quod frequē-
tius est distributio omnis finis & ornatu & legis, & ordinis. De-
inde dicitur dicitur. Dominatio autem & c. Iohannes dicit quod sit domi-
natio. Ad quam tria requiruntur. Primo quidem superioritas gra-
dus. Est autem indecens aliquem esse in superiori gradu, nisi &

nix clare mundicie . Omnis existē-
tium & ordinatio & ornatus, incon-
uenientiam & inaequalitatem, & ine-
mensurationem exterminans , & ad
bene ordinatam identitatem & dire-
ctionem exultans, & circumagens par-
ticipatione ipsius quae sancta digna habi-
ta . Omnis perfectio & omnium pulchro-
rum perfectio possit . Omnis prouide-
tia bona contemplatiua & contentina
prouisorum, seipsum bonigae tribuens
ad dedicationem conuersum . Quonia-
m autem superplus est omnibus
qui est omnia causa secundum vi-
cedentem excessum, sanctus sanctorū
laudatur, & reliqua secundum super-
manantem causam & segregatū ex-
cessum, Sicut si quis dicat in quantum
excellent non existentibus existentia
sancta & diuina, aut dominia, aut rega-
lia, & rursus participantibus participa-
tiones, ita tantum collocat super om-
nia existentia qui est super omnia exi-

bonorum, non solum enim oportet eum qui dominatur abundare in bonis, sed etiam ad hoc qd in reuerentia habeatur oportet illa bona esse conspicua, quod ad rationem pulchritudinis pertinet. Idcirco autem omnia perfecta & commoda polleant, vt omnia bona habeat, & vnuquodque eorum quia habet sit perfectum, & vt plene habeat & non debilitet. Quantum autem ad tertium dicitur, [& vera & cadere non valens, fortitudo.] Quid potest expositio de fortitudine virtutis interioris quæ est vera fortitudo, dædæ quæ sunt hominis, & non potest cadere nisi ætæ diuina sublatæ. Vel potest referri ad exteriorem fortitudinem quod sit vera & non ficta, seu contingat in aliquibus qui se ostentant esse potentiores quam sunt, & cadere non valent, licet de facili propter sufficientiam auxiliorum. Et quod hoc sit de ratione dominationis probat per derivatorem nominis, quia hoc quod signat dominum facere in greco a quo denominatur, & dominatio, & dominus, & domianus, signat prædicta. Deinde cum dicit, [Deitas autem &c.] ostendit quid sit deitas. Et quia vt Diuinalensis dicit, hoc nomen theos quod in greco signat Deum, a theos, idest considerando omnia dicitur. Ideo nomen deitatis hinc Diapylus secundum rationem providentiæ exposuit. In nomine autem providentiæ intelligitur cognitio, non per modum speculationis tantum, sed secundum quod est directiva & instructiva ad rectum gubernationem. Sic igitur in nomine deitatis primo quidem intelligitur respectus diuinus ad omnia. Secundo continentia quia omnia continentur sub Deo certis quibusdam regulis & mensuris. Tercio communicatio diuine bonitatis in creaturis quæ sub Deo continentur. Et hoc est quod dicit, quod deitas est quæ omnia videt. Dicitur autem a deitate quod est videtur, videtur esse, & qualis sit illa visio omnium quæ in nomine deitatis intelligitur, exponitur, per id quod subdicitur, ipsa est enim [omnia circumscriptus & continens & in seipso impletus] sua bonitatem cōdicando, & hoc finem providentiæ & bonitatem prædicat. Sed ne aliquis extirpare diuinam providentiæ & bonitatem obligatum esse ad istum curam & ordinem qui apparet in rebus gubernatione diuina, ad hoc excludendo subdit, qd deitas excedit maius quæ eius providentiæ vult, quia sapientia & virtus, & bonitas eius non limitat ad istum curam rerum, sed in infinitum superabundat. Deinde cum dicit, [Igitur hæc quidē sc.] ostendit qualiter & pater Deo attribuant. Et dicit qd in Deo, qui est cæcæ excedens oīa prædicta, laudari possunt absolute, vt dicit qd in Deo est sanctitas, regni, dominatio, & deitas. Sed alius dæcæ nos posuimus aliqua ad ipsius excellentiam pertinentia, sicut qd dicimus, qd ipsa prima cæcæ est sanctitas & dominatio excedens, & est regni, imperii, & simplici maius, maius deitas, quia prima cæcæ non conuenit deitas per participationem, sed per essentiam. Alique autē conueniunt rōnæ per participatōem, sicut prima quidem quantum ad sanctitatem, quam dixit esse mundici quidā. Et dicit qd oīa mundiæ quorūcūq; essentia pæexistit in vno, quod est prima cæcæ non quidem diuina sed collectivæ, prout scilicet actus in cæcæ multiplicat in cæcæ inueniuntur simplices, & ex ipsa prima cæcæ attribuitur mundiæ & paritas ad omnia existit, & sic sequitur, cum quod dicitur competit. Sed notandum, quod illud

ad iungit

Dion. de Diu. nom. 3

admirabile mundicie, scilicet diligentiam & claritatem, quoru una scilicet diligentia est mundicie operativa, diligenti enim studio mundicia conferuntur oportet. Alterum vero, scilicet claritas, ex mundicia consequitur. Ea enim que sunt deputata, sunt in seipsis magis evidentia, & perfectius aliunde splendorem recipere possunt. Deinde quantum ad rationem regis dicitur, quod similiter in prima causa subditur, & ab eo distribuitur ordinatio & ornatus que in ratione regni in clauduntur, per que exterminatur, id est tollitur inconuenientia & iniquitas, & incommensuratio, que opponitur iusticie, que per regnum constituitur debet. Ve inconuenientia accipitur per comparationem hominis ad suam actionem, dum facit quod non conuenit. Iniquitas vero per comparationem vnius hominis ad alium, dum non seruatur iusticie aequalitas inter homines, luculentissimum autem per comparationem hominis ad ea que habet. Dum scilicet aliquid plura datur aliquando preter suam mensuram. Hec enim omnia per ordinationem regni excludi debent, nec sinitur excludi vitia, nisi qui gubernantur per regnum dirigantur ad debitum finem. Vnde dicitur, quod ordinatio diuini regni ea que habentur digna eius participatione exultat, id est, cum quadam leticia eleuat, & implendo contristat ad quandam identitatem bene ordinata, id est, ut conueniant in eodem optimo ordine, & directione, id est, ut debitam rectitudinem foris aut. Hec est enim finis regni ut omnia sub vno bono ordine continentur & dirigantur. Deinde quantum ad dominationem dicitur, quod in vno quod est omnium causa collectiue subsistit & distribuitur omnis perfecta possessio omnium pulcherrimum, que pertinet ad rationem dominationis ut dictum est. Quantum vero ad deitatem subdit quod in eodem vno subsistit, & in eodem distribuitur omnis bona prouidentia Dei, que est consideratiua, & contentiua eorum quibus prouidet, que sub eius ordine continentur, in quantum ex sua benignitate tribuit seipsam per quandam participationem ad hoc, quod deificet eos qui conuertuntur ad ipsum. Deinde dicitur, id est deos faciat per participationem similitudinis, non per proprietatem naturae. Deinde cum dicitur, [Quoniam autem super plenus est omnibus &c.] respondet secunda questio, scilicet quid volunt eloquia monstrare per nomen duplicationem. Et primo ostendit qualiter dicatur Deus sanctus sanctorum, rex regum &c. Secundo ostendit qui sint illi sancti & reges quoru Deus dicitur esse sanctus & rex &c. ibi. [Sanctos autem & reges &c.] Dicit ergo primo, quod Deus qui est omnium causa, supereminenter omnibus habet plenitudinem bonitatis super omnia alia. Ideo ad designandum hunc excessum quo excedit omnia, dicitur in scriptis sanctus sanctorum, & reliqua, id est rex regum, dominus dominantium, & deorum. Designatur enim in isto modo locutionis emanatio quadam causa superioris, ut intelligatur, cum dicitur sanctus sanctorum, quod ab ipso emanat sanctitas in omnes sanctos. Et sic de alijs. Designatur etiam quidam excessus, secundum quem Deus ab omnibus segregatur, quasi superior omnibus exillens, ut sit sensus, sanctus sanctorum, id est sanctus excedens omnes sanctos. Sic enim ea que sunt sancta & diuina, & dominantia, & regalia excedunt ea que non sunt talia, & rursus, sicut participatione, excedunt participantia, ut sanctitas sanctum, ita collocatur super omnia existentia ille qui est superior omnibus existentibus, eo quod est causa quadam impatiibilis omnium participantium & participationum. Causa enim excedit causata. Deinde cum dicitur, [Sanctos autem & reges &c.] ostendit qui dicantur sancti & reges quibus Deus comparatur. Et dicit quod sancta eloquia nominant sanctos & reges, & dominos, & deos principales ornatus in singulis, id est illos qui iunguntur primis gradibus in singulis ordinibus, sicut inter angelos supremi angelus, & inter homines supremi homines. Et hoc ideo, quia supremi in singulis ordinibus accipiunt Dei dona in maiori simplicitate quia magis assimilantur Deo, in quo est simplex & vniuersalis deitas & bonitas. Et sic per principales ex sui simplicitate illi distribuit, & huiusmodi Dei dona multiplicentur in inferioribus secundum eorum differentias, & rursus secundum ordinationem ad finem, primi

stentia, & omnium participantium & participationum impatiibilis causa. Sanctos autem & reges, & dominos, & deos vocant eloquia in singulis principales ornatus, per quos secundum ex Dei donis accipientes illorum distributionis simplicitatem circa suorum differentias multiplicant, quorum varietate prima prouidentia & deformiter ad unitatem suorum congreant.

CAPVT XIII.

De perfecto, & vno.

LECTIO I.

Tanta de istis. Ad ipsum autem reliquum si videtur sermonem breuissimum eam. Etenim theologia de omni causa, & omnia, & simul omnia præcipue in partes tres. In prima dicitur de quo est intentio. In secunda exequitur ibi. [Igitur perfectum quidem &c.] In tertia epilogat que in toto libro sunt dicta. ibi. [has nos intelligibiles &c.] Dicit ergo primo, quod sufficit tot de præmissis dixisse, videretur autem reliquum esse ut transeramus ad id quod est breuissimum in sermone, quia sacra scriptura de Deo qui est causa omnium, non solum prædicat omnia, sed etiam prædicat de eo simul omnia. Inueniuntur autem multa in aliquibus vna creatura, sed non simul, vel quia conueniunt ei, non tamen eodem tempore, sicut corpus est album & nigrum, sed non simul, vel quia conueniunt ei, non eundem eandem partem, sicut si aliquod corpus sit secundum vnam partem album, & secundum aliam partem nigrum, habet quidem multa, sed non simul. Sed Deus habet omnia in seipso, neque successu, neque secundum tempus, neque diuisim secundum partes, sed simul, & ideo quia sic habet omnia simul, laudatur sicut perfectus, & sicut vnum. Quod enim habet multa non simul, sed successiuo, imperfectum est, quia est mutabile, motus autem est actus imperfectus. Quod autem habet multa non simul, sed diuisim, secundum suas partes est compositum & non vere vnum. Sic igitur breuissimum sermone omnia que supra de Deo dicta sunt in nomine perfecti & vnius comprehenduntur. Deinde cum dicitur, [Igitur perfectum quidem est &c.] exequitur propositum, Et primo ceterum de perfectione. Secundo de vno. ibi. [Vnum autem quoniam omnia &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo Deo attribuitur perfectum. Secundo quid sit de ratione perfecti. Secundo quod Deo attribuitur, ibi. [Et omnem quidem infinitatem &c.] Circa primum ponit modos diuine perfectionis per differentiam ad ea que dicuntur perfecta in creaturis. Dicuntur enim primo aliqua esse perfecta in creaturis non per se, sed per aliquid extrinsecum adueniens, sicut aer per lumen receptum a Sole, & homo per gratiam quam habet a Deo. Sed Deus dicitur perfectus sicut per se perfectus. Secundo dicitur aliquid perfectum per se quidem, quia per propriam formam naturalem, sed non secundum seipsum, quia ipsum non est sua forma, sed est ex forma & materia compositum, sicut si dicamus lapidem perfectum vel quicumque rem materialem. Nihil enim huiusmodi habet quod sit perfectum secundum se totum, sed secundum aliquid sui. Tercio inueniuntur aliquid perfectum secundum se, quia ipsum est forma quadam subsistens, sicut quilibet substantia immaterialis, non tamen est perfectum a seipso, quia non habet esse a se, sed ab alio. Et ideo ad hoc excludendum attribuit Deo per se perfectum, & secundum seipsum a seipso vniuersum segregatum scilicet ab omnibus alijs. Et ponit loco perfecti segregatum ab alijs, quia vnumquodque secundum quod sanctum est, & perfectionem habet ab alijs segregatum. Quarto considerandum est de perfectione cuiuslibet creature, & cum quilibet creatura sit aliquo modo composita, & in quolibet composito sit aliquid alio perfectum, nulla creatura est tota perfectissima secundum se totam, sed secundum aliquid sui, sicut perfectissimum in homine est anima, & in anima intellectus. Et ad hoc remouendum a Deo dicitur, Deum esse totum perfectissimum. Et non solum secundum prædictos modos attribuitur Deo esse perfectum, sed etiam dicitur perfectus sicut superperfectus, in quantum excedit perfectionem omnium rerum. Deinde cum dicitur, [Et omnem] quod

& superiores varietatem prouenientem in inferioribus, congregant per quidam reductionem ad similitudinem suae unitatis, per quam prouidentiam deformem. Sic enim & Deus diffundendo sua dona, & multiplicat, & rursus per opus prouidentie multiplicia reducit in ordinem vnius finis.

dicat, & sicut perfectum ipsum, & sicut vnum laudat. Igitur perfectum quidem est non solum sicut per se perfectum, & secundum seipsum a seipso vniuersum segregatum, & totum per totum perfectissimum, sed & sicut super perfectum secundum omnium excessum, & omnium quidem infinitatem terminans, super autem omnem terminum extensum, & a nullo ceptum aut comprehensum, sed extendens se ad omnia simul, & super omnia in deficientibus inuisionibus & interminabilibus operationibus. Perfectum autem rursus dicitur, & sicut inaugmentabile semper perfectum, & sicut non minorabile, sicut omnia in seipso præhabens & supermanans secundum vnam impatiibilem & eandem, & super plenam, & imminorem largitionem secundum quam perfecta omnia perficit, & propria adimplet perfectione.

SUPERCAP. XIII.

LECTIO I.

Tanta de istis. Ad ipsum autem reliquum si videtur sermonem breuissimum eam. Etenim theologia de omni causa, & omnia, & simul omnia præcipue in partes tres. In prima dicitur de quo est intentio. In secunda exequitur ibi. [Igitur perfectum quidem &c.] In tertia epilogat que in toto libro sunt dicta. ibi. [has nos intelligibiles &c.] Dicit ergo primo, quod sufficit tot de præmissis dixisse, videretur autem reliquum esse ut transeramus ad id quod est breuissimum in sermone, quia sacra scriptura de Deo qui est causa omnium, non solum prædicat omnia, sed etiam prædicat de eo simul omnia. Inueniuntur autem multa in aliquibus vna creatura, sed non simul, vel quia conueniunt ei, non tamen eodem tempore, sicut corpus est album & nigrum, sed non simul, vel quia conueniunt ei, non eundem eandem partem, sicut si aliquod corpus sit secundum vnam partem album, & secundum aliam partem nigrum, habet quidem multa, sed non simul. Sed Deus habet omnia in seipso, neque successu, neque secundum tempus, neque diuisim secundum partes, sed simul, & ideo quia sic habet omnia simul, laudatur sicut perfectus, & sicut vnum. Quod enim habet multa non simul, sed successiuo, imperfectum est, quia est mutabile, motus autem est actus imperfectus. Quod autem habet multa non simul, sed diuisim, secundum suas partes est compositum & non vere vnum. Sic igitur breuissimum sermone omnia que supra de Deo dicta sunt in nomine perfecti & vnius comprehenduntur. Deinde cum dicitur, [Igitur perfectum quidem est &c.] exequitur propositum, Et primo ceterum de perfectione. Secundo de vno. ibi. [Vnum autem quoniam omnia &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo Deo attribuitur perfectum. Secundo quid sit de ratione perfecti. Secundo quod Deo attribuitur, ibi. [Et omnem quidem infinitatem &c.] Circa primum ponit modos diuine perfectionis per differentiam ad ea que dicuntur perfecta in creaturis. Dicuntur enim primo aliqua esse perfecta in creaturis non per se, sed per aliquid extrinsecum adueniens, sicut aer per lumen receptum a Sole, & homo per gratiam quam habet a Deo. Sed Deus dicitur perfectus sicut per se perfectus. Secundo dicitur aliquid perfectum per se quidem, quia per propriam formam naturalem, sed non secundum seipsum, quia ipsum non est sua forma, sed est ex forma & materia compositum, sicut si dicamus lapidem perfectum vel quicumque rem materialem. Nihil enim huiusmodi habet quod sit perfectum secundum se totum, sed secundum aliquid sui. Tercio inueniuntur aliquid perfectum secundum se, quia ipsum est forma quadam subsistens, sicut quilibet substantia immaterialis, non tamen est perfectum a seipso, quia non habet esse a se, sed ab alio. Et ideo ad hoc excludendum attribuit Deo per se perfectum, & secundum seipsum a seipso vniuersum segregatum scilicet ab omnibus alijs. Et ponit loco perfecti segregatum ab alijs, quia vnumquodque secundum quod sanctum est, & perfectionem habet ab alijs segregatum. Quarto considerandum est de perfectione cuiuslibet creature, & cum quilibet creatura sit aliquo modo composita, & in quolibet composito sit aliquid alio perfectum, nulla creatura est tota perfectissima secundum se totam, sed secundum aliquid sui, sicut perfectissimum in homine est anima, & in anima intellectus. Et ad hoc remouendum a Deo dicitur, Deum esse totum perfectissimum. Et non solum secundum prædictos modos attribuitur Deo esse perfectum, sed etiam dicitur perfectus sicut superperfectus, in quantum excedit perfectionem omnium rerum. Deinde cum dicitur, [Et omnem] quod

quidem infinitatem &c.] Ostendit quid sit de ratione perfecti, secundum quod Deus perfectus dicitur. Et primo excludit quidam a Deo quod sunt de perfectione creaturæ. Secundo ostendit quod sunt de ratione perfectionis diuine, ibi. [Sed extendens se ad omnia simul &c.] Sunt autem tria consideranda in perfectione creaturæ que excluduntur a Deo. Quorum primum est, quod perfectum opponitur infinito, quod ut dicitur in 3. Physicorum. Infinitum est cuius quantitas accipitur, semper est aliquid ultra accipere. Perfectum autem est extra quod nihil est. Sic igitur creatura perfecta infinitati opponitur, sed Deus sua perfectione omnem infinitatem terminat, quia quodcumque infinitum diuine perfectionis propriam consequantur, & viterius omnia reduncantur in vnum finem. Et ideo dicitur hic de perfectione & vno, ut excludat patet. Diuiditur autem hoc capitulum in partes tres. In prima dicitur de quo est intentio. In secunda exequitur ibi. [Igitur perfectum quidem &c.] In tertia epilogat que in toto libro sunt dicta. ibi. [has nos intelligibiles &c.] Dicit ergo primo, quod sufficit tot de præmissis dixisse, videretur autem reliquum esse ut transeramus ad id quod est breuissimum in sermone, quia sacra scriptura de Deo qui est causa omnium, non solum prædicat omnia, sed etiam prædicat de eo simul omnia. Inueniuntur autem multa in aliquibus vna creatura, sed non simul, vel quia conueniunt ei, non tamen eodem tempore, sicut corpus est album & nigrum, sed non simul, vel quia conueniunt ei, non eundem eandem partem, sicut si aliquod corpus sit secundum vnam partem album, & secundum aliam partem nigrum, habet quidem multa, sed non simul. Sed Deus habet omnia in seipso, neque successu, neque secundum tempus, neque diuisim secundum partes, sed simul, & ideo quia sic habet omnia simul, laudatur sicut perfectus, & sicut vnum. Quod enim habet multa non simul, sed successiuo, imperfectum est, quia est mutabile, motus autem est actus imperfectus. Quod autem habet multa non simul, sed diuisim, secundum suas partes est compositum & non vere vnum. Sic igitur breuissimum sermone omnia que supra de Deo dicta sunt in nomine perfecti & vnius comprehenduntur. Deinde cum dicitur, [Igitur perfectum quidem est &c.] exequitur propositum, Et primo ceterum de perfectione. Secundo de vno. ibi. [Vnum autem quoniam omnia &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo Deo attribuitur perfectum. Secundo quid sit de ratione perfecti. Secundo quod Deo attribuitur, ibi. [Et omnem quidem infinitatem &c.] Circa primum ponit modos diuine perfectionis per differentiam ad ea que dicuntur perfecta in creaturis. Dicuntur enim primo aliqua esse perfecta in creaturis non per se, sed per aliquid extrinsecum adueniens, sicut aer per lumen receptum a Sole, & homo per gratiam quam habet a Deo. Sed Deus dicitur perfectus sicut per se perfectus. Secundo dicitur aliquid perfectum per se quidem, quia per propriam formam naturalem, sed non secundum seipsum, quia ipsum non est sua forma, sed est ex forma & materia compositum, sicut si dicamus lapidem perfectum vel quicumque rem materialem. Nihil enim huiusmodi habet quod sit perfectum secundum se totum, sed secundum aliquid sui. Tercio inueniuntur aliquid perfectum secundum se, quia ipsum est forma quadam subsistens, sicut quilibet substantia immaterialis, non tamen est perfectum a seipso, quia non habet esse a se, sed ab alio. Et ideo ad hoc excludendum attribuit Deo per se perfectum, & secundum seipsum a seipso vniuersum segregatum scilicet ab omnibus alijs. Et ponit loco perfecti segregatum ab alijs, quia vnumquodque secundum quod sanctum est, & perfectionem habet ab alijs segregatum. Quarto considerandum est de perfectione cuiuslibet creature, & cum quilibet creatura sit aliquo modo composita, & in quolibet composito sit aliquid alio perfectum, nulla creatura est tota perfectissima secundum se totam, sed secundum aliquid sui, sicut perfectissimum in homine est anima, & in anima intellectus. Et ad hoc remouendum a Deo dicitur, Deum esse totum perfectissimum. Et non solum secundum prædictos modos attribuitur Deo esse perfectum, sed etiam dicitur perfectus sicut superperfectus, in quantum excedit perfectionem omnium rerum. Deinde cum dicitur, [Et omnem] quod

LECTIO II.

De vno.

Num autem, quoniam omnia vniuersa, est secundum vnum unitatis excessum, & omnium est vnum in egressibiliter causa. Nihil enim existentium est non participans vno. Sed sicut omnis numerus unitate participat, & vnus binarius, & denarius dicitur, & dimidium vnum, & tertium, & decimum vnum, ita omnia & omnium pars vno participant, & per id quod est vnum, omnia sunt existentia. Et non est quod omnium est causa vnum multorum vnum, sed omne vnum & multitudinem determinans. Neque enim est multitudo non participans vno, sed ea que sunt multa partibus, vno, sed ea que sunt multa accidentibus, sunt vnum subiecto, &

communi. Secundo quomodo vnum Deo attribuitur, ibi. [Ita igitur theologia totam thear. &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum, ibi. [Nihil enim &c.] Dicit ergo primo, quod vnum attribuitur Deo, propter duas rationes. Primo quidem, quia ipse est omnia unitate, secundum excessum suae singularis unitatis, sicut multoties supra dictum est, quod effectus sunt in causa, non vice versa, sed ut vni secundum vnam causam unitatem, ac si diceremus quod omnes linee progredientes a centro sunt vnum in ipso. Secundo vni attribuitur Deo, quia vnum secundum suam intentionem considerationem est omnium causa ingressibiliter. Sic enim ex vno diuersa causantur, quod tamen vnum non egreditur a sua unitate. Deinde cum dicitur, [Nihil enim existentium, &c.] manifestat propositum quatuor rationibus. Quarum prima talis est. Id quod aliquis participat est existentium quod non participat vno, ergo vnum est causa omnium existentium. Minorem autem probat, ibi. [Sed sicut omnis numerus &c.] Et primo probat propositum. Secundo excludit objectionem, ibi. [Et non est quod omnium &c.] Quod autem omnia participent vno probat per id de quo minus videtur. scilicet per numerum qui quodammodo opponitur vni sicut diuisum indiuiso. Omnis enim numerus participat vno, sine numerus accipitur secundum se, ut significatur cum dicitur binarius vel ternarius, sive accipitur numerus secundum quod denominat aliquam partem, ut cum dicitur dimidium vel tertium, vel decimum. Et hoc probat per hoc quod vnum vtriusque modo de numero prædicatur. Dicitur, ubi binarius & ternarius, vel denarius vnum, & iterum dicitur, vel tertium, vel decimum. Sicut ergo numerus vno participat, ita etiam omnia & omnium partes vno participant. Et sic sequitur quod per id quod est vnum omnia existentia esse habent, sicut participantia per participationem. Deinde cum dicitur, [Et non est quod omnium est causa &c.] excludit objectionem. Possent aliqui obijcere quod vnum non est causa omnium, neque multitudinis seu numeri, quia est pars quædam multitudinis. Sed ipse respondet quod vnum quod est omnium est non est illud vnum quod est pars multitudinis, quia illud vnum est partiale & participatum, sed est ante omne vnum particulare & ante omnem multitudinem, non solum ordine temporis & nature, sed etiam ordine cause, quia determinat omne vnum participabile, & omnem multitudinem per modum quo participans determinatur ad formam per id quod participat. Nulla enim multitudo est que non participet vno, quia omnia multa sunt vnum secundum aliquid, sicut ea que sunt multa partibus, sunt vnum toto, & ea que sunt multa accidentibus, ut album & musicum sunt vnum subiecto, & ea que sunt multa numero sunt vnum specie, sicut multa indiuidua, ut Sortes & Plato sunt vnum in specie hominis. Addit autem virtutibus, quia & in vno indiuiduo eiusdem speciei sunt multe virtutes, vni & eandem speciem consequentes, sive quia in diuersis indiuiduis sunt diuersae virtutes, secundum quod diuersimode disponuntur ad actus speciei exequendos. Non enim est eadem potentia aut virtus omnium hominum ad intelligendum, & illa que sunt multa speciebatur sunt vnum genere, sicut homo & canis differunt quidem specie, conueniunt autem in vno genere animalis, & vterius ea que sunt multa processibus conueniunt in vno principio, sicut esse & viuere, & intelligere, & huiusmodi sunt diuersae processiones procedentes ab vno principio quod est Deus, & ex eo manifestat patet. Et sic manifestum est, quod cum omnia quocumque modo sunt multa, conueniunt tamen in aliquo vno. Nihil enim est in entibus quod non participet secundum aliquid ipso vno, quod quidem secundum suam rationem est secundum omnia singularia, quod multa sunt diuisa secundum speciem, & similiter omne quod est in aliquo est in eo per modum eius in quo est, ut omnes effectus sunt in principio. Omnia autem participata operantur ad id quod participant sicut ad principium. Vnde reliquitur quod vnum tantum

LECTIO II.

Num autem, quoniam omnia vniuersa, est secundum vnum unitatis excessum, & omnium est vnum in egressibiliter causa. Nihil enim existentium est non participans vno. Sed sicut omnis numerus unitate participat, & vnus binarius, & denarius dicitur, & dimidium vnum, & tertium, & decimum vnum, ita omnia & omnium pars vno participant, & per id quod est vnum, omnia sunt existentia. Et non est quod omnium est causa vnum multorum vnum, sed omne vnum & multitudinem determinans. Neque enim est multitudo non participans vno, sed ea que sunt multa partibus, vno, sed ea que sunt multa accidentibus, sunt vnum subiecto, &

quod est singulariter in omnibus, participat singulariter, id est
indivisibiliter conceptum in se, sicut in principio vno omnia existi-
ria & tota omnia sicut vniuersa genera, & opposita, sicut sunt dif-
ferentia quibus dividitur totum genus. Deinde cum dicitur, [Et si-
ne vno quidem &c.] ponit secundam rationem, quae talis est. Illud

LECTIO III.

Quomodo vnum attribui- tur Deo.

Ita igitur theologia totam thearchiam sicut omnium
causam laudat vnius nomi-
natione. Et vnus Deus
pater, & vnus dominus Iesus Chris-
tus, & vnus, & idem spiritus, pro-
pter excellentem totius diuinae vni-
tatis simplicitatem, in qua omnia sin-
gulariter congregata sunt, & super vni-
ta, & praesunt super substantialiter. Pro-
pter quod & oia ad ipsam iuste remit-
tuntur & reponuntur, a qua, & ex qua
& per quam, & in qua, & ad quam om-
nia sunt, & coordinata sunt, & man-
ent, & continentur, & adimplentur,
& conuertuntur. Et non inueniens
aliquid existentium, quod non in vno,
secundum quod omnis Deitas super-
substantialiter nominatur, & sit hoc
quod est, & perficiatur, & saluetur.
Et oportet & nos a multis ad vnum
virtutis diuinae vnitatis conuerses vni-
tatem laudare totam & vnam, deita-
tem scilicet & omnium causam, vnum

id est, indivisibiliter, & omnia praerexistunt in ea non per modum
proprium, sed per modum ipsius Dei, [super]sub. Deinde cum di-
citur, Propter quod & omnia &c.] manifestat rationem postea de cur-
sualitate diuinae vnitatis. Et primo per authoritatem scripturam. Se-
cundo per experimentum humanae rationis, ibi. [Et non inueniens
&c.] Dicit ergo primo, quia Deus laudatur vnus sicut omnium
causa, & sicut omnia in se praehabens, propter hoc in sacris scriptu-
ris [iuste] id est, rationabiliter omnia ad ipsam deitatem [remit-
tuntur] id est, reducantur, sicut effectus ad suam causam a qua pro-
cedunt. Addit autem, [& reponuntur.] quantum ad hoc, quod effe-
ctus praerexistunt in causa. Dicit enim apostolus Roma. 11. Ex quo
omnia, per quem omnia, in quo omnia, a quibus tribus Dionysius
duo addit, a quo, & ad quem omnia, etiam non longe fuit a traditio-
ne scripturae. Quibus quique habundantibus, quique corresponden-
tia potest, ut intelligatur, quod a Deo sunt omnia sicut a principio,
quod omnibus esse inchoat. Ex Deo autem ordinata sunt omnia, in-
quantum in se ordo rerum sumitur ex ipsa ratione diuinae bonita-
tis. Per Deum inueniunt omnia sicut per causam conseruantem. In
Deo continentur omnia sicut effectus in causa, & ad Deum con-
uertuntur omnia sicut ad finem, & adimplentur, id est perficiun-
tur omnia. Vltima enim rei perfectio est ex eo, quod attingit proprium
finem. Deinde cum dicit, [Et non inueniens &c.] manifestat & id
per experimentum humanae rationis. Et dicit, quod si quis diligeret
considerare non poterit inuenire aliquid quod non habeat & esse,
& perfectionem, & salutem, & conseruationem per vnum finem quod dei-
tas trinitatis vna super substantialiter nominatur. Deinde cum dicit,
[Et oportet & nos &c.] ostendit differentiam vnius finem quod de-
us dicitur ad omnia quibus attribuitur. Et circa hoc tria facit.
Primo ponit ordinem. Secundo assignat praemissi ordinis ratio-
nem, ibi. [Propter quod & vnitatem laudat &c.] Tercio concludit differ-
entiam, ibi. [Oportet nos laudare totam & vnam trinitatem deitatem vni-
tatem] id est, secundum rationem vnius, ita quod conuertatur a multis
creaturis quae participant vnum ad id quod vere vnum est. Deus
& haec conuersio fit in nobis virtute diuinae vnitatis. Dum enim
consideramus, quod diuina vnitatis est virtuosior omni vnitati, omnia
relinquentes in ipsam conuertuntur. Et quia dicitur quod oportet
vnam deitatem laudare vnitatem, quod hoc importet exponi sub-
dens, [omnium causam.] Est enim de ratione vnius causa laus, ut
supra dictum est, similiter etiam & prioritas, unde subdit vnum
quod est ante omne vnum creatum, & ante omnem multitudinem,
& ante omnem partem & totum, de quibus supra dictum est, quod par-
ticipant vnum, & iterum est ante omnem distinctionem & indi-
stinctionem

LECTIO III.

Ita igitur theologia totam thearchiam, sicut omnium causam
laudat &c.] Postquam Dionysius ostendit, quod vnum secundum
propriam rationem est principium omnium, hic ostendit quomodo

vnum attribuitur Deo. Et dicitur in partes duas. In prima ostendit
quomodo vnum attribuitur Deo. In secunda ostendit differen-
tia vnius quod est ad aliud vnum, ibi. [Et oportet &c.]
Circum primum duo facit. Primo assignat rationem quare vnum at-
tribuitur Deo. Secundo rationem etiam assignat manifestat, ibi.

quod est ante omne vnum, & multi-
tudinem, & partem, & totum, & dis-
tinctionem omnem & infinitatem, &
terminum, & interminabilitatem, &
omnia existentia & ipsum esse diffinit,
& omnium est, & totorum omnium,
& simul, & ante omnia, & super om-
nia, & singulariter causa, & super ip-
sum vnum existens, & ipsum vnum
existens terminat. Quoniam existens
vnum, quod est in existentibus nume-
rabile est, numerus autem essentia par-
ticipat. Super substantialiter autem vnum,
& existens vnum, & omnem numerum
terminat, & ipsum est vnus & nume-
ri, & omnis existentis principium, &
causa, & numerus & ordo. Propter
quod & vnitatis laudata, & trinitas quae
est super omnia deitas, non est neque
vinitas, neque trinitas, quae a nobis, aut
alio quodam existentium sit cognita.
Sed ut super vnum ipsius & Deigeni
verè laudemus, trinitatis & vnitatis
Dei nominationem supernominabi-
lem nominamus, & existentibus su-
peressentialiter. Nulla autem monas aut
trinitas, neque numerus, neque vni-
tas, aut secunditas, neque aliud ali-
quid aliter existentium, cognitum edu-
cit existens super omnia & rationem,

id est, indivisibiliter, & omnia praerexistunt in ea non per modum
proprium, sed per modum ipsius Dei, [super]sub. Deinde cum di-
citur, Propter quod & omnia &c.] manifestat rationem postea de cur-
sualitate diuinae vnitatis. Et primo per authoritatem scripturam. Se-
cundo per experimentum humanae rationis, ibi. [Et non inueniens
&c.] Dicit ergo primo, quia Deus laudatur vnus sicut omnium
causa, & sicut omnia in se praehabens, propter hoc in sacris scriptu-
ris [iuste] id est, rationabiliter omnia ad ipsam deitatem [remit-
tuntur] id est, reducantur, sicut effectus ad suam causam a qua pro-
cedunt. Addit autem, [& reponuntur.] quantum ad hoc, quod effe-
ctus praerexistunt in causa. Dicit enim apostolus Roma. 11. Ex quo
omnia, per quem omnia, in quo omnia, a quibus tribus Dionysius
duo addit, a quo, & ad quem omnia, etiam non longe fuit a traditio-
ne scripturae. Quibus quique habundantibus, quique corresponden-
tia potest, ut intelligatur, quod a Deo sunt omnia sicut a principio,
quod omnibus esse inchoat. Ex Deo autem ordinata sunt omnia, in-
quantum in se ordo rerum sumitur ex ipsa ratione diuinae bonita-
tis. Per Deum inueniunt omnia sicut per causam conseruantem. In
Deo continentur omnia sicut effectus in causa, & ad Deum con-
uertuntur omnia sicut ad finem, & adimplentur, id est perficiun-
tur omnia. Vltima enim rei perfectio est ex eo, quod attingit proprium
finem. Deinde cum dicit, [Et non inueniens &c.] manifestat & id
per experimentum humanae rationis. Et dicit, quod si quis diligeret
considerare non poterit inuenire aliquid quod non habeat & esse,
& perfectionem, & salutem, & conseruationem per vnum finem quod dei-
tas trinitatis vna super substantialiter nominatur. Deinde cum dicit,
[Et oportet & nos &c.] ostendit differentiam vnius finem quod de-
us dicitur ad omnia quibus attribuitur. Et circa hoc tria facit.
Primo ponit ordinem. Secundo assignat praemissi ordinis ratio-
nem, ibi. [Propter quod & vnitatem laudat &c.] Tercio concludit differ-
entiam, ibi. [Oportet nos laudare totam & vnam trinitatem deitatem vni-
tatem] id est, secundum rationem vnius, ita quod conuertatur a multis
creaturis quae participant vnum ad id quod vere vnum est. Deus
& haec conuersio fit in nobis virtute diuinae vnitatis. Dum enim
consideramus, quod diuina vnitatis est virtuosior omni vnitati, omnia
relinquentes in ipsam conuertuntur. Et quia dicitur quod oportet
vnam deitatem laudare vnitatem, quod hoc importet exponi sub-
dens, [omnium causam.] Est enim de ratione vnius causa laus, ut
supra dictum est, similiter etiam & prioritas, unde subdit vnum
quod est ante omne vnum creatum, & ante omnem multitudinem,
& ante omnem partem & totum, de quibus supra dictum est, quod par-
ticipant vnum, & iterum est ante omnem distinctionem & indi-
stinctionem

tatem oppositam, & terminum oppositum ad interminabilitatem.
Finitis n. & terminus ad rationem vnius pertinere videntur. Vn-
quodque n. in quantum est finitum & terminatum, finem habet
vinitatem in actu. Sed vnum quod est Deus, est ante omnem finem
& terminum, & opposita eorum, & est causa terminationis eorum,
& non solum existentium, sed & ipsius esse. Nam ipsum esse
se creatum non est finitum si comparatur ad creaturas, quia
ad omnia se extendit, si tamen comparatur ad esse increatum,
inuenitur deficient, & ex praerogatione diuinae mentis
proprie rationis determinationem habens, & ipsum
vnum & diuinum est causa omnium, & non solum particu-
larum existentium, sed & omnium toto-
rum existentium vniuersalium, & est si-
mul cum omnibus, & ante omnia, quia
f. sua aeternitate continet omnium
durations, & ex-
cedit, & est super
oia sublimitate suae naturae, & singulariter sua celsitudine ab omni
bus separatim existens, & cum sit vnum super substantialiter, ipse est
super ipsum vnum existens, & super vnum creatum, quod in existē-
tibus creatis inuenitur, & ipsum vnum existens terminat, dante
minationem proprie rationis vni creato quod non est super exi-
stens, sed existens, quasi inter gentes existentis contentum. Deinde
cum dicit, [Qui existens vnum &c.] assignat rationem praemissi or-
dinis, quare vnum quod est Deus, est ante ipsum vnum creatum,
& ante omnia alia. Et dicit, quod hoc ideo est, quia vnum existens quod
est in genere creaturarum, est numerabile, & quodam partem numeri.
Omnem quod est vnum in creaturis connumeratur alteri cum quo
conuenit, aut specie, aut genere, aut in aliquo ordine, sed numerus
participat existentia, cum sit quodam species entis. Unde per esse
quens vnum quod est in rebus creatis participat entia. Sed vnum su-
per substantialiter, quod Deus est, non connumeratur alteri, nec par-
ticipat entia, sed dat terminationem proprie rationis & vni creato
& numero antequam ipsum esse principium esse causa & numerus, &
ordo vnius creati, & numeri, & vni omnis entis. Dicitur autem esse
principium omnis entis, prout est ante omnia. Causa autem, finem quod ab
ipso omnia procedunt, prout est mensura omnium, vni quod omnia
vincit, proprium modum statum. Ordo autem est omnium, finem
quod omnia sua sapientia ordinat. Deinde cum dicit, [Propter quod
& vnitatis laudata &c.] concludit ex praemissis differentiam vnius
quod est attribuitur Deo ad vnum quod est in creaturis. Et dicit, quod
quia vnum quod est Deus est super omne vnum creatum & supra
omnem numerum, ideo cum in deitate quae est super omnia lauda-
tur vnitatis ac trinitatis, non est accipiendum, quod sit talis vnitatis, aut
trinitas quae sit a nobis cognita, aut a quocumque existentium secu-
dum naturalem cognitionem, quia nec ipsi angeli ad cognoscen-
dam vnitatem & trinitatem diuinam prout est in se, per suam natu-
ralia perungere poterunt, sed tamen per gratiam non solum angelis,
sed & nos perungere poterimus ad videndum essentiam vnius eter-
ni Dei, sed non ad eam comprehendendum. Et quomodo ipsa vnitatis &
trinitas Dei non sit talis qualis nobis est nobis, tamen Deum qui su-
peressentialiter existit omnibus existentibus, & qui est supra omne id
quod nominatur, nominamus nomine diuinae vnitatis & trinitatis,
ut per haec duo nomina [laudemus super vnitatem ipsius] i. d.
excellenciam vnitatis eius, quae est super omne vnum [& vere lau-
demus deigenum] Iesus, ut nomine trinitatis inueniatur nobis di-
uina processio, prout filius generatur a Patre, & Spiritus sanctus a
Patre & Filio. Trinitas n. personarum non distinguit, nisi
per relationes originis, quibus designatur processio vnius perso-
nae ab alia. Et quamvis intendamus in Deo laudare super vnam &
deigenum eius, nomine vnitatis & trinitatis hoc retinendum est, quod
nulla modis, vnitatis, aut trinitatis, neque vniuersaliter quicquam, nu-
merus aut quacumque vnitatis, quae quacumque secunditas, neque quod-
cumque aliud sit quod a nobis cognoscitur creatorum naturaliter
cognoscatur [educit]. manifestat & perficit ex primis illud oculum
super excellentem deitatem, quae super substantialiter super omnia
omni. Quod quidem dico occultum non propter sui defectum, sed
quia exiit supra omnem & rationem humanam, & mentem ange-
licam. Et quia voce exprimitur ea quae ratione vel mente capiunt,
ideo subdit, quod illius oculis quod est super mentem & rationem, nec
potest esse nomen simplex, neque sermo compositus, ex primis ip-
sum ut in se est, sed in diuinis est segregatum. Et loquitur ad simi-

litudinem sensibilibus rerum, in quibus ea sunt occulta, non in
quae sunt posita extra vias per quas homines trahant, ita & essen-
tia deitatis est occulta, quia est praeter omnes vias quas ratio, aut
mens creata excogitare potest. Est autem considerandum, quod Pla-
tonici posuerunt Deum summum esse quidem super ens, & super
viam & super intel-
lectum. Non ta-
men super ipsum
bonum, quod pon-
bant primum prin-
cipium. Sed ad hoc
excludendum Dio-
nysius subdit, quod
neque ipsum nomen
bonitatis asserim,
ad diuinam prae-
dicationem, sicut con-
cordantes ipsi, quia
si hoc nomen per
quendam equipar-
ationem ei ridetur.
Sed quia desiderabi-
le est nobis vi-
de illa ineffabili dei
naturam aliquid qua-
tuncumque modici
intelligamus & di-
camus, consecra-
mus Deo primo &
principaliter di-
gnissimum nomi-
num, quod est bo-
num, & in hoc quod

LECTIO III.

Epilogus.

As nos intelligibiles Dei
significationes colligentes,
sicut est possibile refera-
uimus, non solum ab eorum
intellectibus deficientes, hoc enim ve-
re & angeli dicant, neque a laude ipsorum
ab angelis. Nam apud nos potentissi-
mi theologi minus habent quam illo-
rum extremi, neque laude philosophan-
tium illis, aut comitantium, sed & no-
bis coordinatorum extremi & subie-
cta. Quare si recte siquidem habent di-
cta, & sicut secundum nos verè recti-
mus deliberatione refectionem Dei
nominationum ad omnium bonorum
causam, res est referenda, quae dat pri-

concordamus cum theologis. I. apostolis & prophetis, qui sacras
scripturas ediderunt, qui & hoc nomen Deo attribuunt, sed mul-
tum deficiunt a rerum veritate. Manifestum est enim, quod hoc nomen
bonum cum sit a nobis impositum, non signat nisi quod nos intre-
capimus. Unde cum Deus sit supra mentem nostram, superexcedit
hoc nomen. Et quia theologi considerauerunt, quod omne a nobis
impositum deficiat a Deo ideo ipsi inter omnes modos quibus Deum
possumus ascendere per intellectum, praeterea inueniunt quod est
per negationes, per quas quodam ordine in Deum ascendimus. Pri-
mo enim anima nostra quasi & suspiratur, & confugit a rebus ma-
terialibus, quae sunt animae nostrae conaturalia, potest enim intel-
ligimus Deum non esse aliquid sensibile aut materiale, aut corpo-
reum, & sic anima nostra negando pergit per omnes diuinos intel-
lectus, id est per omnes ordines angelorum quibus est segregatus
Deus qui est super omne nomen & rationem & cognitionem. Ad
vltimum autem anima nostra Deo coniungitur ascendendo per ne-
gationes in vltimis totorum, id est in supremis finis, vniuersaliorum
& excellentiarum creaturarum. Et quidem coniunctio animae ad
Deum sit in quantum nobis possibile est. Nunc Deo coniungitur. Non
enim coniungitur in praesenti intellectu, sed in Deo ut eius deitatem
videat, sed ut cognoscat de Deo quid non est. Vnde haec con-
iunctio nostra ad Deum quae nobis est in hac vita possibilis perhi-
citur, quando devenimus ad hoc, quod cognoscimus eum esse super
excellencissimas creaturas.

LECTIO III.

As nos intelligibiles Dei significationes colligentes
&c.] Postquam Dionysius in hoc libro exposuit diuina
nomina, hic epilogat ea quae in hoc libro sunt
dicta. Et primo recapitulat ea quae dicta sunt. Secun-
do continuat se ad sequentem librum ibi. [Sed haec
quidem &c.] Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo di-
uina nomina exposuerit. Secundo inducit ad reddendam Deo gra-
tias de bene dictis, ibi. [Quare recte quidem &c.] Tercio petit
corrigi & dirigi si qua sunt in quibus non bene dixit, ibi. [Si autem
illa, aut non recte &c.] Dicit ergo primo, quod ipse in hoc libro refe-
rauit id est exposuit secundum suam possibilitatem intelligibiles
significationes diuinorum nominum congregando & redigendo in
vnum opus. Dicit autem intelligibiles ad differentiam eorum quae
symbolice vel metaphorice dicuntur de Deo, quorum significatio-
nes sunt sensibiles. Et ne aliquis intelligat, quod ipse praesumat se suf-
ficienter exposuisse significationes diuinorum nominum, ad hoc
excludendum subiungit, quod non solum in exponendo signifi-
cationes praedictas defecit, sed ab eorum diligentia. Id est ab ex-
actum perfecta expositione, secundum quod res requirit, quia hoc
neque angeli facere possent, cum non comprehenderent unumquamque
nitentem & diuinum esse, & diuinum vivere, & alia nonnulla, de
quibus dictum est. Nec solum dicit se defecisse a laudando signifi-
cationes praedictas sicut ab angelis laudantur, quia excellentissimis
theologi qui sunt apud nos deficiunt in minimis angelorum, sicut
dicitur Matthei. 23. qui minor est in regno celorum, minor
est Ioanne Baptista. Neque etiam dicit se solum defecisse a laudando
significationes praedictas sicut theologi plurimos habentes de rebus
diuinis, prophetas & apostoli aut etiam loci eorum qui canonice

cas scripturas ediderunt, ut Lucas & Marcus, sed asserit se deficienter & in fine dixisse per comparationem ad alios qui erant sui gradus & ordinis. Deinde cum dicit, [Quare si recte quidem &c.] concludit, quia ex quo ita deficientem se cognoscit in rebus divinis, si recte se habent ex quo dicta sunt, & si secundum deliberationem sibi proportionata veretur, ex positionem diuino ram nomini, referendum est hoc ad gratiarum actionem ad Deum qui est causa omnium bonorum, qui primo quidem dat nobis virtutem loquendi, & postea dat nobis ut hac virtute bene utamur, bene aliquid dicendo. Et tamen si aliquid est pretermisum quod aequipolet his quae dicta sunt, oportet hoc subintelligere secundum easdem rationes & regulas secundum quas praedicta exposita sunt. Et hoc ideo dicit, quia forte aliquod nomen in scripturis dictum de Deo non est expositum, quod tamen aequipolet alicui praemissorum, vel si aliquis modus exponendi est pretermisus in aliquo dictorum nominum, potest subintelligi ex aliorum nominum expositione. Deinde cum dicit, Si autem ista &c.] petit corrigi in non bene dictis. Et primo ponit petitionem. Secundo rationem petitionis assignat, ibi, [Ne pigritatis &c.] Dicit ergo primo, quod si ista quae dicta sunt ab eo in expositione diuinorum aut non recte, aut imperfecte se habent, & si ipse vel in toto, vel parte errauit a veritate, petit a Thymotheo, ut ex sua benignitate dirigat eum, quia si ipse alicubi errauit, non hoc fuit ex voluntaria ignorantia, & ideo vult dirigi, si qui enim voluntarie ignorant, dirigi nolunt. Hec est ergo prima conditio ex parte sui quare petit se dirigi, quia non voluntarie ignorauit. Secunda conditio est, quia secundum suam reputationem indiget ad dirigendum, & ideo tradenda sunt ei rationes quibus adducere possit. Superuacaneum autem videtur tradere disciplinam ei qui se non reputat disciplinam indigere. Tertia conditio est, quia subueniendum est ei qui non reputat se sufficientem virtutem habere. Quarta conditio est quia sanitatis cura impendenda est ei qui nolens aegrotat. Quomodo autem ipsum possit dirigere ostendit subdeus, quod quidam potest ei tradere ad eius directionem, quae per se ipsum

Thymotheus cognoscit quendam autem quae potest inuenire accipientem ab alijs accipiat, ceu enim est cuius qui recipiunt a bono, quod est Deus, & accepta a Deo qualitercunque petit ad se transferri. Deinde cum dicit, [Ne pigritatis &c.] assignat rationem petitionis polita. Et primo quidem ex parte amicitiae, quia non debet homo esse piger ad benefaciendum amico. Maximum autem beneficium alicui impeditur, si ab errore ad veritatem redigatur. Secundo assignat rationem ex sui exemplo, quia scilicet ipse nullum sacrorum sermonum sibi traditorum ad se contraxit, id est sibi aure re retinuit, sed currendo sursum ad Dei inuocationem ea quae sibi tradita sunt, iam tradidit, & in futuro tradere intendit. Thymotheo, & alijs sanctis viris, secundum quod ipse sufficiens est dicere, & alijs sunt sufficientes audire, & in hoc in nullo facit iniuriam traditioni diuinorum, cui sit iniuria, dum vel tradita uere retinentur, vel inconsiderate sparguntur. Sic autem ea quae sibi sunt tradita alijs tradere intendit, nisi forte in aliquibus ipse non sit potens ad intelligendum, aut ad exponendum alijs. Deinde cum dicit, [Sed haec quidem &c.] continuat se ad sequentem librum. Et quia quidam dixerat ad futurum pertinentia, scilicet quod tradet alijs quae sunt sibi tradita, ideo dicit, quod haec ita habeantur & dicantur, sicut est [Deo amicum, id est sicut Deo placet, secundum illud Iacobi 4. cap. Pro eo ut dicatis si dominus voluerit. Et in hoc sit finis expositionis intelligibilium diuinorum nominum quantum ad ipsum]. Sed intendit ulterius transire [Deo duce ad symbolicam theologiam], in qua scilicet exponit nomina quae symbolicè dicuntur de Deo, puta quod dicitur leo, lapis, ignis, & alia huiusmodi. Qui quidem liber apud nos non habetur. Et nos post expositionem dictorum beati Dionysij longe ab eius intellectu deficientes, corrigi de non recte dictis postulamus. Si quia utem bene dicta sunt, referenda sunt gratia bonorum omnium largitori, qui est trinus & unus Deus, viuens & regnans per omnia saecula saeculorum. Amen.

Expositionis beati Thomae de Aquino super librum sancti Dionysij de diuinis nominibus. Finis.

SERIES CARTARVM.

A B C D E F.

Omnes sunt quaterniones praeter F. quae est ternio.

INDEX RERVM, VERBORVM, AC SENTENTIARVM, QVAE

CONTINENTVR IN LIBELLO

D. DIONYSII DE DIVINIS NOMINIBVS.

Primus numerus paginam, Secundus columnam, Tertius numerum interlinearem designat.

De litera A.

ACCIDENS causatur vel ex subiecto, vel ex aliquo alio extrinseco. folio. 45. columna 1. numero 30.
Accidens cum non sit de esse subiecti, ex aliqua causa in subiecto causatur. folio. 45. columna 1. numero 40.
Adulterium quomodo corrumpat virtutem. folio. 42. columna 2. numero 70.
Aegrum & turpem esse contingit multi pliciter, sed vno modo esse sanum & pulchrum. folio. 50. columna 2. numero 60.
Aequalitas quomodo Deo attribuitur. folio. 76. columna 2. numero 50.
Aer habet omnimodam effusionem, seu diuinam virtutem terminatur intra limites sui naturalis loci. folio. 68. columna 2. in princip.
Aeterna quae proprie dicantur. folio. 78. columna 2. numero 50.
Aeternum accipitur quadrupliciter. folio. 78. columna secunda numero 40. & 50.
Aeternum accipitur pro aeterno. folio. 78. columna 2. numero 40.
Aeternum quorum est Deus. folio. 55. columna 2. numero 60.
Aeternum causatur ex primo existente. folio. 55. columna 2. numero 70.
Aeternum proprie quid nam sit. folio. 78. columna 2. numero 60.
Aeternum quare dicitur Deus. folio. 78. columna 1. numero 50.
Agens creatum facit se in diuersis secundum diuersas operationes. folio. 74. columna 1. numero 80.
Agens naturale, quantum est de se, semper natum est vnum facere. folio. 43. columna 2. numero 70.
Agens naturale simul patitur & mouetur. folio. 74. columna 2. in princip.
Agentis omnis intensio fertur in bonum. folio. 51. columna 2. numero 70.
Agentis virtus naturaliter in sua actione debilitatur. folio. 74. columna 2. in princip.
Actio agentis facientis sibi simile non est continua & sempiterna. folio. 74. columna 2. in princip.
Actio per contactum est in corporibus, in intellectu autem per scientiam. folio. 34. columna 2. numero 30.
Actiones omnes naturales, quae sunt virtutes actiuae in natura, dependent ab vniuersali natura. folio. 39. columna 1. numero 50.
Albedo quomodo dicitur ens. folio. 37. columna 2. in princip.
Aliquid sit in altero per hoc quod sua actione transmutat illud in sui similitudinem. folio. 74. columna 1. numero 70.
Alteritas attribuitur Deo in sacra scriptura in quantum diuersae figurae & diuersae species rerum ei comparantur. folio. 72. columna 1. numero 30.
Alteritas Deo attributa quid nam sit. folio. 74. columna 2. numero 80.
Alteritas & discretio naturalis pertinet ad rationem pacis. folio. 81. columna 2. numero 70.
Alteritas diuersarum figurarum attribuitur Deo secundum multiplices visiones prophetarum. folio. 74. columna 2. numero 30.
Alterum quomodo attribuitur Deo. folio. 74. columna 1. numero 20. in text. & 60. in glo.
Amatur aliquid dupliciter, & quomodo. folio. 35. columna 1. numero 80.

Amor benevolentiae est amicitiae quis dicatur. folio. 35. columna 2. in princip.
Amor corporalis non est durabilis. folio. 36. columna 2. numero 70.
Amor corporalis quando etiam faciat. folio. 37. columna 2. numero 50.
Amor corporalis est ydolum veri amoris. folio. 37. columna 1. in princip.
Amor corporalis quare sic causa quod nulli non intelligant uniformitatem diuini amoris. folio. 37. columna 1. in princip. & numero 10.
Amor cum ad appetitum pertineat, secundum ordinem appetitum est ordo amoris. folio. 35. columna 1. numero 60.
Amor diuinus dupliciter potest sumi. folio. 37. columna 2. numero 70.
Amor est prima & communis radix omnium appetitiuarum operationum. folio. 35. columna 1. numero 40.
Amor est per se mobilis. folio. 38. columna 2. numero 70.
Amor est vnitio secundum quod amans & amatum conueniunt in aliquo vno, sive sit substantia, sive species. folio. 39. columna 2. in princip.
Amor quid nam sit. folio. 35. columna 1. numero 50.
Amor qui dependet ex bono creato regulatur ab amore qui dependet a bono creato. folio. 40. columna 1. numero 20.
Amor quo Deus amat existentiam, est operatiuus bonitatis in ipsius. folio. 36. columna 1. in princip.
Amor quomodo differat a timore. folio. 38. columna 2. numero 70.
Amor quomodo differat ab ira. folio. 38. columna 2. numero 70.
Amor quomodo conueniat singulis respectu singulorum. folio. 35. columna 1. numero 70.
Amor tendit dupliciter in aliquid. folio. 37. columna 2. in princip. & numero 10. & 30. & 40.
Amor variatur quadrupliciter. folio. 35. columna 2. numero 40. & 50.
Amoris affectus trahitur ad rem amaram per actum voluntatis, sed per intentionem affectus recurrit in se ipsam. folio. 37. columna 2. numero 40.
Amoris & desiderij obiectum quod nam sit. folio. 35. columna 1. numero 30.
Amoris diuersitatem oportet accipere secundum ea quae sic amamus, ut eis velimus bonum. folio. 35. columna 2. numero 40.
Amoris nomen non semper significat naturalem passionem. folio. 35. columna 1. numero 30. & 40.
Amoris nomine intelligitur virtus quaedam vnitiva & concretiva. folio. 39. columna 1. numero 70.
Amoris nomine quare utatur scriptura. folio. 37. columna 1. numero 30.
Amoris nomine quare magis utendum in diuinis scripturis. folio. 36. columna 2. numero 60.
Amoris nomine quomodo utatur scriptura in diuinis rebus. folio. 36. columna 2. numero 30. & 40. & 60.
Amoris proprium obiectum quod nam sit. folio. 37. columna 1. numero 50.
Amoris quatuor modi a Dionysio positi. folio. 35. columna 2. numero 60.
Amoris quinque distinctiones. folio. 39. columna 1. numero 60.
Amoris quinque proprietates. folio. 38. columna 2. numero 60.
Amoris triplex effectus. folio. 38. columna 2. numero 40. & 50.
Amoris virtus ad quid se extendat. folio. 39. columna 2. numero 40.
Amoris virtus mouet superiora ad prouidentiam inferioribus. folio. 37. columna 1. numero 60.
Dion. de Diuin. nom. † Amorem

TABVLA

Amorem diuinum facere etiam, quomodo intelligatur. fol. 37. col. 1. nu. 70
Amores angelici quare vocantur per se intelligibiles. fol. 39. col. 1. nu. 70
Amores omnes an reducuntur ad amorem diuinum, qui in se est etiam & caritatis. fol. 39. col. 2. nu. 80 & fol. 40. in princip.
Amores mundani & supermundani quomodo cognoscantur. fol. 39. col. 2. nu. 80
Amores mundani qui nam sint. fol. 39. columna secunda, numero 30
Amores non sunt sui ipsorum tantum, sed etiam amatorum. fol. 37. col. 2. nu. 70
Amores supermundani quales sint. fol. 39. columna secunda, numero 30
Amabile & desiderabile in quo differant. fol. 37. column. 1. numero 60
In Angelis an sit aliquid malum. fol. 46. col. 1. nu. 10
Angeli bonum desiderant absque diminutione talis desiderij. fol. 68. col. 1. nu. 20
Angeli dicuntur speculum purum. fol. 46. col. 1. nu. 60. clarissimum & incontaminatum. ibid.
Angeli diuinitate conforma dicuntur annuntiare diuinam bonitatem. fol. 46. col. 1. nu. 30
Angeli est imago Dei. fol. 46. col. 1. nu. 50
Angeli aequales quando erant. fol. 9. col. 1. nu. 30
Virtus nulla finita extendit se in infinitum, sed ad aliquem terminum certum concluditur. fol. 9. col. 1. nu. 80
Angeli praeferunt homini non solum quantum ad quantitatem sapientiae, sed etiam quantum ad modum habendi. fol. 56. col. 2. numero 50
Angeli quid nam significet. fol. 46. col. 1. nu. 20
Angelorum prima, secunda, & tertia hierarchia distinctio. fol. 48. col. 1. nu. 60
Angelus quomodo intelligatur. fol. 33. col. 1. nu. 70
Angelus facit totam pulchritudinem boniformis deitatis. fol. 46. col. 1. nu. 70
Angeli cognoscunt ea quae sunt in terra, sed non cognoscunt invisibilia per sensus, sed per propriam naturam & virtutem suam mentis. fol. 65. col. 1. nu. 50
Angeli habent sempiternos motus intellectuales. fol. 68. col. 1. nu. 40
Angeli a diuina virtute custodiuntur immaculate a quacunque corruptione. fol. 68. col. 1. nu. 50
Angeli ex diuina bonitate habent esse intransmutabile. fol. 68. col. 1. in princip.
Angeli in operatione nulla est deformitas secundum quod ipse intelligitur secundum quod prouidet inferioribus, eius prouiso per diuersa exiuntur. fol. 33. col. 2. nu. 40
Angeli Platonis diu secundi dicebantur. fol. 84. column. 1. numero 20
Angeli propter primam & simplicem causam pacifice vniuersam tripliciter vniuntur. fol. 81. col. 1. nu. 60
Angeli puniendo peccatores an sint mali. fol. 46. column. 2. numero 30
Angeli quare dicantur non seruasse suum principatum. fol. 47. col. 1. nu. 70
Angeli sunt immateriales & incorruptibiles. fol. 47. column. 2. numero 70
Angeli suorum hierarchia ad exteriora non mittuntur. fol. 58. col. 1. nu. 50 & 60
Angeli vniuntur per cognitionem ad diuinam essentiam, ipsam aequaliter attingendo, sed non comprehendendo. folio 10. col. 1. nu. 60
Angeli omnes mentes non carent esse. fol. 54. col. 1. nu. 50 & de eorum excellentiam. ibid.
Angelorum notitiam habuit Deus antequam angeli fierent. fol. 64. col. 2. nu. 60
Angelorum substantiae sunt ex vniuersali causa omnium. fol. 58. col. 1. nu. 30
Angeli inest virtus & operatio intellectualis resplendens puritate munda & immaculata. fol. 63. columna secunda numero 50
Angeli amor quare dicantur diuini. fol. 39. column. 2. numero 70
Angeli omnia virtutes procedunt ex diuina virtute. fol. 68. col. 1. in princip.
Anima an attrahat maculam in peccato originali. fol. 49. col. 1. numero 10
Anima dicitur habere largissimam rationem. fol. 81. column. 1. numero 70
Anima discendo de vno in alium transiunt multipliciter. fol. 33. col. 2. in princip.
Anima huius vita non ita perfecte vnit potest Deo, sicut angelus. fol. 81. col. 1. nu. 70
Anima per liberum arbitrium vtrum sit causa mali. fol. 51. col. 1. numero 40
Anima mouetur in directum, quando non ingreditur ad seip-

COMMENTI.

sem. fol. 53. column. 2. numero 60
Anima mouetur oblique in quantum illuminatur diuina cognitionibus secundum suam proprietatem. fol. 33. column. 2. numero 50
Anima conaturalis est quod intelligat accipiendo a rebus exterioribus, quae sunt multiformes & diuinae. fol. 33. column. 1. numero 70
Anima & corporis coniunctionem diuina virtus tenet in vno. fol. 68. col. 2. nu. 40
Anima & omnia alia existentia infra animas habent esse & bene esse. fol. 58. col. 1. nu. 70
Anima descriptio secundum corporis proprietates. fol. 74. col. 2. nu. 40 & 50
Anima malicia causa an sit corpus. fol. 49. column. secunda, in principio.
Anima motus quatuorplex sit, & qualis. fol. 33. column. 1. numero 60
Anima non habet malitiam nisi in quantum deficiunt a bono. fol. 48. col. 2. nu. 20
Anima quare dicantur aeterna. fol. 58. columna secunda, numero 20
Anima quomodo dicantur malae. fol. 48. columna prima, numero 80
Anima & corpora nostra diuina vita transferet ad vitam perfectam, id est beatam, & immortalem. fol. 61. col. 2. in principio.
Anima rationabilis a diuina sapientia deriuatur. fol. 63. col. 2. nu. 60
Animalia omnia & plantae viuificantur ex diuina vita. fol. 61. col. 2. nu. 60
Antiquus dierum dicitur Deus, in quantum est principium omnis durationis. fol. 57. col. 1. nu. 50
Antiquus dierum dicitur Deus dupliciter. fol. 78. column. 1. numero 40
Antiquus dierum quare dicitur Deus. fol. 78. column. 1. numero 30, in text.
Appetitus prima operatio quae nam sit. fol. 37. column. 1. numero 70
Apostolorum & eorum discipulorum dogmata non continentur in sacra scriptura. fol. 8. col. 2. nu. 30. Ea nempe quae pertinent ad factorum mysteriorum cognitionem. fol. ibid.
Arbor bona non potest malos fructus facere, nec econuerso. fol. 45. col. 1. nu. 40
Armonia concors quomodo statuatur in rebus ex diuina pace. fol. 81. col. 2. nu. 40
Armonia nihil aliud est quam concors consonantia. fol. 81. col. 2. numero 10
Auerio a regula diuina voluntatis est qualis in demonibus. fol. 47. col. 2. nu. 40

De litera B.

Bestiarum intellectus vident Dei essentiam per vni-
tatem in intellectu. fol. 54. col. 1. nu. 50
Bellum a rebus excludere pertinet ad prouidentiam diuinam. fol. 81. col. 2. nu. 40
Binarij numeri principium est unitas. fol. 45. column. 1. numero 50
Bellum semper esset in rebus, nisi confusio tolleretur. fol. 81. col. 2. nu. 40
Bonum ad plura se extendit secundum Platonicos. fol. 54. col. 1. numero 10
Bonum consistit in modo, specie & ordine. fol. 59. column. 2. numero 70
Bonum contingit vno modo, malum multipliciter. fol. 50. col. 2. numero 70
Bonum dicitur dupliciter, & quomodo. fol. 35. column. 1. numero 70
Bonum diuinum non est verum bonum. fol. 36. column. 2. numero 80
Bonum & malum an sint duo principia. fol. 49. column. 2. numero 80
Bonum & vnum in idem concurrunt. fol. 36. column. 2. numero 80
Bonum ipsum laudare quare debeamus. fol. 55. column. 1. numero 10
Bonum ipsum quod est Deus, secundum suam supereminentem virtutem, est causa fidei omnium substantiarum, & creatrix omnium existentiam. fol. 55. col. 1. nu. 40
Bonum magis & minus quomodo inueniatur in rebus. fol. 43. col. 2. nu. 10
Bonum non est contrarium sibi ipse. fol. 42. col. 1. nu. 70
Bonum non potest producere ea quae non sunt bona. fol. 41. col. 1. nu. 40
Bonum primum resplendet in omni bono particulari, ex quo habet omne bonum quod sit appetibile. fol. 11. column. 1. numero 80

Bonum

TABVLA

Bonum prius est ente, cum etiam bonum ad non entia suam ex-
cellentiam extendat. fol. 65. col. 1. nu. 50
Bonum procedit ex vna perfecta causa, malum autem ex multis
particularibus defectibus. fol. 50. col. 2. nu. 60
Bonum quod fuit naturaliter, vtpote ex bono causatum, quomodo
potuit variari. fol. 40. col. 2. nu. 40
Bonum quomodo dupliciter dicitur. fol. 37. column. 1. & 2. nu-
mero 80
Bonum secundum actuale participationem boni, aut secun-
dum ordinem ad bonum vix inuenitur in creaturis. fol. 54.
col. 2. nu. 50
Bonum si omnino auferatur, neque erit substantia, neque vita,
neque mors, neque aliud nihil. fol. 44. columna secunda, in
principio.
Bonum substantiale, in quod affectus fertur, tripliciter se habet.
fol. 37. col. 2. nu. 50
Bonum vtrum sit vniuersalis causa rerum omnium bonarum. fol.
43. col. 1. nu. 70
Boni est bona producere & conseruare. fol. 47. column. 1. nu-
mero 50
Boni excellens virtus non solum bona producit, sed etiam fir-
mat & statuit ea quae praeuenerunt bono. fol. 44. column. 1. nu-
mero 30
Boni expers quod est, non potest inueniri inter existentia. fol.
47. col. 1. nu. 50
Bonis expers quod est, neque est aliquid, neque potest aliquid.
fol. 43. col. 2. in principio.
Boni nomen manifestat omnes processus vniuersalis essentiae
rerum, & extendit se tam ad existentia, quam non existentia.
fol. 54. col. 1. nu. 50
Boni nomen manifestat totam prouidentiam Dei vniuersaliter.
fol. 54. col. 2. nu. 20
Boni quod est omnino expers, neque est existens, neque est in exi-
stentibus, sed est mixtum, habens partem de bono, partem de
malo. fol. 44. col. 2. nu. 30
Bono quod omnino est priuatum, nullo in loco, nullo modo,
nullo tempore aut esse potest. fol. 44. column. 1. nu-
mero 60
Bona omnia sunt a primo bono. fol. 3. col. 1. nu. 60
Bona omnia sunt amica sibi inuicem, & conueniunt vtpote ge-
nerata ex vno primo viuente principio. fol. 45. column. 2. nu-
mero 30
Bona spiritualia consequuntur hi qui afflictiones in rebus tem-
poralibus patientes quodam seruire amoris spiritalibus
magis inhiunt. fol. 70. col. 2. nu. 10
Bonitas diuina perfecta vadens per vniuersa, communicat se
omnibus per similitudinem suae bonitatis. fol. 4. column. 2. nu-
mero 10
Bonitas Dei in quinque habitudinibus distincta. fol. 38. col. 2.
nu. 50 & 60
Bonitas Dei non est ignota per obscuritatem, sed propter abun-
dantiam charitatis. fol. 10. col. 1. nu. 60
Bonitas & deitas omnibus supereminens est causa, ipsius per se
deitatis & bonitatis. fol. 83. col. 2. nu. 40
Bonitas omnium bonorum quae sit apud Platonicos. fol. 3. col.
2. nu. 60
Bonitas per se est donum quoddam ex Deo proueniens per quod
omnia entia sunt bona. fol. 84. col. 2. nu. 50
Bonitatis umbra vtrum sit Deus filius. fol. 10. column. 1. nu-
mero 50

De litera C.

Cecitas tandiu remanet, quandiu remanet homo. fol.
44. col. 2. nu. 50
Celi in motu duo considerantur. fol. 68. col. 1. nu-
mero 60
Canis & homo differunt specie, conueniunt tamen
in genere animalis. fol. 87. col. 2. nu. 60
Castitas & impudicitia quomodo sibi contrariantur. fol. 41. col.
1. numero 30
Casus demonum non est a Deo, sed ex libero arbitrio. fol. 64.
col. 1. nu. 50
Causandi diuersi modi qui conueniunt pulchro & bono. fol.
35. col. 2. nu. 40
Causa excedit causam. fol. 86. col. 1. nu. 70
Causa non dependet ab effectu, sed effectus dependet a causa.
fol. 75. col. 1. nu. 80
Causa non est multipliciter quam effectus. fol. 51. column. 1. in
principio.
Causa omnis tantum potest nominari ex nomine sui effectus,
in quantum habet in se similitudinem eius. fol. 11. column. 1.
numero 10
Causa remota per se, remouetur effectus. fol. 49. column. 1. nu-
mero 80

COMMENTI.

Causa vniuersalis omnium propter sui excellentiam est oculi-
ta. fol. 61. col. 2. nu. 50
Causa vniuersalis plus influat ad suos effectus, quam causa par-
ticularis. fol. 59. col. 1. nu. 60
Causatum & quod deducitur ex alio non potest dici simile cau-
sae a qua deducitur. fol. 75. col. 1. nu. 80
Causa boni vtrum se extendat etiam ad mala. fol. 43. col. 1.
numero 70
Causa diuina quantum ad proprietatem humanae vitae quae
nam sit. fol. 61. col. 1. nu. 70
Causa diuina sapientiae quomodo percipi possit. fol. 63.
col. 1. nu. 60
Causa omnis deriuatur a Deo. fol. 34. columna secunda,
numero 40
Causa omnis rerum praexistit in pulchro & bono. fol. 3.
col. 2. nu. 40
Causa omnis aliarum causarum praexistit in Deo. fol. 34.
col. 2. nu. 60
Causa pulchra & boni circa differentias motus & quietis.
fol. 33. col. 2. nu. 70
Causa diuina sapientiae tres condiciones. fol. 63. col. 1.
nu. 20 & 40
Civitas regimen in quo consistat. fol. 7. columna prima, nu-
mero 70
Cognitio Dei in quam Christiani vniuntur, est simplicior
& diuiniorem quicunque Dei cognitione. fol. 66. column. 2. nu-
mero 70
Cognitio intellectus angelici tota in vniuersitate consistit. fol.
64. col. 1. nu. 20
Cognitionis diuinae & cognitionis angelicae differentia. fol. 39.
col. 2. nu. 30
Cognitionem de Deo ex diuinis nominibus in scriptura positis
capimus. fol. 7. col. 2. nu. 40
Cognitionem de Deo quam per diuina nomina accipere possu-
mus. fol. 6. col. 2. nu. 40
Cognitiones omnes sunt de rebus existentibus. fol. 9. column. 2.
numero 60
Cognitionem finis praexistunt in superiusstantiali radio. fol.
9. col. 2. in principio.
Cognitionem omnium terminatione, praexistunt in Deo. fol.
9. col. 2. nu. 60
Comparationem diuersitatis quae nam sint. fol. 34. column. 2. nu-
mero 10
Concretio quomodo pertineat ad amorem. fol. 39. column. 2. nu-
mero 20
Concupiscentia quare dicatur demens. fol. 48. column. 1. nu-
mero 10
Congregata minus habent de ratione unitatis quam unita. fol.
81. col. 2. nu. 80
Contemplatio & scientia Dei omnibus existentibus est in via.
fol. 9. col. 2. nu. 60. Et quare. ibid. nu. 70
Contrarium non desiderat suum contrarium. fol. 41. column. 1.
numero 80
Contrarium nullum est in suo contrario. fol. 45. column. 2.
numero 20
Cordis intentiones quae sunt maxime occultae, Deo sunt notae.
fol. 73. col. 1. nu. 30
Corpus nostrae humilitatis configurabitur corpori claritatis
Christi. fol. 8. col. 2. nu. 70
Corpus vniuersale per animas, sed diuina vita est per se viuens. fol. 62.
col. 1. nu. 30
Corporis Christi sumptio impugnata a Valentino, Arrio &
Appollonio. fol. 8. col. 1. nu. 60
Corporum non est quod est super omnia corpora. fol. 41. col. 2.
numero 20
Corporalis materia an alliciat aut attrahat animas ad malitiam.
fol. 50. col. 1. nu. 60
Corruptio vniuersalis est generatio alterius. fol. 42. columna secunda,
numero 20
Corrupta non possunt absolute dici integra. fol. 13. column. 2.
numero 40
Corruptum nihil est simplicius secundum naturam. fol. 47. col. 1.
in principio.
Creatura aliqua rationalis quomodo dicatur deificari. fol. 7.
col. 1. nu. 70
Creatura nulla est occulta, vel inuisibilis in conspectu Dei. fol.
73. col. 1. nu. 40
Creatura nulla potest pertingere ad perfectum, modum cogni-
tionis Dei. fol. 5. col. 2. in principio.
Creatura quilibet quomodo dicatur perfecta. fol. 87. column. 1.
numero 30
Creatura rationalis secundum suam naturam est defectibilis. fol.
53. col. 1. nu. 20
Creatura quilibet dicitur perfecta ex hoc quibusdam certis li-
mitibus continetur. fol. 87. col. 1. nu. 40
Creatura vna sit in alia dupliciter. fol. 74. col. 1. nu. 70
Creaturae inferiores firmantur per superiores. fol. 177. column. 2.
in principio.
Dion. de Diuina nom. 12 Creatura

TABVLA

Creatura manifestat suam nobis, Deus autem occultus. fol. 7. col. 1. numero 10.
Creatura in perfectione tria sunt consideranda. fol. 87. col. 1. in princ. & nu. 10.
Creatura quare dicatur a Deo dissimilis. fol. 75. column. 2. numero 60.
Creatura Deus per suam naturam cognoscitur, nos autem Deum per creaturam. fol. 65. columna secunda, num. 50. & column. sequenti.

De litera D.

DE COR. ad pulchritudinem refertur. fol. 8. col. 1. numero 70.
Deliberatio & cognitio humana reputatur quidam error in comparatione ad stabilitatem diuinam & perfectam cognitionis. fol. 65. col. 2. nu. 30.
Desiderabile nihil est nisi in quantum habet aliquam participationem summi boni. fol. 77. col. 2. nu. 70.
Desiderium quid nunc sit. fol. 35. column. 1. nu. 60. & fol. 35. col. 2. numero 70.
Deificari quomodo dicatur creatura rationalis. fol. 7. column. 1. numero 70.
Deus amat se ad alia propter suam pulchritudinem & bonitatem. fol. 37. col. 2. nu. 50.
Deus bonitatem suam saluat quem condidit. fol. 5. column. 1. numero 30.
Deus bonitatem suam voluit diffundere & communicare alijs per modum similitudinis, & quod bonitas eius non tantum in ipso maneret, sed etiam ad alia efflueret. fol. 36. col. 1. nu. 20. & 30.
Deus continetur in seipso ut loco in loco. fol. 73. column. 1. numero 70.
Deus conueniunt per alia nomina laudatur sicut existens. fol. 56. col. 2. nu. 10.
Deus cum dicitur per se vita, dupliciter intelligitur. fol. 6. col. 2. numero 60.
Deus cum sit bonus, quomodo voluit producere malum. fol. 40. col. 2. nu. 50.
Deus cum sit infinitus excedit omnem substantiam finitam. fol. 9. col. 2. nu. 60.
Deus cum sit omnium existentium causa, ipse nihil est existentium. fol. 10. col. 2. nu. 10.
Deus cum sit summum bonum communicat se alijs existentibus. fol. 6. col. 1. nu. 40.
Deus cum sit super omnem sapientiam, tamen ipse laudatur in sapientia ut mens, veritas, & ut rogator. fol. 64. column. 1. numero 80.
Deus cum sit ipsa veritas, seipsum negare non potest. fol. 69. column. 1. nu. 30.
Deus cur dicitur amor eleuans alia ad se ipsum. fol. 38. column. 1. nu. 50.
Deus cur dicitur Dominus virtutum, & exercituum. fol. 67. col. 1. nu. 50.
Deus cur dicitur esse ante dies, & tempora. fol. 78. col. 1. numero 60.
Deus cur dicitur natura naturans. folio 49. columna prima, numero 30.
Deus cur dicitur omnipotens, & Antiquus dierum. fol. 77. col. 1. nu. 10. in tex. & 50. in glo.
Deus cur dicitur principium & mensura seculorum. fol. 55. col. 1. nu. 60.
Deus cur dicitur separari ab omni virtute. fol. 67. column. 1. numero 50.
Deus cur dicitur simpliciter perfectus. fol. 87. columna prima, numero 60.
Deus cur dicitur tempus. fol. 78. col. 1. nu. 60.
Deus cur laudatur nomine boni, nomine existentis, nomine vitæ, & nomine sapientie. fol. 74. col. 1. nu. 70.
Deus cur nominetur a suis effectibus. fol. 83. columna prima, numero 50.
Deus dicitur amor sui ipsius per se ipsum. fol. 38. column. 2. numero 50.
Deus dicitur non existens, quia est super omnia existentia. fol. 40. col. 1. nu. 80.
Deus dicitur moueri duobus modis. fol. 76. column. 1. numero 60. & 70.
Deus dicitur perfectus sicut nobis, in augmentabilis, & sicut non in augmentabilis. fol. 87. col. 1. nu. 10.
Deus dicitur ratio cum sit ipse summa rerum dispositio. fol. 6. col. 2. in princ.
Deus dicitur sanctus sanctorum, rex regum, dominus domitorum & Deus Deorum. fol. 84. column. 2. numero 20. in tex. & 60. in glo.
Deus est causa omnis stationis & sessionis quæ in rebus creatis

COMMENTI.

inuenitur. fol. 76. col. 1. nu. 40.
Deus est causa & temporalium, & æternorum, est supra æternitatem. fol. 79. col. 1. nu. 50.
Deus est causa omnium particularium entium. fol. 57. column. 2. numero 80.
Deus est causaliter tempus eorum quæ sunt. fol. 55. column. 1. numero 80.
Deus est collocatio sancta eorum quæ mouentur secundum quandam immundam commotionem. folio 7. columna prima, numero 50.
Deus est dissimilis & non eiusdem ordinis cum alijs, quia ipse est ab omnibus diuersus. folio 75. columna secunda, numero 50.
Deus est esse creati æuum, & duratio. fol. 58. columna secunda, numero 60.
Deus & homo verum idem sit suppositum. fol. 8. column. 1. numero 70.
Deus est incomprehensibilis omni intellectui creato, qui est super omnem mentem & rationem. fol. 7. columna prima, numero 80.
Deus est intellectus non intelligibilis, quomodo intelligatur. fol. 5. col. 2. nu. 40.
Deus est largitor omnis cognitionis, scilicet rationis, mentis & sapientie, & omnium huiusmodi. fol. 86. columna prima, numero 70.
Deus est locus, fundamentum & vinculum connectens omnia. fol. 7. col. 2. nu. 20.
Ex Deo est omnis sapientia, omnis ordo, & omnis armonia. fol. 57. col. 2. nu. 50.
Deus est omnium circumscriptus, comprehensus, & pre-apprehensus, quomodo intelligatur. fol. 9. column. 2. numero 80.
Deus est primum bonum, & causa omnis bonitatis. fol. 45. col. 2. numero 70.
Deus est proprium omnium sicut causa factus rerum. fol. 60. column. 1. nu. 40.
Deus est quodammodo omnia in quantum omnia in ipso pre-existunt. fol. 73. col. 2. nu. 70.
Deus est sibi similis. fol. 75. col. 1. nu. 30.
Deus est substantia, sed supersubstantialis. fol. 5. column. 2. numero 30.
Deus est supersubstantialis & supernaturalis. fol. 84. column. 2. numero 60.
Deus est supra omne id quod a nobis cogitari potest. fol. 10. col. 2. in princ.
Deus est veritas, & omnia sciens. fol. 5. col. 1. nu. 20.
Deus est vita æterna. fol. 60. col. 2. nu. 20.
Deus est vita viventium, & substantia, propter bonitatem ipsius. fol. 7. col. 2. nu. 30.
Deus est vnum supersubstantiale principium omnium & causa. fol. 84. col. 2. nu. 60.
Deus est ipsa veritas quasi existens vnus per suam essentiam. fol. 5. col. 1. nu. 50.
Deus est veritas per se subsistens, vnicificans omnem virtutem. fol. 5. col. 2. nu. 20. & 30.
Deus erat, est, & futurus est. fol. 58. col. 2. nu. 70.
Deus ex sua gratia communicat se inferioribus, per aliquam modum cognitionis. fol. 6. col. 1. nu. 50.
Deus implet omnia, in nullo euacuatur sua virtute. fol. 38. col. 1. nu. 40.
Deus indeclinabili virtute donat seipsum per quandam participationem ad deificationem conseruaturam. fol. 74. column. 2. numero 50.
Deus in scripturis non solum dicitur innominabilis, sed etiam multorum nominum. fol. 11. columna secunda, num. 40. & sequentijs.
Deus inter se ipsum est vnus, quia nulla diuersitas inuenitur in ipso. fol. 80. col. 2. nu. 50.
Deus laudatur ut principalis substantia, in quantum dat omnes perfectiones rebus. fol. 12. col. 1. nu. 20.
Deus laudatur sicut causa existentium. fol. 8. columna prima, numero 40.
Deus licet sit principium omnium & finis, tamen neque habet principium, neque medium, neque finem. fol. 60. column. 1. numero 60.
Deus metaphorice dicitur Leo, Petra, Sol, & aliquid huiusmodi. fol. 3. col. 1. nu. 60.
Deus non diuiditur actu, nec potentia. fol. 7. column. 2. numero 60.
Deus non est Deus dissensionis, sed pacis. fol. 45. column. 2. numero 20.
Deus non est essentia qualis ab intellectu nostro concipi possit. fol. 3. col. 1. nu. 70.
Deus non est factus homo secundum aliquam conuerfionem deitatis in carnem, vel in animam. fol. 8. col. 1. nu. 80.
Deus non potest per aliquam virtutem cognoscitiam comprehendere, aut locutione perfecte manifestari. fol. 5. column. 1. numero 60.

Deus

TABVLA

Deus non est propter creaturas, sed conuerso. fol. 71. column. 1. numero 50.
Deus non solum est causa viuientium, sed etiam vitæ. fol. 77. col. 1. numero 20.
Deus non stat neque sedet tanquam sustentatur in aliquo alio, sed in se ipso manet secundum immobilem identitatem. fol. 75. col. 2. nu. 70. & 80.
Deus omnia cognoscit & producit per vnum, quod est eius essentia. fol. 55. col. 1. nu. 30.
Deus omnibus in rebus est incomprehensibilis, & non potest comprehendere sensu. fol. 9. col. 2. nu. 80.
Deus penetrat omnia quæ pertinent ad humanam naturam. fol. 73. col. 1. nu. 40.
Deus per ipsum esse omnia causat. folio 56. columna secunda, numero 80.
Deus quandoque dicitur idem in sacra scriptura. fol. 71. col. 1. numero 30.
Deus quare dicitur bonus, viuis, sapiens, & alijs multis nominibus nominatur. fol. 7. col. 2. nu. 40.
Deus quare dicitur canis & sciuit. folio 78. columna prima, numero 70.
Deus quare dicitur nouus & iunior. folio 78. columna prima, numero 70.
Deus quare dicitur rex seculorum. fol. 55. columna secunda, numero 50.
Deus quare dicitur sanctus sanctorum, Rex regum &c. fol. 86. col. 1. nu. 60.
Deus quod dicitur esse sine intellectu & sensu quomodo intelligatur. fol. 64. col. 2. nu. 30.
Deus quomodo dicitur æqualis. folio 77. columna prima, numero 20.
Deus quomodo dicitur vita æterna. folio 60. columna secunda, numero 30.
Deus quomodo amet. fol. 35. col. 2. nu. 70.
Deus quomodo aliquem liberat a prauitate, ab infirmitate, & a passione. fol. 7. col. 1. in princ.
Deus quomodo cognoscatur per diuinam sapientiam. folio 64. col. 1. nu. 20. in tex.
Deus quomodo possit cognosci, cum non sit intelligibilis, neque sensibilis, neque aliquid de numero existentium, sed super omnia prædicta. folio 65. columna prima, numero 80.
Deus quomodo cognoscatur. folio 65. columna prima, numero 10. in tex.
Deus qui est clarissimum lumen dicitur inuisibilis. fol. 63. col. 2. numero 40.
Deus qui est laudabilis & nominabilis dicitur ineffabilis & innominabilis. fol. 63. col. 2. nu. 40.
Deus qui est omnium causa non potest dici alijs similis, sed alia ei similia ei dicuntur. folio 75. columna secunda, in principio.
Deus qui est summum bonum non potest laedi, nec molestari. fol. 47. col. 1. nu. 80.
Deus in sacra scriptura laudatur ut ratio, hoc est ut verbum. fol. 66. col. 1. nu. 70.
Deus saluat omnia per propriam bonitatem liberando a malo. fol. 7. col. 1. nu. 60.
Deus scio omnia antequam fiant. fol. 64. columna secunda, numero 60.
Deus se cognoscendo, cognoscit omnia. fol. 65. columna prima, numero 40.
Deus secundum æqualitatem causam, æqualiter operatur in omnibus. fol. 76. col. 2. nu. 80.
Deus separatur ab his quæ sunt in vno & tempore per eminentiam quandam. fol. 60. col. 1. nu. 70.
Deus si produceret malum, transmutaretur a sua bonitate. fol. 45. col. 2. nu. 50.
Deus sibi soli notus, nobis autem occultus. fol. 4. column. 2. numero 70.
Deus solus a se esse perfectus. folio 86. columna secunda, numero 70.
Deus a Theologis cur nominetur dilectio & amor. fol. 38. col. 2. nu. 10. & 30.
Deus virtutem propter suam bonitatem etiam patitur. folio 38. col. 2. nu. 30. & 40.
Deus verum sit causa rerum solum per modum finis, an vero per modum factionis & conseruationis. fol. 11. column. 1. numero 60.
Deus zelans quare dicitur. fol. 38. col. 1. nu. 50.
Dei causa omnia sunt. fol. 71. col. 1. nu. 70.
Dei cognitio quæ discordat a communi Christianorum cognitione verus dicitur error quam Dei cognitio. fol. 66. col. 2. numero 80.
Dei in effectibus tria considerantur. fol. 73. col. 2. nu. 20. & 30.
Dei essentiam, prout in se est, in præfata vita non possumus videre. fol. 8. col. 2. nu. 40.
Dei essentiam, quæ est vnitas in trinitate in præfata vita vide-

COMMENTI.

re non possumus. fol. 10. column. 1. nu. 50.
Dei intelligibilia circumscribuntur per sensibilia. fol. 8. column. 2. numero 40.
Dei ad iustitiam pertinet quod de vitæ uicibus secundum propriam propositionem. fol. 71. col. 2. nu. 50.
Dei nomen est mirabile super omne nomen. fol. 11. column. 2. numero 40.
Dei nomen recipitur in tota deitate, hoc est in omnibus personis. fol. 14. col. 1. nu. 40.
Dei nomina designantia gubernationem quæ nam sunt. fol. 34. col. 1. nu. 70.
Dei nomina quomodo intelligantur de tribus personis. fol. 13. col. 2. nu. 10.
Dei nominationum tria sunt genera. fol. 12. columna secunda, numero 40.
Dei oculis omnia sunt nuda & aperta, & non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius. folio 64. columna secunda, numero 10.
Dei providentia est perfecta, & datrix omnis boni. fol. 53. col. 2. nu. 70.
Dei pulchritudo tota non potest recipi in aliquo speculo creato. fol. 46. col. 1. nu. 80.
Dei sapientia est abscondita ab oculis omnium viuientium. fol. 64. col. 1. nu. 70.
Dei sapientia, virtus, & bonitas nullis finibus limitantur. fol. 85. col. 2. nu. 60.
Dei superflantialis virtus non egreditur ab ipso. fol. 38. col. 1. numero 40.
Dei quod stultum est, sapientius est hominibus. fol. 62. column. 2. numero 10.
Dei virtus est ineffabilis & ignota, quæ cogitari non potest. fol. 67. col. 2. nu. 20.
Dei visio per essentiam est super naturam cuiuslibet intellectus creati, non solum humani, sed etiam Angelici. fol. 10. col. 1. numero 70.
Deo conuenit nobilissimus modus videndi. fol. 50. column. 2. numero 70.
Ex Deo est omnia virtus, omnis custodia, omnis collatio, omnis distributio, omnis intellectus, omnis sensus, omnis habitus, omnis motus, omnis vnio, omnis concretio, omnis amicitia, omnis concordatio, omnis discretio, & omnis distinctio. fol. 57. col. 2. nu. 50. & seq.
Deo qui est omnium causa quare attribuitur & magnum & paruum &c. fol. 73. col. 1. in princ.
Deo nihil detrahatur ex omni potentia, eum dicitur ipsum seipsum negare non posse. fol. 69. col. 1. nu. 50.
In Deo omnia præexistunt secundum virtutem substantialiter vniam. fol. 59. col. 1. nu. 70.
Deo omnia sunt similia, quia omnia conueruntur per desiderium in Deum. fol. 75. col. 1. nu. 60.
A Deo sunt omnia sicut a principio, quod omnibus esse influit. fol. 88. col. 1. nu. 70.
Deum amant omnia ex necessitate, sicut in eius effectibus. fol. 78. col. 1. nu. 30.
Deum cur dicimus irrationalem, imperfectum, & caliginem impalpabilem & inuisibilem. fol. 64. col. 2. nu. 50.
Deum esse bonorum principium per quæ nobis manifestatur. fol. 7. col. 1. in princ.
Deum esse causam contentiuam, custodiam, & eibum, quomodo hæc intelligantur. fol. 12. col. 1. nu. 30. & 40.
Deum esse omnium principium & finem quomodo sit intelligendum. fol. 34. col. 2. nu. 60.
Deum esse per se vitam, per se virtutem, & substantiatorem, quomodo sit intelligendum. folio 83. columna secunda, numero 60. & 70.
Deum esse superabundanter plenum omni sapientia quomodo intelligendum. fol. 62. col. 1. nu. 80.
Per Deum manent omnia, sicut per causam conseruantem. fol. 88. col. 1. nu. 50.
Deum secundum quod in se esse consideratur nulli rei esse similem diuinorum tractatores asserunt, concedunt tamen quod det similitudinem suam rebus. folio 75. column. 1. numero 50. & 60.
Ad Deum qui est super omnia ascendit homo tribus modis. fol. 65. col. 2. nu. 40.
Deitas est inuisibilis, inseruabilis, & inuestigabilis. fol. 6. col. 1. nu. 30. & 40.
Deitas nisi esset perfecta in qualibet personarum, oporteret obseruare qualiter aliquis diceretur de vna persona, & qualiter de alia. fol. 13. col. 2. nu. 70.
Deitas Patris & Filij & Spiritus sancti dicitur tota, quasi præhabens in se vniuersa. fol. 1. col. 1. nu. 70.
Deitas per se quid nam sit. fol. 84. col. 2. nu. 50.
Deitas principalis est separata ab omni virtute, quæ quocumque modo in rebus existit. fol. 67. col. 1. nu. 70.
Deitas quomodo inuestigari possit. folio 6. columna prima, in principio.

Dion. de diu. nom.

13

Deitas

TABVLA

Deitas substantialis voce significari non potest, virore supra
omne nomen existens. fol. 10. col. 7. num. 10
Deitas tam ab Angelis quam ab hominibus desideratur cogni-
sci. fol. 11. col. 1. num. 70
Deitas trium personarum non est deitas participata. fol. 13. co-
lum. 2. num. 50
Deitas definitio fol. 85. col. 2. num. 50
Deitas participatio quae est per gratiam, datur a Deo fol.
68. col. 2. num. 50. nec aliquis sua virtute potest conse-
qui. ibidem
Deitatem quomodo laudent Theologi. fol. 8. columna prima,
numero 40
Dei omnis malitia unde processerit. fol. 49. col. 2. nume-
ro 40
Dei omnes an sint naturaliter mali. folio 46. columna 2. nu-
mero 70
Dei omnes cum sint facti a Deo, quo modo sint mali. fol. 47.
col. 1. num. 50
Dei omnes, cur non desiderant pulchrum & bonum, sed incli-
nantur ad desiderandum res materiales, ut honores ab ho-
minibus exhibitos, & nidores sacrificiorum. fol. 49. col. 2.
numero 70
Dei omnes dicuntur desiderare malum, in quantum desiderant
aliquid bonum cum defectu debiti modi & ordinis. fol. 48.
col. 1. num. 70
Dei omnes dicuntur mali non secundum aliquam naturam, sed
secundum defectum boni. fol. 47. columna prima, nume-
ro 60
Dei omnes infirmati circa consecutionem diuini finis, fugiunt
ab eo, & cadunt precipitati in peccatum. fol. 47. columna 2. nu-
mero 60
Dei omnes non auerterunt voluntarie suum intellectum a confi-
deratione veritatis ab inspectione boni. fol. 48. columna 2. nu-
mero 60
Dei omnes quid naturaliter corrumpant. fol. 47. col. 1. nu-
mero 70
Dei omnes quomodo desiderant bonum. fol. 53. col. 1. nu-
mero 70
Dei omnes cognoscit a diuina sapientia deriuatur. fol. 64. col. 1.
num. 40
Dei omnes cognitio est deprauata, licet secundum ordinem
naturae sit aliorum cognitione rationis & sensus. fol. 64. col. 1.
num. 50
Dei omnes inuitudo cum sit prodita a bono Deo, quomodo
non sit conformis ei in bonitate. fol. 40. col. 2. numero
70 & 40
Diaboli inuidia mors introiit in orbem terrarum. fol. 4. col.
2. num. 20
Dictionum soni non transeunt vsque ad intelligibilem partem
animae, sed morantur circa l. bia loquentium, & circa auditus
audientium. fol. 16. col. 1. num. 50
Dilectio est quae omni quoniam in presenti vita de Deo per no-
mina diuina accipimus ad cognitionem quam sancti habent
in vita futura. fol. 8. col. 2. num. 20
Dilectionis & amoris nomen quomodo accipitur secundum
scripturam. fol. 37. col. 1. num. 40
Dionysius quare in re discrepet a Platonicis. fol. 56. col. 1. nu-
mero 60
Dionysius quare in re Platonicos imitetur. fol. 56. col. 1. nu-
mero 40
Dionysius quare vsus sit filo obscuro in omnibus suis libris. fol.
3. col. 1. num. 70
Dissimilis cur dicatur Deus. fol. 72. col. 1. num. 40
Diuina essentia a beatis mente attingitur, non autem compre-
henditur. fol. 5. col. 1. num. 30
Dei diuina nomina quae nobis in sacra scriptura traduntur duo
cognoscimus, & quae sunt illa. folio columna prima, nume-
ro 10
Diuina nomina de quibus in hoc tractatu agitur, sunt commu-
nia, quae trinitati. fol. 13. col. 1. in princ.
Diuina nomina quibus Deus laudatur quomodo cognosci pos-
sunt. fol. 6. col. 2. num. 60
Diuina reuelantur a Deo secundum proportionem eorum quib.
reuelantur. fol. 4. col. 2. num. 80
Diuina sapientia est principium & causa ipsius sapientiae secun-
dam se acceptae in communi. fol. 64. col. 1. num. 60
Diuina vita nihil potest esse segregatum nisi quod caret vita.
fol. 68. col. 2. num. 60
Diuina vita quae est supereminenter viuens, est causa factiua,
& conseruatiua ipsius per se vitae. folio 60. col. 2. nume-
ro 70
Diuina vitae causalitas quoniam. art. fol. 60. columna secunda,
numero 10
Dionysiorum nomen ratio fol. 6. col. 2. num. 20
Dionysius Christi non est conuersus humanitatem, neque hu-
manitas in diuinitatem. fol. 3. col. 1. num. 80
Dionysius quare dicatur continens. fol. 77. col. 2. num. 40

COMMENTI.

Diuinitas dicitur perfecta, in quantum est in sua natura & virtu-
te. fol. 13. col. 1. num. 80
Diuinitatem quod est, & causa omnis bonitatis, non potest
mutari a bonitate. fol. 45. col. 2. num. 60
Dominatio in quo consistat. fol. 86. col. 1. num. 40
ad Dominatorem tria requiruntur. fol. 85. col. 2. in princ. &
numero 10
Dominatorem oportet abundare omni genere bonorum. fol. 85.
col. 2. num. 20
Domus causa est edificator non secundum suam naturam, sed
secundum suam artem. fol. 10. col. 2. num. 70
Domus similitudo non est in natura edificatoris, sed in eius ar-
te. fol. 10. col. 2. num. 70
Dona diuina percipere non possumus si Dei visitationem negli-
gentes nobis ipsis inhareamus. fol. 62. col. 2. num. 80
Dona maiora quae participantia Deo dicuntur meliora, & superemi-
nent alius quae minora dona participant. fol. 54. col. 2. nu-
mero 40

De Litera E.

ECTASIS est amoris effectus. fol. 37. col. 1. nu-
mero 70
Efflicere & saluare pertinent ad rationem boni. fol. 59.
col. 1. num. 60
Effectus dicuntur circa causam consistere in quantum
accidunt ad similitudinem ipsius. fol. 11. col. 1. num. 40
Effectus praexistunt in causa. fol. 88. col. 2. num. 70
Effectus sequitur conditionem causarum & principiorum. fol.
45. col. 1. num. 80
Effectum continet sub se generationem sicut minus commune,
fol. 50. col. 1. num. 60
Effectum diuinarum diuinitatis ratio duplex. fol. 41. col. 2. nu-
mero 80
Elmas magis pugilibus inexpertis assimilatur. fol. 69. col. 1.
num. 10
Elmas magis opinio de Dei omnipotentia. fol. 68. col. 1. num.
30 in text. & nu. 70 in glo.
Eius ad plura se extendit quam vita. folio 62. col. 1. nume-
ro 50
Eius dupliciter dicitur. fol. 37. col. 1. num. 80
Eius non est conuenientissime de Deo dicitur. fol. 55. col. 2. nu-
mero 80
Eius nomen quidam designat. fol. 54. col. 1. num. 60
Eius omne quare Deus conuenientissime nominatur. fol. 56.
col. 1. in princ.
Eius omnia in quantum sunt, sunt bona & ex bono.
Eius rationis quae dicantur. fol. 53. col. 1. num. 40
Eius vniuersitas non est completa, si colligeretur ens in po-
tenta. fol. 50. col. 1. num. 20
Error eorum qui affirmant diuinam providentiam nos ignitos
inducere ad virtutem. fol. 51. col. 2. num. 80
Error illorum qui ponunt duo prima principia. fol. 88. col. 1.
num. 30
Error Originis & Arrii, qui posuerunt deitatem filii esse parti-
cipatam. fol. 13. col. 2. in princ.
Esse commune quomodo magis se habeat ad Deum, quam alia
existantia. fol. 58. col. 2. num. 40
Esse Dei tempore non mensuratur. folio 55. columna secunda,
numero 50
Esse ipsum cum excedat vitam, & vita sapientiam, unde est quod
viventis supereminenter existantibus, & sentientia viventibus,
& rationalia sentientibus, & intellectus angelici rationabi-
libus creaturis. fol. 54. col. 2. num. 40
Esse ipsum diuinum est mensura omnium seculorum. fol. 55.
col. 1. num. 70
Esse ipsum ad hoc quod sit, an habeat virtutem a superantiali
virtute. fol. 67. col. 2. numero 30 in text. & numero 70 in
gloss.
Esse omne praexistit in esse diuino. folio 64. col. 1. nume-
ro 70
Esse omne secundum quamcunque rationem essendi, substantia
licet existit in eo quod omnium existentium est causa. fol. 58.
col. 2. num. 70
Essentia Dei est ignota creaturae, & excedit non solum ratio-
nem humanam, & etiam angelicam. folio 65. columna 2.
numero 20
Essentia diuina cui conuenit, conuenit ei per se bonitatem esse,
& conuersio. fol. 13. col. 1. num. 50
Essentia diuina est principium omnium existentium & finis. fol.
60. col. 1. num. 40
Essentia diuina non potest manifestari perfecte vnicuique in-
tellectus creato. fol. 54. col. 1. num. 40

Eutichi

TABVLA

Eutichi error quo ad naturam Dei & hominis.
Excessus in rebus creatis multipliciter attenditur. fol. 72. col. 1.
numero 70
Exemplar quid dicatur. folio 59. columna secunda, nume-
ro 40
Exemplaria omnium rerum an sint in Deo. fol. 59. col. 2. nu-
mero 30
Exemplaria quomodo dici possunt res intellectuales a Deo. fol.
59. col. 2. num. 50
Exemplaria rerum quae dicantur. fol. 59. columna secunda, nu-
mero 10
Existens omne secundum suam existentiam est in actu. fol. 41.
col. 1. num. 30
Existens nihil est, cuius ipsum per se esse non sit substantia, &
causa. fol. 56. col. 2. in princ.
Existencia an causentur ex diuina providentia. fol. 52. col. 2. nu-
mero 50
Existencia aliqua dupliciter habent durationem. fol. 54. col. 1.
numero 70
Existencia omnia causantur ex bono. fol. 45. columna prima, in
principio.
Existencia omnia desiderant pulchrum & bonum. fol. 41. col. 1.
numero 70
Existencia nullum corrumpitur per malum quodum ad ipsam
substantiam, vel naturam rei quae dicitur mala. fol. 47. col. 1.
numero 40
Existencia omnium exemplar quod nam sit. fol. 84. col. 1.
numero 40
Existencia omnibus Deus dat posse & effedere determinatum. fol.
69. col. 2. num. 30
Extremum & inimum in angelis quidam dicatur. fol. 58. col. 1.
numero 60

De Litera F.

FALSVM spinari est ex infirmitate intellectus. fol.
53. col. 1. num. 70
Fides ab Apostolo dicitur substantia, quasi quoddam
fundamentum fol. 66. col. 2. num. 40
Fides diuina quid nam sit. folio 66. columna secunda,
numero 40
Fides est supra rationem. fol. 14. col. 1. num. 60
Fide coniungimur altioribus, quam sunt ea ad quae ratio natu-
ralis pertingit. fol. 4. col. 1. num. 80
Fide coniunguntur homines Deo. folio 62. columna secunda,
numero 70
Fidei diuinae in veritate qui credit, eum nihil potest a vera fide
remouere. fol. 66. col. 2. num. 50
Fidei firmitas est triplex. fol. 66. col. 2. num. 50
Fidei veritati qui est vnica, facile percipit eius virtutem. fol. 66.
col. 2. num. 60
Filii personae sola est incarnata. folio 14. columna secunda, nu-
mero 80
Finitas communis totius multitudinis quamvis sit vnus, tamen
sunt multi & differentes diuersorum fines particulares. fol. 85.
col. 1. num. 70
Finitas est complementum vniuersi. folio 43. columna secunda,
numero 80
Finitas providentiae quae nam sit. folio 86. columna secunda, nu-
mero 20
Finitas semper respondet principio actui. fol. 51. col. 2. nu-
mero 20
Fines diuersi quomodo consequantur. fol. 85. columna prima,
numero 70
Ad fines diuersos diuersi ordines hominum instituendi sunt.
fol. 85. col. 1. num. 70
Firmitas indissolubilis est in rerum complexione. fol. 81. col. 1.
& quomodo ibid.
Firmicatis quatuor modi. fol. 77. col. 1. num. 80 & col. 2. nu-
mero 10
Fluxiones aquae Dei virtute sunt indeficientes. fol. 68. col. 1.
numero 80
Forma qua dependet propria ratio rei, pertinet ad claritatem,
fol. 33. col. 1. in princ.
Forma omnis recepta in aliquo imitatur & finitur secundum
capacitatem recipientis. fol. 55. col. 2. num. 30
Fortitudo virtutis interioris est vera fortitudo ad ea quae sunt
hominis, & non potest cadere nisi gratia diuina subleuata. fol. 85.
col. 2. num. 40
Furor an participet de bono. fol. 44. col. 1. num. 70
Furor, concupiscentia, & phantasia an sint secundum se mala.
fol. 48. col. 1. num. 30
Furor quare dicatur irrationabilis. fol. 48. columna prima, nu-
mero 10

COMMENTI.

De Litera G.

GENERATIO & corruptio non est eadem vir-
tus eiusdem, & secundum idem. fol. 43. col. 1.
numero 40
Generatio & id quod generatur, causatur ex Deo.
fol. 55. col. 2. num. 40
Generatio & substantia sic propter bonum. folio 42. col. 2. nu-
mero 60
Generatio omnis est transmutatio ex hoc toto in hoc totum,
fol. 74. col. 1. in princ.
Generatio omnibus a Deo tribuitur. fol. 55. columna secunda,
in princ.
Generatum existentium quod est, confert ad perfectionem
vniuersi. fol. 42. col. 2. num. 30
Non generatum dicitur multis modis. fol. 73. col. 2. numero
60 & 70
Non generatum dicitur, quod nondum accepit esse per genera-
tionem. fol. 73. col. 2. num. 60
Geometria habet aliquem terminum ultra quem non tendit. fol.
9. col. 1. num. 80
Gloria vita erit in resurgentibus. fol. 61
Gradus diuersi substantiarum. folio 58. columna prima, nu-
mero 40
Gradus omnes entium a Deo sunt. fol. 58. columna prima, nu-
mero 70
Gradus supremorum entium in tres partes distinguuntur. fol.
57. col. 1. num. 50
Gratia vita quae nam sit, & quid operetur. fol. 61. col. 1. nu-
mero 80

De Litera H.

HABENDI modus dupliciter intelligitur. fol. 10.
col. 2. num. 60
Habendo vel coaptatio appetitus ad aliquid velur
num bonum, vocatur amor. fol. 35. col. 2. nu-
mero 50
Habitus vniuersalis est, quod essentia diuina omnia in se pre-
habet. fol. 60. col. 1. num. 40 & omnia in esse continet, & con-
seruat. ibid.
Hierarchia quid nam sit. fol. 8. col. 1. num. 40
Hierarchia eorum Apostoli & praebati Boetia dicantur. fol. 8. col.
2. num. 40
Homo auertens se ab auxilio Dei sibi parato imp. uter sibi nolit
veti auxilio manum sibi port. gentis. fol. 53. col. 2. num. 50
Homo dicitur perfectus per gratiam quam habet a Deo. fol. 86.
col. 2. num. 60
Homo dicitur qui habet humanitatem absque praerogatiua indi-
uidualium principiorum. fol. 55. col. 1. num. 50
Homo intellectu cognoscit vniuersalia, sensu vero singularia.
fol. 65. col. 1. num. 60
Homo intra seipsum non est vnus, quia multa & diuersa intra
seipsum continentur. fol. 80. col. 1. num. 50
Homo non videbit Deum & viuere. fol. 5. columna secunda, nu-
mero 70
Homo propter delectationem, vel utilitatem sapientiam amat. fol.
37. col. 1. num. 30
Homo quod illuminetur ad Deum cognoscendum, a Deo est.
fol. 6. col. 1. num. 50
Homo quomodo congregetur ad unitatem Dei formen. fol. 7.
col. 2. num. 80
Homo quomodo dicatur imperfectus. fol. 87. col. 1. num. 60
Homo separatus quare appellatur per se homo. fol. 3. col. 2. nu-
mero 70 & 60
Homines habent quodammodo intellectus. Angelis aequales.
fol. 63. col. 2. num. 70
Homines quomodo dicatur habere pacem. fol. 79. col. 2. num. 50
Humana ex ratione semper causatur aliqua fides. fol. 66. col. 2.
numero 30
Humanitas in nomine non includitur nec actu, nec potentia
aliquid individuale principium. fol. 55. col. 1. num. 60

De Litera I.

IDEM attribuitur Deo secundum eius immutabilitatem
fol. 74. col. 1. num. 60
Ierosolims fuit magister Dionysii in rebus diuinis. fol. 78.
col. 1. num. 80
Illuminatio quomodo intelligenda. fol. 7. columna prima,
numero 60
Illum. de diu. nom. 1. 4. Immis-

TABVLA

Immissiones dicuntur in quantum ipsa divina bonitas se immittit in sanctis mentibus. fol. 70. col. 1. nu. 60
Immobilia describitur Deus in sacra scriptura; & stans. fol. 71. col. 1. nu. 40. & dicitur etiam motus ad omnia ambulant. ibid.
Immortale vere & proprie quidam dicitur. fol. 66. col. 2. nu. 60
Immortalis solus Deus dicitur. fol. 66. col. 2. nu. 60
Immortalitas quid nam sit. fol. 67. col. 2. nu. 60
Immundiciae feruntur quid dicitur. fol. 85. col. 1. nu. 40
Immutabilitas Dei multis modis attenditur. fol. 73. col. 1. nu. 60 & 70
Imperfectio quae sit praefer naturam. fol. 8. columna secunda, numero 70
Imperfectum dicitur quod non potest aliquid sibi simile facere. fol. 87. col. 1. nu. 60
Imperfectum quid nam dicatur. fol. 87. col. 1. nu. 40
Impudens an sit privatus bono. fol. 44. col. 1. nu. 60
Incommensuratio sit per privationem modi, peccatum per privationem speciei. fol. 52. col. 1. nu. 60
Incorporalia quae carent forma, sunt intangibilia & infigurabilia. fol. 5. col. 1. nu. 40
Inferioribus Deus se ingerit propter suae bonitatis participationem. fol. 38. col. 1. nu. 40
Infinitatem omnem excedit Deus qui omnibus est infinitus. fol. 72. col. 2. nu. 70
Infinitum dicitur quod est indeterminatum. fol. 34. col. 1. nu. 60
Ignis quare liquefaciat ceram, & lutum induret. fol. 43. columna 2. nu. 70
Ignis quomodo generat ignem. fol. 41. col. 2. nu. 60
Ignis virtutes inextinguibiles facit divina virtus. fol. 68. col. 1. nu. 70
Inimmensabilis quare dicitur Deus a Theologis. fol. 11. col. 1. nu. 60
Intellectus Angelici quare dicuntur divini. fol. 67. col. 2. nu. 60
Intellectus compositio in nobis est duplex. fol. 63. col. 1. nu. 60
Intelligibile an sit ante intelligentem, & participet tum ante participans. fol. 55. col. 1. nu. 60
Intelligibilia an sint incomprehensibilia sensibilibus. fol. 5. col. 1. nu. 60
Intellectualis operatio in nobis est infirma ad comprehensionem veritatis. fol. 61. col. 1. nu. 60
Intellectualis operatio, qua mentes angelicae Deum contemplantur circulariter motu comparatur. fol. 33. col. 1. nu. 60
Integrum & perfectum quomodo inter se differant. fol. 13. col. 1. nu. 60
Intentio omnium agentis fertur in bonum. fol. 51. col. 1. nu. 60
Intellectus proprie quid significet. fol. 6. columna prima, in principio
Intellectibiles quare dicitur Deus. fol. 63. columna secunda, numero 40
Irascundus cui assimiletur. fol. 44. col. 1. nu. 70
Irascibilis proprium quod nam sit. fol. 44. col. 1. nu. 70
Irascibilis non regulatur ratione. fol. 47. columna secunda, numero 80
Iudicia Dei quare dicuntur incomprehensibilia. fol. 5. columna 2. numero 80
Iunior quid nam dicatur. fol. 78. col. 1. nu. 10
Iustitia commutativa in Deo locum non habet. fol. 69. col. 2. nu. 60
Iustitia convenit Deo secundum tres actus. fol. 69. col. 2. nu. 60
Iustitia Dei quam iniquitatem excludat. fol. 71. col. 2. nu. 60
Iustitia divina dicitur a sacris doctoribus liberatio, & liberatio nis causa. fol. 70. col. 1. nu. 70
Iustitia divina laudatur sicut saluatio omnium. fol. 70. col. 2. nu. 60
Iustitia est circa actiones, nempe circa distributiones & retributiones, quae Deo competere possunt. fol. 69. col. 2. nu. 60
Iustitia hominis est immunditia ad comparationem iustitiae Dei. fol. 63. col. 2. nu. 10
Iustitia laudatur in Deo, in quantum ipse distribuit omnibus secundum eorum dignitatem. fol. 69. col. 2. nu. 60, est enim distributor bonorum. ibid. 3.
Iustitiae distributivae ratio in quo consistat. fol. 5. col. 1. nu. 60
Iustitiae divinae effectus. fol. 70. col. 2. nu. 20. in tex.
Iustitiae proprium quid sit. fol. 70. col. 1. nu. 20
Iustitiam divinam qui reprehendere nituntur, suam iniustitiam manifestat. fol. 70. col. 1. nu. 40

COMMENTI

De litera. L

LARGITAS rationis reducitur ad unitatem intellectus puritatis. fol. 81. col. 1. nu. 70
Largitio Dei est super plenam, ut quae nunquam minorari possit per copiam suae effusionis. fol. 87. col. 1. nu. 60
Largitudo Dei quid nam sit. fol. 74. col. 2. nu. 60
Lex Dei quae nam sit. fol. 77. col. 2. nu. 80
Leges naturales sunt quidam parvi, sive effectus amoris quo divina bonitas amatur. fol. 78. col. 1. in princ.
Libertum arbitrium an sit causa boni & mali. fol. 50. col. 1. nu. 80
Lineae quae in centro vniuntur perfecte parum recedunt a centro. fol. 77. col. 1. nu. 60
Longitudo Dei dicitur virtus quae super tota extenditur, penetrans omnia a summo usque ad imum. fol. 74. col. 2. nu. 60
Lumen est esset cognoscitivum per se ipsum cognosceret tenebras. fol. 60. col. 1. in princ.
Luminaria est porta a Deo custodiuntur a corruptione. fol. 68. col. 1. nu. 60

De litera. M

MACVLARI dicitur quod non ab intrinseco, sed a extrinseco inquinatur. fol. 85. col. 1. nu. 60
Magnus dicitur Deus in sacra scriptura. fol. 72. col. 1. nu. 60
Magnum quomodo attribuitur Deo. fol. 70. col. 1. nu. 60
Magna dicuntur quae inveniuntur alia excedere. fol. 72. col. 1. nu. 60
Magnitudo divina quare dicitur infinita. fol. 72. col. 2. nu. 60
Malefactorum poena ordinatur ad pacem civitatis. fol. 52. col. 2. nu. 70
Malitia & virtus in quo differant. fol. 41. columna secunda, numero 70
Malum an cadat sub providentia. fol. 52. col. 2. nu. 60
Malum an sit totaliter per divinam providentiam impeditum. fol. 52. col. 2. nu. 70
Malum an sit ex quadam debilitate causae, an ex defectu boni. fol. 51. col. 1. nu. 60
Malum corporis quod est dicitur. fol. 49. col. 1. nu. 70
Malum cum nihil sit per se ipsum, sed solum virtute boni, an sit primum principium casualium. fol. 52. columna secunda, numero 20
Malum cum non sit totaliter privatum bono, sed aliquo particulari bono, sequitur quod hoc ipsum quod est malum non sit aliqua res per se existens.
Malum de derate, est ex defectu virtutis desiderativae. fol. 53. col. 1. nu. 70
Malum dicitur fieri non ex aliqua virtute activa, sed propter infirmitatem & defectum virtutis. fol. 53. columna prima, numero 80
Malum est quidam infirmitas seu debilitas potentiae, vel totaliter impotentia. fol. 53. col. 2. in princ.
Malum effectus habet acceptum, neque est aliqua pars alienius existens, neque est universaliter existens. fol. 41. col. 2. in princip.
Malum est privatio boni. fol. 41. col. 2. nu. 40
Malum est sine vita, sine mente, & sine ratione, & est imperfectum. fol. 73. col. 1. nu. 60
Malum in animalibus non est ex materia, sed ex inordinato motu arbitrio. fol. 50. col. 1. nu. 70
Malum in demonibus quid nam sit. fol. 47. columna secunda, numero 40
Malum in demonibus quomodo sit. fol. 53. columna prima, numero 60
Malum in hominibus cur sit. fol. 47. col. 2. nu. 80
Malum in qualibet natura est recessus ab ordine illius naturae. fol. 49. col. 1. nu. 40
Malum in quantum huiusmodi non est generativum aut nutritivum alienius. fol. 50. col. 1. nu. 60
Malum neque est in existentibus, neque est de numero non existentium. fol. 4. col. 2. nu. 40
Malum nihil est secundum naturam. fol. 47. col. 1. nu. 50
Malum non corrumpit incorruptibilia, sed ea quae sunt corruptionis susceptiva. fol. 47. col. 1. nu. 30
Malum non esse ex aliqua causa determinata probatur tribus rationibus. fol. 51. col. 1. nu. 20

Malum

TABVLA

Malum non est aliquid existens secundum suam naturam. fol. 41. col. 1. nu. 10
Malum non est in Deo, neque ex Deo. fol. 45. columna 1. numero 70
Malum non est res quae subdatur divinae motioni. fol. 45. col. 1. numero 40
Malum non est aeternum, & casualium quoddam primum principium. fol. 52. col. 1. nu. 80
Malum non potest esse in ipso bono, sicut nec frigidum in igne. fol. 45. col. 1. nu. 10
Malum per accidens an conferat ad pulchritudinem & perfectionem universi. fol. 42. col. 2. nu. 40
Malum per se ipsum non est aliquid existens. fol. 41. col. 1. nu. 10
Malum quid sit, & unde originem sumpserit. fol. 40. col. 2. numero 50
Malum secundum quod est malum, nullam substantiam facit, neque generationem, sed casualiter solummodo malum & corruptionem existentium. fol. 42. col. 2. nu. 50 & 60
Malum secundum se ipsum est corruptivum, sed generativum non nisi per accidens. fol. 42. col. 2. nu. 70
Malum universaliter quod opponit ei suo proprio bono. fol. 52. col. 2. nu. 30
Malum unde invenitur in rebus. fol. 41. col. 2. nu. 70
Malum utrum ex bono causetur. fol. 50. columna secunda, numero 20
Mala quomodo possint esse divina providentia existente. fol. 52. col. 2. nu. 50
Malorum causa quae sunt apud Deum, sunt ipse virtutes quae faciunt bonum. fol. 50. col. 1. nu. 70. & fol. 51. col. 2. in princip.
Manductio suscitativa quare sic dicitur. fol. 7. columna 1. numero 60
Materia prima desiderat bonum. fol. 40. col. 1. nu. 70
Materia quare dicitur instabilis. fol. 40. col. 1. nu. 80
Materia quomodo sit complementum universi. fol. 50. col. 1. nu. 30
Materia secundum Platonem comparatur nutrice. fol. 50. col. 1. numero 50
Materia utrum sit malum secundum quod est materia. fol. 49. col. 2. nu. 40
Mens nostra est passibilis per accidens ex unione ad corpus, & materialis effectus secundum effectum ad res materiales. fol. 8. col. 2. nu. 30
Mens nostra habet duo ad intelligibilia cognoscenda. fol. 62. col. 1. nu. 60
Mens nostra quomodo moveatur ad contemplationem intellectualiam per sensibilia. fol. 36. col. 2. in princip. & nu. 101 & 20
Mentis omnis, omnis rationis, & omnis rationis principium est divina sapientia. fol. 64. col. 1. nu. 60
Mentes divinae moventur circulariter illuminationibus pulchri & boni. fol. 33. col. 1. nu. 70
Mentium factarum conditiones quae in Deum extenduntur, quae sunt. fol. 6. col. 1. nu. 60 & 70
Mons quid designet. fol. 8. col. 1. nu. 10
Montes & colles quare dicuntur aeterni. fol. 79. col. 1. nu. 60
Moveri est proprium opus mobilis, in quantum est mobile. fol. 82. col. 2. nu. 70
Moveri quae volunt semper & non quiescere, pacem desiderant. fol. 82. col. 2. nu. 70
Motus Angelicorum mentium distinguuntur in circulares rectum & obliquum. fol. 33. col. 1. nu. 40
Mens Angelorum & animarum quales sunt. fol. 33. col. 1. nu. 10
Motus circularis animae in quo compleatur. fol. 33. col. 2. numero 40
Motus circularis invenitur etiam in rebus sensibilibus. fol. 34. col. 1. in princ.
Motus solus circularis potest esse perpetuus. fol. 39. col. 1. numero 20
Motus differentiae quomodo attribuantur Deo. fol. 76. col. 1. numero 80
Motus obliquus in anima ex uniformitate & difformitate quomodo attenditur. fol. 33. col. 2. nu. 50
Motus obliqui proprietates quae nam sit. fol. 33. col. 1. nu. 60
Motus est duplex secundum Aristotelem. fol. 33. col. 1. nu. 20 & 30
Motus qui sunt ad fines secundos, ordinantur ad motum qui est ad finem ultimum. fol. 33. col. 1. in princ.
Motus recti proprietates quae sit. fol. 33. col. 1. nu. 50
Motus in circulari tria considerantur. fol. 76. columna secunda, numero 30
Motuum animarum distinctio. fol. 33. col. 2. nu. 60
Multa quae sunt numero, sunt unum specie, sicut etiam multa individua. fol. 37. col. 2. nu. 60

COMMENTI

De litera. N

NATURA divina vult omnia sibi ipse per influentiam suorum donorum, & ad se ordinare sicut ad ultimum finem. fol. 31. col. 1. nu. 40
Natura particularis dicitur principium motus aliquis rei determinatae. fol. 49. col. 1. nu. 60
Natura universalis dicitur causa universalis omnium eorum quae naturaliter sunt. fol. 49. col. 2. nu. 20
Natura utilis dicitur quae dicitur Platonem & Aristotelem. fol. 57. col. 1. nu. 70
Natura universaliter dicitur vis activa, primi corporis. fol. 49. col. 1. nu. 40
Natura in alium est non posse perire ad ea quae pertinent ad perfectionem propriae naturae. fol. 49. col. 1. nu. 60
Natura propria rerum sunt a Deo. fol. 58. col. 1. in princ.
Natura universalis nihil potest contrariari. fol. 49. col. 1. nu. 60
Naturalis vita in hominibus in aliquo est conformis vitae angelice. fol. 61. col. 1. nu. 70
Naturalia quae sunt, semper manent. fol. 40. columna secunda, numero 40
Naturaliter quod alicui convenit semper ei convenit. fol. 46. col. 2. nu. 80
Necessarium quid nam significet. fol. 50. col. 1. nu. 40
Nostri opinio de incarnatione Domini nostri Iesu Christi. fol. 3. col. 1. nu. 60 & 70
Nomina Dei quae designant gubernationem quae nam sit. fol. 84. col. 2. nu. 70
Nomina diversa Deo attributa. fol. 50. col. 2. nu. 60 & sequentibus
Nomina divina, de quibus in hoc articulo agitur, communia sunt trinitati. fol. 13. col. 1. in princ.
Nomina durationis sunt aeternum & tempus. fol. 77. col. 1. nu. 60
Nomina omnia convenientia Deo laudantur in sacris scripturis propter trinitatem perfectam. fol. 13. col. 1. nu. 60
Nomina omnia designantia effectum in creaturas pertinent ad divinam essentiam. fol. 14. col. 2. nu. 40
Nomina omnia Deo convenientia insunt toti deitati secundum perfectum modum loquendi de Deo. fol. 14. col. 1. nu. 30
Nomina singula cum determinate aliquid significant distinctum ab alijs, venientia in divinam predicationem non significant illud sine, sed infinite. fol. 12. col. 1. nu. 60
Nominatio Dei & alius intelligitur in aequalitate. fol. 76. col. 2. nu. 70
Nominaciones corporales Dei accipiuntur per signa sensibilia. fol. 74. col. 2. nu. 70
Numerus habet primam rationem mensuram, et non per eum etiam quantitates continuas mensurantur. fol. 72. col. 2. nu. 50
Numerus omnis a divina sapientia procedit. fol. 72. col. 2. in princip.
Numerus uniformiter praexistit in unitate. fol. 57. col. 1. nu. 60

De litera. O

OBLIQUVS motus quomodo Deo attribuitur. fol. 76. col. 2. nu. 10
Occasio mali alienius potest aliquid esse, quod tamen secundum se est bonum. fol. 50. col. 1. nu. 80
Omne id quod est per accidens, reducitur ad id quod est per se. fol. 35. col. 2. nu. 20
Omnia quae sunt & fiunt, propter pulchrum & bonum sunt & fiunt, & ad ipsum omnia inspicunt. fol. 34. col. 2. nu. 50
Omnia omnia sunt unita. fol. 88. col. 1. nu. 50
Omnipotens cur dicatur Deus. fol. 77. col. 1. nu. 70
Omnitens dicitur divinitas, in quantum omnia tenet. fol. 77. col. 2. nu. 50

Operans

TABVLA

Operatio ex amore aliquid per se ipsum operatur illud tamen
ubi beneplacitum fol. 39. col. 1. in princ.
Operatio Dei est semper circa seipsum fol. 76. columna prima
numero 10
Operatio intellectus in nobis potest perverti in falsum opi-
nionem, nec potest esse continua fol. 61. col. 1. nu. 40
Operatio & motus a quo incipiant fol. 7. col. 1. nu. 20
Operatio motus non curatur, sed semper in directum procedit
secundum Dei dispositionem fol. 76. col. 1. in princ.
Operatio omnis est secundum modum formae quo aliquis opt-
atur fol. 65. col. 1. nu. 10
Operatio visus usque, tunc ex appetitu causeretur, sequitur
quod omnis actio cuiusque rei ex amore causetur fol. 35.
col. 2. nu. 70
Opinio aliquorum fluita de iustitia Dei fol. 70. columna 1. nume-
ro 50 & 60
Ordines rerum conservantur a divina virtute fol. 68. columna 1.
numero 50
Origines & error error circa id quod Deus filius sit umbra boni-
tatis fol. 10. col. 1. nu. 50

De Litera P.

PARS non est perfecta nisi in toto fol. 35. columna 2.
numero 50
Patentia omnis in celo, & in terra a Deo patre no-
minatur fol. 8. col. 1. nu. 40
Participationes tripliciter considerantur fol. 84. col. 1.
numero 80
Participationem & participationem substantiatorem est Deus
fol. 84. col. 1. nu. 80
Paritas divina manifestatur per differentiam ad alia paria
fol. 73. col. 1. nu. 40
Parum attribuitur Deo in sacra scriptura fol. 72. columna 1.
numero 30
Parum divinum est comprehensum omnium, sed est incom-
prehensibile ad omnia fol. 73. col. 1. nu. 60
Parum divinum est sine termino & sine definitione fol. 73. col.
1. numero 50
Parum quod de Deo dicitur nulla mensura comprehendi po-
test fol. 73. col. 1. nu. 40
Parum quomodo accipitur in Deo fol. 73. columna 2.
Parum & subtilis tres proprietates fol. 72. col. 1. nu. 70
Passiones quae nam dicantur fol. 42. col. 1. nu. 50
Paulus passus est in Deo vivens, non vivebat vita supposita
fol. 38. col. 1. nu. 30
Paulus & prius in tertium celum audire arcanis verba quae non
licet loqui fol. 6. col. 1. nu. 20
Pax divina est principalis congregationis causa fol. 77. col. 2.
numero 20
Pax divina est unitas omnium fol. 79. col. 1. nu. 60
Pax divina facit unitatem ad se invicem contraria fol. 80. col. 2.
numero 80
Pax divina non solum coniungit extrema extremis per media,
sed etiam vicerius coniungit omnia sibi ipsa fol. 81. columna 1.
numero 50
Pax divina procedit ad unitatem secundum quod per suam simi-
litudinem omnibus se trahit iuxta proprietatem vniuersalem
rei fol. 82. col. 1. nu. 30
Pax facta per Christi incarnationem nos liberauit a peccatis
fol. 83. col. 1. nu. 80
Pax est generativa & operativa consensus & connaturalitatis
fol. 79. col. 1. nu. 70
Pax nulla creatur est per se subsistens fol. 80. columna secunda
numero 80
Pax perfecta conferat propriam naturam singulorum in sua
mundicia & puritate non permittit extraneo, sed discretam
ab eo fol. 82. col. 1. nu. 20 & 30
Pax divina effectus in anima rationali quomodo ad unitatem
reducatur fol. 81. col. 1. nu. 60
Pax emanatio a Deo est super omnem susceptibilitatem rerum
fol. 82. col. 1. nu. 40
Pax pertinet ad signum est preputum & clamor fol. 80. col. 1.
numero 20
Pax ratio consistit in unitate & quiete fol. 82. columna 1. nu-
mero 70
Pax unitas in tranquillitate ordinis consistit fol. 80. columna 1.
numero 50
Pax divina delectant omnia, in quantum est omnium vni-
tatis fol. 79. col. 1. nu. 70
Pax divina secundum quod in se est, nullus hominum, ne-
que aliquis existentium creaturarum comprehendere potest
fol. 80. col. 1. nu. 10
Pax habere in se ipso quomodo proprie aliquis dicatur fol.
79. col. 2. in princ.

COMMENTI

Pax quae habent, ex hoc ipso quietem quandam habere vi-
dentur fol. 80. col. 2. nu. 40
Pax quomodo dicatur habere homines fol. 79. columna 1.
numero 50
Pax quomodo omnia delectent, cum sint diversa fol. 82.
col. 1. nu. 20 in tex.
Peccare in cognoscendo quid nam sit fol. 53. col. 1. nu. 80
Peccare in delectando, est quaedam infirmitas desiderij fol. 53. col. 1.
numero 80
Peccans qui ex ignorantia videtur peccare, an a peccato excu-
satur fol. 52. col. 1. in princ.
Peccatum ex intentione dependet fol. 51. col. 1. nu. 40
Peccatum quomodo dicatur esse in natura, in arte & in volunta-
te fol. 51. col. 1. nu. 50
Peccator excommunicans non peccat, sed ille peccat qui facit
aliquid excommunicatione dignum fol. 45. columna 2. nu-
mero 60
Perfectio quomodo aliquid dicatur fol. 7. col. 1. nu. 70
Perfectio ad rationem boni pertinet fol. 52. col. 1. nu. 60
Perfectio omnium est ipse Deus fol. 12. col. 1. nu. 20
Perfectio divina differentia ad ea quae dicuntur perfecta in
creatura fol. 86. col. 1. nu. 60
Perfectio perfectionis Platonici reducebat ad diversa prin-
cipia fol. 12. col. 1. nu. 30
Perfectum aliquid dicitur multipliciter fol. 86. columna 2. nume-
ro 60 & 70
Perfectum est cui nihil deest fol. 85. col. 1. nu. 30
Perfectum opponitur infinito fol. 87. col. 1. nu. 10
Perfecta & imperfecta aut sunt per bona fol. 43. columna 1. nu-
mero 70
Perfecta quae dicantur secundum suam naturam fol. 87. col. 1.
numero 60
Perfectissimum in homine quid nam sit fol. 86. columna 2. nu-
mero 70
Personarum distinctio vtrum tollatur per nomina quae dicun-
tur de Patre, & attribuantur Filio & Spiritui sancto fol. 14.
col. 1. nu. 50
Platoniorum error de alijs fol. 34. col. 1. nu. 50 & 60
Platoniorum error qui vniuersales effectus in intelligibiles
causas reducebant fol. 34. col. 1. nu. 80
Platoniorum opinio de Deo fol. 33. col. 2. nu. 30
Platoniorum opinio qui ponebant & tempus & ipsum esse se-
parata subsistere Deo fol. 35. col. 2. in princ.
Platonius videntes omnia composita & materialia reducere in
principia simplicia & abstracta posuerunt species rerum sepa-
ratim fol. 33. col. 2. nu. 50
Pax vniuersalis emendatur alias fol. 51. col. 2. nu. 70
Potentia magna quae nam dicatur fol. 77. col. 1. nu. 80 & col. 2.
numero 30
Potentia deus circa quae sit fol. 73. col. 2. nu. 20
Principij modus quae Deo attribuantur fol. 77. columna 2. nu-
mero 60
Principij dominia vniuersa quae sunt in rebus, Deus autem totum
fol. 69. col. 1. nu. 70
Principium cuiusque vitae procedit a vita divina fol. 80. col.
2. numero 70
Per principium hoc est Deum, existunt omnia existentia, et vi-
uent omnia videntur fol. 7. col. 1. nu. 50
Principij omne est ex Deo, sicut ex principio effectiuo fol. 34.
col. 2. numero 40
Principij in omnibus generibus sunt paria quantitate, sed ma-
gna virtute fol. 73. col. 1. nu. 10
Principia & conclusiones sunt ex eodem genere fol. 4. columna 2.
numero 80
Prima & priuatio firmitur per bonum fol. 44. columna 1. nu-
mero 40
Priuatio quomodo se habeat ad rationem mali fol. 70. columna 1.
numero 10
Priuationis & materiz differentia fol. 40. col. 2. nu. 40
Profunditas Dei quid nam sit fol. 74. col. 2. nu. 70
Proportiones in bonis dicuntur armoniae fol. 34. columna 1. nu-
mero 60
Proportiones quaedam sunt conuenientes secundum naturam
& conditionem rerum & quaedam non conuenientes fol. 34.
col. 1. nu. 50
Providentia Dei delectat eos qui conuertuntur ad ipsum per par-
ticipationem similitudinis, non per proprietatem naturae fol.
85. col. 1. nu. 50
Providentia divina ad omnia existentia se extendit fol. 52.
col. 2. nu. 60
Providentia divina non attribuit tantam bonitatem vni parti-
culari enti, sicut toti vniuerso fol. 34. columna prima, nu-
mero 30
Providentia divina quomodo bene vixit malis fol. 52. columna 2.
numero 70
Providentia est conseruator vniuersi usque rei fol. 53. col. 1.
in princ.
Providentia effectus quis nam sit fol. 52. col. 2. nu. 60

Provi-

TABVLA

Providentia finis quis nam sit fol. 86. col. 1. numero 20
Providentia nomine quid nam intelligatur fol. 81. columna 1.
numero 50
Providentia & cognitio est a sapientia fol. 63. columna prima
numero 40
Pulchritudo per se quid nam dicatur fol. 84. columna secun-
da numero 50
Pulchrum & bonum cum sit finis omnium, consequens est quod
amabile desiderabile & diligibile ab omnibus fol. 35. colu-
ma 1. numero 10
Pulchrum & bonum est diversimode causa rerum fol. 34. col-
2. numero 40
Pulchrum & bonum est causa motuum mentium & carmarum
fol. 33. col. 2. nu. 80
Pulchrum & bonum non solum est causa productiva omnium
creaturarum, sed etiam conseruator, & causa finalis fol. 34.
columna 1. numero 20
Puritas non est simpliciter & secundum se, sed est se-
cundum se bonum, cum sit iustum fol. 45. columna secunda
numero 60
Purgatio illuminatio, & perfectio, vtrum sit divina scientia
ademptio fol. 7. col. 1. nu. 30 & 40
ad Purgationem quae requiruntur fol. 7. col. 1. nu. 40
Puritas intellectus & spiritus quomodo sit in angelis fol. 63.
col. 1. numero 60
Puritas rei non habetur per perfectam vniorem fol. 81. col-
1. numero 40
Purum vel mundum quid nam dicatur fol. 37. columna 2. nu-
mero 80

De Litera Q.

QUANTITAS discreta quae nam sit fol. 34. col-
1. numero 60
Quantitas unitas est aequalitas folio 76. columna 2.
numero 50
Quantitas differentiae quae nam sit fol. 34. col. 1.
numero 40
Quantitas determinatio conuenit proportioni, quae est
habundantia vnius quantitati ad aliam folio 34. columna 1. nu-
mero 50
Quantitas immobilis conuenit paci sicut silentium fol. 80.
col. 2. numero 40

De Litera R.

RATIO superflua non solum est colloca-
tus super mentes humanas, sed etiam super men-
tes caelestes, huc Angelicas folio 9. columna 2.
numero 40
Ratio virtutis quae nam dicatur fol. 77. columna 2.
numero 20
Ratio in omni opere pro causa, & sic Deus dicitur ratio,
quia omne opus secundum seipsum causatur per acceptum
fol. 66. col. 1. nu. 80
Ratio dicitur aliquid aliquid simplex abstractum fol. 66.
col. 2. in princ.
Ratio divina est magis simplex super omnem simplicitatem, &
est separata ab omnibus fol. 66. col. 2. nu. 20
Ratio divina quid nam sit fol. 66. col. 2. numero 40
Ratio is nomen quatuor habet significatio fol. 66. columna 1.
numero 70
Ratio proprium est transire, sive discurre ab vno in aliud
fol. 33. col. 2. nu. 10
Ratio in supereminet sensibilibus fol. 54. col. 1. nu. 60
Rationalis seculorum dicitur Deus fol. 85. columna 1. in princ. &
Deus deorum, ibidem
Regnum Dei est regnum omnium seculorum tam temporalium
quam aeternorum fol. 79. col. 1. nu. 60
Regni diuini ordinatio qualis sit fol. 36. col. 1. nu. 40
Regni nomine quid nam intelligatur fol. 85. col. 1. nu. 80
Regni quomodo haberi debet fol. 86. col. 1. nu. 10 & 10
Regis imperfectio quomodo consideretur fol. 87. col. 1. nu. 40
Regis qui in multis regenda curam habet, officium fol. 85.
col. 1. numero 80
Regimen vniuersi est optimum fol. 11. col. 2. numero 80
Res non sunt factae ut intenter superiora entia, sed quod in eis
impleatur quod divina sapientia ordinavit fol. 50. col. 1. nu. 70
Res simpliciter supernaturalis & insuperabilis multipliciter
componitur per varietatem diuinitatum ignorum fol. 8.
col. 2. numero 50
Res perfectae in quo consistit fol. 7. col. 1. numero 20
Rerum differentiae quae causantur ex Pulchro & bono secun-
dam diuersos modos causandi, qui attribuantur pulchro &

COMMENTI

bono, huc nam fiat fol. 34. col. 1. numero 40
Rerum primum principium esse Deum asserunt Platonici fol.
3. col. 2. numero 70
Rerum spiritualium melioratio in quibus consistit fol. 7. col.
1. numero 30
Rebus in naturalibus quae generant sibi similia, non semper ma-
nent eadem fol. 74. col. 1. numero 80

De Litera S.

SALVATIO liberatio, & inaequalitas, sunt iusticie
effectus fol. 61. col. 1. nu. 40
Saluationis ratio in eo consistit solum in hoc quod Deus o-
mnino eripit a malis fol. 7. col. 2. nu. 70
Saluationis ratio primo consistit in conseruatione in bo-
no, & hoc multipliciter fol. 70. col. 2. numero 80
Sancta quomodo dicatur contaminata fol. 45. col. 1. nu. 70
Sanctas dicitur mundicia quae est libera ab omni immunditia,
& perfectio, & immundicia fol. 35. col. 1. nu. 40
Sanctitas, regnum, dominatio, & deitas, omnia huc sunt in Deo
fol. 35. col. 2. numero 70
Sancti & reges quibus Deus comparatur qui nam sint fol. 86.
columna 1. numero 70
Sancti quomodo dicantur illi qui faciunt iniuria rebus diui-
nis fol. 70. col. 1. numero 80
Sanctum non est dandum canibus fol. 12. columna 2. numero
50 & 60
Sapiens non disputat contra negantem principia fol. 14. col. 1.
numero 60
Sapiens dicitur Deus in quantum sapientiam tradit omnibus sa-
pientibus fol. 72. columna 1. numero 60
Sapientia Deo attribuitur in quantum in ipso praesentat omnia
sapientia fol. 67. col. 1. numero 70
Sapientia Dei est abscondita ab oculis omnium videntium fol.
14. col. 1. numero 70
Sapientia divina, ut dicitur irrationabilis fol. 63. col. 1. nu. 10
& 60 & 60 & 60
Sapientia Dei est Christus, in quo sunt omnes thesauri sapien-
tiae & scientiae absconditi fol. 63. col. 1. nu. 40
Sapientia est mobilior omnibus mobilibus fol. 72. columna 1.
numero 40
Sapientia divina est principium a quo tota cognitio de omnia
cio incipit, & subiectum in quo, & perfectio, & custodia, & fi-
nis fol. 64. col. 1. nu. 60
Sapientia divina est super omnem sapientiam fol. 62. columna 1.
numero 70
Sapientia quae remouetur a Deo fol. 65. col. 1. nu. 50
Sapientia Christi, & principij pro veritate in dies mortifican-
tur fol. 66. col. 1. nu. 70
Sapientia & cognitio in Deo abundantis sub nomine the-
saurorum comprehensur fol. 63. col. 1. nu. 50
Sapientia diuina in contemplatione homines decipiuntur
fol. 62. col. 2. numero 50
Sapientia hominum principij inuiti possumus, in quibus ea tra-
duntur quae hominibus cognoscibilia sunt, & dicibilia fol.
4. columna 60
Sapientia, mensura, ratio, veritas & 60 & 60 differentia fol. 62.
col. 1. numero 20
Sapientia nomen est eo licet ad omnia intelligibilia, rationalia
& sensibilia fol. 54. col. 1. nu. 60
Sapientia nomen prodest in rebus creata accipitur, significat ali-
quid distinctum a iusticia, ut patet in determinato genere &
specie existens fol. 12. col. 1. nu. 60 in diuinis autem signifi-
cat aliquid infinitum, ibidem
Sapientia quae adiungitur fol. 66. col. 1. nu. 10 in tex.
Scriptura sacra est verissima, quia reuelata & tradita a Deo
fol. 5. col. 1. nu. 10
Scriptura sacra quaedam tradit de trinitate vniuersae, & quaedam di-
cretis fol. 14. col. 2. in princ.
Seculum quodammodo dicitur fol. 55. col. 1. numero 60
Senectus & antiquitas quare Deo attribuantur fol. 78. col. 1.
numero 70
Seniores dicuntur quae sunt tempore priora fol. 78. columna 2.
in princ.
Sensibilia sunt proxima ad intelligibilia fol. 36. columna 1.
numero 70
Sensus in quantum est cognitio quaedam, est quaedam participa-
tio diuina sapientiae fol. 54. col. 1. numero 60
Sensu immundicia quid nam dicatur fol. 35. col. 1. nu. 40
Sensio & statio quomodo attribuantur Deo fol. 75. columna 2.
numero 30 in tex.
Similis dicitur Deus in sacra scriptura, in quantum ipse facit a-
liqua sibi similia fol. 72. col. 1. numero 30
Similis dicitur aliquis secundum quod conueniunt in aliqua
forma fol. 75. col. 2. numero 20

Similis

TABVLA

Similis opinio de resurrectione mortuorum 61. column. 1. numero 30
Simplicitas nulla, aut unitas naturalium rerum diuina simplicitati & unitati comparari potest. folio. 7. column. 1. numero 70
Simplicitas summe est in Deo. 7. col. 1. in prin.
Solutio ex Deo est. diuina differentia. 79. col. 1. nu. 60
Solutio nostri sensibilibus virtutibus. 79. col. 1. nu. 40
Speciei puritate conseruata non habetur virtus propria conseruata speciem. 81. col. 1. nu. 40
Speculum fidei in se ipso respondere. Imaginem alicuius corporis. 86. col. 1. nu. 10
Spiritus sanctus est spiritus pacis est dilectionis. 83. column. 2. in prin.
Statio & sessio attribuitur Deo per remotionem omnis passionis vel transmutationis ab ipso. 76. col. 1. nu. 30
Subiectum non transiit quando sit transiit secundum formam. 71. col. 1. nu. 90
Substantia superioribus Deo distribuit quasdam proprietates essendi, per quas superiores substantie vocantur eternae. 58. col. 1. nu. 10
Subtilitas quare dicitur quidam paruitas. 75. column. 1. numero 60
Subtile & grossum habent se ad corporis profunditatem, sunt longum & breue ad lineam, & tantum & strictum ad superficiem. 75. col. 1. nu. 70

De litera T.

Tempus est numerus & motus secundum prius & posterius. 78. col. 1. nu. 70
Tempus omne ex aeternum sunt ex Deo. 55. column. 1. numero 60
Tempus proprie dicitur quod secundum se est mensura mensura generationis & corruptionis &c. 78. column. 2. numero 70
Tempus quare dicitur Deus 78. col. 1. nu. 60
Tempus sicut se habet ad motum, ita se habet aeternum ad ipsum est se. 55. col. 1. nu. 70
Temporis circumlocutiones diuina virtus discernit processibus & congregat retributionibus. 68. col. 1. nu. 60
Temporis & eternitatis differentia. 78. col. 1. nu. 80
Temporis nostri congeries appellatur quum vel aeternum. 72. col. 1. nu. 60
Terminatio omnis derivatur a Deo. 87. col. 1. nu. 40
Terra in medio mundi collocatur. 61. col. 1. nu. 10
Timore qui seruunt, contra proprium voluntatem subdunt. 77. col. 1. nu. 60
Totalitas secundum Platonicos quare nam dicitur. 13. col. 1. numero 60
Totum dicitur quod diuiditur in partes vel integrales. 75. col. 1. nu. 70
Transmutabilia non pugnancia non transire ad contraria. 70. col. 1. nu. 50
Transitus superiorum ad inferiora quid nam dicitur. 71. col. 1. nu. 40
Virtutibus quomodo attribuitur unitas. 88. column. 1. numero 10. 30
Virtute quod dicitur, non est totaliter malum nihil retinens de bono, sed est bonum miseratum a debita perfectione. 49. col. 1. nu. 70

De litera V.

Varia omnia & confusa & permixta sunt vitanda. 14. col. 1. numero 80
Variabilitatis principium quid nam sit. 73. column. 1. numero 50
Veritas diuina excedit omnes terminos, & fines quatenusque cognitionum. 9. col. 1. in prin.
Veritas existentium radicaliter consistit in apprehensione rerum. 63. col. 1. nu. 60
Vires tortuosae & difformes sunt causa erroris. 39. column. 1. numero 30
Vires uniformis praesentat ab eis. 39. column. 1. numero 30
Vires vnum ex alio generari posse, ex diuina vita est. 61. col. 1. nu. 70
Vires in corporalibus quare proprie dicantur. 60. column. 1. numero 40

COMMENTI.

Vires omnia sunt a primo viuenti. 3. column. 1. numero 50
Vires diuersitates ex virtute diuina vire profedunt. 61. col. 1. nu. 80. & seq.
Vires diuina extenditur etiam ad deum vitam. 61. col. 1. numero 60
Vires diuina laudatur ex omni vita propter eius fecunditatem, quare producit omnes vitas. 61. col. 1. in prin.
Vires diuina laudatur ex sapientia tripliciter. fol. 61. column. 1. numero 60
Vires diuina quare dicitur bona & eterna. 61. column. 1. numero 60
Vires de per se est, quare inest viuentibus, quare non diffinitur secundum rem, sed secundum rationem tantum a viuentibus. fol. 61. col. 1. nu. 70
Vires nostra est multis indigent, diuina vero magis superabundant plena. fol. 61. col. 1. nu. 10
Vires nulla est praeter naturam. fol. 61. col. 1. nu. 30
Vires omnis & immortalitas est a Deo. folio 57. column. 1. numero 50
Vires participata destruitur in creatura, destruitur omnis vita. fol. 60. col. 1. nu. 80
Vires per se est Deus. fol. 56. col. 1. nu. 70
Vires per se existens non est participatio. fol. 56. column. 1. numero 70
Vires existentia est ipsa incorruptibilitas sempiterna motus angelici. fol. 60. col. 1. nu. 50
Vires nomen extenditur ad omnia viuentia. fol. 54. column. 1. numero 60
Vires nomine ostenditur in Deo causalitas omnis vitae. fol. 60. column. 1. nu. 10
Vires amoris mouet superiora ad providendum inferioribus. fol. 37. col. 1. nu. 60
Vires Dei quintupliciter dicitur infinita. folio 67. col. 1. numero 10
Vires Dei quomodo dicitur infinita. folio 67. column. 2. in prin.
Vires diuina plus extenditur quam esse creatum. fol. 58. col. 1. nu. 50
Vires & malitia in quo differant. fol. 41. col. 1. nu. 70
Vires propter tria Deo attribuitur. fol. 60. col. 1. nu. 70
Vires quomodo dicitur bonum hominis. folio 37. column. 2. in prin.
Vires cognitum, & appetitum differentia. folio 37. col. 1. numero 70
Vires contrarias ad malum quare nam sit. folio 42. column. 1. in prin.
Vires diuina distributio propter sui infinitatem procedit ad omnia existentia. fol. 67. col. 1. nu. 60
Vires multa cognoscimus, quare acta non speculamur. fol. 4. col. 1. in prin.
Vires nullam quod vniuersaliter non habet, omnino non est. fol. 61. col. 1. nu. 60
Ad virtutem quid pertineat. fol. 77. col. 1. nu. 50
Vires intelligibiles nostrae naturalis rationis etiam superflunt, quando anima nostra Deo conformata inuitit se rebus diuinis. fol. 56. col. 1. nu. 70
Vires inter morales sola iustitia magis proprie Deo attribuitur. fol. 69. col. 1. nu. 50
Vires omnes morales praeter iustitiam, sunt passionis, quare in Deo locum non habent. folio 60. column. 1. numero 10
Vires omnes radicanur in anima sicut in communi radice. folio 57. col. 1. in prin.
Vires omnes secunde a prima per quandam similitudinem derivantur, & in eandem redeant. fol. 40. nu. 50
Vires & vitia pertinent ad voluntatem. folio 41. col. 1. nu. 70
Vires uniformem nominis amoris diuini multi non capiunt, nempe insipientes. fol. 36. col. 1. nu. 70. & quare ibidem.
Vires causa virtus non potest comprehendi aut mensurari. fol. 61. col. 1. nu. 50
Vires quare sunt, diuina virtus est confirmat ad quandam amicitiam sui, & communionem. fol. 68. col. 1. nu. 40
Vires attribuitur rebus multipliciter. fol. 81. column. 1. numero 60 & 70
Vires est omne omnem numerum. fol. 57. column. 1. numero 10
Vires habet in seipsa omnem numerum. folio 57. column. 1. nu. 50
Vires nostra non est ita perfecta, ut omnem diuersitatem exclu dat. folio 7. col. 1. nu. 70
Vires, et numeri propinqui unitati sunt priores iis qui malum processerunt. 78. col. 1. nu. 10
Vires prima inuenerunt in qualibet dispositione numerorum. folio 57. col. 1. nu. 50
Vires quare excedat numerum. fol. 71. col. 1. nu. 80
Vires quidam consideratur in multitudine, & quomodo. fol. 34. col. 1. nu. 60

Vires

TABVLA

Vires nomen cur Deo attribuitur. fol. 7. column. secunda, numero 60 & 70
Ex unitate diuina mixta duo nobis proueniunt. fol. 7. column. 1. numero 70
Unitas & concretio in amore naturali est ex quadam conuenientia naturali. fol. 39. col. 1. nu. 40
Unitas & concretio in diuinis qualis sit. fol. 14. column. 1. numero 70
Unitas quomodo differat a concretione. fol. 39. column. 2. in prin. & nu. 10
Unitas ad rationem pacis spectat. fol. 30. col. 1. nu. 40
Unitas sanctarum mentium ad Deum, qui est super omne lumen sit per remotionem a cunctis existentibus. fol. 10. column. 1. numero 30
Ex unitate partium resultat forma quare est perfectio totius. fol. 34. col. 1. nu. 70
Vires an sit prius omni multitudine, & eius principium. fol. 88. col. 1. nu. 20
Vires attribuitur Deo duabus de causis. fol. 87. column. 1. in prin.
Vires est causa omnium ingreditur. fol. 87. column. 2. numero 30
Vires est principium elementare omnium elementarum. fol. 83. col. 1. nu. 60
Vires omnia in se continet tanquam principium omnium. fol. 83. col. 1. nu. 70
Vires primum quid significet apud Platonicos. fol. 3. column. 2. numero 60
Vires quare ametur. fol. 37. col. 1. nu. 30
Vires quique modis habet rationem principij. fol. 83. col. 1. numero 60 & 70

COMMENTI.

Vires quod est omnium causa quale sit. fol. 87. col. 1. nu. 70
Vires quodque in se est vnum fol. 8 col. 1. in prin.
Vires quomodo attribuitur Deo. fol. 88. column. 1. numero. 10. in textu.
Vires utroque modo de numero praedicatur. fol. 87. column. 3. numero 40
Vires vtrum sit causa omnium existentium. fol. 87. column. 1. numero 30
Vires non est standum quando constat de sensibus. fol. 36. column. 1. nu. 60
Vires nostra non est causa rerum, sed a rebus mouetur: 70. Iustas autem Dei est causa rerum. fol. 38. col. 1. nu. 60.

De litera Z.

Zelantes res terrenas, & inhiantes rebus materialibus omnino occidunt a diuino amore. fol. 70 column. 1. numero 70
Zelus dicitur Deus, quia per eum sunt zelabiles. fol. 38. col. 1. nu. 60. & 70
Zelus humilis quomodo differat a diuino. fol. 38. column. 1. numero 60
Zelus hominis est amor intensus non patiens consortium in amato. fol. 38. col. 1. nu. 50
Zelus importat quendam intensionem amoris. fol. 38. column. 1. numero 70
Zelus in nobis cauetur ex pulchritudine & bonitate. fol. 38. column. 1. numero 60

FINIS INDICIS.

SERIES CHARTARVM

A B C D E F G

Omnes sunt quaterniones praeter F. quare est ternio.

Apud haeredes Nicolai Beuilaque 1581.

